

महाराष्ट्रातील ग्रंथालय-
चळवळीतील अग्रगण्य
कार्यकर्ते व महाराष्ट्रीय
वाचनालय संघाचे प्रणेते

कै. श्री. द. वा. जोशी

आणि

महाराष्ट्रीय मोफत
वाचनालय परिषदेचे
प्रथम अध्यक्ष व
'जयकर ग्रंथालया'चे
स्फूर्तिदाते

**कै. डॉ. बाबासाहेब
जयकर**

यांना समर्पण

प्रकाशकाचे निवेदन

महाराष्ट्र राज्य ग्रंथालय संघाचे हे पाचवे प्रकाशन ग्रंथालयप्रेमी वाचकांच्या हाती देताना आम्हाला आनंद होत आहे.

ग्रंथाच्या निर्मितीसाठी लेखक श्री. शां. ग. महाजन यांनी घेतलेले परिश्रम अमोल असून यापुढेहि अशाच प्रकारे ते ग्रंथालय क्षेत्राची सेवा चालू ठेवतील असा विश्वास आहे.

ग्रंथाच्या आरंभी जोडलेल्या उपोद्घातात श्री. शां. ग. महाजन यांनी आपण गोळा केलेल्या माहितीवर आधारून काही निष्कर्ष काढले आहेत. अनुभवाच्या तारतम्यामुळे अशा प्रकारची मते व्यक्त करण्याकडे पुष्कळांचा कल होतो. श्री. शां. ग. महाजनांनीहि तसे केले असल्यास नवल नाही. तथापि कोणत्याहि तऱ्हेच्या मतप्रदर्शनाला पुरेसा वाव मिळाला पाहिजे असे संघाचे धोरण असल्यामुळे आमच्या या प्रकाशनात आपल्याला जे काही वाटते त्याची प्रामाणिक मांडणी करण्याचे स्वातंत्र्य संघातर्फे त्यांना देण्यात आले आहे. अनुभवी वाचक हा मजकूर वाचून हंसक्षीर न्यायाने त्यातला तरतमभाव ओळखण्यास समर्थ आहेतच.

—प्रकाशक

प्रस्तावना

ग्रंथालयीन क्षेत्रात आज बरेच विचारवंत ग्रंथपाल आपआपल्या परीने काम करीत आहेत व ग्रंथालयीन व्यवसायाला त्याची योग्य प्रतिष्ठा व समाजजीवनातील वास्तव स्थान प्राप्त करण्याच्या खटपटीत आहेत. अशा कार्यकर्त्यांपैकी माझे मित्र, जयकर ग्रंथालयाचे प्रमुख तालिकाकार, श्री. शां. ग. महाजन हे आहेत. निरलस बुद्धीने, स्वतःच्या कार्याचा गाजावाजा न करता त्यांनी ग्रंथालयीन ज्ञानात भर घालण्याचा उपक्रम सातत्याने चालू ठेवला आहे. या व्यवसायनिष्ठेचा एक नवीन पुरावा म्हणजेच त्यांचा हा प्रस्तुतचा ग्रंथ "महाराष्ट्रातील ग्रंथपाल, ग्रंथालयसेवक व ग्रंथालयीन कार्यकर्ते यांची सूचि." संदर्भ ग्रंथ आहे हा आणि यापूर्वी १९६५ साली त्यांनी प्रसिद्ध केलेली "महाराष्ट्रातील ग्रंथालयांची सूचि" हाहिपण तसाच संदर्भ ग्रंथ. अशा संदर्भ साहाय्यांची उपयुक्तता निर्विवाद आहे. ग्रंथपालांना तर अशी संदर्भसाधने नेहमीच हाताशी लागतात. त्याचप्रमाणे जाणकार व ग्रंथविक्रीचा व्यवसाय याची कदर करणाऱ्या प्रकाशकांना पण. जिज्ञासू व चिकित्सक वाचकाने ही सूची डोळस रीतीने पाहिल्यास, म्हणजे ज्याला आपण इंग्रजीत reading between the lines म्हणतो अशा तऱ्हेने, तर ग्रंथालय क्षेत्रातील कार्यकर्त्यांविषयी शैक्षणिक, सामाजिक व आर्थिक माहिती मिळू शकेल. ही माहिती उद्बोधक व विचारप्रवृत्त करणारी आहे असे मला वाटते.

श्री. महाजन यांनी सूचीचे सहा विभाग (११६ पाने) केलेले आहेत व बोलकी अशी आठ परिशिष्टे दिली आहेत. (पाने ११७ ते १२७). ही पाहिली म्हणजे मागील पॅराग्राफच्या शेवटच्या दोन वाक्यांत केलेल्या दोन विधानांची सत्यता पटेल. सूचीचे विभाग प्रादेशिक तत्त्वावर केलेले आहेत व प्रत्येक विभागात कार्यकर्त्यांची नावे अकारविल्हे दिली आहेत. सर्व कार्यकर्त्यांची नावे देणारे परिशिष्ट देणे म्हणजे पृष्ठसंख्या वाढणार व खर्चही वाढणार म्हणून महाजन यांनी तो विचार सोडून दिला असावा. ग्रंथालय कार्यकर्त्यांची प्रादेशिक विभागणी हाच त्यांचा मुख्य मानस असल्या कारणाने त्यांनी अवलंबिलेला मार्ग रास्तच आहे असे वाटते. कार्यकर्त्यांची नावे देशी पद्धतीनेच दिलेली आहेत. पण काही ठिकाणी इंग्रजी पद्धतीची आद्याक्षरेच दिली आहेत (उदाहरणार्थ—जकाती, वी. सी., गडेकर, पी. डब्ल्यू. इत्यादि). याचे कारण विचारले असता श्री. महाजन यांनी मला आपली अडचण सांगितली, ती म्हणजे पुष्कळसा पत्रव्यवहार करूनसुद्धा अशी पूर्ण माहिती या व इतर बाबतीत मिळू शकली नाही व म्हणूनच त्यांनी उपलब्ध असलेल्या माहितीचा उपयोग केला. या अडचणींचे उल्लेख त्यांनी आपल्या संपादकीय निवेदनामध्ये केलेले आहेत.

या निवेदनानंतर श्री. महाजन यांनी सूचीच्या अनुषंगाने एक पृथक्करणात्मक व

विवेचनात्मक निबंध जोडलेला आहे व हे विवेचन त्यांनी " महाराष्ट्रातील ग्रंथपालनाची परंपरा ", " शैक्षणिक ग्रंथालये ", " ग्रंथालयीन शिक्षण ", " महाराष्ट्रातील ग्रंथालयीन कार्यकर्त्यांची परंपरा ", " सार्वजनिक कार्यकर्ते ", " ग्रंथालय चळवळीमधील कार्यकर्ते " अशा मुख्य मथळ्याखाली केलेले आहे. एकंदर अभ्यासावरून काढलेले निष्कर्ष या निबंधात दिले आहेत. काही निष्कर्ष निःसंदिग्ध शब्दांत मांडलेले आहेत. काही सूचित केलेले आहेत व काही मांडण्यासारखे व सूचित करण्यासारखे असून त्यांबद्दल त्यांनी मौनच पाळले आहे. या मौनाचे कारण म्हणजे हे निष्कर्ष त्यांच्या डोळ्यापुढे नव्हते असे नसून ते उघडपणे मांडण्यास काही मंडळाचा, काही समित्यांचा, काही कार्यकर्त्यांचा, काही पदसिद्ध व इतर अधिकाऱ्याचा होणारा संभाव्य रोष असावा असे मला वाटते. या सूचीच्या चोखंदळ वाचकांच्या ध्यानात असे निष्कर्ष आल्यावाचून राहणार नाहीत. ते यावयास पाहिजेतच व ग्रंथपालांची दुःखे समजून घेण्याची वृत्ती संबंधित विचारवंतात जोपासली गेली पाहिजे म्हणजे योग्य ग्रंथपालास, ग्रंथपालन तंत्रात पारंगत, ग्रंथालयीन सेवेत तत्पर, शिक्षणाने विद्येने भक्कम पण त्यांचे अवडंबर न करणारा अशा तिहेरी सिद्धतेच्या ग्रंथपालास संस्थेत मानाचे स्थान मिळविणे अवघड जाणार नाही असा मला विश्वास वाटतो. मे २६, १९६७ च्या टाइम्स ऑफ इंडिया मध्ये (पान ८ कॉलम ५) श्री. जैन, जनरल सेक्रेटरी, कॉलेज लायब्रेरियन्स असोसिएशन, हैदराबाद, यानी महाविद्यालयीन ग्रंथपालांच्या एका दुःखास वाचा फोडली आहे व त्याचाच प्रतिध्वनी १९ जून १९६७ च्या टाइम्समधे (पान ६ कॉलम ५) मुंबईच्या एका कॉलेज लायब्रेरियनने पाठविलेल्या पत्रात वाचावयास मिळतो. हा मुंबापुरस्थ ग्रंथपाल जैनांच्या पत्राचा हवाला २५।२७ मे असा का देतो हे मात्र मी समजू शकलो नाही. (संदर्भ अचूक असावा हा ग्रंथपालन तंत्रांतील एक अवश्य दंडक, संशोधन क्षेत्रातही तसेच). महाविद्यालयीन ग्रंथपालांचे हे दुःख म्हणजे—विद्यापीठ अनुदान मंडळाने सूचित केलेली वेतनश्रेणी या ग्रंथपालांना देण्यात आली खरी पण त्यांना लायब्ररी हेडक्लार्क या पलीकडे महाविद्यालयांच्या संसारात स्थान नाही. काही विद्यापीठातही अशीच परिस्थिती आहे अशी माझी माहिती आहे. या दोनही संस्थांतील ग्रंथपालांची वेतनश्रेणी आज समाधानकारक आहे, पण आज सार्वजनिक ग्रंथालये व पैझी कमिटीच्या शिफारशीनुसार निघालेली व सरकारी अनुदान मिळणारी जिल्हा व तालुका ग्रंथालये यांच्या ग्रंथपालांच्या वेतनश्रेणीकडे पाहिल्यास परिस्थिती तर फारच निराशाजनक अशीच दिसून येईल. शिवाय सरकारने दत्तक दिलेली प्रादेशिक ग्रंथालये, त्यांची वेतनश्रेणी काय आहे ? एका थोर शहरातील एक प्रादेशिक ग्रंथपाल परिस्थितीशी झगडून पिचून जरी गेला नसला तरी निराश झालेला असा मला माहीत आहे.

तेव्हा शेवटी आपल्या शालेय म्हणीकडेच यावे लागते. Money makes the mare go. तंडुल पाहिजेत, नुसत्या भव्य ग्रंथालयीन चळवळीचे आराखडे नकोत. या कठीण विषयावर विस्ताराने लिहिण्याचे झाल्यास Financing a dynamic library

Movement असा निबंधच सादर करावा लागेल म्हणून याविषयी किंचित् दिग्दर्शनच करतो. आज करवाढ अमाप अशी होत आहे तरी पण Library Cess बसविण्यास प्रांतिक सरकारे बद्धपरिकर झाली पाहिजेत. त्याचप्रमाणे समाजातील धनवान् घटकांनी आपल्या थैल्या जरा खुल्या केल्या पाहिजेत. मला तर एखादवेळेस वाटते की प्रांतिक सरकारांनी Library Grants Committees का स्थापू नयेत. ग्रंथालयीन अनुदानाचे कार्य अशा समित्यांकडून जबाबदारीने झाल्यास ग्रंथालयांच्या जोपासनेस नवजीवन मिळेल अशी माझी मोल्सट समजूत आहे. ग्रंथालयीन विश्वांतील कार्यकर्ते या सूचनेचा विचार करतीलच.

माझ्या मनोराज्यात एखादे भव्य जिल्हा ग्रंथालय तयार होते. अनेक विषयांवरील अनेक भाषांतील ग्रंथांनी ते समृद्ध असते. शहरातील अनेक वाचक त्याच्याकडे धाव घेत असतात व या आठवड्यात काय नवीन पुस्तके आली आहेत ती शेल्फवर पाहतात. ग्रंथपालाने या महिन्यात कोणत्या विद्वानांना व्याख्यानाकरता पकडले आहे याची चौकशी करतात. बाहेरगावाहून आलेल्या काही चौकस विद्वानांना ग्रंथपाल सागत असतो : "आमच्या जिल्ह्यातील ते तीन प्रसिद्ध लेखक ना ! त्यांनी लिहिलेली सर्व पुस्तके व त्यांच्या लिखाणावर लिहिलेले सर्व ग्रंथ 'या जिल्ह्याची शान' या कपाटात आपणास पहावयास मिळतील. इतकेच नव्हे तर त्यांच्या कवितांची, कादंबऱ्यांची व राजकारण व तत्वज्ञान या विषयावरील सर्व लिखाणांची हस्तलिखिते पण त्याच कपाटात सापडतील." चित्र अंधुक होत जाते व त्याचे जागी एक Nautical Engineering College ची लायब्ररी दिसू लागते. ग्रंथपाल विद्यार्थ्यांच्या पुढे Submarine चे आराखडे, चित्रे व नकाशे ठेवतो व नव्या भारताकरता त्यांनी पाणबुड्या बांधाव्या असे आवाहन देतो. मनःचक्षुपुढे अनेक चित्रे येऊन जातात. ही दुमदार तालुका लायब्ररी व हे तिचे बालवाचनालय. ही कार्यकर्त्यांची सभा. या आठवड्यात कोणत्या इस्पितळात कोणत्या पुस्तकांची व मासिकांची जरुरी आहे याचा विचार करीत आहे. हे जिल्ह्याचे ग्रंथालयीन कार्यकर्ते आपले खाजगी पण मोफत व सर्वांना खुले असणारे ग्रंथालय पुण्याहून तळेगावी नेऊन ते कसे सजवावे याचा विचार करीत आहे. आणि हा महाराष्ट्र ग्रंथालय संघाचा मोहरा महाजन व इतर ग्रंथपालांना सांगत आहे : आपण या ग्रंथपालन तंत्राबद्दल आपापली स्वबुद्धी मांडारे उघडा, प्रकाशनाची चिंता करू नका, ते आम्ही बघू.

ग्रंथालय सेवक म्हणून माझा संबंध या जीवनविभागाशी जरी वीस वर्षापूर्वीच सुटला असला तरी माझी ग्रंथालयीन शेखमहंमदी अधूनमधून चालूच असते हे वरील पॅराग्राफवरून दिसून येईल. माझा स्वतःचा खाजगी असा एक Sixth law of Library Science आहे. तो म्हणजे Just as the librarian builds the library, the Library builds the librarian. स्वप्नाळूपणाचेच लक्षण हे. अशा एका स्वप्नाळू

उर्मीत असतानाच श्री. महाजन यांनी या प्रस्तावनेविषयी विचारणा केली व ती लिहून देतो असे कबूल करण्याचे धाडसही मी केले. श्री. महाजन यांना प्रस्तावना वाचून Second Thoughts न सुचोत म्हणजे झाले. इत्यलम्.

डेक्कन कॉलेज पोस्ट ग्रॅज्युएट ॲंड रीसर्च इन्स्टिट्यूट,
पुणे ६. १–७–६७.

पु. म. जोशी

* * *

संपादकीय निवेदन

महाराष्ट्रातील ग्रंथालय चळवळीचा इतिहास या विषयाचा गेली ४ वर्षे मी अभ्यास करीत आहे. अर्थात् त्यासाठी ग्रंथालय चळवळीतील विविध घटकांची माहिती जमा करणे आवश्यक होते. त्यानुसार ग्रंथालय चळवळीतील दोन घटक–ग्रंथालये व ग्रंथालय संघ–यांविषयीची माहिती जमा करून ती " महाराष्ट्रातील ग्रंथालयांची सूचि " या ग्रंथात सादर केली.

ग्रंथालय चळवळीमधील आणखी दोन घटक म्हणजे ग्रंथालयात काम करणारे ग्रंथपाल व इतर ग्रंथालय सेवक आणि ग्रंथालयांचा कारभार पाहणारी ग्रंथालय चालक मंडळी तसेच ग्रंथालय चळवळीचा पुरस्कार करणारे, ग्रंथालक संघात वा परिषदात भाग घेणारे सार्वजनिक कार्यकर्ते हे होत. यांची माहिती या सूचीमध्ये देण्याचा प्रयत्न केला आहे. त्यामुळे महाराष्ट्रामध्ये किती व कोणत्या व्यक्ती ग्रंथालयव्यवसायात या चळवळी-मध्ये आहेत व त्यांनी केलेले कार्य यांविषयी एकत्रितपणे माहिती मिळू शकेल.

ग्रंथपाल व ग्रंथालयसेवक यांत ग्रंथपाल व त्याखालील हुद्याचे इतर सेवक (डेप्युटी लायब्रेरियन, साहाय्यक ग्रंथपाल, प्रमुख तालिकाकार, वरिष्ठ साहाय्यक, ग्रंथालय साहाय्यक (ज्यूनियर असिस्टंट), तांत्रिक (तंत्रज्ञ) साहाय्यक (टेक्निकल असिस्टट), ग्रंथालय लेखनिक, तसेच ग्रंथपालन विभागातील व्याख्याते (लेक्चरर) प्रपाठक (रीडर्स) यांचा समावेश केला आहे. मोठ्या ग्रंथालयातील टंकलेखक, हिशेबनीस वा तत्सम सेवकवर्ग तसेच कनिष्ठ सेवक वर्ग यांचा समावेश केला नाही.

ग्रंथालयीन कार्यकर्ते या सदरात ग्रंथालयांची चालक मंडळी तसेच ग्रंथालय संघात काम करणाऱ्या व्यक्तींचा समावेश केलेला आहे. यात सार्वजनिक ग्रंथालयाचे अध्यक्ष, उपाध्यक्ष, कार्याध्यक्ष, कार्यवाह, खजिनदार व कार्यकारी मंडळ सदस्य, तसेच ग्रंथालय परिषदाचे अध्यक्ष, कार्यवाह, ग्रंथालय संघांचे अध्यक्ष, उपाध्यक्ष, कार्यवाह, कोषाध्यक्ष, कार्यकारिणी सदस्य यांचा समावेश केला आहे. महाराष्ट्रामध्ये ७०० वर सार्वजनिक ग्रंथालये आहेत. या सर्वांची माहिती देणे हे सूचीच्या कक्षेबाहेर येत असल्या-कारणाने किमान सतत ५ वर्षे पदाधिकारी म्हणून काम करणाऱ्या वा ज्या कार्यकर्त्याने ग्रंथालयासाठी काही भरीव कार्य केले आहे व त्यातूनही **ज्यांचा ग्रंथालय परिषदांशी वा ग्रंथालय संघांशी संबंध आला आहे अशाच** व्यक्तींचा समावेश या सूचीत केला आहे.

आली नाही परंतु ज्यांची थोडीफार माहिती मला ग्रंथातून वा इतरत्र मिळू शकली तीही दिली आहे. परंतु हीही माहिती अपुरी वाटली म्हणून खामगाव येथे भरलेल्या महाराष्ट्र राज्य ग्रंथालय परिषदेच्या अनुषंगाने (नोव्हें. १९६६) औरंगाबाद, अकोला, खामगाव व नागपूर येथे प्रत्यक्ष जाऊन माहिती जमा केली. परिषदेनिमित्त जमा झालेल्या प्रतिनिधीं-कडूनही माहिती मिळविली. त्यानंतर हैदराबादला भरलेल्या इयॅस्लिक परिषदेचे वेळी तसेच मुंबईलाहि एकदोन वेळा जाऊन बरीच माहिती जमा केली. जमा केलेल्या माहितीचे आधारे परत अनेकांना पत्रे पाठवून माहिती मिळविली. अशा तऱ्हेने सूची मध्ये अधिक व्यक्तींची माहिती देण्याचा व ती परिपूर्ण करण्याचा प्रयत्न केला आहे.

तरीसुद्धा ही सूची अपुरी आहे याची मला जाणीव आहे. विद्यापीठे, महाविद्यालये, विशेष ग्रंथालये यांना मी पत्रे पाठविली परंतु सर्व शाळांना पत्रे पाठविण्यात आली नाहीत. पुण्यातील प्रमुख शाळांना व प. महाराष्ट्रातील काहींना पत्रे पाठविली. मुंबई, मराठवाडा व विदर्भ येथील शालेय ग्रंथपालांची माहिती यात नाही. तसेच सर्व सार्वजनिक ग्रंथालयांनाहि पत्रे पाठविली नाहीत. केंद्रीय, प्रादेशिक, जिल्हा व काही तालुका व शहर वाचनालयांना पत्रे पाठविली. मला माहीत असलेल्या ग्रंथालय संघाच्या अनेक कार्यकर्त्यांना पत्रे पाठविली. यामुळे सूचीमध्ये महाराष्ट्रातील सर्व विभागातील संपूर्ण वा प्रातिनिधिक माहिती दिली गेली असे मी म्हणू शकणार नाही.

हा अपुरेपणा लक्षात घेऊन अजूनही ज्या व्यक्तींनी मला माहिती पाठविली नाही त्यांनी माहिती पाठवावी. ज्या व्यक्तींची माहिती या सूचीमध्ये आली नाही परंतु येणे आवश्यक आहे अशा व्यक्तींची माहिती मजकडे अवश्य पाठवावी. या सूचीमध्ये ज्या चुका असतील वा त्रुटी असतील त्याहि नजरेस आणून द्याव्यात.

पूर्वींचे प्रयत्न

या पूर्वी ग्रंथालयांशी संबंधित व्यक्तींचे परिचय करून देण्याचे काही प्रयत्न झाले. पुणे नगर वाचन मंदिराच्या शतसांवत्सरिक महोत्सव प्रसंगी (१९४९) " पुणे नगर वाचन मंदिराचा १०० वर्षांचा इतिहास " लिहिण्यात आला त्यामध्ये पुणे न. वा. मंदिराच्या १०० वर्षातील प्रमुख कार्यकर्त्यांचा तपशीलवार परिचय दिला आहे. मला वाटते महाराष्ट्रातील हा प्रथम प्रयत्न होय. परंतु हा प्रयत्न एका ग्रंथालयापुरताच मर्यादित होता.

नागपूरला भरलेल्या १२ व्या मराठी ग्रंथालय परिषदेच्या (१९६१) निमित्ताने 'ग्रंथपाल' मासिकाचा विशेषांक काढून त्यांत वसंत जोशी यांनी " विदर्भातील ग्रंथपालांची सूचि " दिली आहे. हा दुसरा प्रयत्न होय.

पुणे येथे भरलेल्या १६ व्या महाराष्ट्र राज्य ग्रंथालय परिषदेनिमित्त (१९६४) जी ग्रंथालय गौरविका प्रसिद्ध केली आहे त्यात श्री. महाजन यानी " पुण्यातील ग्रंथपाल, ग्रथालय सेवक आणि ग्रंथालय कार्यकर्ते " याची त्रोटक माहिती दिली आहे. हा तिसरा प्रयत्न होय.

भारतामध्येही या स्वरूपाचे काही प्रयत्न झाले आहेत. १९५१ मध्ये प्रसिद्ध झालेल्या डॉ. रंगनाथन् यांच्या इंडियन लायब्ररी डिरेक्टरीत ' लायब्रेरियन्स हूज हू ' दिला आहे. हा अखिल भारतीय स्वरूपाचा प्रथम प्रयत्न मानावा लागेल. परंतु यामध्ये फारच थोड्या व्यक्तींची माहिती आढळते. दिल्ली ग्रंथालय संघाने जी दिल्ली ग्रंथालय सूची १९६४ मध्ये प्रसिद्ध केली आहे त्यामध्ये दिल्लीतील ग्रंथपालांची त्रोटक माहिती दिली आहे. अगदी अलीकडचा प्रयत्न म्हणजे ' मेन ऑफ लायब्ररी सायन्स अँड लायब्ररीज इन इंडिया ' (प्रीमियर पब्लिशर्स, नवी दिल्ली, १९६७), हा होय. यामध्ये भारतातील सुमारे ८००–९०० ग्रंथपाल व ग्रंथालय सेवकांची माहिती दिली आहे.

वरील निवेदनावरून लक्षात येईल की ग्रंथालयांशी संबंधित सर्व व्यक्तींची माहिती देण्याचा भारतीय पातळीवरून वा प्रादेशिक पातळीपर्यंत अद्यापपर्यंत प्रयत्न झालेला नाही. वरील प्रयत्नातील महत्त्वाचे वैगुण्य म्हणजे ज्या व्यक्तींनी माहिती पाठविली असेल त्यांचीच प्रामुख्याने माहिती दिली आहे. यामुळे महत्त्वाच्या व्यक्तींचीही माहिती वरील सूचीमध्ये मिळत नाही.

ही उणीव भरून काढण्याचा हा अल्पसा प्रयत्न आहे. एका राज्यातील सुमारे ९०० पर्यंत व्यक्तींचा परिचय करून देण्याचा हा भारतातील पहिलाच उपक्रम मानावा लागेल.

सूचीची रचना व काही वैशिष्ट्ये

सूचीतील सर्व नोंदी अनुवर्णाप्रमाणे न लावता सूचीची रचना प्रादेशिक विभागाप्रमाणे केली आहे. त्यामुळे महत्त्वाच्या ठिकाणी एकूण किती व कोणत्या व्यक्ती आहेत याची चटकन माहिती मिळू शकते. ग्रंथालय संघांना ही रचना विशेष उपयोगी पडेल.

महाराष्ट्र राज्याप्रमाणेच महाराष्ट्र राज्याबाहेरील मराठी ग्रंथपालांचीही माहिती दिली आहे. त्यावरून महाराष्ट्राबाहेर कोणत्या व्यक्ती या व्यवसायामध्ये आहेत याची कल्पना येऊ शकेल.

हयात व्यक्तींबरोबरच दिवंगत व्यक्तींचीही माहिती देण्याचा प्रयत्न केला आहे. यात ग्रंथपालन व्यवसायातील अनेक दिवंगत व्यक्तींची अद्यापहि अप्रकाशित असलेली माहिती मराठी वाचकांना सादर केली आहे. या स्वरूपाचा एकत्रित माहिती देण्याचा प्रयत्न अद्यापपर्यंत झालेला माझे पाहण्यात नाही. बडोदा संस्थानातील काही जुन्या कार्यकर्त्यांचीही माहिती दिली आहे. यामुळे ग्रंथपालन व्यवसायातील प्रथम पाइकांची ओळख होऊ शकेल.

या सूचीला विविध परिशिष्टे जोडली आहेत. ती तयार करण्यासाठी फारच प्रयत्न करावे लागले आहेत. या परिशिष्टात जमा झालेल्या सर्व प्रकारच्या माहितीचे संकलन करून त्यांचे अनेक प्रकारे विश्लेषण केले आहे. त्यामुळे ग्रंथालय चळवळीतील विविध उपक्रमांची माहिती मिळू शकेल.

या सूचीला जोडलेला ग्रंथपाल व ग्रंथालय कार्यकर्ते यांच्या ... लेला निबंध ग्रंथपालनाची पूर्वपीठिका व ग्रंथालयचळवळीची पार्श्वभूमी व ... थोडाफार प्रकाश टाकू शकेल.

ग्रंथालयीन कार्यकर्त्यांची माहिती खालील क्रमाने दिली ... व्यक्तिनाम (प्रथम आडनाव) (२) जन्मदिनांक (३) शिक्षण (४ ... (५) ग्रंथालयीन कार्य–संबंधित ग्रंथालयातील कार्य, ग्रंथालय संघातील ... चळवळीतील विविध उपक्रम व बहुमान (६) प्रकाशने–फक्त ... (७) पत्ता.

ग्रंथपाल व ग्रंथालयसेवक यांची माहिती खालील क्रमाने ... (१) व्यक्तिनाम (प्रथम आडनाव) (२) जन्मदिनांक (३) शिक्षण ... पदवी देणाऱ्या विद्यापीठाचे नाव, उत्तीर्ण वर्षे, काही बाबतीत श्रेणी व विषय खालील शिक्षणाची माहिती शक्यतो दिली नाही). (४) ग्रंथपालनाचे प्रमाणपत्र, डिप्लोमा वा पदवी (परीक्षा घेणाऱ्या संस्थेचे नाव व उत्तीर्ण वर्ष); बहुमान. (५) ग्रंथालयीन कामाचा अनुभव : हुद्दा, ग्रंथालयाचे वा ... सेवा कालखंड याप्रमाणे कालक्रमानुसार माहिती (६) ग्रंथालयीन कार्य : ... तील विविध कार्ये, *ग्रंथपालन वर्ग, ग्रंथालय परिषदा, चर्चासत्रे यातील भाग व* (७) प्रकाशने–प्रथम पुस्तके व नंतर लेख, आकाशवाणीवर भाषणे (... ण्याचा पत्ता.

ही माहिती देताना खालील संक्षेप व प्रतिशब्द वापरले आहेत.

एम्. लिब्. एस्सी. : मास्टर ऑफ् लायब्ररी सायन्स
बी. लिब्. : बॅचेलर ऑफ लायब्ररी सायन्स
डिप्. लिब्. : डिप्लोमा इन लायब्ररी सायन्स
ज्यू. डिप्लोमा : ज्यूनियर डिप्लोमा
ग्रं. प्र. : ग्रंथपालन प्रमाणपत्र (सर्टिफिकेट)
ग्रं. सा. ग्रं. ले. : ग्रंथालय साहाय्यक, लेखनिक (लायब्ररी असिस्टंट, ज्यूनियर ...
साहा. ग्रंथपाल : साहाय्यक (असिस्टंट) ग्रंथपाल.
तंत्रज्ञ–तांत्रिक साहाय्यक : टेक्निकल असिस्टंट.

' ग्रं. ' ग्रंथालय संघ, ग्रंथपालन वर्ग, ग्रंथालय परिषदा, ग्रंथालयाचे नाव ... नावांचा संक्षेप केला आहे.

आभार व ऋणनिर्देश

कोणत्याही सूचीचे कार्य अनेक व्यक्ती वा संस्थांच्या साहाय्याशिवाय पुरे ... शकत नाही. ही सूची तयार करतानाही मला अनेक व्यक्तींनी व संस्थांनी मदत ... आहे. त्यांचा ऋणनिर्देश करणे आवश्यक आहे.

पुणे विद्यापीठाने माझ्या अभ्यास योजनेस आर्थिक साहाय्य दिले म्हणूनच ही सूची सिद्ध होऊ शकली. आर्थिक साहाय्याविना हजारो लोकांशी पत्रव्यवहार करणे अशक्य होते. म्हणून पुणे विद्यापीठाचा मी अत्यंत ऋणी आहे.

महाराष्ट्र राज्य ग्रंथालय संघाचे कार्यवाह श्री. वा. वि. भट यांनी 'ग्रंथालय सूची' प्रमाणेच याही सूचीच्या कार्यास साहाय्य, मार्गदर्शन तसेच वारंवार प्रोत्साहन देऊन हे काम पुरे करून घेतले याबद्दल मी त्यांचा ऋणी आहे. महाराष्ट्र राज्य ग्रंथालय संघाने सूचीच्या प्रकाशनाची जबाबदारी स्वीकारली याबद्दल महाराष्ट्र राज्य ग्रंथालय संघाच्या व्यवस्थापक मंडळाचा मी आभारी आहे.

महाराष्ट्र राज्य ग्रंथालय संघाने या सूचीचे हस्तलिखित तपासण्याचे काम मुंबईचे ग्रंथपाल श्री. शां. शं. रेगे यांचेकडे सोपविले होते. त्यांनी चिकित्सकपणे हस्तलिखित तपासून दिले याबद्दल मी अत्यंत आभारी आहे. हस्तलिखित तपासताना त्यांनी ज्या सूचना केल्या, अनेक व्यक्तींची माहिती दिली त्यामुळे या सूचीतील अनेक उणीवा दूर करण्यास मदत झाली आहे.

पुणे विद्यापीठ जयकर ग्रंथालयाचे ग्रंथपाल श्री. कृ. शं. हिंगवे व सह ग्रंथपाल डॉ. म. प. पेठे यांनी वेळोवेळी प्रोत्साहन व सहाय्य सहकार्य देऊन कामास चालना दिली याबद्दल मी त्यांचा अत्यंत आभारी आहे. जयकर ग्रंथालयातील सेवक श्री. कुंजीर याने मुद्रणप्रत तयार करण्यास मदत केली आहे.

या सूचीच्या प्रारंभी दिलेला निबंध लिहिण्यासाठी तसेच सूचीतील काही व्यक्तींची माहिती गोळा करण्यासाठी पुणे विद्यापीठ जयकर ग्रंथालय, फर्ग्युसन कॉलेज ग्रंथालय व गोखले इन्स्टिटयूट ग्रंथालयातील ग्रंथांचा फारच उपयोग झाला आहे.

या सूचीस प्रस्तावना लिहावी म्हणून महाराष्ट्रातील ग्रंथालय क्षेत्रातील ज्येष्ठ व अधिकारी व्यक्ती म्हणून मुंबई विद्यापीठाचे माजी ग्रंथपाल, मुंबई प्रांताचे माजी डायरेक्टर ऑफ आर्किव्हज व सध्या डेक्कन कॉलेजमधील इतिहासाचे प्राध्यापक डॉ. पुरुषोत्तम महादेव जोशी यांना मी विनंती केली. माझी विनंती मान्य करून त्यांनी या सूचीस विवेचक प्रस्तावना लिहिली याबद्दल मी आभारी आहे. प्रस्तावना लिहिताना सूचीच्या अनुषंगाने तसेच माझ्या प्रास्ताविक निबंधाच्या निमित्ताने महाराष्ट्रातील ग्रंथालय चळवळी संबंधी त्यांचेशी जी चर्चा झाली त्यातून मला मोलाचे मार्गदर्शन झाले आहे.

याशिवाय खालील व्यक्तींनी साहाय्य केल्याबद्दल मी ऋणी आहे.

(१) महाराष्ट्रातील सर्व विद्यापीठांचे ग्रंथपाल व तेथील ग्रंथालयसेवक विशेषतः मुंबईचे सर्वश्री. मार्डोल, अँडरसन, परुळेकर, नायडू, नागपूरचे सर्वश्री व. वि. कुलकर्णी, देशपांडे, औरंगाबादचे प्रा. गोरे व कट्टी, कोल्हापूरचे श्री. जकाती.

(२) मराठवाडा ग्रंथालय संघाचे सर्वश्री सराफ, वडजीकर, कुंद्रकर, प्रभृति कार्यकर्ते, विदर्भ ग्रंथालय संघाचे सर्वश्री फडके, देहाडराय.

या सूचीला जोडलेला ग्रंथपाल व ग्रंथालय कार्यकर्ते यांच्या परंपरेविषयी लिहिलेला निबंध ग्रंथपालनाची पूर्वपीठिका व ग्रंथालयचळवळीची पार्श्वभूमी व सद्यःस्थिती यावर थोडाफार प्रकाश टाकू शकेल.

ग्रंथालयीन कार्यकर्त्यांची माहिती खालील क्रमाने दिली आहे. (१) व्यक्तिनाम (प्रथम आडनाव) (२) जन्मदिनांक (३) शिक्षण (४) व्यवसाय (५) ग्रंथालयीन कार्य–संबंधित ग्रंथालयातील कार्य, ग्रंथालय संघातील कार्य, ग्रंथालय चळवळीतील विविध उपक्रम व बहुमान (६) प्रकाशने–फक्त ग्रंथालय संबंधी (७) पत्ता.

ग्रंथपाल व ग्रंथालयसेवक यांची माहिती खालील क्रमाने दिली आहे. (१) व्यक्तिनाम (प्रथम आडनाव) (२) जन्मदिनांक (३) शिक्षण : पदव्या, पदवी देणाऱ्या विद्यापीठाचे नाव, उत्तीर्ण वर्ष, काही बाबतीत श्रेणी व विषय. (पदवीखालील शिक्षणाची माहिती शक्यतो दिली नाही). (४) ग्रंथपालनाचे शिक्षण : *प्रमाणपत्र, डिप्लोमा वा पदवी (परीक्षा घेणाऱ्या संस्थेचे नाव व उत्तीर्ण वर्ष).* काही बहुमान. (५) ग्रंथालयीन कामाचा अनुभव : हुद्दा, ग्रंथालयाचे वा संस्थेचे नाव, सेवा कालखंड याप्रमाणे कालक्रमानुसार माहिती (६) ग्रंथालयीन कार्य : ग्रंथालय संघातील विविध कार्य, ग्रंथपालन वर्ग, ग्रंथालय परिषदा, चर्चासत्रे यातील भाग व बहुमान (७) प्रकाशने–प्रथम पुस्तके व नंतर लेख, आकाशवाणीवर भाषणे (८) राहण्याचा पत्ता.

ही माहिती देताना खालील संक्षेप व प्रतिशब्द वापरले आहेत.

एम्. लिब्. एस्सी. : मास्टर ऑफ् लायब्ररी सायन्स
बी. लिब्. : बॅचेलर ऑफ लायब्ररी सायन्स
डिप्. लिब्. : डिप्लोमा इन लायब्ररी सायन्स
ज्यू. डिप्लोमा : ज्यूनियर डिप्लोमा
ग्रं. प्र. : ग्रंथपालन प्रमाणपत्र (सर्टिफिकेट)
ग्रं. सा. ग्रं. ले. : ग्रंथालय साहाय्यक, लेखनिक (लायब्ररी असिस्टंट, ज्यूनिअर असिस्टंट)
साहा. ग्रंथपाल : साहाय्यक (असिस्टंट) ग्रंथपाल.
तंत्रज्ञ–तांत्रिक साहाय्यक : टेक्निकल असिस्टंट.

'ग्रं.' ग्रंथालय संघ, ग्रंथपालन वर्ग, ग्रंथालय परिषदा, ग्रंथालयाचे नाव याचे नावांचा संक्षेप केला आहे.

आभार व ऋणनिर्देश

कोठल्याही सूचीचे कार्य अनेक व्यक्ती वा संस्थांच्या साहाय्याशिवाय पुरे होऊ शकत नाही. ही सूची *तयार करतानाही मला अनेक व्यक्तींनी व संस्थांनी मदत* केली आहे. त्यांचा ऋणनिर्देश करणे आवश्यक आहे.

पुणे विद्यापीठाने माझ्या अभ्यास योजनेस आर्थिक साहाय्य दिले म्हणूनच ही सूची सिद्ध होऊ शकली. आर्थिक साहाय्याविना हजारो लोकांशी पत्रव्यवहार करणे अशक्य होते. म्हणून पुणे विद्यापीठाचा मी अत्यंत ऋणी आहे.

महाराष्ट्र राज्य ग्रंथालय संघाचे कार्यवाह श्री. वा. वि. भट यांनी 'ग्रंथालय सूची' प्रमाणेच याही सूचीच्या कार्यास साहाय्य, मार्गदर्शन तसेच वारंवार प्रोत्साहन देऊन हे काम पुरे करून घेतले याबद्दल मी त्यांचा ऋणी आहे. महाराष्ट्र राज्य ग्रंथालय संघाने सूचीच्या प्रकाशनाची जबाबदारी स्वीकारली याबद्दल महाराष्ट्र राज्य ग्रंथालय संघाच्या व्यवस्थापक मंडळाचा मी आभारी आहे.

महाराष्ट्र राज्य ग्रंथालय संघाने या सूचीचे हस्तलिखित तपासण्याचे काम मुंबईचे ग्रंथपाल श्री. शां. शं. रेगे यांचेकडे सोपविले होते. त्यांनी चिकित्सकपणे हस्तलिखित तपासून दिले याबद्दल मी अत्यंत आभारी आहे. हस्तलिखित तपासताना त्यांनी ज्या सूचना केल्या, अनेक व्यक्तींची माहिती दिली त्यामुळे या सूचीतील अनेक उणीवा दूर करण्यास मदत झाली आहे.

पुणे विद्यापीठ जयकर ग्रंथालयाचे ग्रंथपाल श्री. कृ. शं. हिंगवे व सह ग्रंथपाल डॉ. म. प. पेठे यांनी वेळोवेळी प्रोत्साहन व सहाय्य सहकार्य देऊन कामास चालना दिली याबद्दल मी त्यांचा अत्यंत आभारी आहे. जयकर ग्रंथालयातील सेवक श्री. कुंजीर याने मुद्रणप्रत तयार करण्यास मदत केली आहे.

या सूचीच्या प्रारंभी दिलेल्या निबंध लिहिण्यासाठी तसेच सूचीतील काही व्यक्तींची माहिती गोळा करण्यासाठी पुणे विद्यापीठ जयकर ग्रंथालय, फर्ग्युसन कॉलेज ग्रंथालय व गोखले इन्स्टिट्यूट ग्रंथालयातील ग्रंथांचा फारच उपयोग झाला आहे.

या सूचीस प्रस्तावना लिहावी म्हणून महाराष्ट्रातील ग्रंथालय क्षेत्रातील ज्येष्ठ व अधिकारी व्यक्ती म्हणून मुंबई विद्यापीठाचे माजी ग्रंथपाल, मुंबई प्रांताचे माजी डायरेक्टर ऑफ आर्किव्हज व सध्या डेकन कॉलेजमधील इतिहासाचे प्राध्यापक डॉ. पुरुषोत्तम महादेव जोशी यांना मी विनंती केली. माझी विनंती मान्य करून त्यांनी या सूचीस विवेचक प्रस्तावना लिहिली याबद्दल मी आभारी आहे. प्रस्तावना लिहिताना सूचीच्या अनुषंगाने तसेच माझ्या प्रास्ताविक निबंधाच्या निमित्ताने महाराष्ट्रातील ग्रंथालय चळवळी संबंधी त्यांचेशी जी चर्चा झाली त्यांतून मला मोलाचे मार्गदर्शन झाले आहे.

याशिवाय खालील व्यक्तींनी साहाय्य केल्याबद्दल मी ऋणी आहे.

(१) महाराष्ट्रातील सर्व विद्यापीठांचे ग्रंथपाल व तेथील ग्रंथालयसेवक विशेषतः मुंबईचे सर्वश्री. मार्शल, अँडरसन, परुळेकर, नायडू, नागपूरचे सर्वश्री व. वि. कुलकर्णी, देशपांडे, औरंगाबादचे प्रा. गोरे व कट्टी, कोल्हापूरचे श्री. जकाती.

(२) मराठवाडा ग्रंथालय संघाचे सर्वश्री सराफ, वडजीकर, कुंद्रकर, प्रभृति कार्यकर्ते, विदर्भ ग्रंथालय संघाचे सर्वश्री फडके, देहाडराय.

(३) मध्यप्रदेशातील ग्रंथपालांची माहिती जमवून पाठविणारे इंदूरचे श्री. मोवे, कलकत्याचे श्री. दातार व श्री. जोशी,

(४) पुण्याचे सर्वश्री वा. पु. कोल्हटकर, डॉ. पु. म. जोशी, र. श. पारखी, शं. ना. बर्वे, मुंबईच्या कु. कांता मेणकुरकर, वि. गो. फाटक, त्र्यं. दि. वाकनीस, साठे, व्यास, तळोद्याच्या सौ. मंदा बोडस, अकोल्याचे पोतदार व काळे.

(५) माझ्या पत्रांना उत्तरे पाठविणाऱ्या सर्व व्यक्ती व संस्था.

आनंद मुद्रणालयाचे चालक श्री. दादासाहेब जोशी व मुद्रणालयातील सेवकवर्गाने छपाईचे काम सुबक व बिनचूक करून दिले याबद्दल धन्यवाद.

अक्षय्यतृतीया, शके १८८९
१२ मे १९६७

शां. ग. महाजन

अनुक्रमणिका

परिशिष्टे :

* * *

महाराष्ट्रातील ग्रंथपालनाची व ग्रंथालयीन कार्यकर्त्यांची परंपरा

(या निबंधात व्यक्त केलेली मते या निष्कर्ष हे लेखकाचे स्वतःचे असून महाराष्ट्र राज्य ग्रंथालय संघाच्या अधिकृत धोरणांशी अथवा मतांशी ते पूर्णांशाने सुसंगत असतीलच असे वाचकांनी मानू नये.)

(अ) महाराष्ट्रातील ग्रंथपालनाची परंपरा

'ग्रंथपालन' हा सध्याच्या युगात 'व्यवसाय' म्हणून मान्यता पावत आहे. ग्रंथपालन म्हणजे ग्रंथालयाचा दैनंदिन अंतर्गत कारभार व व्यवस्था पाहणे ग्रंथसंग्रहित करणे, त्याची नोंद ठेवणे, वर्गीकरण, तालिकीकरण यांच्या साहाय्याने ग्रंथांची मांडणी करणे व ते वाचकांना उपलब्ध करून देणे, त्यांची देखरेख करणे व संदर्भसाहाय्याद्वारा वाचकाची सेवा करणे ही कामे प्रामुख्याने त्यात येतात. ही सर्व कामे हल्ली ग्रंथपाल व ग्रंथालयसेवक या व्यक्ती करतात. महाराष्ट्रामध्ये या व्यवसायात सध्या निरनिराळ्या ग्रंथालयात काम करण्याचा विविध व्यक्तींचा परिचय या सूचीद्वारा करून देण्याचा प्रयत्न केला आहे. परंतु या व्यक्ती गेल्या ५०–६० वर्षांतील होत.

त्यापूर्वीच्या काळातही ग्रंथालये कोणत्याना कोणत्या स्वरूपात अस्तित्वात होती व त्यांची व्यवस्था कोणीतरी (अर्थात् ग्रंथपाल) पाहत असणारच. या जिज्ञासेने महाराष्ट्रातील ग्रंथपालनाचा पूर्वेतिहास जमा करू लागलो. या निबंधात महाराष्ट्रामध्ये पूर्वी ग्रंथपालनाचे कार्य कशा प्रकारे चालत असे, ग्रंथपाल व ग्रंथालयसेवक कोणकोण होते, ते काय काम करीत होते, त्यांचे शिक्षण, वेतनश्रेणी, दर्जा काय होता याची माहिती देत आहे. त्याचप्रमाणे जमा केलेल्या माहितीच्या आधारे गेल्या ५०।६० वर्षांत ग्रंथपालनाचा विकास कसकसा होत गेला व सध्या या व्यवसायाची स्थिती कशी आहे याचे विवेचन करण्याचा प्रयत्न करीत आहे.

ग्रंथपालाची जरूरी अनेक ग्रंथांचा संग्रह झाल्यावर लागते. आणि ग्रंथांचा संग्रह ग्रंथनिर्मितीनंतर होऊ शकतो. मराठी वाङ्मयाचा इतिहास चाळता ज्ञानेश्वरांच्या काळापासून मराठीमध्ये ग्रंथनिर्मिती होत गेलेली आढळते. महानुभाव पंथी व इतर अनेक संतांनी व पंडितांनी ग्रंथरचना केलेली आढळते. अर्थात ही ग्रंथरचना मर्यादित होती. मुद्रणकलेचा प्रसार न झाल्यामुळे ग्रंथ हे हस्तलिखित स्वरूपात असत. तसेच एका पुस्तकाच्या अनेक प्रती तयार करण्यास वेळ व पैसा बराच लागत असल्याकारणाने ग्रंथांचा संग्रह करण्यात

बऱ्याच अडचणी होत्या. विद्येचा प्रसार काही वर्गापुरताच मर्यादित असल्याकारणाने ग्रंथांचा संग्रह ग्रंथकार व नंतर त्यांचे वंशज, संत, महंतांच्या मठामध्ये व नंतर त्यांच्या शिष्य परिवाराकडे, तीर्थोपाध्ये, शास्त्री, कीर्तनकार, पुराणिक तसेच राज्यकर्ते, राजे महाराजे, सरदार, जहागीरदार यांसारख्या विद्येशी संबंधित वा समाजातील उच्च स्तरातील लोकांकडे केलेला आढळतो. त्या काळातील ग्रंथपालन म्हणजे असलेल्या ग्रंथांचे जतन करणें, आवश्यकता वाटेल तेव्हा ग्रंथाचे मालकाला ग्रंथ उपलब्ध करून देणें, वाळवी वगैरे कीटकापासून तसेच उपद्रवी वाचक वा संशोधकापासून रक्षण करणें एवढेच होते. ग्रंथाचा संग्रह लहान असल्याकारणाने ग्रंथाचे मालकच ही कामे करीत असत. पाठांतराच्या साहाय्याने पूर्वीचे ज्ञान पिढ्यानपिढ्या जतन करून ठेवण्याचेहि दृढ प्रयत्न अनेक ठिकाणी झालेले आढळतात.

अशी परिस्थिती असली तरी अनेक ग्रंथांचा संग्रह करण्याचा व त्यासाठी पूर्ण वेळ ग्रंथपाल नेमल्याचा पहिला प्रयत्न १६ शतकात झालेला आढळतो. विजापूरचा बादशहा 'अलि आदिलशहा' (१ ला : १५५८–१५८०) या ग्रंथप्रेमी राजाने आपल्या शाही किताबखान्याचा ग्रंथपाल किंवा क्यूरेटर म्हणून नादेडच्या शेष घराण्यातील **वामन अनंत**[1] याची नेमणूक १५६५ मध्ये केली होती. सुप्रसिद्ध महाराष्ट्र कवि वामन पंडित यांचे हे आजोबा होत.

त्यांस बादशहाकडून वार्षिक मुशाहिरा म्हणून एक हजार होन मिळत असत. (होन हे सुमारे ५३ ग्रेन वजनाचे सुवर्ण नाणे होते. त्याची त्यावेळची किंमत ३½ रुपये होती. याचा अर्थ या शाही ग्रंथपालाचा पगार वार्षिक ३५०० रुपये त्या काळात होता. १५६५ च्या रुपयाची किंमत सध्याच्या १५ रुपयांइतकी होईल).

समर्थ रामदासांनी महाराष्ट्रांत तसेच महाराष्ट्राबाहेरही अनेक मठ स्थापन केले व त्यामध्ये बऱ्याच हस्तलिखित ग्रंथांचा संग्रह झालेला आढळतो; या मठातील शिष्यपरिवार हे ग्रंथपालनाचे काम करीत असणार. त्याकाळचे हेच ग्रंथपाल होत.

त्यानंतर पेशवाईच्या कालखंडामध्ये ग्रंथसंग्रहाचा उद्योग मोठ्या उत्साहाने सुरू केलेला आढळतो. पेशव्यांनी आपल्या १८ कारखान्यात पुस्तकशाळेस स्थान दिले. त्यावर गोविंदपंत आपटे[2] नामक गृहस्थ प्रमुख कामगार होता. अनेक ठिकाणाहून हस्त-

---

1. P. M. Joshi : 'Ali Adil Shah I of Bijapur (1558–1580) and his Royal Librarian : two ruq'as (Journal of the Asiatic Society of Bombay, New Series, Sardh–S'atabdi special Volume, Vol. 31 and 32, 1956 aed 1957) P. 97–107.

वि. अं. कानोले : दोन विजापुरी फर्मानाचा परिचय (वरील संदर्भ) पृ. ३०९–३११.

२. वा. कृ. भावे : पेशवेकालीन महाराष्ट्र (पुणे, वा. कृ. भावे, १९३५) पृ. ९९–११०.

लिखिते जमा करणें, त्यांच्या प्रती करून घेणें, ग्रंथांची देवाण घेवाण करणें, ग्रंथांचा हिशेव ठेवणें या सर्व गोष्टी त्यावेळच्या ग्रंथपालाला कराव्या लागत. अर्थात ही कामे दप्तरखान्याचे प्रमुख अधिकारी वा कारभारी तसेच कारकून मंडळी करीत असत. नारो शंकर, गोविंद कृष्ण, संभाजी जाधव, पिलाजी जाधव, सदाशिव कृष्ण आंबेकर, गोविंद-भट बर्वे[3] प्रभृतींचे उल्लेख यासंबंधात पेशवे दप्तरात आढळतात. या पुस्तकशाळेची व्यवस्था चांगल्या प्रकारे शनवारवाड्यात केलेली होती.

१८०५ मध्ये मराठीमधले पहिले पुस्तक श्रीरामपूरच्या मुद्रणालयात मुद्रित झाले व अशा तऱ्हेने मुद्रित ग्रंथांची निर्मिती होऊ लागली. एका पुस्तकाच्या अनेक प्रती थोड्या वेळामध्ये व पूर्वीपेक्षा कमी किंमतीमध्ये मिळू लागल्या. त्याच सुमारास मुंबईला 'लिटररी सोसायटी' स्थापन झाली व एका अर्थाने मुद्रित पुस्तकांची ग्रंथालये सुरू झाली. १८३८ नंतर महाराष्ट्रात अनेक ठिकाणी 'नेटिव्ह जनरल लायब्ऱ्या' स्थापन होऊ लागल्या. ही सर्व सार्वजनिक स्वरूपाची परंतु वर्गणी ग्रंथालये होत. यातील ग्रंथ-संग्रह वाढू लागला. वृत्तपत्रे, मासिके ग्रंथालयात येऊ लागली. आणि म्हणून या ग्रंथालयांचा दैनंदिन कारभार पाहण्यासाठी कारकून (अथवा ग्रंथपाल) नेमण्यात येऊ लागले. त्यांच्या त्यावेळच्या परिस्थितीवर प्रकाश टाकणारे खालील काही उतारे पाहा. त्यावरून ग्रंथ-पालाचे वेतन, शैक्षणिक पात्रता, दर्जा व ग्रंथालयातील कामकाज यांची काही कल्पना येऊ शकेल.

रत्नागिरी नेटिव्ह लायब्ररीच्या १८५५ च्या अहवालात जमाखर्च जो सादर केला आहे त्यात ग्रंथपालाचा पगार ६ रुपये दाखविला आहे. सर्वसाधारण त्यावेळच्या ग्रंथालयांच्या व्यवस्थेवर (एस्टॅब्लिशमेंट) १५० ते २०० रुपयेपर्यंत खर्च होत होता. यावरून हा पगार त्याकाळी ग्रंथपालाचा असावा असे अनुमान काढण्यास हरकत नाही. १८५४ साली सोलापूर नेटिव्ह जनरल लायब्ररीचे ग्रंथपाल म्हणून "गणेश वासुदेव (Ganesh Wasoodeo)" हे काम करीत होते. त्यांनाही ६ रुपये पगार होता. ६ रुपये पगारावर ग्रंथालयात काम करण्यास लायक माणूस मिळत नाही म्हणून १० रुपये पगार करावा अशी शिफारस त्याच अहवालात केली आहे. "The pay of the karkoon was originally fixed at six rupees per mensem, but finding it impossible to procure a man with the requisite qualification *for the salary, it has been deemed expedient to entertain a Librarian*, possessing a competent knowledge of English and Marathi, on Ten rupees per mensem,"

युरोपियन अधिकारी ग्रंथालयाचे सभासद असत. पत्रव्यवहारही सरकारशी इंग्रजीमध्ये चाले. म्हणून इंग्रजीचे ज्ञान आवश्यक होते एवढीच शैक्षणिक पात्रता त्यावेळच्या ग्रंथ-पालाला पुरी होती असे दिसते.

3. K. G. Nitsure : A critical study of the provision for welfare activities in the Maratha Empire (Ph. D. thesis. 1966) p. 47-54.

पुणे नेटिव जनरल लायब्ररी हे जुने तसेच समृद्ध वाचनालय. १८७०–७४ मध्ये तेथे गणेश मोरेश्वर सोहनी हे ग्रंथपाल होते. ते रजेवर गेले त्यावेळी त्यांचे जागी गणेश आबाजी आठवले यांना नेमले. या ग्रंथपालाचा पगार १८७० मध्ये फक्त १२ रुपये होता. १८७१ साली तो १५ रुपये केलेला आढळतो. त्याप्रमाणेच ग्रंथपालाकडून सिक्युरिटी रक्कम घ्यावी असे ठरविले आहे. १८७८ मध्ये रामचंद्र गंगाधर कर्वे यांची ग्रंथपाल म्हणून नेमणूक करून त्यांचेकडून १०० रुपये अनामत रक्कम घेतली होती.[४]

अर्थात् त्यावेळच्या सार्वजनिक ग्रंथालयांना एवढ्या शैक्षणिक पात्रतेचा व पगाराचा माणूस पुरेसा होता. कारण ग्रंथालयातील एकूण ग्रंथसंग्रह, नवीन ग्रंथखरेदी वाचकसंख्या व ग्रंथांची देवघेव या सर्व गोष्टी अल्प प्रमाणात होत होत्या. त्याची कल्पना खालील आकड्यावरून लक्षात येऊ शकेल.

१८६८–६९ मधील ग्रंथालय स्थिती

ठिकाण	ग्रंथसंख्या सुरवातीस	नवीनग्रंथ भर	सभासद	ग्रंथ दिले	जमा	खर्च
पुणे	३१००	१८	२१७	१२७	८५४–३–०	८२६–०–३
अहमदनगर	११५२	४५	५२	२७५	३२५–१०–०	२५६–२–६
नाशिक	६८७	१८१	६४	११३	९४१–२–४	१९९७–१–१
सातारा	२१२२	८७	९४	१८५५	१०३४–१५–०	१०१६–८–९

(डी. पी. आय. १८६९–७० वृत्तान्त)

शैक्षणिक ग्रंथालये

महाराष्ट्रामध्ये प्रथम सार्वजनिक ग्रंथालये स्थापन झाली व नंतर शिक्षणाच्या प्रसाराबरोबर शैक्षणिक ग्रंथालये स्थापन झालेली आढळतात. सार्वजनिक ग्रंथालयाप्रमाणे शैक्षणिक ग्रंथालयात सुद्धा ग्रंथपाल नेमण्याबाबत उदासीनताच दिसून येते. त्याची शैक्षणिक पात्रता, वेतनश्रेणी व ग्रंथालयातील कामकाज यामध्ये फारसा बदल झालेला आढळत नाही. पुढील काही उदाहरणे त्यावेळच्या परिस्थितीवर प्रकाश टाकू शकतील.

पुण्याचे इंजिनियरिंग कॉलेजमध्ये अनेक वर्षे ग्रंथपालाची नेमणूक केलेली आढळत नाही. परंतु या प्रकारचा पूर्ण वेळ माणूस नेमणे आवश्यक आहे. याबद्दल १८७१–७२ च्या *वार्षिक वृत्तांतात* प्राचार्य खालीलप्रमाणे शिफारस करतात. "Next year, I hope that a small salary of Rs. 10 or 15 may be allowed

४. ग. न. श्रीगोंदेकर : पुणे नगर वाचन मंदिराचा शंभर वर्षांचा इतिहास १८४८–१९४८ (पुणे, १९४९). पृ. १०४.

to a librarian, an officer who is much needed in this College." १० ते १५ रुपये पगारावर ग्रंथपाल या अधिकाऱ्याची नेमणूक करावी अशी शिफारस केली आहे. तरीसुद्धा ग्रंथपालाची नेमणूक केलेली आढळत नाही. म्हणून १८७२-७३ सालच्या अहवालात प्राचार्य परत एकदा ग्रंथपाल नेमण्याबद्दल शिफारस करीत आहेत. यावेळी पगार मात्र १५ ते २० रुपये असावा अशी सूचना करतात.

ग्रंथपालाचा दर्जा अध्यापकासमान असावा असा सध्याचा मतप्रवाह आहे. १८५८-५९ मध्ये मात्र ग्रंथपालाचा दर्जा कारकुनाच्या खालचा मानला जात असावा. असे दिसते १८५८-५९ च्या पुणे कॉलेजच्या वार्षिक अहवालात कॉलेजमधील सेवकांनी सहकार्य केल्याबद्दल प्राचार्यांनी जो शेरा मारला आहे त्यात प्रथम कारकुनाचा व नंतर ग्रंथपालाचा उल्लेख केला आहे यावरून वाटते. "express my recognition of good services of the karkoon and the Librarian of the college."

एल्फिन्स्टन कॉलेज हे मुंबईतील प्रख्यात कॉलेज. १९१७-१८ मध्ये या कॉलेज ग्रंथालयाची तपासणी श्री. शार्प यांनी केली तेव्हा ५११ पुस्तके गहाळ झालेली आढळली. त्यावर खालील अभिप्राय व्यक्त करण्यात आला आहे. A Library of 10000 books aught not to be left in charge of a half-time librarian and a Hamal. A full time clerk is urgent needed. या ग्रंथालयाची व्यवस्था एक अर्धवेळ कारकून व एक हमाल यांच्याकडे सोपविली होती. या शिफारसीनुसार पूर्ण वेळ ग्रंथपालाची नेमणूक पुढे केली असावी. कारण १९१४-१५ च्या वार्षिक वृत्तांतात खालील उल्लेख आढळतो.

Monsieur Peltier has to proceed to France on the outbreak of war in August 1914, Mr. **Dalal**, the Librarian, very kindly undertook his work without remuneration in addition to his own duties.

जागतिक युद्ध सुरू झाले म्हणून पेल्टीयर नावाचे कॉलेजमधील अधिकारी ऑगस्ट १९१४ मध्ये फ्रान्सला रवाना झाले. त्यांच्या अनुपस्थितीत त्यांचे काम काहीही वेतन न घेता ग्रंथपाल श्री. दलाल यांनी केलेले आढळते.

डेक्कन कॉलेज हे पुण्यातील सर्वात जुने कॉलेज. तेथेही १८७२-७३ पासून ग्रंथपाल होता. याबद्दल डेक्कन कॉलेजच्या प्राचार्यांच्या वार्षिक वृत्तांतात उल्लेख आढळतो. १९१७ मध्ये डेक्कन कॉलेजचे ग्रंथपाल श्री. बी. ए. मोडी यांच्या निधनाबद्दल खेद व्यक्त केला आहे. त्याविषयी प्राचार्य लिहितात. "For more than 20 years he was a most faithful friend and servant to myself. He was proud of college and never spared himself in its service. He can never be quite replaced." (डी. पी. आय. १९१२-१३ ते १९१६-१७ वार्षिक वृत्तान्त).

मुंबई विद्यापीठ ग्रंथालय हे महाराष्ट्रातील एक महत्त्वाचे ग्रंथालय. ग्रंथसंग्रह बराच होता. परंतु १९१७ पर्यंत तेथे पूर्णवेळ ग्रंथपाल नव्हता. सुशिक्षित ग्रंथपाल हवा असला तर त्याला योग्य वेतन द्यावयास हवे याची चालकांना जाणीव होती परंतु रास्त वेतन देता येत नसल्याची कबुली खालील वाक्यावरून समजून येते.

"I may mention that something has been done to put our univ. Lib. in order and make it available to scholars. We want of course a scholarly and wellpaid Librarian but at present it is beyond our power to provide the necessary salary."

(डी. पी. आय. वार्षिक वृत्तांत १९१२–१३ ते १९१६–१७)

पुढे मुंबई विद्यापीठाने पूर्ण वेळ ग्रंथपाल नेमण्याचे ठरविले. त्याला ग्रंथपालनाचे शिक्षण घेण्यासाठी युरोपात पाठविले. परंतु त्यांचे आकस्मिकरीत्या निधन झाले. त्याविषयी खालील उल्लेख आढळतो. A Librarian was specially trained in Europe and was vigorously at work but his recent tragic death has deprived the university of the benefit of his training. हे गृहस्थ म्हणजे श्री. कुंटे हे होत.

त्यानंतर श्री. फेरवाणी व श्री. सबनीस यांनी ग्रंथपाल म्हणून काम पाहिले. ह्या व्यक्ति मॅट्रिक वा तत्सम इतक्याच शिकलेल्या होत्या. एशियाटिक सोसायटीचे श्री. गोठोस्कर व श्री. कापडी हे पदवीधर होते. (बी. ए., बी. एससी.) बडोद्याच्या सेंट्रल लायब्ररीचे कुडाळकर एम्. ए., एल्. एल्. बी. होते. याहून अधिक पदवीधर व्यक्ती १९२१ पर्यंत ग्रंथालय व्यवसायात नव्हत्या. त्यांची संख्याहि अत्यल्प होती हे खालील नावावरून लक्षात येईल.

१९२० पर्यंतच्या व्यक्ती

कै. तिरवरेकर कै. गोठोस्कर कै. अ. र. देसाई (१९०८–५०), कै. बोर्डेन (१९१०–१३), कै. कुंटे (१९१३–१४), कै. कुडाळकर (१९१३–२१), कै. दत्त (१९१४–३३), कै. दंडवते (१९१५–), कै. कापडी (१९१६–५१), कै. काका कोल्हटकर (१९१६–४७), कै. फेरवाणी (१९१८–२०), कै. राऊत (१९१८–५५), कै. सबनीस (१९२०–३५), कै. भोंमुले.

या कालखंडातील फारशा व्यक्ती आज हयात नाहीत. १९२१ ते १९३१ पर्यंतच्या कालखंडातहि वरील परिस्थितीमध्ये फारसा फरक झालेला आढळत नाही. विद्यापीठ, महाविद्यालये व काही जुनी सार्वजनिक वाचनालये यामध्येच पूर्ण वेळ ग्रंथपाल नेमलेले आढळतात. मॅट्रिक वा तत्सम शिक्षण घेतलेल्याच व्यक्ती ग्रंथालयाचे कामकाज पाहत होत्या हे पुढील नांवावरून लक्षात येईल.

१९२१–३० दरम्यानच्या व्यक्ती

बा. गो. परांजपे, सांगली (१९२२–५८), र. श. पारखी, पुणे (१९२२–६१), मा. कृ. देठे, मुंबई (१९२५–६४), रा. ह. नानल, पुणे (१९२६–५६), पां. श्री. फडके, नागपूर (१९२६–६१), ब. म. देव, पुणे (१९२७–६४), वाणी, रावेर, जळगाव (१९२८–), श्रीगोंदेकर, पुणे (१९२८), कै. रा. का. कुलकर्णी, मालेगाव (१९२८–६३), वि. शं. होटे, नागपूर (१९३०–)

१९३१ नंतर ही परिस्थिती पालटलेली आढळते. डॉ. पु.म. जोशी, श्री. या. मु. मुळे, श्री. त्र्यं. दि वाकनीस यासारख्या स्कॉलर लोकांनी ग्रंथपालन क्षेत्रात प्रवेश केला. परदेशांत जाऊन ग्रंथपालनातील शिक्षण वा अनुभवहि प्राप्त केला. आणि एका तऱ्हेने ग्रंथपालन व्यवसाय हा कारकुनीचा व्यवसाय नव्हे तर विद्वानांचा व्यवसाय आहे हे नवसत्य प्रस्थापित केले. १९३१ नंतरच्या कालखंडात काही पदवीधर लोकहि या व्यवसायात प्रवेश करते झाले हे या व्यवसायाविषयी समाजात काही प्रमाणात आकर्षण निर्माण झाल्याचे प्रमाण मानता येईल. असे असले तरी १९४३ पर्यंतच्या कालखंडात या व्यवसायात महत्त्वाच्या अशा ६०–७० वर व्यक्ती नव्हत्या. यावरून हा व्यवसाय किती बाल्यावस्थेत होता हे लक्षात येईल.

या कालखंडामध्ये विद्यापीठ, महाविद्यालये व संशोधन संस्थांच्या ग्रंथालयांत पूर्ण वेळ ग्रंथपाल नेमण्याचे प्रमाण वाढलेले आढळून येते.

१९३१–४० या कालखंडातील व्यक्ती

या. मु. मुळे, कलकत्ता (१९३२),	शं. ना. बर्वे, पुणे (१९३२),
हिं. का. व्यास, मुंबई (१९३३),	वि. गो. दिवाकर, पुणे (१९)
कृ. ग. भागवत, पुणे (१९३३),	त्र्यं. दि. वाकनीस, मुंबई (१९३३–६१),
याराणशीवार, आणि	स्टीव्हनसन, नागपूर (१९३३)
नावर, मुंबई (१९३५),	डॉ. पु. म. जोशी, पुणे (१९३५–४७)
अँडरसन, मुंबई (१९३६)	कोकाटे, पुणे (१९३६)
दे. शं. देशपांडे, मुंबई (१९३७)	मुळ्ये, रत्नागिरी (१९३७)
वि. ह. अभ्यंकर, पुणे (१९३७)	म. ज. साने, पुणे (१९३८)
जे. एम्. कानिटकर, दिल्ली (१९३९),	कृ. शं. हिंगवे, पुणे (१९३९),
ज. बा. बुधकर, आणि	द. वा. जोशी, पुणे (१९४०),
कै. दलाल (१९४०–५८)	

१९४१–४३

रू. के. गोरे, मुंबई, (१९४१),	बोरगावकर, पुणे (१९४१)
ग. नी. भवाळकर, नागपूर (१९४२),	वाट्ये, मुंबई (१९४२),

भा. स. मुळे (१९४२), रा. श्री. शिरवळकर, आणि
कृ. द. पुराणिक, मुंबई (१९४३), वा. पु. कोल्हटकर, प्र. दि. कुलकर्णी,
गोटी, मु. वा. देशपांडे, भा. नी. पटवर्धन, वाईकर, पुणे (१९४३)

ग्रंथपालन शिक्षण

एकूण भारतात सुरुवातीच्या काळामध्ये ग्रंथपालन शिक्षण घेण्याची सोय नव्हती म्हणून सर्वच ग्रंथपाल हे अनट्रेन्ड होते. १९१०–११ मध्ये बॉर्डेन यांनी बडोद्यास ग्रंथपालन वर्ग सुरु केला परंतु तो अल्पायुषीच ठरला. त्यानंतर स. प. चे काका कोल्हटकर यांनी लाहोर येथील पत्रव्यवहार अभ्यासक्रम पुरा केला. हे या दृष्टीने पहिले ट्रेन्ड ग्रंथपाल होत. त्यानतर श्री. पारखी यांनीहि कोलंबिया विद्यापीठाचा पत्रव्यवहार अभ्यासक्रम पुरा केला. त्यानंतर डॉ. रंगनाथन् यांनी मद्रास विद्यापीठात चालू केलेला प्रथम सर्टिफिकेट व नंतर डिप्लोमा अभ्यासक्रम काही लोकांनी पुरा केला. या कालखंडात इंपीरियल लायब्ररी, कलकत्ता येथील डिप्लोमा अभ्यासक्रमहि काहींनी पुरा केला. बडोद्याच्या केंद्रीय ग्रंथालयातील प्रात्यक्षिक शिक्षण अभ्यासक्रमहि श्री. जोशी व दिवाकर यांनी पुरा केला. याच कालखंडात ग्रंथपालनाचे शिक्षण घेण्यासाठी वा अनुभव प्राप्त करण्यासाठी परदेशातही काहीजण जाऊन आले. थोडक्यांत ग्रंथालयांच्या विकासाबरोबर ग्रंथपालन शिक्षणाची जरुरी वाटू लागली. त्यातील शिक्षण महाराष्ट्रात उपलब्ध नसलेमुळे परप्रांतांत वा परदेशातही शिक्षण घेऊन आले. अर्थात् या तऱ्हेने शिक्षण घेणे आर्थिक दृष्टया परवडणारे नव्हते म्हणून फारच थोड्या व्यक्ती शिक्षण घेऊन आलेल्या आढळतात.

मुंबई विद्यापीठाचा ग्रंथपालनवर्ग

१९४३ मध्यें मुंबई विद्यापीठाने ग्रंथपालनाचा डिप्लोमा अभ्यासक्रम सुरू करून ग्रंथपालनाचे शिक्षण देण्याची सोय उपलब्ध करून दिली. हा ग्रंथपालनातील महत्वाचा टप्पा होय. या संधीचा फायदा घेऊन अनेक व्यक्ती ग्रंथपालनाचा डिप्लोमा घेऊ लागल्या. या डिप्लोमाधारकाना ग्रंथालयात नोकरी देताना प्राधान्य मिळू लागले. आणि म्हणून मुंबई बाहेरील अनेक होतकरू ग्रंथपाल ग्रंथपालनाचे शिक्षण मुंबईला जाऊन घेऊन आले. या वर्गामुळे ग्रंथालय शास्त्राचा अध्यापक वर्ग तयार होऊं लागला.

स्वातंत्र्योत्तर कालखंड

१९४५ मध्यें दुसरें महायुद्ध संपल्यानंतर परत काँग्रेस मंत्रिमंडळ सत्तारूढ झाले. फैजी समितीच्या अहवालानुसार केंद्रीय, प्रादेशिक तसेंच जिल्हा, तालुका वाचनालयें स्थापन होऊं लागली. त्याचप्रमाणें शिक्षणाचा प्रसारही मोठ्या प्रमाणांत होऊं लागला. शिक्षणाच्या प्रसाराबरोबर नवीन विद्यापीठें, महाविद्यालयें, माध्यमिक शाळा,

स्थापन झाल्या. तांत्रिक शिक्षण देणाऱ्या व संशोधन संस्थाही स्थापन होऊन त्यांची संदर्भ ग्रंथालयें स्थापन होऊं लागली. महाराष्ट्र राज्य १९६० मध्यें स्थापन झाल्यावर विशेषतः महाराष्ट्र सरकारच्या पुरोगामी शैक्षणिक धोरणामुळें शिक्षणाचा तसेंच शैक्षणिक संस्थांचा व्याप जलद गतीनें वाढूं लागला. अशा तऱ्हेनें स्वातंत्र्योत्तर कालखंडामध्यें विविध प्रकारची ग्रंथालयें ठिकठिकाणी स्थापन होऊन त्यांचा विकास होऊं लागला. यामुळें पूर्ण वेळ काम करणाऱ्या ग्रंथपाल व ग्रंथालयसेवकांचें प्रमाणही वाढलेले आढळते. ग्रंथपालनाविषयीं कल्पनाहि बदललेल्या आढळतात. ग्रंथरक्षण हें पूर्वीचे उद्दिष्ट मागे पडून ग्रंथांचा जास्तीत जास्त उपयोग हें पुरोगामी उद्दिष्ट मान्य पावूं लागलें. अर्थात् यासाठी ग्रंथपाल हा अल्पशिक्षित न राहता उच्चशिक्षित असावा, ग्रंथपालनाचे तंत्र अवगत केलेला तसाच व्यावहारिक तंत्रहि जाणणारा असावा आणि अशा व्यक्ती मिळण्यासाठी त्यांना या व्यवसायांत आकर्षित करण्यासारखी रास्त वेतनश्रेणीहि दिली पाहिजे ही विचारसरणी मान्य होऊ लागली आहे. प्रशिक्षित ग्रंथपालहि आपापल्या ग्रंथालयांची मांडणी उत्तम तऱ्हेने करतांना आढळतात. त्याच बरोबर वाचकांची सेवा करून ग्रंथालयांचे महत्त्व व ग्रंथपालांची उपयुक्तता पटवून देण्याचा प्रयत्न करीत आहेत. अशा तऱ्हेने गेल्या २५ वर्षांत ग्रंथपालनाचा सर्वांगीण विकास होत असलेला आढळून येईल.

याला पुष्टि देण्यासाठीं जमविलेल्या माहितीचे विविध प्रकारांनी विश्लेषण खालील प्रकारे करतां येईल.

ग्रंथालयसेवक संख्या—स्वातंत्र्योत्तर कालखंडात ग्रंथालयाची वाढ झपाट्याने होत गेली आहे. ग्रंथालयांच्या वाढीबरोबर ग्रंथालयसेवकांची संख्या वाढत गेली. मुंबईमध्ये हे प्रमाण सर्वात जास्त आहे. त्याखालोखाल पुणे, नागपूर व औरंगाबाद येथे ग्रंथपाल आढळतात. त्यामध्येहि शैक्षणिक व संशोधन संस्थाच्या ग्रंथालयांत ग्रंथालयसेवकांचे प्रमाण वाढत आहे. प्रमुख ठिकाणी शालेय ग्रंथपालांची ही नेमणूक होत आहे. सार्वजनिक ग्रंथालयांमध्ये ग्रंथालयसेवक संख्या वाढत आहे परंतु वाढ अत्यल्प आहे. एकाच ग्रंथालयांत विविध हुद्द्यांचे अनेक सेवकहि काम करताना आढळतात. विद्यापीठ व काहीं संशोधन ग्रंथालयांत ही वाढ विशेषत्वाने होत आहे.

शैक्षणिक पात्रता—विद्यापीठ, महाविद्यालयें व विशेष ग्रंथालयांत पदवीधरांचे प्रमाण वाढत आहे. दोन वा अधिक पदव्या धारण करणाऱ्या व्यक्तीहि वाढत आहेत. शालेय ग्रंथालयांतहि पदवीधर ग्रंथपाल नेमल्यात आलेले आढळतात. सार्वजनिक ग्रंथालयांत मात्र (फक्त कांहीं सोडून) मॅट्रिक वा त्याहून कमी शिक्षण असलेले सेवक काम करीत आहेत. ग्रंथालयक्षेत्रांत प्रवेश करतांना कमी शिक्षण झालेले असले तरी नोकरी करीत असतां शैक्षणिक पात्रता वाढविण्याची उदाहरणे अनेक आहेत. कला पदवीधरांप्रमाणेच विज्ञान, वाणिज्य, शिक्षण, कायदा इ. विद्याशाखांचे पदवीधरही काम करीत आहेत.

ग्रंथपालनाचे शिक्षण—१९४३ मध्ये मुंबई विद्यापीठाने ग्रंथपालनाचा अभ्यासक्रम सुरू केल्यावर अनेक लोकांनी डिप्लोमा घेतला आहे. त्यानंतर नागपूर, पुणे, कोल्हापूर येथील विद्यापीठांनी तसेच श्री. ना. दा. ठा. विद्यापीठामध्ये सुरू केलेल्या ग्रं. वर्गात अनेकांनी शिक्षण घेतले आहे. मुंबई, पुणे तसेच विदर्भ व मराठवाडा ग्रंथालय संघांनी सुरू केलेल्या ग्रंथपालन वर्गातहि अनेकांनी शिक्षण घेतलेले आहे. डिप्. लिब्. अभ्यासक्रम बंद झाल्यावर बी. लिब् झालेलेही काही आहेत. डिप्लोमानंतरचे ग्रंथपालन शिक्षण देण्याची सोय महाराष्ट्रात नसल्यामुळे दिल्ली, बनारस येथें जाऊन मास्टर ऑफ लायब्ररी सायन्सचे उच्च शिक्षणहि काहींनीं संपादन केले आहे. परंतु ग्रंथपालनाचे शिक्षण घेण्यासाठी परदेशी गेलेल्यांचे प्रमाण मात्र खूपच कमी झाले आहे. प्रशिक्षित ग्रंथपालांमध्ये डिप्लोमा धारण करणारांची संख्या जास्त आहे. त्याखालोखाल प्रमाणपत्रे धारण करणाऱ्या व्यक्ती आहेत. एम्. लिब्. एस्सी. धारण करणारेही काहीजण आहेत. असे असले तरी अनट्रेन्ड ग्रंथालयसेवकांचीही संख्या दुर्लक्ष करण्यासारखी नाही. प्रथम प्रमाणपत्र धारण करुन नंतर डिप्लोमा धारण करणाऱ्यांची संख्याही बरीच आहे.

ग्रंथालयीन कामाचा अनुभव—ग्रंथालयांत नोकरीला लागल्यानंतर शैक्षणिक पात्रता वाढवीत जाण्याचे तसेच ग्रंथपालन शिक्षण घेण्याचे प्रमाणहि बरेच आहे. साहजिकच त्यामुळे एका ग्रंथालयात लहान हुद्द्यावरून मोठ्या हुद्द्यावर जाणारे ग्रंथपाल जसे आढळतात तसेच एका ग्रंथालयातून दुसऱ्या ग्रंथालयात जाणाऱ्याचे प्रमाणहि बरेच मोठे आहे. स्वतःचा उत्कर्ष साधण्यासाठी महाराष्ट्राबाहेर तसेच परदेशातही अनेक जण गेले आहेत. तरीसुद्धा महाराष्ट्र न सोडण्याची प्रवृत्ति बऱ्याच जणांमध्ये आढळून येते.

ग्रंथालयशास्त्र अध्यापन—ग्रंथपालनाच्या शिक्षणाच्या प्रसाराबरोबर ग्रंथालयशास्त्र शिकविणारे अध्यापकहि निर्माण होऊ लागले. अर्थात् ही जबाबदारी अनुभवी ग्रंथपालांनी स्वीकारली आहे. काही विद्यापीठांत आता ग्रंथालयशास्त्र विभागहि सुरू होत आहेत तेथे पूर्ण वेळ अध्यापकहि नेमले जात आहेत. याच्याशी संबंधित असा परीक्षकपदांवर वा ग्रंथपालनाच्या बोर्ड ऑफ स्टडीजवर समासद म्हणून ग्रंथपाल काम करीत आहेत.

ग्रंथालयविषयक लिखाण—ग्रंथालयशास्त्र, ग्रंथपालन तसेच ग्रंथालय चळवळ यावर विपुल लेखन ग्रंथपाल व ग्रंथालयसेवकांनी केलेले आढळते. 'साहित्य सहकार', 'ग्रंथपाल' व इतर ग्रंथालयशास्त्रविषयक नियतकालिकात, वृत्तपत्रात, तसेच ग्रंथालय परिषदा, चर्चासत्रे, परिसंवाद यानिमित्ताने ग्रंथपालांनी विविध विषयांवर लिखाण केले आहे. ग्रंथपालनावरील पुस्तकेही ग्रंथपालांनी लिहिली आहेत. ग्रंथालयशास्त्राशिवाय वाङ्मयाच्या इतर प्रांतातहि डॉ. डॉ. रेगे, वि. शं. पारगावकर, डॉ. ना. बर्वे, यशवंत रांजणकर, ग. नी. भगाव्कर, दातार, कु. मु. उजळंबकर, डॉ. पु. म. जोशी, डॉ. दळवी, डॉ. पेठे, दत्तू गोरे, प्रभृति ग्रंथपालांनी विहार केलेला आढळतो.

ग्रंथालय संघ कार्य—ग्रंथालय संघांच्या स्थापनेत व वाढीतहि ग्रंथपालांनी

भाग घेतलेला आहे. मुंबई ग्रंथालय संघाच्या स्थापनेत डॉ. पु. म. जोशी, कै. स. ल. कापडी, व्यास यांनी पुढाकार घेतला आहे तर पुणे ग्रंथालय संघाची स्थापना क. शं. हिंगवे, वा. पु. कोल्हटकर, र. रा. पारखी, प्रभृति ग्रंथपालांनी केली. विदर्भ ग्रंथालय संघाच्या स्थापनेत पां. श्री. फडके प्रभृति ग्रंथपालांनी तसेच मराठवाडा ग्रंथालय संघाच्या प्रतिष्ठापनेत रा. य. सराफ, वडजीकर, कुंदुरकर प्रभृति ग्रंथपालांनी भाग घेतला आहे. महाराष्ट्र ग्रंथालय संघाच्या स्थापनेत व विकासात अनेक ग्रंथपालांनी हातभार लावलेला आहे. इतर ग्रंथालय संघाच्या ग्रं. वर्ग, ग्रंथालय परिषदा यांसारख्या कार्यक्रमांमध्ये ग्रंथपाल गेली १७।१८ वर्षे अधिक संख्येने भाग घेऊं लागले आहेत. भारतीय पातळीवरील ग्रंथालय संघटनामध्ये तसेंच चर्चासत्रे, परिसंवाद यांमध्ये ग्रंथपाल भाग घेऊन चमकूं लागले आहेत.

परदेशप्रवास, निरीक्षण दौरा—स्वातंत्र्योत्तर कालखंडांत ग्रंथपालनाचे शिक्षणासाठी परदेशात गेलेल्या व्यक्ती फारच थोड्या आहेत. परंतु इंडिया व्हीटलोन योजना, ब्रिटिश कौन्सिल, एशिया फौंडेशन, तसेच इंटर्नशिप योजना यांचे कार्यक्रमानुसार कांही व्यक्ती परदेशात जाऊन तेथील ग्रंथालयांची पाहणी करून आलेले आहेत. या ज्ञानाचा व अनुभवाचा उपयोग ग्रंथपालनाच्या विविध दालनात करतांना आढळतात.

ग्रंथपालांची वेतन श्रेणी–ग्रंथपालांची वेतनश्रेणी हा नाजूक परंतु तितकाच महत्त्वाचा प्रश्न आहे. याविषयीची माहिती मी जमा केली आहे परंतु प्रसिद्ध केली नाही. तिच्या आधारे ग्रंथपालांची वेतनश्रेणी सुधारत आहे एवढेंच सध्या म्हणता येईल. विद्यापीठ अनुदान मंडळाच्या शिफारसीनुसार विद्यापीठातील ग्रंथपाल व ग्रंथालयसेवक यांची वेतनश्रेणी सुधारली आहे आणि प्राध्यापकांच्या पातळीवर ही वेतनश्रेणी निश्चित केली आहे. महाविद्यालयीन प्रशिक्षित ग्रंथपालांना व्याख्यात्याइतकी वेतनश्रेणी द्यावी हे तत्त्व पुणे, मुंबई, शिवाजी, मराठवाडा या विद्यापीठांनी मान्य केलेले आढळते परंतु या तत्त्वाची नीटपणे अंमलबजावणी झालेली नाही. याच गटातील सरकारने चालविलेल्या स्थापत्य, विधि, शेती, वैद्यक वगैरेसारख्या संस्थांत मात्र ही वेतनश्रेणी अजूनहि मान्य झालेली नाही. संशोधन व विशेष ग्रंथालयांत मात्र वेतनश्रेणी सुधारत आहे परंतु अजूनही तेथे वाढील वाव आहे.

भारत सरकार व महाराष्ट्र सरकारच्या विविध खात्यांमध्येही वेतनश्रेणीत फरक दिसत आहे. आणि तुलनात्मक दृष्ट्या खासगी संस्थापेक्षा तेथील वेतनश्रेणी कमी आहे. शालेय ग्रंथालयांत ग्रंथपाल हा नॉन टीचिंग स्टाफ धरला जात असल्यामुळे तेथील सेवकांची वेतनश्रेणी लेखनिकासमानच आढळते. फारच थोड्या ठिकाणी शिक्षकांइतकी वेतनश्रेणी मिळत आहे. सार्वजनिक ग्रंथालयातील वेतनश्रेणी ही सर्वांत कमी आहे. १० ते २० रुपये पगारावर अनेक व्यक्ती काम करतांना आढळतात. या पगारावर काम करण्यास काही पेन्शनर मंडळीच तयार झालेली दिसतात. आणि म्हणूनच जास्त शिकलेली माणसे या ग्रंथालयात आढळत नाहीत.

महिलांचें प्रमाण—या व्यवसायात पूर्वी महिला नव्हत्या. परंतु सध्या महिलांचे प्रमाण वाढत आहे. शाळेमधून किंवा मोठमोठ्या ग्रंथालयांत दुय्यम हुद्यावर त्या काम करीत आहेत. महिलांच्याहि अनेक शिक्षणसंस्था निघाल्या आहेत. त्यामध्ये महिला ग्रंथपाल काम करताना आढळतात. श्री. ना. दा. टा. विद्यापीठाने ग्रंथपालनाचा अभ्यासक्रम सुरू करून अनेक महिलांना ग्रंथपालनाचे शिक्षण दिले आहे. मुंबईमध्ये महिलांचे हे प्रमाण जास्त आहे.

ग्रंथपालांची प्रतिष्ठा वा दर्जा—वेतनश्रेणी आणि प्रतिष्ठा वा दर्जा यांचा परस्परसंबंध आहे. जेथे जेथे ग्रंथपालाचे वेतन अल्प आहे तेथे तेथे ग्रंथपालाचा दर्जा हा कमी महत्त्वाचा मानला जात आहे. विद्यापीठ अनुदान मंडळाने अध्यापकासमान ग्रंथालय सेवकांना मानून वेतनश्रेणी जरी दिली असली तरीही प्रत्यक्षांत अध्यापकाइतका दर्जा मिळाला नाही ही वस्तुस्थिती आहे. मग प्रतिष्ठेची बाबच सोडा. आज काही ठिकाणी ग्रंथपालांना जो दर्जा प्राप्त झालेला आहे तो त्यांच्या व्यक्तिगत गुणावर व कर्तृत्वावर तसेच ग्रंथालयचालकाचा पुरोगामी दृष्टिकोन यामुळेच मिळालेला आढळतो. अशी अपवादात्मक उदाहरणे सोडता, ग्रंथपालनाचा दर्जा अजूनही सन्मानाप्रत गेलेला नाही ही वस्तुस्थिती आहे. आणि म्हणून या व्यवसायाला प्रतिष्ठा प्राप्त करून देण्यासाठी सध्या निरनिराळ्या ग्रंथालयांत काम करणाऱ्या सेवकांनी महान् परिश्रम व प्रयत्न करावयास हवेत.

(आ) महाराष्ट्रातील ग्रंथालयीन कार्यकर्त्यांची परंपरा

वाचक आणि पुस्तक यांची भेट घडवून आणणाऱ्या ग्रंथपाल व ग्रंथालयसेवक यांची पूर्वपीठिका व सद्यःस्थिति यांचें विवेचन मागील निबंधात केले आहे. या निबंधांत ग्रंथालयांची स्थापना, त्यांचे संवर्धन, आणि कार्यविस्तार करण्याचे प्रयत्न करणाऱ्या ग्रंथालयीन कार्यकर्त्यांची परंपरा महाराष्ट्रामध्यें अशी निर्माण झाली, त्यांनी कसकसे प्रयत्न केले यांचा आढावा घेण्याचा प्रयत्न करीत आहे. तसेंच अलीकडच्या काळात ग्रंथालय संघ व ग्रंथालय परिषदा यामध्यें भाग घेऊन ग्रंथालय चळवळीचा प्रसार व प्रचार करणाऱ्या अशा कार्यकर्त्यांच्या कार्याचा स्थूलमानाने परामर्श घेत आहे.

ग्रंथालयीन कार्यकर्ते हा शब्द ग्रंथालयाचे संस्थापक, चालक, मालक व पालक या चारही अर्थाने वापरलेला आहे. पूर्वीच्या काळीं ग्रंथालयाचे संस्थापक हेच त्याचे चालक मालक व पालक असत. तदनंतरच्या काळात चालक वा मालक याचे अर्थ बदलत गेले आणि सध्यांच्या युगात लोकनियुक्त सरकार वा त्यांचे प्रतिनिधि हे च ग्रंथालयांचे चालक वा पालक बनत चालले आहेत व सर्वसामान्य जनता मालक बनत चालली आहे. या दृष्टिकोणांतून ग्रंथालयीन कार्यकर्त्यांचे तीन प्रमुख वर्ग करण्यास हरकत नाहीं ते असे.

(१) **राज्यकर्ते :** पूर्वीच्या काळांत राजे महाराजे, सरदार, जहागीरदार हे राज्यकर्ते होते. नंतरच्या काळांत पेशवे राज्यकर्ते बनले. ब्रिटिशांच्या काळांत राज्यकर्ते याचा अर्थ राजाचे प्रतिनिधि असा करावयास हवा. मांडलिक संस्थानिक हेहि राज्यकर्तेच होत. १९३५ नंतर विशेषतः स्वातंत्र्योत्तर कालखंडांत लोकनियुक्त सरकार स्थापन झाल्यामुळे शासन व त्यांचे प्रतिनिधि वा अधिकारी हेच राज्यकर्ते मानावे लागतील.

२) **सार्वजनिक कार्यकर्ते :** ग्रंथालय व वाचनप्रेमी सर्व व्यक्ती : सर्वसामान्य वाचक, अभ्यासक, अध्यापक, साहित्यिक, वृत्तपत्रकार, लोकशिक्षणप्रेमी समाजसेवक, राजकारणी लोकनेते तसेच विविध प्रकारचे देणगीदार.

३) **ग्रंथालय चळवळींतील कार्यकर्ते :** ग्रंथालय परिषदा व ग्रंथालयसंघ यांचे कार्यात भाग घेणाऱ्या सर्व व्यक्ती.

ज्ञानेश्वरांच्या काळापासून मराठीमध्ये ग्रंथनिर्मिती जरी सुरू झाली तरी अनेक ग्रंथांचा संग्रह करण्याचे फारसे प्रयत्न झालेले आढळत नाहीत. महानुभावीय पंथीयांनी काही ग्रंथसंग्रह केला असावा. परतु मोठ्या प्रमाणावर ग्रंथसंग्रह केल्याचा उल्लेख १६ व्या शतकांत आढळतो.

विजापूरचा बादशहा '**अलि अदिलशाह**' (१ ला : १५५८–१५८१) याला वाचनाचा छंद होता व त्यामुळे त्याने अनेक ग्रंथ जमा करून ठेवले होते. ग्रंथ-संग्रह वाढविण्यासाठी त्याने ग्रंथलेखक, ग्रंथबंधक (बाइंडर्स), चित्रकार, कलावंत यासारखे जवळजवळ ६० लोक संग्रही ठेवले होते. राज्यामध्ये प्रवास करताना वा लढाईच्या मोहिमेतसुद्धा ग्रंथांच्या पेट्या तो स्वतःजवळ बाळगीत असे इतके त्याचे ग्रंथप्रेम होते. त्याचे ग्रंथालय "**शाही किताबखाना**" किंवा "**महेल किताबखाना**" या नावाने ओळखले जात असे. या किताबखान्याच्या ग्रंथपालपदी वामन पंडितांचे आजोबा वामन अनंत यांची वार्षिक १००० होन या पगारावर नेमणूक केली होती.[५]

ग्रंथालय संघटक श्री समर्थ रामदास

यानंतर मोठ्या प्रमाणावर ग्रंथसंग्रह करण्याचा प्रयत्न श्री समर्थांनी केलेला आढळतो. श्री समर्थ रामदासांनी धर्मकारणाबरोबर राजकारणहि केले. तसेच ग्रंथकारणहि केलेले आढळते. रामदासांनी स्वतः समर्थ ग्रंथरचना केली आहे. त्यातील अनेक श्लोक आज महाराष्ट्रातील जनतेच्या जिव्हेवर आहेत. श्री समर्थांचे वाचन फार दांडगे असले पाहिजे. ते जेथे जात तेथे असलेल्या सत्पुरुषांच्या, योग्यांच्या, सिद्धांच्या भेटी घेत आणि होऊन गेलेल्यांच्या समाधीचे दर्शन घेत आणि त्यांचे ग्रंथ तर अवलोकन करीतच. पण त्याच्या प्रतीहि संग्रहार्थ मिळवीत. श्रीसमर्थ अंबाजोगाई जवळील बुटेटेकडीवर गेले

५. तळटीप १ पृष्ठ १८ पहा.

असता तेथे मुकुंद राजांचा विवेकसिंधु ग्रंथ वाचला व संग्रहार्थ त्याची प्रत मिळविली असा उल्लेख आढळतो.[६]

श्रीसमर्थांनी भरतखंडभर ११०० मठ स्थापन केले होते व हे सारे मठ एका अर्थाने विद्यापीठे वा श्रीसमर्थ विद्यालये होती. त्याकाळी छापखाने नव्हते. त्यामुळे पाहिजे असतील त्या ग्रंथांच्या नकला करून घ्याव्या लागत. त्यासाठी प्रत्येक मठात लेखनक्रिया अखंड चालू असे. श्रीसमर्थांचे वाङ्मय प्रत्येक मठात बहुधा संपूर्ण असे, पण परंपरेने जे मठपति होत, ते आणि त्यांचे शिष्य आपापल्या आवडीप्रमाणे इतरांचेहि ग्रंथ लिहून काढून मठात त्यांचा संग्रह करीत असत. श्रीसमर्थांनी आपल्या सर्व शिष्यांना तो एक दंडकच घालून दिला होता. त्यामुळे लिहावे कसे, लेखनाचे साहित्य काय असावे, रेखाटावे कसे येथपासून तो पुस्तकांना जपावे कसे येथपर्यंत श्रीसमर्थांना शिकवण द्यावी लागली. त्या शिकवणीचे स्वतंत्र समास दासबोधात आहेत. करुणाष्टकातहि एक श्लोक आढळतो.[७]

त्या काळच्या ग्रंथकारांचे ग्रंथ चाफळास मुख्य मठात आणि गिरीधरांच्या बीड येथील मठात होते. याशिवाय आत्मारामहाराजांचा येळ्ळेहाळी येथील मठ, तंजावर येथील भीमस्वामींचा मठ, तिसंगांव येथील दिनकराचा मठ, डोमगांव येथील कल्याण-स्वामींचा मठ या प्रमुख मठात अनेकविध ग्रंथसंग्रह मिळतो. सांप्रत विद्यमान असलेल्या बहुतेक मठांतील महत्त्वाचा संग्रह आज एकत्रित होऊन धुळे येथील श्रीसमर्थ वाग्देवता मंदिरात सुरक्षित येऊन बसला आहे. त्या संग्रहातील १८७५ बाडांची वर्णनात्मक यादी श्रीरामदासी संशोधन या नावाने सुमारे हजार-अकराशे पृष्ठांच्या दोन खंडात प्रसिद्ध आहे. या मंदिरात बृहन्महाराष्ट्रात होऊन गेलेल्या सर्व सत्पुरुषाचे काही ना काही वाङ्मय आहेच. त्यांत मुळीच नाही असा शक १७४० पूर्वीचा कोणीच विख्यात ग्रंथकार बाहेर राहिला नाही.[८]

तंजावरचे सरस्वतीमहाल ग्रंथालय–हें भारतातील नव्हे तर जगातील महत्त्वाच्या ग्रंथालयांपैकी एक गणले जाते. येथील ग्रंथसंग्रह शतकानुशतकें तंजावरच्या राज्यकर्त्यांनी मेहनतीने करून ठेवलेला आहे. प्रथम चोल राजांनी थोडा फार ग्रंथसंग्रह केला. त्यानंतरच्या नायक राजांनी १५३२ ते १६७३ पर्यंतच्या कालखंडात ग्रंथसंग्रह वाढविला. नायक राजांनी स्वतः रचिलेले अनेक ग्रंथ आजहि सरस्वतीमहालांत सापडतात. त्यानंतर मराठ्यांची सत्ता तंजावरला प्रस्थापित झाली. शिवाजी महाराजांचे सावत्र बंधू

६. शंकर श्रीकृष्ण देव : श्रीसमर्थावतार (श्रीसमर्थचरित्र, खं १, मुंबई, के. भि. ढवळे, १९) पृ. २२९, ४४७

७. श्री दासबोध, दशक ७ समास ९; दशक १९ समास १. करुणाष्टके, १५४।४०.

८. शं. श्री. देव : श्रीसमर्थहृदय (श्रीसमर्थचरित्र, खं २) पृ. २२७

व्यंकोजी (एकोजी) हे तंजावरचे पहिले मराठी राजे (१६७६–१६८३). व्यंकोजीच्या नंतर आलेले सर्वच मराठे राजे विद्याप्रेमी तसेच ग्रंथप्रेमी होते. त्यातीलही राजे **शरफोजी** हे सर्वात ग्रंथप्रेमी राजे. (१७९८–१८३२). त्यांना अनेक भाषा येत होत्या. मराठी व संस्कृत यावर प्रभुत्व होते. तसेच ते सदासर्वदा वाचन, लेखन व संशोधन करण्यात वेळ घालवीत असत. या ग्रंथालयांत त्यांनी तामिळ, संस्कृत, प्राकृत (मराठी) हजारों हस्तलिखितांचा संग्रह केलेला आढळतो. त्याचप्रमाणे इंग्रजी, फ्रेंच यासारख्या भाषांतील मौल्यवान तसेच दुर्मिळ ग्रंथ, अनेक ग्रंथांच्या पहिल्या आवृत्त्या जमवून आणून ठेविल्या. या सर्व ग्रंथांवर महाराजांच्या स्वाक्षऱ्या आहेत. ग्रंथांबरोबरच निरनिराळ्या तसिरी व चित्रे, नाणी, विविध वस्तु, घोडे, पोषाख, युद्ध, अस्त्रे यांचाहि मौल्यवान संग्रह येथें आढळतो. १९१८ मध्ये राजांनी हे ग्रंथालय जनतेच्या ताब्यांत दिले व विश्वस्तांकरवी कारभार होऊं शकला. ग्रंथालयाचा कारभार पाहण्यासाठी १ लक्ष रुपयांचे मूलधनही दिले. सध्या हे ग्रंथालय मद्रास सरकारच्या ताब्यांत असून कोणालाहि तेथें अभ्यास करता येतो.[९]

छत्रपती शाहु महाराजांच्या कारकीर्दीत मराठी राज्याला थोडेफार स्वास्थ्य प्राप्त झाले होते. त्यामुळे त्यांनी ग्रंथसंग्रहास प्रारंभ केला. पेशवे हेहि विद्याप्रेमी होते. वाचनाचा छंद त्यांना होता. म्हणून त्यांनी राज्यकारभारांतील १८ कारखान्यांत **पुस्तकशाळेलाहि** स्थान दिले. पेशवे ज्यावेळी स्वारीवर जात त्यावेळी उपलब्ध असलेल्या ग्रंथांबद्दल चौकशी करून त्याची प्रत करून ती पुस्तकशाळेकडे पाठविण्यास सांगत. काही ग्रंथ विकत मिळाले तर त्याची किंमत देऊन विकत घेत. या तऱ्हेने जे ग्रंथ मिळत नसत त्यासाठी आपली माणसे पाठवून ग्रंथांच्या नकला करून आणीत.[१०] आणि म्हणून त्याकाळीं ग्रंथविक्रीचा वा ग्रंथ नकलण्याचा व्यवसायहि जोरात चालत असे.[११] या काळात ग्रंथांची देवघेवहि होत असे. शनवारवाडा बांधल्यावर तेथे पुस्तकशाळेची व्यवस्था करण्यात आली व त्यावर कारभारीही नेमले होते. अशा तऱ्हेने राज्यकर्त्यांनी अनेकविध ग्रंथांचा संग्रह करून ठेवलेला आढळतो. पेशवाई नष्ट झाल्यानंतर हा सर्व हस्तलिखित ग्रंथांचा संग्रह इंग्रजांनी दक्षिणा फंडातून चालविलेल्या संस्कृत पाठशाळेकडे दिला. त्यानंतर कालांतराने हा संग्रह डेक्कन कॉलेजकडे आला. १९३४ मध्ये डेक्कन कॉलेज बंद

---

९. एस्. गोपालन् : तंजावर सरस्वतीमहालाचे धावते दर्शन अनु. नागराजराव (तंजावर, सरस्वतीमहाल ग्रंथालय, १९६०).

10. C. G. Karve : Manuscript-Curatorship under the Marathas (in Prof. P. K. Gode Commem oration Volume, Poona, 1960) p.–199-202.

११. ना. गो. चापेकर : पेशवाईच्या सावलीत (पुणे. ल. ना. चापेकर, १९३७) पृ. ६०–६१, १७७–१८०.

झाल्यावर हा संग्रह भांडारकर प्राच्यविद्या संशोधन मंदिराकडे गेला व अजूनहि त्याच ठिकाणी आहे.[१२]

पेशवाई नष्ट झाल्यानंतर **इंग्रजांनीही** ग्रंथालये स्थापन करण्यात पुढाकार घेतलेला आढळतो. गव्हर्नर, कलेक्टर, मामलेदार, जड्ज, एज्युकेशनल इन्स्पेक्टर यांसारख्या सरकारी अधिकाऱ्यांनी ' नेटिव्ह जनरल लायब्ररया ' स्थापण्यात तसेच त्यांचा विकास साधण्यासाठी बरेच परिश्रम केलेले आढळतात. या संदर्भात कॅप्टन फ्रेंच, या व्यक्तींचा उल्लेख अवश्य करावयास हवा. त्या काळच्या ग्रंथालयातील कार्यकारी मंडळावर वा पदाधिकारी म्हणूनही इंग्रज अधिकाऱ्यांची निवड झालेली आढळते. या अधिकाऱ्यांनी ग्रंथालयांना सरकारी प्रकाशने, इतर वाचनसाहित्य वा थोडेफार आर्थिक साहाय्यहि मिळवून देण्याचा प्रयत्न केला. १८६७ चा प्रेस अँड रजिस्ट्रेशन ऑफ बुक्स अ‍ॅक्ट संमत करण्यामागे प्रयत्न इंग्रजांचेच होते. याशिवाय महत्त्वाचा व उल्लेखनीय प्रयत्न राज्यकर्त्यांनी केला तो म्हणजे हस्तलिखिते जमा करण्याचा. १८७५–९० च्या दरम्यान मुंबई प्रांतातील निरनिराळ्या ठिकाणी विखुरलेल्या जुन्या हस्तलिखितांचा संग्रह करण्यासाठी पीटरसन, मॅकडोनेल, भांडारकर, काथवटे प्रभृति पंडितांना पाठविले व सुमारे २० हजारपर्यंत हस्तलिखिते गोळा केली. कदाचित् काही वर्षांनी हे वाङ्मय नष्टहि झाले असते. परंतु त्यांनी ते वाचविले. ही हस्तलिखिते पुढे भांडारकर प्राच्य विद्या संशोधन मंदिर स्थापल्यानंतर मंदिराचे हवाली केलेली आढळतात.

श्रीमंत महाराज **सयाजीराव गायकवाड** हेहि ग्रंथप्रेमी राजाचे आदर्श उदाहरण आहे. अमेरिकेतील ग्रंथालयाची पाहणी केल्यावर आपल्याहि संस्थानांत ग्रंथालये स्थापन करावीत या इच्छेने बडोदे संस्थानात नमुनेदार ग्रंथालय संघटन त्यांनी उभे केले.[१३] ग्रंथालय क्षेत्रात जे जे नावीन्यपूर्ण उपक्रम भारतात सुरू झाले त्याचे उगमस्थान बडोदे संस्थान होय. आपल्या संस्थानातील ग्रंथालयांची उत्तम व्यवस्था पाहिली त्याचप्रमाणे बनारस विद्यापीठालाहि ग्रंथालयाची इमारत बांधून देऊन आपल्या ग्रंथालयप्रेमाचे चिरंजीव स्मारक उभे केले. बडोद्याच्या महाराजांप्रमाणेच महाराष्ट्रातील अनेक संस्थानिकांनी आपल्या संस्थानात नमुनेदार ग्रंथालये उभी केली. विद्येला आश्रय देऊन ग्रंथ-प्रसारास राजमान्यता तसेच साहाय्य केलेले आढळते. भोर, औंध, फलटण, मिरज, जमखंडी, इचलकरंजी, इत्यादि ठिकाणच्या संस्थानिकांनी स्थापन केलेली ग्रंथालये अजूनहि अस्तित्वात आहेत.

१२. व भि वेलसरे पेशव्यांची पुस्तकशाला (साहित्य सहकार, मार्च १९६०, पृ ७–११).

13. N. M. Dutt. Baroda and its libraries (Baroda, Cental library, 1928).

१९३५–३६ मध्ये भारतांत प्रांतिक विधिमंडळे अस्तित्वात आली व काँग्रेस सरकार अधिकारारूढ झाले. श्रीमान् **बाळासाहेब खेर**ांसारखे शिक्षणप्रेमी मुख्यमंत्री मुंबई प्रांताला लाभले. लोकशाही वाढवायची असेल तर खेड्यातील बहुजनसमाज साक्षर केला पाहिजे म्हणून त्यांनी प्रौढशिक्षण व साक्षरताप्रसार मोहीम सुरू केली. यामधूनच ग्रामग्रंथालये स्थापन करण्यांत येऊ लागली. १९३९ मध्ये प्रा. फैजी यांच्या अध्यक्षतेखाली 'पुस्तकालय विकास समिती' नेमून मुंबई प्रांतात ग्रंथालयांचे संघटन कसे असावे याचा अभ्यास होऊन निश्चित योजना तयार झाली. महायुद्धसमाप्तीनंतर या समितीच्या शिफारसींप्रमाणें मध्यवर्ती व प्रादेशिक तसेच जिल्हा, तालुका व इतर ग्रंथालये स्थापन केली. अशा तऱ्हेने ग्रंथालयांची दृढ पायावर उभारणी करण्याचा प्रयत्न केला. विदर्भातील केंद्रीय व जिल्हा ग्रंथालये सरकारनेच स्थापन केली व त्याद्वारा जनतेला विनामूल्य ग्रंथवाचनाची सोय करून दिली आहे. इतर सार्वजनिक ग्रंथालयांना अनुदान देऊन त्यांच्या उपजीविकेस शासन साहाय्य करीत आहे.

स्थानिक स्वराज्य संस्था हा सुद्धा राज्यकर्त्यांचाच एक भाग आहे. त्यांनी सुद्धा विविध ठिकाणी मोफत वाचनालये स्थापन केलेली आढळतात. पुणे, मुंबई या ठिकाणच्या महापालिकांनी आपल्या स्वतःच्या ग्रंथालय योजना सुरू केलेल्या आढळतात.

याशिवाय सरकारने विविध संस्था–शाळा, महाविद्यालयें, तांत्रिक शिक्षण संस्था, संशोधन संस्था स्थापन केल्या आहेत. तेथील ग्रंथालयांची स्थापना वा वाढ सरकारनेच केली आहे. सरकारी खात्यांमधून ग्रंथालयांची स्थापना झालेली आहे. लोकशाहीच्या युगातील राज्यकर्ते हेच होत. म्हणून हे प्रयत्न राज्यकर्त्यांचे मानावयास हवेत.

वरील सर्व माहितीचा आढावा घेतला तर असे लक्षात येईल की विविध प्रकारची ग्रंथालयें स्थापण्यासाठी व त्यांचा विकास करण्यासाठी राज्यकर्त्यांनी वा त्यांच्या प्रतिनिधींनी फारच परिश्रम केले आहेत. त्याचप्रमाणे जेथे राज्यकर्ते ग्रंथप्रेमी आहेत तेथे ग्रंथालयाचा विकास स्थिर पायावर व जलद गतीने होत आलेला आढळतो.

सार्वजनिक कार्यकर्ते

राज्यकर्त्यांनी ग्रंथालय स्थापनेमध्ये व त्यांच्या वाढीमध्ये जितका भाग घेतला त्यापेक्षा जास्त कार्य सार्वजनिक कार्यकर्त्यांनी केलेले आढळते. महाराष्ट्रातील सुमारे १२०० ग्रंथालयापैकी २५ ते ३० टक्के ग्रंथालयांची मालकी वा संचालन शासना तर्फे होत आहे[१४] यावरून वरील विधानाची सत्यता लक्षात येईल. बाकीची ७०–७५ टक्के ग्रंथालये सार्वजनिक मालकीची आहेत. या सर्व ग्रंथालयाचे संस्थापक, वर्धक व सध्याचे चालक, पदाधिकारी या सर्वांची माहिती जमा करून प्रसिद्ध करणे हे आणखी एका सूचीचे काम होईल. म्हणूनच या सूचीमध्ये या सर्वांची माहिती देणे मला शक्य झाले नाही. वास्तव

१४. दा. ग. महाजन : महाराष्ट्रातील ग्रंथालयांची सूचि (मुंबई, १९६५).

ग्रंथालयचालकांचे प्रमुख वर्गाविषयी तसेच त्यांनी केलेल्या बहुविध कार्यातील विविध पैलूंचे दिग्दर्शन येथे करीत आहे.

विद्यापीठ, महाविद्यालये व शालेय ग्रंथालयांचे संस्थापक वा चालक हे त्या त्या संस्थांचे प्रमुख हेच असतात. ग्रंथालय हा विभाग संस्थेच्या अनेक विभागांपैकी एक विभाग मानला जातो व त्यासाठी आर्थिक व इतर तरतुदी संस्थेच्या एकूण अर्थसंकल्पात केल्या जातात. या रीतीने या संस्थांतील ग्रंथालयांची स्थापना झालेली आढळते. ग्रंथालयांचा विकास मात्र संस्थाप्रमुखांच्या ग्रंथालयप्रेमावर वा आवडीवर झालेला आढळतो. ग्रंथालय ही आवश्यक बाब समजून त्यावर खर्च करणारे ग्रंथालयप्रेमी संस्था-चालक हे या ग्रंथालयांचे संवर्धकच. त्यांच्या या उपक्रमांना सरकारी अनुदानहि नियमानुसार प्राप्त झालेले आढळते. स्वातंत्र्योत्तर कालामध्ये विद्यापीठ अनुदान मंडळ व राज्यसरकारे यानी लाखो रुपयांचे अनुदान देऊन या ग्रंथालयाचा विकास झाला आहे.

विशेष व संशोधनसंस्थांच्या ग्रंथालयाबाबत ही वरीलप्रमाणेच अनुमान काढण्यास हरकत नाही. सरकारी अनुदानाप्रमाणेच परकीय सरकारे वा संस्थांकडूनहि साहाय्य यापैकी काही संस्थांना मिळालेले आढळते. याला अपवाद काही खाजगी संशोधनसंस्था व उद्योगधंद्यांनी स्थापिलेली ग्रथालये व माहिती केंद्रे. या संस्थांच्या चालकांनी स्वखर्चाने ग्रंथालये उभी केली आहेत.

सार्वजनिक ग्रंथालयांची परिस्थिति मात्र फार वेगळी आहे. वाचनाची आवड आहे परंतु प्रत्येक ग्रंथ विकत घेऊन वाचता येत नाही. ही भूक भागविण्यासाठी अशा 'वाचकबुभुक्षु' मंडळींनी एकत्र येऊन सार्वजनिक ग्रंथालयें स्थापन केली. हे जनतेचे उत्स्फूर्त प्रयत्न होत. या प्रयत्नामध्ये स्वत्व, स्वाभिमान, स्वावलंबन व स्वयंपूर्णतेचा आविष्कार घडलेला आढळतो. यात सर्वसामान्य वाचक आहे. अभ्यासक आहे, संशोधक आहे, व्यवसाय म्हणून वाचन व अभ्यास करणारे अध्यापक, प्राध्यापक, विद्वान पंडित आहेत; साहित्यिक आहेत तसेच वृत्तपत्रकारहि आहेत. लोकशिक्षणप्रेमी समाज-सेवक तसेच राजकारणी लोकनेतेहि आहेत. समाजातील सर्व थरातील, सर्व जमातीतील सर्व व्यवसायातील लोकांनी ग्रंथालयाचा हा जगन्नाथाचा रथ ओढला आहे. अजूनहि ओढत आहेत.

या दृष्टिकोणातून लोकहितवादी अथवा गोपाळ हरि देशमुख हे महाराष्ट्रातील महत्त्वाचे असे ग्रंथालय कार्यकर्ते मानावयास हवेत. ते १८४८ मध्ये स्थापन झालेल्या पुणे नेटिव जनरल लायब्ररीचे प्रमुख संस्थापक व काही वर्षे चिटणीसही होते. त्यांनी आपल्या 'शतपत्रां'त या ग्रंथालयाच्या स्थापनेचा इतिहास दिला आहे.[१५] मुंबईच्या एशियाटिक सोसायटीचे सभासद प्रारंभीच्या काळात युरोपियनापुरते मर्यादित होते. १८४० त प्रथम माणेकजी करसेटजी या भारतीयाला सोसायटीचे सभासद होता आले.

१५. लोकहितवादीची शतपत्रे. पत्र ३ : 'पुण्यात लायब्ररीची स्थापना'.

नंतर भाऊ दाजी, जस्टिस तेलंग, डॉ. भांडारकर, वि. ना. मंडलिक, जगन्नाथ शंकरशेट इत्यादींनी सोसायटीला मानाचे स्थान मिळवून दिले. श्री. एन्. एम्. वाडिया हे १८४६ मध्ये मुंबईला स्थापन झालेल्या नेटिव जनरल लायब्ररीचे प्रमुख संस्थापक होत.

अशा तऱ्हेने महाराष्ट्रात नेटिव जनरल लायब्ऱ्या स्थापन होऊन काम करू लागल्या. अर्थात् ही सर्व वर्गणीग्रंथालये होती. पैसे देऊन वाचन करणे ही थोड्या व्यक्तींनाच शक्य गोष्ट होती. त्यामुळे वर्गणीदारांत युरोपियन्स, सरकारी अधिकारी व प्रतिष्ठित नागरिक यांचाच भरणा जास्त होता. त्यावेळच्या ग्रंथालयात इंग्रजी ग्रंथांचे प्रमाण जास्त होते व त्यामानाने मराठी ग्रंथाचे प्रमाण अल्प होते.

या परिस्थितीत बदल विशेषतः १८७०–८० नंतर होऊ लागला. मराठी वाङ्मयात ग्रंथनिर्मिती जास्त प्रमाणावर होऊ लागली. ज्योतिबा फुले व आगरकर यांच्या वाङ्मयाने सामाजिक आंदोलने निर्माण झाली. चिपळूणकरांच्या निबंधमालेने वैचारिक क्रांति होऊ लागली. लो. टिळकांचा केसरी गर्जू लागला. राष्ट्रीय स्वातंत्र्य मिळविण्याचे ध्येयाने इंडियन नॅशनल काँग्रेसची स्थापना झाली व अशा तऱ्हेने समाजात राजकीय, सामाजिक व धार्मिक जागृति होऊ लागली. स्वराज्याची चळवळ सुरू झाली. या लोकजागृतीचे प्रतिबिंब ग्रंथालयातहि पाहावयास मिळते.

यातूनच केवळ मराठी भाषिक ग्रंथसंग्रह करण्याची आवश्यकता अनेकांना वाटू लागली. न्या. मू. रानडे यांनी या कल्पनेचा पाठपुरावा केला. केसरीने 'देशभाषीय ग्रंथसग्रहाची आवश्यकता' या विषयावर १८८० साली पाच लेखांक लिहून या प्रश्नास वाचा फोडली. परत १८८३ साली 'नॅशनल मराठी लायब्ररी अथवा महाराष्ट्राचे पुस्तकालय' हा लेख लिहून चालना दिली. परंतु या कल्पनेला मूर्त स्वरूप दिले महाराष्ट्र सारस्वतकार वि. ल. भावे यांनी या २२ वर्षाच्या तरुणाने १ जून १८९३ रोजी ठाणे येथे केवळ मराठी ग्रंथाचाच संग्रह करावा या हेतूने **'मराठी ग्रंथसंग्रहालय'** स्थापन केले व एक वर्षातच त्यांनी त्यातील पुस्तकाची यादी तयार करून छापिली.

याच उद्देशाने १८९८ साली **पुणतांबेकर** प्रभृति उत्साही कार्यकर्त्यांच्या चिकाटीने मुंबईला **'मुंबई मराठी ग्रंथसंग्रहालय'** व पुणे येथे **पावगी** प्रभृति विद्याप्रेमी मंडळींनी १९११ मध्ये **'पुणे मराठी ग्रंथालय'** स्थापन केले. या ग्रंथालयांप्रमाणेच अनेक मराठी भाषी सार्वजनिक वाचनालये स्वदेशी नावाने स्वाभिमानींनी सुरू केली. १९१० ला इतिहासाचार्य राजवाडे यांनी भारत इतिहास संशोधक मंडळाची स्थापना करून महाराष्ट्राची इतिहासाची साधने जिवापाड कष्ट करून जमविण्यास सुरुवात केली. शंकर श्रीकृष्ण देव यांनी धुळ्यास सत्कार्योत्तेजक सभा काढून (१८९३) रामदासी वाङ्मयाचा संग्रह सुरू केला. मुंबई सरकारने महाराष्ट्राच्या विविध भागातून जमविलेले हस्तलिखित ग्रंथ भांडारकर प्राच्यविद्या संशोधन मंदिरात येऊन विराजमान झाले (१९१७). अशा तऱ्हेने मराठी भाषेची ग्रंथालये स्थापन होऊ लागली.

या कालखंडात ब्रिटिश सरकारच्या अमानुष दडपशाहीचा वरवंटा सगळीकडे फिरत होता. भारतात स्वातंत्र्याचे वारे संचारू लागले असले तरी उघडपणे व स्पष्टपणे स्वातंत्र्याचे विचार व्यक्त करणे, त्यासाठी एकत्र जमणेही कठीण होऊ लागले. म्हणूनच लोक ग्रंथालयाचा वापर एकत्र येण्यासाठी करू लागले. या व्यासपीठाचा उपयोग अनेक लोकनेत्यांनी केलेला आढळतो. वाचनालयाचे कार्यकर्तेहि लोकनेत्यांना ग्रंथालयाच्या वार्षी कार्यक्रमासाठी अध्यक्ष, प्रमुख पाहुणे या वक्ते म्हणून बोलावीत व ही एकत्र येण्याची संधि प्राप्त करून देत.

या राजद्रोही गोष्टी ग्रंथालयात होऊ नयेत म्हणून १९०९ साली सरकारने ग्रंथालये सरकारकडे नोंदविण्यासाठी एक नियमावलि तयार केली. त्यांत ग्रंथालयाची जागा राजकीय कारणासाठी वापरू नये, इतरही कोणत्या स्वरूपाची सार्वजनिक सभा वा व्याख्यान डी. पी. आय. च्या पूर्वपरवानगी विना करू नये, सरकारने निषिद्ध केलेले वाङ्मय ग्रंथालयात ठेवू नये ह्या त्या प्रमुख अटी. परंतु या अटी त्या काळच्या काही ग्रंथालय चालकांनी धुडकावून लावल्या व सरकारी मान्यतेची गरज नाही हे ठणकावून सांगितले. त्यामुळे सरकारकडे नोंदलेल्या ग्रंथालयांची संख्या १९०८–०९ मध्ये जी १२० होती ती १९०९–१० मध्ये ५१ वर गेलेली आढळते.[१६] लोकमान्य टिळक, न्यायमूर्ती महादेव गोविंद रानडे, दे. भ. न. चिं. केळकर, डॉ. भांडारकर प्रभृति लोकनेत्यांनी ग्रंथालयांच्या प्रश्नासंबंधी प्रकटपणे विचार प्रदर्शित केलेले आढळतात.

१९२० ते १९४५

१९२० साली लो. टिळक स्वर्गवासी झाले. त्यानंतर लो. टिळकांची जी स्मारके महाराष्ट्रामध्ये उभारली गेली, त्यात ग्रंथालयाचे प्रमाण फार मोठे आहे.[१७] यावरून लो. टिळक आणि ग्रंथालये यामधील आपलेपणा लक्षात येतो. याच कालखंडात खालील महत्त्वाची महाराष्ट्राला भूषणभूत ठरणारी ग्रंथालये समाजसेवकानी व संशोधकांनी स्थापन केली.

नागपूर विद्यापीठ (१९२३), विदर्भ साहित्य संघाचे गडकरी ग्रंथालय (१९२३), कैवल्यधाम ग्रंथालय (१९२४), प्राज्ञ पाठशाळा मंडळ (१९२५). भोसला वेदशास्त्र महाविद्यालय, (१९३०), राजवाडे संशोधन मंडळ, धुळे (१९३२), य. खु. देशपांडे यांचे शारदाश्रम, यवतमाळ (१९३२), रामकृष्ण आश्रम (१९३२), केसरी मराठा ग्रंथशाला (१९३२), शंकर श्रीकृष्ण देवांचे

16. Bombay Govt : A Review of Education in Bombay State 1855–1955 (Bombay, 1958), p. 506

१७. स. वि. बापट : लोकमान्य टिळक यांच्या आठवणी व आख्यायिका, खं. २. लोकमान्य टिळक यांची ठळक स्मारके (पुणे, स. वि. बापट, १९२५). शेवटची ६ पृष्ठें.

श्रीसमर्थ वाग्देवता मंदिर (१९३६) भारतीय विद्याभवन (१९३९). या कालखंडात सार्वजनिक वाचनालयांप्रमाणेच शैक्षणिक व संशोधन ग्रंथालयांची स्थापना व वाढ होऊ लागली. प्रौढ शिक्षण व साक्षरता प्रसार योजनेमुळे ठिकठिकाणी ग्रामीण वाचनालये सुरु होऊ लागली.

स्वातंत्र्योत्तर कालखंडामध्ये ग्रंथालयांची स्थापना व विकास या दोनही बाबीत झपाट्याने प्रगती झालेली आढळते. सरकारी घोषणामुळे केंद्रीय, प्रादेशिक तसेच जिल्हा, तालुका व शहर वाचनालये कांहींशा स्थिर पायावर उभी राहू लागली. विदर्भात तर सरकारच्या मालकीची ग्रंथालययंत्रणा लोकांना मोफत ज्ञान देण्यासाठी सिद्ध झाली. मराठवाड्यामध्ये पश्चिम महाराष्ट्राचे अनुकरण करून ग्रंथालये स्थापण्यास सुरुवात केली आहे. वाचन ही लोकांची गरज बनल्याने धंदेवाईक तसेच मोफत पेटी वाचनालयेही सुरू झाली.

सद्यःस्थिती

सार्वजनिक ग्रंथालये ही खरी म्हणजे वर्गणी ग्रंथालये आहेत. सर्व वर्गणीदार हे लोकशाही अर्थाने ग्रंथालयाचे मालक आहेत. प्रत्येक ग्रथालयाचा कारभार घटनेप्रमाणे चालतो. घटनेनुसार दर दोन वर्षांनी वा काही ठिकाणी तीन वर्षांनी निवडणूक होऊन कार्यकारी मंडळ व पदाधिकारी यांची निवड होते.

अध्यक्ष व उपाध्यक्ष या पदासाठी समाजातील वजनदार व प्रतिष्ठित व्यक्तींची निवड होत असते. याचे कारणच म्हणजे ग्रथालय या संस्थेला समाजामध्ये योग्य प्रतिष्ठा नाही. त्यामुळे या प्रतिष्ठित लोकाचे मदतीने ग्रंथालयांना आर्थिक साहाय्य मिळवून देणे व सस्थेचा कारभार व्यवस्थित रीतीने चालविण्याची खबरदारी घेतली जाते.

त्यानंतरचे पदाधिकारी म्हणजे कार्यवाह, सहकार्यवाह व खजिनदार हे होत. कार्यवाहाचे काम हे फार महत्त्वाचे आहे. सस्थेचा कारभार व व्यवस्था यावर अप्रत्यक्ष हुकमत बऱ्याच ठिकाणी कार्यवाहाचीच असते. त्याला हे काम करण्यास बराच वेळहि द्यावा लागतो. लोकशाहीच्या काळांत कार्यवाह हा केवळ प्रामाणिक असून भागत नाही. तो संघटनकुशल, सभाशास्त्रांत पारंगत, आर्थिक व्यवहाराची माहिती असलेला तसाच खंबीर मनाचाही लागतो.

विविध पोटसमित्यांचे द्वारा ग्रंथालयातील इतर कामकाज चालते. वर्गणीदारामधूनच या समित्यांवर निवड होते.

या सर्व प्रकारच्या कार्यकर्त्यांनी ग्रंथालयामध्ये अनेक उपक्रम सुरू करून ग्रंथालय हे समाजजीवनाशी एकरूप करण्याचा प्रयत्न केला आहे. वसत व्याख्यानमाला, बहिःशाल शिक्षण व्याख्यानमाला, शारदोत्सव लेखकनेत्यांचे सत्कार व भाषणे, मोठमोठ्या व्यक्तींच्या जयंत्या तसेच पुण्यतिथ्या, स्नेहसंमेलने, परिसंवाद, ग्रंथप्रदर्शने, विद्यार्थ्यांसाठी अभ्यासिका व पुस्तक पतपेढ्या, दिवाळी अंक योजना, परगोव मासिके वा फिरती

ग्रंथालये योजना, निबंधस्पर्धा, तैलचित्रे, नाट्यप्रयोग करण्यासाठी नाट्यमंदिरे, कविता वाचन या सारख्या विविध उपक्रमांनी ग्रंथालयांद्वारे लोकशिक्षण व मनोरंजन करण्याचा प्रयत्न केला आहे. म्हणूनच ग्रंथालयांना हल्ली 'सांस्कृतिक केंद्र' म्हणण्यात येऊ लागले आहे.

या सार्वजनिक कार्यकर्त्यांचे वैशिष्ट्य म्हणजे 'विनावेतन' काम. कामासाठी कोणत्याहि प्रकारे मोबदला मागितला जात नाही या दिलाहि जात नाही. कांहीं जण हौसेने काम करतात तर काही जण छंद म्हणून काम करतात. तर काहीजण निष्ठा म्हणून काम करतात. ही सामाजिक कार्य करण्याची, घरचे खाऊन लष्कराच्या भाकरी भाजण्याची या स्वकल्याणात आनंद न मानता समाजकल्याणात आनंद मानण्याची वृत्ति परंपरेने महाराष्ट्रांत जोपासली गेली आहे.

निवडणुकीने पदाधिकारी निवडण्याच्या पद्धतीमुळे सातत्याने एखाद्या ग्रंथालयाचे काम करणाऱ्या व्यक्ती फारच थोड्या आढळतात. कांहीं ठिकाणी गटबाजीचा चंचुप्रवेश होत आहे तर काहीं ठिकाणी निवडणुकीला राजकीय रंगहि देण्यांत येत आहे. त्यामुळे कांहीं गटांची या व्यक्तींची ग्रंथालयांत मक्तेदारी या मिरासदारी बनूं लागली आहे. आणि म्हणूनच अनेक होतकरू प्रामाणिक प्रतिष्ठित कार्यकर्ते डावलले जातात किंवा काही काल कामाचा अनुभव घेऊन सार्वजनिक कार्याची हौस फेडून 'तेथे पाहिजे जातीचे' असा शेरा मारून बाजूला होतात. त्यामुळे पदाधिकाऱ्यांत वारंवार बदल होत असतो. अशा बदलणाऱ्या कार्यकर्त्यांचा ग्रंथालयविषयक दृष्टिकोण काही अंशी अपरिपक्व असतो. त्याचा परिणाम ग्रंथालयाच्या कामकाजावर वा कारभारावर प्रत्यक्ष वा अप्रत्यक्षपणे होत असतो.

असे असले तरी मुंबईचे वा वि. भट, वि. गो. फाटक, स. का. पाटील, डॉ. ओक, श्री. व्यास, के. देवदे, पुण्याचे श्रीगोंदेकर, पाटणकर, साळवी, गोखले, पवार, बोडस, गाडगीळ, नाशिकचे औरंगाबादकर, साताराचे आचार्य, चाफेकर पंढरपूरचे उत्पात, अलिबागचे पंडित, रहाळकर, तळेगांवचे हरिभाऊ देशपांडे, जळगांवचे दे. वि कुलकर्णी, मुरलीधर गंधे, गारगोटीचे अन्तूरकर, खेडचे आपटे, नगरचे नानल व गोरे, यावलचे नाईक, वेंगुर्लेचे वि. म. नाईक, ऐतवडे खुर्द येथील बाजीराव पाटील, पालीचे कै. कुटे, उरुण-इस्लामपूरचे फल्ले, धामणीचे बेरी, पारनेरचे बाबळे, मराठवाड्यातील जिंतूरकर, महाराज, नागपूरचे उपाध्ये, जैन, देशाडराय, पाठक, लिमये, अकोल्याचे पोतदार, खामगावचे डिडवाणी, सेवक, आर्वीचे देशमुख, डॉ. वानखेडे, पाडिया, वर्ध्याचे मोहरीर प्रभृति कार्यकर्त्यांनी आपापल्या ग्रंथालयाचा विकास घडवून आणण्यासाठी सातत्याने परिश्रम घेतले असल्याचे लक्षात येते.

देणगीदार—आणखी एका महत्त्वाच्या कार्यकर्त्यांचा निक्षून उल्लेख केला पाहिजे ते म्हणजे देणगीदार. ग्रंथालयांचे आर्थिक प्रश्न हे जीवनमरणाचे प्रश्न होत. ग्रंथालय ही वर्धिष्णु संस्था आहे. ग्रंथ, मासिके, वृत्तपत्रे यासारखे वाचनसाहित्य ग्रंथा-

ल्यात वाढत जाते. त्यासाठी कपाटे, खुर्च्या, टेबले यासारखे फर्निचर लागते. वाचकांच्या संख्यावाढीबरोबर ग्रंथालयसेवक व वाचनसाहित्यांत वाढ करावी लागते. या वाढत्या व्यापासाठी ग्रंथालयांना स्वतंत्र व प्रशस्त इमारती आवश्यक असतात. अर्थात वाचकांच्या वर्गणीमधून ही भांडवली व कायम स्वरूपाची कामे होऊ शकत नाहीत. परंतु विकसनशील समृद्ध ग्रंथालयांसाठी या गोष्टींची नितांत आवश्यकता असते. हा प्रश्न अनेक धनिकांच्या, देणगीदारांच्या उदार आश्रयाने बऱ्याच ठिकाणी सोडविलेला आढळतो.

ग्रंथालयाच्या इमारतीसाठी सार्वजनिक कार्यकर्त्यांनी समित्या स्थापून, निधि जमवून, सरकारकडून, स्थानिक स्वराज्य संस्थांकडून तसेच अनेक लहानसहान देणगीदारांकडून जागा मिळविल्या. जागा मिळाल्यानंतर त्यावर परत विविध प्रकारे निधि जमवून इमारती उभ्या केल्या. इमारती बरोबरच ग्रंथ ठेवण्यासाठी कपाटे व वाचनासाठी टेबले, खुर्च्या आदि फर्निचरही आणले. तसेच ग्रंथसंग्रह समृद्ध केला. ग्रंथालयाचा चरितार्थ निर्वेध रीतीने व्हावा म्हणून कायम उत्पन्नाची साधने निर्माण केली वा कांही उपक्रम करून संस्थेस कर्जमुक्त केले. महाराष्ट्रातील ग्रंथालयांनी एकूण जिंदगीची बेरीज कोणी केली तर तिची किंमत कोट्यवधि रुपयांनी होईल. हे एवढे प्रचंड आर्थिक साहाय्य देणाऱ्या मोठमोठ्या हजारो धनिकांचे वा लहानसहान लक्षावधि देणगीदाराचे ऋण फार मोठे आहे.

प्रारंभीच्या काळात इंग्रजी अधिकाऱ्यांनी देणग्या दिलेल्या आढळतात. त्याचप्रमाणे ग्रंथालयांशी संबंधित व्यक्तींनी अनंत हस्ते ग्रंथालयांना देणगी दिलेल्या आहेत- या धनिकांच्या देणगीचे त्या काळी फार मोल होते म्हणून देणगीप्रीत्यर्थ ग्रंथालयांना देणगीदाराची नावे दिलेली आढळतात. मुंबईचे डेव्हिड ससून, पेटिट, सुलड्याला ट्रस्ट, पुण्याचे फर्ग्युसन कॉलेजला देणगी देणारे वाडिया, सोलापूरचे हिराचंद नेमचंद, खामगांवचे दस्तुर रतनजी, नागपूरचे राजाराम सीताराम दीक्षित, अकोल्याचे बाबूराव देशमुख, जळगांवचे वल्लभ वालजी, धुळ्याचे धोंडो शामराव गरुड, येवल्याचे भाटे, चाळीसगावचे शेट नारायण बंकट, मालेगावचे काकाणीशेट, दापोलीचे हरि केशव गोखले, मिरजचे पटवर्धन, बुलढाण्याचे गर्दे हे व यासारख्या असंख्य देणगीदारांच्या आश्रयाने ग्रंथालये उभी झाली. काहींच्या स्मरणार्थ ग्रंथालयांना वा त्यातील दालनाला देणगीदारांची नावे दिलेली आढळतात.

इमारतीबरोबरच कपाटे, टेबले, खुर्च्या, घड्याळे, तैलचित्रे, पुतळे यासारख्या कायम स्वरूपाच्या वस्तू ग्रंथालयांना अनेक देणगीदारांनी दिलेल्या आढळतात.

ग्रंथांच्या देणग्या–ग्रंथ व इतर वाचनसाहित्य ग्रंथालयास देणारे देणगीदार अनेक ग्रंथालयाचा ग्रंथसंग्रह समृद्ध करण्यास कारणीभूत झाले आहेत. प्रेस अँड रजिस्ट्रेशन ऑफ बुक्स ॲक्टान्वये सरकारास मोफत प्रती पाठविणारे सर्व मुद्रक व प्रकाशक हे देणगीदारच. यांच्याच आश्रयाने केंद्रीय व प्रादेशिक ग्रंथालये सुस्थापित झाली. याशिवाय अनेक व्यक्तींनी, जुन्या मातबर घराण्यांनी आपल्या घरातील कष्टाने जमविलेला ग्रंथसंग्रह या ऐतिहासिक कागदपत्रे, हस्तलिखिते, आयुष्याच्या शेवटी वा त्यांचे वारसांनी विविध

ग्रंथालयांना भेट म्हणून दिले आहेत. या रीतीने मोठमोठाली ग्रंथालये या निवडक ग्रंथसंग्रहामुळे समृद्ध झाली आहेत. डॉ. जयकर, डॉ. भांडारकर, माडगांवकर, भोर, इचलकरंजी, बडोदा, औंध वगैरे संस्थानचे राजेसाहेब, डॉ. आंबेडकर, लो. टिळक, किर्लोस्करवाले, मंडलीक, रँ. परांजपे, शंकर गणेश दाते, प्रा. फाटक वगैरेंसारख्या विद्वानांचे ग्रंथसंग्रह हे राष्ट्रीय ठेवे होत.

(३) ग्रंथालय चळवळीमधील कार्यकर्ते

'सामर्थ्य आहे चळवळीचे' या समर्थोक्तिचा प्रत्यय सध्याच्या लोकजीवनात पदोपदी जाणवतो. त्याला ग्रंथालय क्षेत्र अपवाद कसे राहणार? आणि चळवळ म्हटल्यावर संघटना उभी करणे आवश्यक ठरते. ग्रंथालयाशी संबंधित सर्व व्यक्तींना व संस्थाना एकत्र आणून ग्रंथालयांच्या अडचणींचे निराकरण करणे ही संघटनेमागील प्रमुख भूमिका. त्यासाठी ग्रंथालय परिषदा भरविण्यात आल्या. त्यांतून ग्रंथालय संघ स्थापन झाले. त्यांनी आपल्या उद्दिष्टांची व्याप्ति कालमानानुसार थोडी वाढवली. ग्रंथपालनाचे शिक्षण, ग्रंथालयशास्त्र संशोधन, ग्रंथपालन वाङ्मय प्रकाशन तसेच ग्रंथालय सेवकाच्या प्रशिक्षणाचा व वेतनश्रेणीचा अंतर्भाव करण्यांत आला. ग्रंथांचा प्रसार व वाचनाची आवड निर्माण करणे हेही पुरोगामी हेतू घेऊन ग्रंथालय संघ संघटितरीत्या काम करू लागले.

वरील अर्थाने महाराष्ट्रातील ग्रंथालय चळवळीची सुरुवात १९२१ साली झाली असे म्हणावे लागेल. १९२१ साली बॅ. जयकर यांचे अध्यक्षतेखाली पहिली महाराष्ट्रीय मोफत वाचनालय परिषद पुणे येथे भरली. या उपक्रमामागे कळकळीचे प्रयत्न होते ते **श्री. दत्तोपंत जोशी** यांचेच. त्यांनीच १९२१, १९२६ व १९३९ च्या ग्रंथालय परिषदा भरविण्यात पुढाकार घेतला. 'त्यांनीच महाराष्ट्र वाचनालय संघ' स्थापन केला. व त्याद्वारे महाराष्ट्रातील वाचनालयांची नोंदणी करणे, त्यांना वृत्तपत्रे, मासिके यांच्या वर्गणीत सवलती मिळवून देणें, स्थानिक स्वराज्य संस्थांना ग्रंथालयें स्थापन करण्यास सांगणें, रा. ब. बोले यांचेमार्फत ग्रंथालय कायद्याचे बिल मुंबई कायदेकौन्सिलात मांडणें दप्तरखान्यातील पुस्तकांची नीट व्यवस्था लावणें, प्रौढशिक्षण व साक्षरता प्रसाराचे कार्य ग्रंथालयांमार्फत सुरू करणे हे व यासारखे सर्व उपक्रम सुरू केले. ग्रंथालयांची माहिती जमा केली. पुण्याहून मुंबईस स्थलांतर झाल्यानंतर मुंबईमधील ग्रंथालय चळवळीत–मुंबई ग्रंथालय संघ स्थापनेत, बॉम्बे लायब्ररी स्टाफ युनियनची संघटना करण्यात तसेच अखिल भारतीय ग्रंथालय संघातही काम केले. कोठल्याही संस्थेचे वा संघटनेचे पाठबळ नसतांना एकाकीपणे परंतु चिकाटीने दत्तोपंतांनी जे प्रयत्न केले तेवढे प्रयत्न त्यांच्यानंतरच्या कार्यकर्त्यांनी केलेले नाहीत असे म्हटल्यास वावगे होणार नाही. ग्रंथालय चळवळीची व्याप्ती त्यांनी जी वाढवली तेवढी इतर व्यक्तीच्या कार्यक्रमामध्ये आढळून येत नाही. ग्रंथालय चळवळीतील १९२१–१९४२ हा दत्तोपंत जोशी कालखंड मानण्यास हरकत नाही.

या कालामध्ये बॅ. जयकर, दे. म. तात्यासाहेब केळकर, सरदार मुजुमदार, रा. ब. सी. के. बोले, ना. केशवराव कोरटकर, प्रा. चिं. वि. जोशी, हरिभाऊ देशपांडे प्रभृतींनी ग्रंथालय संघ, परिषदा व त्यातर्फे होणाऱ्या कार्यात भाग घेतला.

१९४० मध्ये फैजी समितीचा अहवाल प्रसिद्ध झाला. त्यामध्ये ग्रंथालय चळवळ वृद्धिंगत होण्यासाठी ग्रंथालय संघांची आवश्यकता प्रतिपादन करून ग्रंथालय संघांना आर्थिक साहाय्य देण्याबद्दल शिफारसही केली आहे. याच अनुरोधाने १९४२ ते १९४९ दरम्यानच्या काळात ग्रंथालय संघटनेचे स्फुट प्रयत्न झाले. १९४२ मध्ये डॉ. पु. म. जोशी, स. ल. कापडी, द. वा. जोशी, हिं. का. व्यास प्रभृतींनी 'मुंबई ग्रंथालय संघ' स्थापन केला. १९४५ त पुणे येथे वा. पु. कोल्हटकर, कृ. शं. हिंगवे, ज. बा. बुधकर, र. श. पारखी, प्रभृतींनी 'पुणे ग्रंथालय संघ' स्थापन करून मराठी माध्यमाचा ग्रंथपालन वर्ग सुरू केला. १९४५ त ठाणे येथे ग्रंथालय परिषद भरून '*मराठी ग्रंथालय संघ' स्थापन झाला व त्याचेतर्फे एक ग्रंथालय परिषदही भरली. त्यात* वा. वि. भट, प. त्रिं. सहस्रबुद्धे, चिंतामणी आपटे, सिधये प्रभृतींनी पुढाकार घेतला होता. 'कुलाबा जिल्हा वाचनालय संघ' कृ. के. रहाळकर, ग. भा. पंडित, वि. गो. फाटक प्रभृतींनी स्थापन करून कुलाबा जिल्ह्यांत ग्रंथालयांचा प्रसार करण्यास सुरुवात केली. ना. बाळासाहेब खेर, प्रा. धनंजयराव गाडगीळ, काकासाहेब कालेलकर, त्र्यं. दि. वाकनीस, र. प. कर्वे, प्रा. प्रियोळकर, शंकर गणेश दाते, डॉ. पु. म. जोशी, प्रभृति मान्यवर व्यक्तींनी या कार्यात सहभागी होऊन मार्गदर्शन केले. विदर्भातील नागपूरला ग्रंथालय परिषद करून त्यात सी. पी. अँड बेरार लायब्ररी असोसिएशन स्थापन झाली.

१९४९ मध्ये पुण्यास पहिली महाराष्ट्र ग्रंथालय परिषद भरली व त्यांत 'महाराष्ट्र ग्रंथालय संघ' स्थापन झाला. या संघातर्फे नियमितपणे जिल्ह्याच्या ठिकाणी ग्रंथालय परिषदा भरविण्यांत आल्या. 'साहित्य सहकार' हे मासिक व ग्रंथपालन वर्ग हे दोन महत्त्वाचे उपक्रम सुरू झाले. १९५१ मध्ये मुंबई ग्रंथालय संघानेही ग्रंथपालन वर्ग सुरू केला. १९५८ साली 'विदर्भ ग्रंथालय संघा' चे पुनरुज्जीवन होऊन तो जोमाने काम करू लागला. १९५९ मध्ये 'मराठवाडा ग्रंथालय संघ' स्थापन झाला व त्यानंतर मराठी भाषिकांचे महाराष्ट्र राज्य स्थापन झाल्यानंतर १९६३ त 'महाराष्ट्र राज्य ग्रंथालय संघ' स्थापन झाला. या संघातर्फे राज्य ग्रंथालय परिषदा भरविण्यात येऊ लागल्या. अशा तऱ्हेने महाराष्ट्रातील सर्व विभागात ग्रंथालय संघ स्थापन होऊन ते *काम करू लागले व त्यांच्या कार्यात एकसूत्रीपणा आणण्याचे प्रयत्न सुरू झाले.*

या प्रयत्नांत सार्वजनिक कार्यकर्त्यांप्रमाणेच ग्रंथपाल व ग्रंथालयसेवक यांनीही भाग घेतलेला आहे. ग्रंथपालन वर्गाचे सचालन व अध्यापन, ग्रंथालयशास्त्रावर पुस्तके लिहिण्याचे, ग्रंथालयाच्या विविध प्रश्नावर लेखन करण्याचे काम यांनी केले आहे. याशिवाय ग्रंथालय संघ स्थापनेत व त्याच्या विविध कार्यात त्यांनी भाग घेतला आहे. ग्रंथालय परिषदांत निबंध वाचन करून वा चर्चा परिसंवादांत अभ्यासपूर्ण भाग घेऊन

ग्रंथालय संघांच्या कार्याबाबतही फारशी वेगळी स्थिती दिसत नाही. ग्रंथपाल व सार्वजनिक कार्यकर्ते ग्रंथालय संघ चालवितात. ग्रंथपालन वर्गाचे काम ग्रंथपाल बघतात. ग्रंथालयशास्त्र व ग्रंथालय चळवळ यावर दोघेहि लिहितात व बोलतात. परंतु ग्रंथालय संघ भक्कम पायावर उभे करण्यासाठी वा ग्रंथालय चळवळ प्रगत करण्यासाठी धडाडीने, नेटाने व योजनाबद्ध कार्य होत नाही असे नाइलाजाने म्हणावे लागते. कारण या सर्वांची शक्ति आपले ग्रंथालय 'सांभाळण्यासाठी' वा 'चालविण्यासाठी' खर्ची पडत असते. प्रत्येकाचे प्रेम आपल्या ग्रंथालयावर जास्त दिसते. थोडीबहुत उरलेली शक्ति तो ग्रंथालय संघाच्या कामासाठी खर्च करतो. या कार्यात कोठल्याहि प्रकारचा 'लाभ' होत नसल्यामुळे किंवा प्रतिष्ठा प्राप्त होत नसल्यामुळे ग्रंथालय चळवळीबाबत निष्ठा बाळगणाऱ्या काही थोड्या व्यक्तीच सातत्याने व चिकाटीने कार्य करताना आढळतात. महाराष्ट्र राज्य ग्रंथालय संघ स्थापन होऊनही राज्यातील ग्रंथालय संघाच्या कार्यात सूत्रबद्धता व योजनाबद्ध कार्यक्रम यांचा अभावच दिसतो. भारतातील ग्रंथालय चळवळीशीहि महाराष्ट्रातील ग्रंथालय चळवळीचा काही संबंध राहिलेला दिसत नाही.

ग्रंथपालांनीही ग्रंथपालन व्यवसायास प्रतिष्ठा प्राप्त करून देण्यासाठी ग्रंथपालन हा पोटार्थी म्हणून व्यवसाय न करता ती जीवननिष्ठा मानली पाहिजे. स्वतःची पात्रता वाढविणे, आपले ग्रंथालय व्यवस्थित लावून वाचकांना विविध सेवा प्राप्त करून देणे याबरोबरच व्यावसायिक गोष्टीहि केल्या पाहिजेत. बडोद्याच्या मॅट्रिकपर्यंत शिक्षण घेतलेल्या कै. दंडवते यांनी संशोधनासाठी उपयुक्त असे विविध साहित्य जसे निर्माण केले तसा प्रकारचे साहित्य सध्याच्या विद्याविभूषित व सुस्थिर ग्रंथपालांना निर्माण करणे अशक्य आहे का? अभ्यासासाठी वा संशोधनासाठी उपयुक्त साहित्य निर्माण केल्याने ग्रंथपालांची प्रतिष्ठा वाढणार आहे असे मला ठामपणे वाटते. परंतु त्यासाठी सातत्याने परिश्रम केले पाहिजेत.

ग्रंथालयांच्या अभिवृद्धीवर ज्यांची समृद्धी अवलंबून आहे असे ग्रंथकार, साहित्यिक ग्रंथविक्रेते, प्रकाशक, वृत्तपत्रकार व नियतकालिकांचे संपादक या चळवळीशी संपर्क नाममात्रच ठेवतात असे दिसते. ग्रंथालयाशी ज्यांचा दैनंदिन संबंध आहे असे वाचक, अभ्यासक, अध्यापक, प्राध्यापक, संशोधक, विद्वान, पंडित वा शिक्षण व संशोधन संस्था चालकही ग्रंथालय चळवळीबाबत उदासीनच दिसतात. मग राजकारणी व लोकनेत्यांचा प्रश्नच वेगळा. या सर्वांना ग्रंथालय चळवळीचे महत्त्व पटवून देऊन प्रगतीसाठी एकत्र आणणे आवश्यक आहे.

हे कार्य घडवून आणण्यासाठी ग्रंथालय चळवळीला आणि केवळ ग्रंथालय चळवळीलाच जीवन वाहून घेणारे, दूरदृष्टीचे, सर्वसंग्राहक तसेच सर्वमान्य, प्रभावी तसेच लढाऊ, कळकळीचे नेतृत्व हवे. प्रभावी नेतृत्वाची उणीव महाराष्ट्रातील ग्रंथालय चळवळीत प्रकर्षाने जाणवते.

विभाग १ ला

पश्चिम महाराष्ट्र

(अ) पुणे शहर

अभ्यंकर, विष्णू हरी (१७–८–१९११). ग्रं. प्र.; ग्रं. सा., टिळक कॉलेज ऑफ एज्युकेशन, १९३७→पत्ता– १०२७ (नवा) सदाशिव, पुणे २.

अरकडी, उद्धव रामदास (२५–८–१९२७). ग्रं. प्र.; ग्रं. सा., नौरोसजी वाडिया कॉलेज, १९४९→पत्ता– ९४।१७ प्रभात पथ, माई लेले बंगला, पुणे ४.

आठवले, सौ. सुशीला पांडुरंग. एम्. ए.; कार्यवाह, पुणे मराठी ग्रंथालय, १९६५→ पत्ता– 'वर्षा', १०९ सदाशिव, पुणे ९.

आपटे, चिंतामणी विष्णू (२५–१२–१९१५). एम्. ए.; व्यवसाय– प्रथम-श्रेणी अधिकारी, आयुर्विद्या महामंडळ, पुणे विभाग कचेरी, पुणे. कार्य– मुंबई व उपनगर ग्रंथालय परिषद व मराठी ग्रंथालय संघ या संस्थांचे सुरुवातीपासून कार्यकारिणीचे व क्रियाशील सभासद. संस्थापक सदस्य, चिटणीस (१९५०) व कोषाध्यक्ष (१९५१–५५), महाराष्ट्र ग्रंथालय संघ. पत्ता– ४०५।९ नारायण पेठ, हरिहर निकेतन, राजगुरु प्रेसजवळ, पुणे २.

आफळे, रामचंद्र चिंतामण (७–४–१९३१). ग्रं. सा., नौरोसजी वाडिया कॉलेज, १९६०→प्रका– गमतीदार गोष्टी ३ भाग. इचरनें, नचिकेत स्फुट लेखन. पत्ता– ११६७ कसबा पेठ, केदारी वाडा, पुणे ११.

आंबेकर, दत्तात्रय वासुदेव (१८८९). आजीव सदस्य, हिंद सेवक संघ. ग्रंथपाल, हिंद सेवक संघ ग्रंथालय, १९५७–६४.

आन्द्राड, जेम्स डॅनियल (१०–१२–१९४०). ग्रं. प्र.; ग्रं. सा., डेक्कन कॉलेज, १९६१→पत्ता–१३७२ शुक्रवार पेठ, पुणे २.

उजळंबकर, कृष्ण मुकुंद (१५–१२–१९२७). एम्. ए., एल्एल्. बी., एम्. लिब्. एस्सी. (दिल्ली).; सूचिकार, उस्मानिया विद्यापीठ ग्रंथालय, हैद्राबाद, १९४४–५६; ग्रंथपाल, केंद्रीय सचिवालय ग्रंथालय, हैद्राबाद, १९५६; ग्रंथपाल, सचिवालय केंद्रीय ग्रंथालय, मुंबई, १९५६–५७; ग्रंथपाल, शासकीय केंद्रीय ग्रंथालय, नागपूर व सहाय्यक ग्रंथालय अभिरक्षक, विदर्भ विभाग, १९५७–६२; सहाय्यक ग्रंथालय अभिरक्षक, महाराष्ट्र विभाग, पुणे, १९६२→

कार्य—आजीव सदस्य, आंध्र ग्रं. संघ; 'संस्थापक व मंत्री, हैदराबाद ग्रं. संघ, १९५१–१९५६; आयोजक, अखिल भारतीय ग्रं. परिषद, १० वे अधिवेशन, हैद्राबाद, १९५३; उपाध्यक्ष, अखिल भारतीय ग्रं. संघ, १९५५; सदस्य, हैद्राबाद पब्लिक लायब्ररी बिल ड्राफ्ट कमिटी; शासकीय सदस्य, गव्ह. लायब्ररी कौन्सिल, हैद्राबाद; माजी उपाध्यक्ष, विदर्भ ग्रंथालय संघ; कार्यवाह, पद्मश्री रंगनाथन् सत्कार समिती, १९६२–६७

प्रका—(१) ग्रंथालय वर्गीकरण (२) पंचसिद्धांत (३) सूचिकरण (४) पद्मश्री डि. रा. रंगनाथन् : व्यक्ती व कार्य (५) 'ग्रंथालय शास्त्राची पाच सूत्रे (६) ग्रंथालय शास्त्राची रूपरेषा (७) ग्रंथालय विधान (८) शालेय ग्रंथालय, तीन भाग (९) महाविद्यालयीन ग्रंथालये, भाग एक (१०) ग्रंथालय संघटन, तीन भाग (११) महाराष्ट्र राज्य ग्रंथालय मार्गदर्शिका (१२) ग्रंथालय कायद्याचे स्वरूप (१३) ड्राफ्ट पब्लिक लायब्ररीज बिल फॉर महाराष्ट्र (१४) संपा. सिम्पोझियम ऑन लायब्ररी सायन्स : हैद्राबाद ग्रंथालय संघ (१५) संपादक, ग्रंथालय : हैद्राबाद ग्रंथालय संघाचे मुखपत्र १९५५–५६. (१६) अनेक लेख (१७) याशिवाय अनेक कादंबऱ्या, कथासंग्रह, नाटके प्रसिद्ध. पत्ता–४६ वैदिकाश्रम, पुणे ४.

उदगीकर, कु. नलिनी मनोहर (१९३५). बी. एस् सी., डिप्. लिब् (पुणे).; ग्रं. सा., गोखले इन्स्टिट्यूट, १९६१→पत्ता– ११२।४ एरंडवणा, पितृस्मृती, पुणे ४.

उमराणीकर, हनुमंत बाळकृष्ण (२३–८–१९३०). बी. एस्.सी., एम्. ए., डिप्. लिब् (मुंबई).; ग्रंथपाल, भा. इ. सं. मंडळ, १९५१–५२; डे. जि. मावेस्कूल, १९५६–५७; गव्हर्नमेंट पॉलिटेक्निक, १९५७–५८; वरिष्ठ साहाय्यक, जयकर ग्रंथालय, पुणे विद्यापीठ, १९५८–६२; ग्रंथपाल, विश्वकोश कार्यालय, वाई, १९६२–६४; टेक्निकल असिस्टंट, सेंटर ऑफ ॲडव्हॉन्सड स्टडी इन् संस्कृत, पुणे विद्यापीठ, १९६४→अध्यापक, ग्रं. वर्ग, म. ग्र. संघ. स्कुट लेक्चर; पत्ता– ६०१ पुलाची वाडी, नाटेकर बंगला, पुणे ४.

कंटक, सौ. शेमा. बी. ए., डिप्. लिब्.; ग्रं. सा., गोखले इन्स्टिट्यूट, १९६५→ पत्ता– ई।७५ एन्. सी. एल. कॉलनी, पाषाण, पुणे ८.

करकरे, बाळकृष्ण दत्तात्रय (३०–१२–१९२४). ग्रं. प्र.; ग्रं. सा., केसरी मराठा ग्रंथशाला, १९५४→व्यवस्थापक, ग्रं. वर्ग, म. ग्रं. संघ, तीन वर्षे. कार्यालयाची व्यवस्था कांहीं वर्षे पाहिली. पत्ता– लक्ष्मीनगर चाळ क्र. ४, खो. ३०, पर्वती रमणा, पुणे ९.

काळे, दिनकर विनायक (३०–१०–१८९८). एम्. ए. (प्रथम श्रेणी, १९२८).; विद्यार्थी दशेत रत्नागिरी हायस्कूल ग्रंथालयाचे काम, त्यानंतर मुंबई मराठी ग्रंथसंग्रहालयात स्वयंसेवक म्हणून काम. सहसंपादक, 'केसरी'; संपादक 'सह्याद्रि' मासिक, १९३६–५७; क्यूरेटर, केसरी मराठा ग्रंथशाला, १९३२–५७; कार्यवाह, भारत इ. स. मंडळ, १९५७–६५; सध्या श्री. शं. ग. दाते सूचिमंडळात संपादक म्हणून काम करीत आहेत.

कार्य–स्वागताध्यक्ष, महाराष्ट्र ग्रंथालय परिषद, पुणे, १९४९; संस्थापक सदस्य, महाराष्ट्र ग्रंथालय संघ व त्यामध्ये चिटणीस (१९४९–५०), कार्याध्यक्ष (१९५१–५४) उपाध्यक्ष, ग्रं. वर्ग अध्यापक, संघाच्या समित्यांचे सभासद म्हणून विविध कार्य; अध्यक्ष, कुलाबा जिल्हा ग्रंथालय परिषद, पनवेल, १९५६; चिटणीस महाराष्ट्र प्रादेशिक ग्रंथालय समिती, पुणे (१९४७–५४); माजी सभासद, महाराष्ट्र रीजनल ॲड्व्हायसरी बोर्ड. प्रका–ग्रंथालय संघ, ग्रंथालय चळवळ याविषयी *'सह्याद्रि', साहित्य सहकार व इतर नियतकालिकांमध्ये व ग्रंथामध्ये* सातत्याने लेखन. पत्ता–११८६ सदाशिव, शेडगेवाडी, पुणे २.

कुंदर, सुंदर मिजिरा (१३–७–१९४३). ग्रं. सा, ब्रिटिश कौन्सिल ग्रंथालय, १९६३→

कुलकर्णी, नारायण अनंत (११–११–१९३१). बी. ए. (स्पेशल) डिप्. लिब्. (पुणे); तृतीय श्रेणी ग्रंथपाल, कॉलेज ऑफ मिलिटरी इंजिनियरिंग, १९६२→पत्ता–६६८ कसबा, नारायण निवास, पुणे ११.

कुलकर्णी, प्रभाकर नरहर (१६–१०–१९३३). ग्रं. प्र. (प्रथम क्रमांक); ग्रं. सा., जयकर ग्रंथालय, पुणे विद्यापीठ, १९५४→पत्ता–१७८ पर्वती, पुणे ९.

कुलकर्णी, प्रल्हाद दिगंबर (२३–९–१९२१), बी. ए. (१९५२) डि. कॉम्. (१९४१), डिप्. लिब (मुंबई, १९५४); ग्रंथपाल, बृ. म. व्यापारी महाविद्यालय, १९४३→अध्यापक, ग्रं. वर्ग, महाराष्ट्र ग्रं. सं. (१९६० ६५).स्फुट लेखन. पत्ता–१० ब, सदाशिव, टिळक रस्ता, गोखले इमारत, म. सा. परिषदेसमोर, पुणे ९.

कुलकर्णी, मोरेश्वर पिलाजी (१६–९–१९२९). ग्रं. प्र; रेकॉर्ड कीपर,

नॅशनल केमिकल लॅबोरटरी ग्रंथालय, ११ वर्षे. पत्ता–एच. ५४, एन्. सी. एल. कॉलनी, पुणे ८.

कुलकर्णी, मोहन कृष्णाजी (७–८–१९३८). बी. ए., ग्रं. प्र.; ग्रं. सा., डेक्कन कॉलेज, १९५९→पत्ता : खोली, नं. २९, डेक्कन कॉलेज वसती गृह पुणे ६.

कुलकर्णी, शंकर केशव (१–८–१९१२). ग्रं. प्र.; ग्रं. लेखनिक, स. प. महाविद्यालय, १९५३→पत्ता : ९०४ सदाशिव, लक्ष्मी रस्ता, पुणे २.

कुलकर्णी, श्रीविलास दत्तात्रेय (२७–५–१९३८). ग्रं. प्र.; लेखनिक, महाराष्ट्र प्रा. ग्रंथालय, १९६२→पत्ता : १०२४ सदाशिव, नागनाथ पाराजवळ, पुणे २.

केळकर, पांडुरंग वासुदेव (२२–११–१९३८). ग्रं. प्र.; ग्रं. लेखनिक, स. प. महाविद्यालय, १९६४→पत्ता : ११०/५ नवी पेठ, फडणीस वाडा, पुणे २.

कोकाटे, राजाराम बळवंत (२६–६–१९१६). साहा. ग्रंथपाल, नू. म. वि. प्रशाला, १९३६→पत्ता –११८ रविवार, भारत हायस्कूलजवळ, पुणे २.

कोंडे-देशमुख, एस्. पी. ग्रंथपाल, श्री शिवाजी मराठा हायस्कूल ग्रंथालय, शुक्रवार पेठ, पुणे २.

कोल्हटकर, वासुदेव पुरुषोत्तम (२१–६–१९११). बी. ए. (१९३३), बी. टी. (मुंबई, १९४०), डिप्. लिब्. (मद्रास, १९४२).; ग्रंथपाल, नू. म. वि. प्रशाला, १९४३–४६; तंत्रज्ञ साहाय्यक, महाराष्ट्र ग्रंथालय, १९४७–४९; ग्रंथपाल, महाराष्ट्र ग्रंथालय, १९४९→

कार्य–संस्थापक व कार्यवाह, पुणे ग्रंथालय संघ; संस्थापक व अध्यापक, ग्रं. वर्ग, पुणे ग्रंथालय संघ; अध्यापक, मुख्याध्यापक (१९५६), ग्रं. वर्ग, महाराष्ट्र ग्रं. सं.; कार्यवाह, पहिली महाराष्ट्र ग्रंथालय परिषद, १९४९; महाराष्ट्र ग्रंथालय संघाच्या कार्यात कार्यकारी मंडळ, नियामक मंडळ, साहित्य सहकार–संपादक मंडळ व इतर विविध समित्यांमध्ये सुरुवातीपासून कार्य; सदस्य, नियामक मंडळ, महाराष्ट्र राज्य ग्रंथालय संघ, १९६२–६६, कार्याध्यक्ष, १९६७—;

प्रका—(१) ग्रंथालयाची व्यवस्था (२) ग्रंथालयीन सूचिलेखन (३) ग्रंथालयीन वर्गीकरण (४) शालेय व वर्गणी ग्रंथालयाकरिता वर्गीकरण (५) ग्रंथपालनाचे आप्त (६) संदर्भ शास्त्र (साहाय्याने) (७) मराठी ललित वाङ्मयाचे वर्गीकरण (अनु.), (८) पद्मश्री डॉ. रंगनाथन् यांची ग्रंथवर्गीकरणाची कोलन पद्धती (९) साहित्य सहकार, ग्रंथपाल, तसेच मराठी वृत्तपत्रे व मासिकांमध्ये विपुल लेखन (१०) आकाशवाणीवर भाषणे. पत्ता– ५८० सदाशिव, बॅ. गाडगीळ रस्ता, पुणे २.

खरे, सौ. सविता दामोदर (२७–१०–१९३७). बी. ए. (ऑ.), डिप्.

लिब्.; ग्रंथपाल, हुजूरपागा हायस्कूल, १९६१–६२; ग्रं. सा., गोखले इन्स्टिट्यूट, १९६२→पत्ता– ५९३ सदाशिव, हौदाजवळ, गोखले वाडा, पुणे २.

खवले, सुधाकर नामदेव (१९३३). ग्रं. सा., डेक्कन कॉलेज, पुणे ६.

खासनीस, राघवेंद्र नारायण (२–३–१९३३). एम्. ए., डिप्. लिब्. (मुंबई, १९५५).; ग्रंथपाल, स. प. महाविद्यालय, १९५७–६४; ग्रंथपाल, बी. व्ही. एम्. इंजिनियरिंग कॉलेज, वल्लभ विद्यानगर, १९६४–६५; ग्रंथपाल, एम्. ई.एस्. कॉलेज, १९६६→पत्ता– ११–१४८ लोकमान्यनगर, नवी पेठ, पुणे ९.

गंधे, शांताराम रंगनाथ (८–८–१९३९). ग्रं. प्र.; ग्रंथपाल, अ. वि. गृह, १९६२–६४; ग्रं. सा., स. प. महाविद्यालय, १९६४→पत्ता–१३९६ (नवा) सदाशिव, परांजपे चाळ, खुन्या मुरलीधराजवळ, पुणे २.

गर्दे, वसंत नारायण (२२–७–१९३०). बी. ए., डिप्. लिब् (पुणे, १९५९); ग्रं. सा., जयकर ग्रंथालय, पुणे विद्यापीठ, १९६०→पत्ता–९२ शुक्रवार, मंडईजवळ, पुणे २.

गलांडे, अनंत दत्तात्रय (३१–१–१९२९). बी. एस्सी., एल्.एल्. बी., डिप्. लिब्. (पुणे); ग्रंथपाल, मुधोजी कॉलेज, फलटण, १९६२; तांत्रिक साहाय्यक, हिंदुस्थान ॲंटिबायोटिक्स लि., पिंपरी. १९६३→पत्ता–१२८४ सुभाषनगर, पुणे २.

गाडगीळ, डॉ. धनंजय रामचंद्र (१०–४–१९०१). एम्. ए., एम्. लिट्. गोखले इन्स्टिट्यूटचे माजी संचालक, सुप्रसिद्ध अर्थशास्त्रज्ञ. विश्वस्त, केसरी मराठा संस्था, कुलगुरु, पुणे विद्यापीठ. हिंद सेवक संघाचे ग्रंथालयाचे प्रमुख अधिकारी म्हणून १९३०–१९५१ पर्यंत काम पाहिले. गोखले इन्स्टिट्यूटच्या समृद्ध ग्रंथालय उभारणीचे कार्य, ग्रंथालय चळवळीबाबत आस्था व सक्रीय साह्य सहकार्य. अध्यक्ष, पुणे ग्रंथालय संघ, १९४५–४९; अध्यक्ष महाराष्ट्र प्रादेशिक ग्रंथालय समिती, १९४७–५४. पत्ता–१२९ बी, एरंडवणा, पुणे ४.

गाडगीळ, माधव लक्ष्मण (९–४–१९२९). बी. ए., डिप्. लिब्. (मुंबई); ग्रं. सा., डेक्कन कॉलेज १९४९–५०; पुणे विद्यापीठ ग्रंथालय, १९५०–५४ ग्रंथपाल, को. ऑप. ट्रेनिंग कॉलेज १९५४–६०; चालक व मालक, पॉप्युलर मॅगेझिन लायब्ररी ॲन्ड बुक स्टॉल, डे. जिमखाना, १९६१→पत्ता– ११८० शुक्रवार, मंगळदास मॅन्शन, शिवाजी मराठा प्रशालेसमोर, पुणे २.

गुत्ती, गोपाळ वासुदेव (१२–४–१९१५). हिशेब लेखनिक, पुणे नगर वाचन मंदिर, सहा वर्षे. पत्ता : १९६।४८ सदाशिव, मंगलभुवन, पुणे २.

गुप्ता, सूरजपाल (१८–२–१९३२). एम्. एससी, डिप्. लिब्.; ग्रं. सा., इन्स्टि. ऑफ आर्मामेंट टेक्नॉलॉजी, १९५५→पत्ता– ३२ बर रोड, खडकी, पुणे ३.

गुते, शशिकांत दत्तात्रय (१९–३–१९३९). बी. एस्सी., डिप्. लिब्. (पुणे); ग्रंथपाल, डॉ. बैक ॲन्ड कंपनी, १९६४–६५; ग्रंथपाल, इन्स्टि. ऑफ इंजिनियर्स, पुणे शाखा, १९६५→पत्ता– ५२५।३ नारायण, मोदी-गणपतीजवळ, पुणे २.

गोखले, सौ. कुंदा रामचंद्र (९–१–१९४०). बी. ए,. डिप्. लिब्. (पुणे); ग्रं. सा., जयकर ग्रंथालय, पुणे विद्यापीठ, १९६४→पत्ता– दीपक बंगला, टी वॉकर्स समोर, नवी पेठ, पुणे ९.

गोखले, सौ. निर्मला बाळकृष्ण (१६–१०–१९३२). बी. ए., डिप्. लिब् (पुणे); ग्रं. सा., गोखले इन्स्टिट्यूट, १९६१→पत्ता– ८८४ डे. जिमखाना, पुणे ४.

गोखले, मोरेश्वर गणेश (२६–१०–१९१५). बी. ए. (स्पेशल) डिप्. लिब्. (पुणे, १९६०); ग्रं. सा. १९५०–५८, साहा. ग्रंथपाल १९५८–६५, ग्रंथपाल, नॅशनल केमिकल लॅबोरेटरी १९६५→पत्ता– डॉ. अनगळ बंगला, चतुःश्रृंगी, गणेशखिंड, पुणे १६.

गोखले, वसंत रामचंद्र (१६–६–१९३४). एम्. कॉम, ग्रं. प्र. (प्रथमांक); ग्रंथपाल, पुणे नगर वाचन मंदिर, १९५७–५८; हिशेबनीस, जयकर ग्रंथालय १९५८–६१; ग्रं. सा., जयकर ग्रंथालय, १९६१–६४; सध्या सह-व्यवस्थापक, केसरी कार्यालय. कार्य–अध्यापक, ग्रं. वर्ग, महाराष्ट्र ग्रं. सं. १९६२; सदस्य, कार्यकारी म. म. ग्रं. संघ; कार्यवाह, पुणे नगर वाचन मंदिर १९६३→ स्फुट लेखन. पत्ता– १२७ बुधवार पेठ, जोगेश्वरी समोर, पुणे २.

गोखले, शंकर गोविंद. एम्. ए.; ग्रंथपाल, हिंद सेवक संघ ग्रंथालय, १९५३–५७.

गोगटे, पुरुषोत्तम हरी (३–४–१९२६). ग्रं. प्र., ग्रंथपाल, टिळक ग्रंथालय, वाई, १९५१–५८; साहा. ग्रंथपाल, पुणे नगर वाचन मंदिर, १९५९–६०; ग्रंथपाल, न्यूइंग्लिश स्कूल, टिळक रस्ता, १९६१→पत्ता– ४३१।६ जानकी निवास, टिळक रस्ता, सुभाष नगर, पुणे २.

गोटी, बाळकृष्ण रामचंद्र (११–१२–१९१०). ग्रं. लेखनिक, स. प. महाविद्यालय, १९४३→पत्ता– सहकार नं. २, अरण्येश्वर पिछाडी, पुणे ९.

गोरे, दत्तात्रय गोविंद (३–२–१९२८). ग्रंथालय सेवक १९५५ पासून व १९६६ पासून ग्रं. साहाय्यक, बृहन्महाराष्ट्र व्यापारी महाविद्यालय. वृत्तपत्रात स्फुट लेखन. पत्ता–कालेकर बंगला, पी. वाय. सी. जिमखान्यामागे, पुणे ४.

गोस्वामी, राजेश्वर पांडुरंग (२२–९–१९४१). बी. ए.; ग्रं. सा., टिळक म. विद्यापीठ, १९६१–६४; डेक्कन कॉलेज, १९६४→पत्ता–डेक्कन कॉलेज क्वार्टर्स, पुणे ६.

चंद्रचूड, आनंद शंकर (१२–४–१९४२). ग्रं. सा., कॉलेज ऑफ मिलिटरी इंजिनियरिंग, १९६३→पत्ता– ३७९ शनिवार पेठ, पुणे २.

चिंचवडकर, शशिकांत वासुदेवराव. बी. एस्.सी., डिप्. लिब्.; ग्रंथपाल, किर्लोस्कर ऑईल इंजिन्स, खडकी, पुणे ३.

चिमे, दिवाकर दत्तात्रय (२६–४–१९२६). ग्रं. प्र. (१९५०); ग्रं. सा., जयकर ग्रंथालय, पुणे विद्यापीठ, १९५०→पत्ता– १२५० शुक्रवार पेठ, सुभाषनगर, पुणे २.

चौधरी, श्रीमती उषा. ज्यूनियर लायब्रेरियन, नॅशनल केमिकल लॅबोरेटरी, पुणे ८.

जतकर, सौ. सिन्धू वसंत (१७–३–१९२६). बी. ए. (ऑ)., डिप्. लिब्. (पुणे).; ग्रं. सा., जयकर ग्रंथालय, पुणे विद्यापीठ, १९६२→पत्ता– २२ अंबिका हाऊसिंग सोसायटी, वकील बंगला, चतुःशृंगी, पुणे १६.

जाधव, सौ. मृणालिनी (२३–११–१९३९). बी. ए. (ऑ), डिप्. लिब्. (पुणे).; ग्रं. सा., नौरोसजी वाडिया कॉलेज, १९६३→पत्ता–१२ एन्. पी. स्टाफ लाइन्स, कॅम्प, पुणे १.

जाधव, सौ. लीला विश्वनाथ (२१–११–१९२५). बी. ए., डिप्. लिब्. (पुणे, १९६१).; ग्रंथपाल, ॲग्रिकल्चर कॉलेज, १९६२→पत्ता– ३०७ नारायण पेठ, पुणे २.

जॉन, पॉल (३०–१०–१९१६). रेकॉर्ड कीपर, नॅशनल केमिकल लॅबोरेटरी ग्रंथालय. पत्ता– एन. सी. एल्., पुणे ८.

जोग, कु. रोहिणी रामचंद्र (२७–१०–१९३४). बी. ए., डिप्. लिब्. (मुंबई); ग्रंथपाल, गव्ह. पॉलिटेक्निक, औरंगाबाद, १९६०–६२; ग्रं. सा., गोखले इन्स्टिट्यूट, १९६२→पत्ता– १२०६।बी।२९ न्यु. कॉलनी, पुणे ४.

जोगळेकर, भगवान रामचंद्र (१९–११–१९०९). ग्रं. लेखनिक, स. प. महाविद्यालय, २४ वर्षे नोकरी. पत्ता– ४०० सदाशिव, खजिनामहाल बोळ, पुणे २.

जोगळेकर, सुरेश विष्णु (२९–६–१९३५). बी. कॉम्., बी. ए., डिप्. लिब्. (पुणे).; ग्रं. सा, जयकर ग्रंथालय, पुणे विद्यापीठ, १९६३→पत्ता– ६०४।३ सदाशिव पेठ, बॅ. गाडगीळ रस्ता, पुणे २.

जोशी, अनन्त लक्ष्मण (२५–५–१९३८). एम्. ए., डिप्. लिब्. (पुणे).; ग्रं. सा., श्री. ना. दा. ठा. म. विद्यापीठ, १९६४; ग्रंथपाल, श्री शाहू मंदिर

महाविद्यालय, १९६५→पत्ता–द्वारा डॉ. श्री. र. कावळे, स. प. महाविद्यालय, पुणे ९.

जोशी, दत्तात्रय रामचंद्र (१७–४–१९३०). बी. एस्सी., बी. ए., डिप्. लिब्. (मुंबई); साहा. ग्रंथपाल, गोखले इन्स्टिटयूट, १९५४→पत्ता–७२२ अ ब । १४ नवी पेठ, पुणे ९.

जोशी, दत्तात्रय वामन (३१–१–१९१३). डिप्. लिब्. (मुंबई); ग्रं. सा., रुइया कॉलेज, मुंबई, १९४०–४३; डेव्हिड ससून ग्रंथालय, मुंबई, १९४३; ग्रंथपाल, व्ही. जे. टी. आय, मुंबई, १९४४–४५; ग्रंथपाल, कॉलेज ऑफ इंजिनियरिंग, पुणे, १९४५→पत्ता–जनावरांच्या दवाखान्याजवळ, शिवाजीनगर, पुणे ५.

जोशी, डॉ. पुरुषोत्तम महादेव (२६–६–१९०६). एम्. ए. (मुंबई, १९२९), पी. एच्डी. (लंडन, १९३५) (इतिहास विषयातील); दक्षिणा फेलो, विल्सन कॉलेज, मुंबई, १९२७–२८; रीसर्च स्कॉलर, स्कूल ऑफ इकॉनॉमिक्स अँड सोशिऑलॉजी, मुंबई विद्यापीठ, १९२७–२९; माणिकजी लिमजी व भगवानलाल इंद्राजी सुवर्ण पदक, मुंबई विद्यापीठ, विजेते १९२९ व १९३९; ग्रंथपाल, मुंबई विद्यापीठ ग्रंथालय, १९३५–४७; डायरेक्टर ऑफ अर्कोइव्हज, मुंबई व नंतर महाराष्ट्र सरकार, १९४७–६५; प्रोफेसर इन् मीडिव्हल इंडियन हिस्टरी, डेक्कन कॉलेज, पुणे, १९६५→

कार्य–सभासद, लायब्ररी डेव्हलपमेंट कमिटी, मुंबई १९३९–४०; निमंत्रक, अखिल भारतीय ग्रं. परिषद, मुंबई, १९४२; संस्थापक सदस्य, मुंबई ग्रं. संघ व काही वर्षे अध्यक्ष; मुंबई विद्यापीठामध्ये ग्रंथपालन वर्गाची सुरुवात १९४३ व वर्ग संचालक १९४३–४७; स्वागताध्यक्ष, मुंबई, उपनगर व ठाणे जिल्हा वाचनालय परिषद, २ री, १९४५; अध्यक्ष, महाराष्ट्र ग्रं. परिषद, नासिक, १९५४; इतिहास, अर्कोव्हज्, नाणकशास्त्र, संग्रहालये यांचेशी संबंधित संस्थांचे कार्यात भाग व पदाधिकारी, परिषदांत भाग व सन्मान प्राप्त.

प्रका–(१) लायब्ररीज् अॅन्ड लिव्हिंग (२) स्कूल लायब्ररीज् (३) म्युनिसिपल लायब्ररी सिस्टिम फॉर बॉम्बे (४) ग्रंथालयाची ऐतिहासिक पार्श्वभूमी (५) संपादक, सिलेक्शन्स् फ्रॉम पेशवा दप्तर, न्यू सेरिज् व ऐतिहासिक प्रकाशन ग्रंथमाला, महाराष्ट्र शासन (६) भारतीय इतिहासावर २० वर निबंध प्रसिद्ध. पत्ता–डेक्कन कॉलेज, पुणे ६.

जोशी, पुष्पलता विश्वनाथ (२३–११–१९४३). ग्रं. प्र.; ग्रं. लेखनिक, म. ए. सो. महाविद्यालय, १९६२→पत्ता–४१८ नारायण, मुंजाबाचा बोळ, पुणे २.

जोशी, प्रभाकर जगन्नाथ (२५–११–१९३३). देववेव साहाय्यक, नॅशनल केमिकल लॅबोरेटरी ग्रंथालय, १९६३→पत्ता– ७५० कसबा, पुणे २.

जोशी, भास्कर विश्वनाथ (१३–१–१९३७). बी. ए. (स्पेशल), डिप्. लिब्. (पुणे, १९६३); रा. भा. कोविद, वेदान्त कोविद.; ग्रंथपाल, न्यू इंग्लिश स्कूल, टिळक पथ, १९६१; लेखनिक, बॉम्बे इंजि. ग्रुप अँड सेंटर ग्रंथालय, १९६१–६२; साहा. ग्रंथपाल, कॉलेज ऑफ् मिलि. इंजि. १९६२–६४; ग्रं. सा., बोटॅनिकल सर्व्हे ऑफ इंडिया–रीजनल बोटॅनिस्ट, १९६४→पत्ता– १३५।१ कसबा, श्री कसबा गणपतीजवळ, पारखी वाडा, पुणे २.

जोशी, मधुकर महादेव (५–११–१९३७). एम. ए., बी. लिब् (पुणे, १९६६); ग्रं. सा., जयकर ग्रंथालय, पुणे विद्यापीठ, १९६६.

जोशी, रामचंद्र गोविंद (२५–७–१९२६) ग्रं. प्र. (१९४९); ग्रं. लेखनिक, स. प. महाविद्यालय, १९४७→पत्ता–१४१७ सदाशिव, पौर्णिमा, पुणे २.

जोशी, सौ. लीला प्रभाकर. बी. ए., डिप्. लिब्.; ग्रंथपाल, चीफ इन्स्पेक्टर ऑफ आर्मामेन्ट्स्, खडकी १९६४→पत्ता–" श्रीशोभा ", साठे कॉलनी, शुक्रवार पेठ, पुणे २.

जोशी, वसंत अनंत (२५–६–१९३१) बी. ए. (स्पेशल), डिप्. लिब्. (पुणे); ग्रं. सा., फर्ग्युसन महाविद्यालय, १९५४→पत्ता–४४५ शनवार, हसबनीस बखळ, पुणे २.

जोशी, वसंत चिंतामण (६–१२–१९३५). ग्रं. सा., फर्ग्युसन महाविद्यालय, १९५७→पत्ता–३५१ (जुना) सदाशिव, चॅ. गाडगीळ रस्ता, गोखले वाडा, पुणे २.

जोशी, वसंत बलभीम एम्. ए., डिप्. लिब्. (नागपूर); ग्रंथपाल, समाजशास्त्र विभागीय ग्रंथालय, हिस्लॉप कॉलेज, नागपूर, १९५९–६४; ग्रं. सा., ब्रिटिश कौन्सिल ग्रंथालय, पुणे, १९६४→कार्य–विदर्भ ग्रंथालय संघाचे कार्यकारिणी सदस्य, सहकार्यवाह, ग्रंथपालन वर्गाचे अध्यापक, मुख्याध्यापक, तसेच ' ग्रंथपाल 'चे संपादक म्हणून विविध कार्य, १९६१–६४. इंग्रजी व मराठी लेख. पत्ता–४०० सदाशिव, पुणे २.

जोशी, विश्वनाथ अनंत (२७–११–१९२२). बी. ए., सी. पी. एड्.; ग्रं. प्र. (पुणे ग्रं. सं.); ग्रं. सा. १९४४–५४; ग्रंथपाल, नू. म. वि. प्रशाला, १९५४→कार्य–बंगलोर येथे भरलेल्या शालेय ग्रंथालयाच्या अखिल भारतीय चर्चासत्रास महाराष्ट्र राज्याचा एक प्रतिनिधी म्हणून भाग. निमंत्रक, शालेय ग्रंथालय समिति, कार्यकारिणी सदस्य, आणि व्याख्याते, ग्रं. वर्ग, म. ग्रं. संघ. पत्ता–७१५ अ, सदाशिव, लोणीविके दामले आळी, पुणे २.

जोशी, शांताराम रघुनाथ (१५–२–१९३१). ग्रं. प्र.; ग्रं. सा., जयकर ग्रंथालय, पुणे विद्यापीठ, १९६०→पत्ता– २४।३ शिवाजीनगर, एस्. टी. स्टँडमागे, पुणे ५.

झणकर, अरविंद प्रभाकर (३१–१२–१९४२). चिटणीस, नामदेव वाचनालय, १९६४–६६. पत्ता–३९१ म. गांधी रोड, कोळसे गल्ली, पुणे १.

ठकार, सौ. अंजली विश्वनाथ (७–१२–१९३५) ग्रं. टेक्निक, शेतकी महाविद्यालय, १९६२→पत्ता–१३७ शुक्रवार पेठ, शिंदे आळी, पुणे २.

डांगे, बळवंत शंकर (१–७–१९२७). ग्रं. प्र.; ग्रं. सा., फर्ग्युसन महाविद्यालय, १९४९→पत्ता–५१८ शनवार, डॉ. नानू चाळ, पुणे २.

डिगीकर, सीताराम धोंडोपंत (१३–८–१९३३). ग्रं. सा., पुणे नगर वाचन मंदिर, १९५७→पत्ता–२।४० सी. पी. डब्ल्यु. डी. कॉलनी, मुकुंदनगर कॉलनी, स्वारगेट, पुणे ९.

डे, रणजित भूषण (१–४–१९२६). बी. ए. (स्पेशल), डिप्. लिब्. (पुणे).; ग्रंथपाल, तृतीय श्रेणी १९४८–६४, ग्रंथपाल, द्वितीय श्रेणी, कॉलेज ऑफ मिलिटरी इंजिनियरिंग, १९६४→पत्ता–४९, औंध रोड, खडकी, पुणे ३.

ढवळे, मधुकर धोंडोपंत (१५–५–१९३८). बी. ए., डिप्. लिब्.; ग्रं. सा., गोखले इन्स्टिट्यूट, १९६५→पत्ता–१४–१७ कोरेगाव पार्क, पुणे १.

ढवळे, सौ. संजीवनी वासुदेव (११–१२–१९३३). एम्. ए., डिप्. लिब्. (पुणे १९६२, प्रथम क्रमांक).; ग्रं. सा. १९६२–६६, वरिष्ठ साहाय्यक, जयकर ग्रंथालय, पुणे विद्यापीठ, १९६६→पारखी वर्गीकरण पारितोषिक विजेती (१९६२). पत्ता–१०६ जोरी प्लॉटस्, कुलकर्णी बंगला, नवी पेठ, पुणे ९.

तडवळकर, मंदा ना. (३१–१२–१९३६). बी. ए. (ऑ.), डिप्. लिब्. (पुणे).; ग्रंथपाल, स्टेट इन्स्टि. ऑफ एज्युकेशन, महाराष्ट्र राज्य, १९६४→ पत्ता–१२२५ । फ, शिवाजीनगर, श्रुती मंगल कार्यालयाजवळ, पुणे ४.

तळेगावकर, अरुण रामचंद्र (१८–३–१९४०). बी. ए. (स्पेशल), डिप्. लिब्. (पुणे); ग्रं. सा., इन्स्टि. ऑफ आर्मामेंट टेक्नॉलॉजी, १९५८→ पत्ता– १३६१ सदाशिव, पुणे २.

ताले, मनोहर केशवराव (९–२–१९३२). ग्रं. प्र.; साहा. ग्रंथपाल, बृ. म. कॉमर्स कॉलेज, १९५४→पत्ता– १०६।१२ प्रभातरस्ता, पटवर्धन ब्लॉक्स, पुणे ४.

दळवी, डॉ. म. अ. (५–१–१९२५). बी. कॉम, एम्. एड्. (मुंबई), एल्. एल्. बी. (पुणे), पी. एच्. डी (लंडन, १९५७) (शिक्षणशास्त्र विषयातील); ग्रंथपाल, ब्रिटिश कौन्सिल ग्रंथालय, १९६०→इंग्लंडमधील ग्रंथालय

पद्धतीचा आणि ग्रंथालय चळवळीचा अभ्यास व ग्रंथालयीन कार्याचे निरीक्षण. पत्ता– ३८–१८ प्रभात रस्ता, पुणे ४.

दांडेकर, गजानन एकनाथ (१६–६–१९३२). ग्रं. लेखनिक, महाराष्ट्र असो. फॉर द कल्टिव्हेशन ऑफ सायन्स, १९६३→पत्ता– ९८/१ एरंडवणा, आगरकर बंगला, प्रभात रस्ता, पुणे ४.

दातार, विश्वनाथ पुरुषोत्तम (२१–६–१९३०). ग्रं. प्र.; ग्रं. लेखनिक, टिळक आयुर्वेद महाविद्यालय, १९६०→पत्ता– ३७५ सदाशिव, नागनाथ पाराजवळ, पुणे २.

दिवाकर, विष्णु गोविंद (८–३–१९०८). ग्रं. प्र. (सेंट्रल लायब्ररी, बडोदा व पुणे ग्रं. सं.).; साहा. ग्रंथपाल, स. प. महाविद्यालय, १९३३→पत्ता– २९५ शनवार पेठ, अहिल्यादेवी हायस्कूलसमोर, पुणे २.

दिवाण, मनोहर आप्पाराम (३०–६–१९३६). बी. ए., डिप्. लिब. (शिवाजी); ग्रंथपाल, एम्. ई. एस्. हायस्कूल, डे. जि., १९६६→पत्ता– द्वारा प्रा. स. म. परळीकर ११०५/०८ बुधवार, परळीकरवाडा, पुणे २.

दिवेकर, वासुदेव दत्तात्रय (८–८–१९२८). एम्. ए., डिप्. लिब्. (मुंबई); साहा. ग्रंथपाल, गोखले इन्स्टिट्यूट; १९५६→प्रका– सहसंपादक, डॉक्युमेंट्स ऑन चायनाज रिलेशन्स वुइथ साऊथ अँड साऊथ ईस्ट एशिया (१९४९–१९६२). पत्ता– १९१ शुक्रवार, पाटणकर वाडा, काळा हौद, पुणे २.

देव, बळवंत महादेव तथा बापूराव (२०–६–१९०४). साहा. ग्रंथपाल, सर्व्हंटस् ऑफ इंडिया सोसायटी १९२७–५४; कार्यालय मंत्री, म. रा. सभा, १९५४–५९; ग्रंथपाल, सकाळ कचेरी, १९५९–६४. पत्ता–२०३ शनिवार पेठ, गोळे वाडा, मोतीबागेच्या उत्तरेस, पुणे २.

देवरे, गणपत भिकोबा (२–५–१९३७). ग्रं. प्र.; ग्रं. लेखनिक, नू. म. वि. प्रशाला, १९६१→पत्ता–३ एरंडवणा, गोरे चाळ, पुणे ४.

देवळालकर, सुलभा टी (७–४–१९३८). बी. एससी. (ऑ.), डिप्. लिब. (पुणे); ज्युनियर लायब्रेरियन, नॅशनल केमिकल लॅबोरेटरी, १९६३→ पत्ता–सद्‌गुरु कृपा, मॉडेल कॉलनी, पुणे १६.

देशपांडे, जीवराज व्यंकटेश ग्रं. प्र.; ग्रंथपाल, महाराष्ट्र साहित्य परिषद, १९५०→पत्ता–१० ब, टिळक रस्ता, सदाशिव, पुणे ९.

देशपांडे, मधुकर शंकर (२१–१–१९२९). ग्रं. प्र.; ग्रं. सा., फर्ग्युसन महाविद्यालय, १९५०→पत्ता–१२५५ सुभाषनगर, पुणे २.

देशपांडे, मुरलीधर वासुदेव (६–११–१९१७). बी. ए. (स्पेशल), डिप्. लिब्. (पुणे); ग्रं. सा. व नंतर वरिष्ठ तांत्रिक साहाय्यक, फर्ग्युसन महाविद्यालय, १९४३→अध्यापक, ग्रं. वर्ग, महाराष्ट्र ग्रं. सं. पुणे ग्रंथालय संघाच्या

ग्रंथपालन वर्गाचे पहिल्या (१९४७) तुकडीचे विद्यार्थी. पत्ता–५६५ बुधवार, जुनी तपकीर गल्ली, पुणे २.

देशपांडे, वसंत गोपाळ (२८–५–१९३४). बी. ए., डिप्. लिब्. (पुणे); ग्रंथपाल, सदर्न कमांड, १९६२→पत्ता–३२२।२ सदाशिव, पुणे २.

देशपांडे, वासुदेव केशव (१०–४–१९०८). ग्रं. प्र., ग्रं. सा., स. प महाविद्यालय, १९४०→पत्ता–७५ शनवार पेठ, आपटे घाट, पुणे २.

देशपांडे, हेमंत हरी (१२–५–१९३९). ग्र. सा., फर्ग्युसन महाविद्यालय, १९६२→पत्ता–५६५ बुधवार, पुणे २.

देसाई, हेमंत गुरुनाथ (२२–१–१९२८). बी. एस्सी. (ॲग्रि.) डिप्. लिब्. (पुणे, १९५९); ग्रंथपाल, इन्स्टि. ऑफ आर्मामेंट टेक्नॉलॉजी १९५४→पत्ता– १०।१२३ लोकमान्यनगर, पुणे ९.

धर्माधिकारी, हनुमान अनंत (६–८–१९०७). एम्. ए.; साहा. ग्रंथपाल, भांडारकर प्राच्य विद्या सं. मं., १९४६→पत्ता– १२२५।५ शिवाजीनगर, दुर्गाप्रसाद, वैदिकाश्रमाजवळ, पुणे ४.

धायगुडे, अनंतराव दगडोबा (२२–८–१९३१). ग्रं. लेखनिक, बृ. म. कॉमर्स कॉलेज, १९५९→पत्ता– ४८६ नारायण, लोखंडे तालमीजवळ, पुणे २.

नगरकर, बाळकृष्ण यशवंत (१९–१०–१९२३). बी. ए., बी. टी., एल्. एस्. जी. डी., डिप्, लिब्. (पुणे); लेखनिक, पुणे महानगर पालिका म्यु. पल मोफत वाचनालये, १९५१–५९; ग्रं. साहाय्यक १९५९–६३ व नंतर साहा. ग्रंथपाल, महाराष्ट्र प्रादेशिक ग्रंथालय, १९६३→पत्ता–४५७ कसबा, भाजी मार्केटजवळ, पुणे २.

नंदे, रमेश भालचंद्र (२९–९–१९४०). बी. एस्सी., डिप्. लिब् (पुणे, १९६५); ग्रं. सा., चीफ इन्स्पेक्टर ऑफ आर्मामेंटस, खडकी. पत्ता– २७१ सदाशिव, पेरुगेटजवळ, पुणे २.

नवाथे, श्रीमती इंदु. बी. ए. (बडोदा), डिप्. लिब्. (मद्रास); माजी ग्रंथपाल, बी. जे. मेडिकल कॉलेज. सध्या ग्रंथपाल, व्हायरस रिसर्च सेंटर, वेलस्ली रोड, पुणे १. अमेरिकेतील ग्रंथालयाचे निरीक्षण.

नष्टे, शंकर तात्याबा (२०–२–१९३६). ग्रं. प्र.; ग्रं. सेवक, नौरोसजी वाडिया कॉलेज, १९५९→पत्ता– द्वारा एन्. जी. महाजन, ३३८ गुरुवार पेठ, पुणे २.

नाईक, सौ. शालिनी शंकर (२३–१०–१९२५) ग्रं. प्र.; ग्र. सा., जयकर ग्रंथालय, पुणे विद्यापीठ, १९५३→पत्ता– ३७० शनवार, मुरलीधर मंगल कार्यालय, पुणे २.

नातू, श्रीराम रघुनाथ (२०–३–१९४१). बी. एससी., डिप्. लिब्. (पुणे, १९६४); ग्रंथपाल, एम. ई. एस्. हायस्कूल, डे. जि., १९६४–६५; साहा. ग्रंथपाल, एम्. ई. एस्. कॉलेज, १९६५→पत्ता– ३४८ (जुना) सदाशिव पेठ, कानिटकर पथ, पुणे २.

नानल, रामचंद्र हरी (४–१–१९०१). ग्रंथपाल, पुणे नगर वाचन मंदिर, १९२६–५६. सार्वजनिक ग्रंथालयातील एक जुने ग्रंथपाल. पत्ता–गुर्जरवाडा, कसबा पेठ, पुणे २.

पंचवाघ, सौ. प्रफुल्लता जयंत (२६–१०–१९३६). बी. एस्सी., डिप्. लिब्. (पुणे, १९५९); ग्रं. सा. व नंतर वरिष्ठ साहाय्यक, जयकर ग्रंथालय, १९५९–६२; साहा.-ग्रंथपाल, हाफकिन इन्स्टि., मुंबई, १९६४–६५; ग्रंथपाल, सेंट मिराज कॉलेज फॉर गर्ल्स, १९६६→पत्ता– १२०६।६ ब, शिवाजीनगर, संभाजीपार्क समोर, पुणे ४.

पंचवाघ, मुकुंद शंकर (७–१०–१९२८). ग्रं. प्र.; वरिष्ठ साहाय्यक, अभियान्त्रिकी महाविद्यालय ग्रंथालय, १९५०→पत्ता– १२०६।अ–३२, शिरोळे रस्ता, डे. जि., पुणे ४.

पटवर्धन, भालचंद्र नीलकंठ (१२–३–१९१७). बी. ए. डिप्. लिब्. (मुंबई). ग्रं. सा. १९४३–४६, साहा. ग्रंथपाल, डेकन कॉलेज १९४६–४८; ग्रंथपाल– द्वितीय श्रेणी १९४८–६१, ग्रंथपाल–प्रथमश्रेणी, कॉलेज ऑफ मिलिटरी इंजिनियरिंग, १९६१→माजी अध्यापक, ग्रं. वर्ग, महाराष्ट्र ग्रं. सं. पत्ता–सुयोग ६१।४४ एरंडवणे, भारतीय निवास को. ऑप. हाउसिंग सोसायटी, पुणे ४.

पटवर्धन, शिवराज गजानन ग्रं. प्र.; ग्रं. सा., फर्ग्युसन महाविद्यालय, १९४४→ पत्ता– १२०९ (नवा) सदाशिव, टिळक रस्ता, पुणे २.

पटेल, जे. एम्. ग्रंथपाल, आर सी. पटेल लायब्ररी, एस्. एम्. चोक्सी हायस्कूल, पुणे १.

पवार, गणपतराव ल. संस्थापक व संचालक, विद्यार्थी मोफत वाचनालय व ग्रंथालय, न्यू मोदीखाना, लष्कर, पुणे १, १९५९ व त्यानंतर या ग्रंथालयाचे सर्व प्रकारे कार्य करीत आहेत.

पाटणकर, अच्युत नरहर कार्यवाह, पुणे मराठी ग्रंथालय, १९५४→पत्ता–४७९ नारायण पेठ, पत्र्यानारूनी रस्ता, पुणे २.

पाटील, मनोहर बळवंत (१–१०–१९३७). बी. एस्सी., डिप्. लिब्. (पुणे).; ग्रं. सा., इन्स्टि. ऑफ् आर्मामेंट टेक्नॉलॉजी, १९६३→पत्ता– १२९२ शिवाजीनगर, शिंदे रोड, पुणे ५.

पाडेकर, गंगाराम रामजी (३१–१–१९३१). ग्रं. सा., बृ. म. कॉमर्स कॉलेज, १९४८→पत्ता–कॉमर्स कॉलेज, सर्व्हंटस् क्वार्टर्स, पुणे ४.

पाध्ये, दुर्गा वासुदेव. बी. ए. डिप्. लिब्., ग्रं. सा., सेंट्रल वॉटर ॲन्ड पॉवर रीसर्च स्टेशन १९५९→पत्ता–७५९|६६ डे. जि., पुणे ४.

पानसे, सौ. नीला मुरलीधर (१९२५). बी. ए., ग्रं. प्र.; ग्रंथपाल, श्री. ना. दा. ठा. कन्याशाळा, १९६१→पत्ता–५४५ नारायण, पुणे २.

पारखी, बिंदुमाधव रघुनाथ (५–५–१९३३). बी. ए., डिप्. लिब्. (पुणे); ग्रं. सा., गोखले इन्स्टि., १९५४–५६; ग्रंथपाल, एम्. ई. एस्. हायस्कूल, डे. जि., १९५७–६३.; बी. जे. मेडिकल कॉलेज, १९६३→पत्ता–२८ बा|६ ३२ लोकमान्य नगर, महाराष्ट्र हौसिंग बोर्ड, पुणे ९.

पारखी, रघुनाथ शतानंद (१७–३–१९०१). ग्रं. प्र. (मद्रास, १९३२). कोलंबिया विद्यापीठाचा पत्रव्यवहार अभ्यासक्रम पूर्ण.; ग्रंथपाल, बाई जेरबाई वाडिया ग्रंथालय, फर्ग्युसन महाविद्यालय, पुणे, १९२२–५१; स्पेशल ऑफिसर, बॉम्बे ब्रांच रॉयल एशियाटिक सोसायटी ग्रंथालय, मुंबई, १९५१–५४; ग्रंथपाल, गोखले इन्स्टिट्यूट, १९५४–६१. महाराष्ट्रातील ज्येष्ठ ग्रंथपाल, ग्रंथालय शास्त्र अध्यापक व लेखक.

कार्य–अध्यापक, ग्रं. वर्ग, पुणे ग्रंथालय संघ, महाराष्ट्र ग्रं. संघ; वर्गीकरण विषयाचे अध्यापक, ग्रं. वर्ग, पुणे विद्यापीठ, १९५८–६३; मुंबई विद्यापीठात द्विबिंदु वर्गीकरणावर विशेष व्याख्याने, १९४४–५२; व्याख्याते, डॉक्युमेंटेशन रीसर्च ॲन्ड ट्रेनिंग सेंटर, बंगलोर, १९६६; उपाध्यक्ष, अखिल भारतीय ग्रंथालय संघ, १९४८; महाराष्ट्र ग्रंथालय संघ; अनेक ग्रंथालये शास्त्रीय पद्धतीने लावून देण्याबाबत साहाय्य व मार्गदर्शन (शेतकी महाविद्यालय ग्रंथालय, स्वस्तिक रबर प्रॉडक्टस ग्रंथालय, जयपूर विद्यापीठ ग्रंथालय इ.); द्विबिंदु वर्गीकरण पद्धती व ग्रंथालयमहर्षी डॉ. रंगनाथन् यांच्या वाङ्मयाचा सखोल अभ्यास व त्यावर इंग्रजी व मराठीमध्ये सातत्याने लेखन, व्याख्याने; अध्यक्ष, पद्मश्री शि. रा. रंगनाथन् सत्कार समिती, १९६२→.

१९६१ मध्ये महाराष्ट्र ग्रंथालय संघाचे वतीने ६१ या वाढदिवस साजरा करण्यात आला. याच निमित्ताने पुणे विद्यापीठाच्या ग्रं. वर्गाच्या आजी व माजी विद्यार्थ्यांतर्फे श्री. पारखी यांना निधी अर्पण करण्यात आला, त्यातून पुणे विद्यापीठाच्या ग्रंथपालन वर्गाच्या परीक्षेत 'वर्गीकरण' या विषयात पहिला येणाऱ्या विद्यार्थ्यास पारितोषिक देण्यात येते.

प्रका– (१) ग्रंथालय शास्त्राचा श्रीगणेशा : ग्रंथालय शास्त्रातील मराठीतील पहिला ग्रंथ. (२) द्विबिंदु वर्गीकरण पद्धती : भाग १ (३) ग्रंथपालनाची तोंड-ओळख (४) द्विबिंदु वर्गीकरण-यथार्थ दर्शन खं. १ भाग अ मांडणी आणि

तयार वर्गांक (५) द्विबिंदु वर्गीकरण पद्धती संक्षिप्त अनुवाद. (६) प्रिन्सिपल्स ऑफ् लायब्ररी क्लासिफिकेशन (७) रेफरन्स सर्व्हिस इन लायब्ररीज (८) डेसिमल ॲंड कोलन क्लासिफिकेशन्स–अ समरी ॲंड अ कम्पॅरिझन (९) डेसिमल क्लासिफिकेशन ॲन्ड कोलन क्लासिफिकेशन इन परस्पेक्टिव्ह (१०) स्फुट लेखन–इंग्रजी व मराठीमध्ये गेली पस्तीस वर्षे सातत्याने लेखन पत्ता–$\frac{७५९}{१३}$ डे. जिमखाना, पुणे ४.

पारगावकर, विठ्ठल शंकर (१४–११–१९२६). ग्रं. प्र. (पुणे ग्रं. सं.); ग्रं. सा., फर्ग्युसन महाविद्यालय, १९५४→मराठीतील सुप्रसिद्ध कथालेखक : विविध लेखन–मराठी आणि हिंदी. पत्ता–१४४ शुक्रवार पेठ, शिंदे आळी, पुणे २.

पाळंदे, पांडुरंग शंकर (२३–११–१९४०). ग्रं. लेखनिक, नू. म. वि. प्रशाळा, १९६३→पत्ता– २८२।८ शुक्रवार, साठे कॉलनी, पुणे २.

पुरंदरे, गोपाळ माधव (२९–१–१९२९). बी. एस्सी. (ऑ.) डिप्. लिब. (पुणे, १९५९); ग्रंथपाल, सेंट्रल इंजि. लायब्ररी, पुणे, १९५१–५९ ग्रंथपाल, इंजि. रीसर्च इन्स्टिट्यूट, नाशिक, १९५९–६१; ग्रंथपाल, अटिरा, अहमदाबाद, १९६१–६२; ग्रंथपाल, हिंदुस्थान ॲंटिबायोटिक्स् लि, पिंपरी, १९६२→पत्ता– सी. ३३ हिंदुस्थान ॲंटि कॉलनी, पुणे १८.

पुरंदरे, श्रीकांत चिंतामण (२६–२–१९३९). ग्रं. प्र.; ग्रं. सा., डेक्कन कॉलेज, १९६६→पत्ता–७३७ कसबा पेठ, पुणे ११.

पेठे, डॉ. मधुसूदन परशुराम (१८–४–१९२३). एम्. ए.; पी. एच्‌डी (पुणे, १९६६), डिप्. लिब्. (मुंबई); साहा. ग्रंथपाल, जयकर ग्रंथालय, पुणे विद्यापीठ, १९५०→

कार्य– महाराष्ट्र ग्रंथालय संघात विविध कार्य : सदस्य, कार्यकारी मंडळ, १९५५-; संपादक मंडळ, साहित्य सहकार, १९५५–५६; कोषाध्यक्ष, १९५४–५५; अध्यापक, ग्रं. वर्ग १९५६-; मुख्याध्यापक, १९६१; प्रमुख कार्यवाह, १९६५–६७; शालेय ग्रंथालये शास्त्रीय पद्धतीने लावून देण्यात भाग; उपाध्यक्ष, महाराष्ट्र ग. ग्रं. संघ, १९६७–; पुणे नगर वाचन मंदिरात कार्य : हिशोबनीस, १९४९; सदस्य, का. मंडळ, १९५४-; सहकार्यवाह; १९५७–५८; उपाध्यक्ष, १९६३—; घटना दुरुस्ती व ग्रंथालय पुनर्रचना कार्य केलें. मराठी विश्वकोशाचे ग्रंथालयशास्त्र विषयाचे संपादक.

प्रका—(१) संदर्भ साहाय्य–सह लेखक (२) ज्ञानदेव व ज्ञानेश्वरीविषयक अभ्यासाचे ऐतिहासिक समालोचन–पी. एच्. डी. प्रबंध : अप्रकाशित (३) ज्ञानदेव वाङ्मय सूचि व ग्रंथपालन परिभाषा–साहित्य सहकार मध्ये क्रमशः प्रसिद्ध (४) साहित्य सहकार व इतर नियतकालिकात लेखन. (५) आकाशवाणीवर भाषणें. पत्ता– "श्री." ५७ वीर सावरकर नगर, मुकुंदनगर वसाहत, पुणे ९.

प्रधान, कु. सुहासिनी आनंदराव बी. ए. डिप्. लिब् (पुणे); ग्रं. सा., गोखले इन्स्टिट्यूट, १९६५→पत्ता– ४१४ नारायण पेठ, पुणे २.

फडके, सौ. मंगला विनायक (१०–६–१९२५). जी. ए.; ग्रं. सा., फर्ग्युसन महाविद्यालय, १९६६→पत्ता– २०१ शनवार, पुणे २.

फाटक, लक्ष्मण गोविंदराव (१५–१–१९४२). ग्रं. प्र.; ग्रं. सा., श्रीशाहू-मंदिर महाविद्यालय, १९६१→पत्ता–४२५ शुक्रवार, श्रीशाहू मंदिर महाविद्यालय, पुणे २.

फाळके, तारा सदाशिव (२६–८–१९३७). बी. ए. (ऑ.), डिप्. लिब (पुणे); ग्र. सा., सेंटर ऑफ ॲडव्हान्स्ड स्टडी इन् संस्कृत, पुणे विद्यापीठ, १९६४→पत्ता– १३१० शिवाजीनगर, मॉडर्न हायस्कूलजवळ, पुणे ५.

बन्नूर, भीमसेन बाळासाहेब (३–१०–१९३७). बी. एस.सी., डिप्. लिब्. (पुणे); ग्रं. सा., जयकर ग्रंथालय, पुणे विद्यापीठ, १९६०–६२, तंत्रज्ञ ग्रंथपाल, ए. आर. डी. ई., १९६२–६५; साहा. ग्रंथपाल, हिंदुस्थान ॲंटिबायोटिक्स लि., १९६५→रशियन भाषेचे ज्ञान. पत्ता– ८८५ शिवाजी नगर, भांडारकर रस्ता, पुणे ५.

बर्वे, शंकर नारायण (२५–४–१९१०). विद्यार्थी दशेत अहमदनगर एज्युकेशन सोसायटी हायस्कूल ग्रंथालयाचे व्यवस्थापन. साहा. ग्रंथपाल १९३२–५७ व नंतर क्यूरेटर, केसरी मराठा ग्रंथशाला, १९५७→

कार्य– महाराष्ट्र ग्रं. सं. च्या कार्यात संस्थापनेपासून १९६५ पर्यंत विविध कार्य–व्यवस्थापक, ग्रंथपालन वर्ग, १९५१–५५; स्थायी समिती, ग्रं. वर्ग, सदस्य व निमंत्रक; कार्यवाह, महाराष्ट्र ग्रं. सं. १९५७–६१; शालेय ग्रंथपालन समितीचे संस्थापक, संयोजक व संचालक १९५८–६१; ग्रंथपालन शिबिर प्रमुख व अध्यापक; सदस्य, संपादक मंडळ, साहित्य सहकार; संयोजक, चर्चासत्र, पुणे, १९६१; अध्यक्ष, कुलाबा जिल्हा ग्रंथालय परिषद, ७ वे अधिवेशन, खालापूर, १९५९; सदस्य, व्यवस्थापक मंडळ व उपाध्यक्ष, म. रा. ग्रं. सं.; ग्रंथालय संघाच्या काही शिष्टमंडळांचा एक घटक; सध्या श्री. श. ग. दाते सूचि मंडळामध्ये संपादक म्हणून काम करीत आहेत. केळकर मंडळ व्याख्यानमालेचे संयोजक; माजी चिटणीस, वसंत व्याख्यानमाला.

प्रका–(१) ग्रंथालय जीवनावरील नाटुकले 'संगीत शारदा मंदिर' (२) स्वातंत्र्य-वीर–पद्य संग्रह (३) पंडित विनायकराव पटवर्धन चरित्र (४) साहित्य सहकारमध्ये लेखक परिचय, लेख सूचि, वृत्त संकलन व स्फुट लेखन (५) अनेक स्फुट कविता, पदे, (६) संगीत अडळपद नाटक (अप्रकाशित) (७) आकाशवाणीवर भाषणे. पत्ता–१९६।७५ टिळकनगर, पळसुले ब्लॉक्स, टिळक रस्ता, पुणे ९.

यात्रा, भगतसिंग (१०–१२–१९२७). बी. ए. (पंजाब) डिप्. लिब्. (पुणे, १९५९); ग्रंथपाल, तृतीय श्रेणी, १९५७–६१; ग्रंथपाल, द्वितीय श्रेणी, नॅशनल डीफेन्स अकाडेमी, १९६१→ पत्ता–जे. सी. ओ क्वार्टर्स ४०।१, एन्. डी. ॲ., खडकवासला, पुणे.

वापट, सौ. इंदुमती नारायण (१–११–१९२४). ग्रं. प्र.; ग्रंथपाल, अहिल्यादेवी हायस्कूल, १९५६→ पत्ता–७५९।६१ कर्वे रोड, डे. जिमखाना, पुणे ४.

वापट, श्रीरंग विष्णू (१७–३–१९१५). ग्रं. लेखनिक, बृ. म. कॉमर्स कॉलेज, १९४६→ पत्ता–७६७।१० शिवाजीनगर, पुणे ४.

वीव्हन, हॅरोल्ड डब्ल्यू (१–११–१९२२). एम्. ए.; ग्रंथपाल, स्पायसर कॉलेज, १९६४→ पत्ता–औंध रोड, गणेशखिंड, पुणे ७.

बुधकर, जगन्नाथ बाळकृष्ण (२९–३–१९१३). एम्. ए., डिप्. लिब्. (मुंबई, १९४४); क्यूरेटर, नौरोसजी वाडिया कॉलेज, १९४०→ कार्य–संस्थापक सदस्य, पुणे ग्रं. सं., कार्यवाह, पहिली महाराष्ट्र ग्रं. परिषद, पुणे, १९४९; अध्यापक ग्र. वर्ग, पुणे ग्रं. सं., महाराष्ट्र ग्रं. स. मुख्याध्यापक (१९५८) व्याख्याते, ग्रं. वर्ग, पुणे विद्यापीठ, १९५८–६५. स्फुट लेखन. पत्ता–३०८ नारायण, मारवाडी मुरलीधर मंदिर, पुणे २.

बेंजामिन, डॅनियल एलिजा (१०–६–१९३४). बी. ए., डिप्लोमा इन जर्नो. लिझम्, ग्रं. प्र.; तृतीयश्रेणी लेखनिक, नॅशनल केमिकल लॅबोरेटरी ग्रंथालय ९ वर्षे. पत्ता–६१४ नाना पेठ, दिवाडकर बिल्डिंग, पुणे २.

बेलसरे, दत्तात्रय बाळकृष्ण (३१–७–१९२७). बी. ए. डिप्. लिब्. (पुणे, १९६०); ग्रंथपाल, महाराष्ट्र असो. फॉर द कल्टिव्हेशन ऑफ सायन्स, १९६१→ पत्ता–२८।२ एरंडवणा, प्रभात रस्ता, पुणे ४.

बेलसरे, मंगलमूर्ति बळवंत (१९–१२–१९२५). ग्रं. प्र.; साहा. ग्रंथपाल, लॉ कॉलेज, १९५०→ पत्ता–३५५ शुक्रवार पेठ, पुणे २.

बेलसरे, वसंत भिकाजी (१–६–१९२४). एम. ए., डिप्. लिब्. (मुंबई). ग्रं. सा., १९४६–५१; व नंतर ग्रंथपाल, डेकन कॉलेज १९५२→ कार्य–अध्यापक, मुख्याध्यापक (१९६२), ग्रं. वर्ग, महाराष्ट्र ग्रं. सं., सदस्य, कार्यकारी मंडळ, कार्यवाह, (१९५९–६१) महाराष्ट्र ग्रं. स. स्फुट लेखन. पत्ता–डेकन कॉलेज क्वार्टर्स, पुणे ६.

बोकील, पुष्पा बी. ए., डिप्. लिब्.; ग्रं. सा., डेकन कॉलेज. पत्ता–बल्लभीन मंदिराजवळ, डे. जि., पुणे ४.

बोडस, सदाशिव केशव (१२–३–१९२५). बी. ए., डिप्. लिब् (पुणे); चालक, किताबमीनार वाचनालय, पत्ता–११८० बुधवार, किताबमीनार, पुणे २.

वोंद्रे, उत्तरा शंकर (२८–८–१९४३). बी. ए., ग्रं. प्र.; ग्रं. सा., डेक्कन कॉलेज, १९६६→ पत्ता–१९१ शुक्रवार, पाटसकर वाडा, पुणे २.

वोरगावकर, केशव हरी (२१–९–१९१२). बी. ए. (१९४८), डिप्. लिब्. (मुंबई, १९४९). ग्रं. सा. १९४१–५१; प्रमुख ग्रंथपाल, फर्ग्युसन महाविद्यालय, १९५१→

कार्य–अध्यापक, ग्रं. वर्ग, महाराष्ट्र ग्रं. सं. १९५१→; मुख्याध्यापक, १९५८, १९६४–६६ व संचालक, प्राज्ञ ग्रंथपालन वर्ग १९६६–६७; व्याख्याते, ग्रं. वर्ग, पुणे विद्यापीठ, १९५८→ प्रका–(१) दशांश वर्गीकरण तक्ते (२) सहलेखक, संदर्भ साहाय्य (३) काही लेख. पत्ता–फर्ग्युसन कॉलेज, बंगला नं. १०, पुणे ४.

ब्रह्मे, पुरुषोत्तम गणेश (१४–२–१९२६). बी. ए., बी. टी., एम्. एड्., राष्ट्रभाषा रत्न, ग्रं. प्र. (पुणे ग्रं. सं.)., ग्रंथपाल, पूना इंग्लिश स्कूल १९४७–५१. सध्या महाराष्ट्र राष्ट्रभाषा सभेत प्रचारमंत्री. अध्यापक, ग्रं. वर्ग, महाराष्ट्र ग्रं. सं. १९५१ पत्ता–६१।२३ एरंडवणा, पुणे ४.

भणगे, गंगाधर मोरेश्वर (२७–९–१९११). बी. ए., एल्एल्. बी., बी. टी., व्यवसाय–शिक्षक, अहिल्यादेवी हायस्कूल, पुणे. कार्य–पुणे नगर वाचन मंदिरात विविध कार्ये–सदस्य, का. मं. १९५८ पासून; उपाध्यक्ष, १९६० व १९६३ पासून अध्यक्ष. कार्याध्यक्ष, म. रा. ग्रं. परिषद, १६, पुणे, १९६५. पत्ता–१३३८ शुक्रवार, नातूबाग, पुणे २.

भागवत, कृष्णाजी गणेश (३–६–१९०६). एम्. ए. (मुंबई), डिप्. लिब्. एस्सी. (इंपिरियल लायब्ररी), ग्रं. प्र. (मद्रास, १९३६); ग्रंथपाल, नू. म. वि. प्रशाला, पुणे, १९३३–४०; ग्रंथपाल, सिडेनहॅम कॉलेज ऑफ कॉमर्स ॲन्ड इकॉनॉमिक्स, मुंबई, १९४०–४१; रामनारायण रुइया कॉलेज, मुंबई, १९४१–४८; उपग्रंथालयाधिकारी, महाराष्ट्र राज्य, पुणे, १९४८–६१; ग्रंथपाल, टिळक कॉलेज ऑफ एज्युकेशन १९६१→

कार्य–अध्यापक, ग्रं. वर्ग, मुंबई विद्यापीठ, महाराष्ट्र ग्रं. सं. प्रका–ग्रंथालयावर निरनिराळी पत्रके व ग्रंथालय शास्त्रावरील मासिकात लेख. पत्ता–१०२७ सदाशिव, अभ्यंकर वाडा, नागनाथ पाराजवळ, पुणे २.

भागवत, वसंत पांडुरंग (१–६–१९१६). बी. ए., डिप्. लिब्. (मद्रास १९४१); ग्रंथपाल, आर्म्ड फोर्मेस मेडिकल कॉलेज, १९४८→ पत्ता–७६८।१७ आश्रम बंगला, डे. जि., पुणे ४.

भागवत, शशिकला गंगाराम (१४–२–१९३५). बी. ए., डिप्. लिब्. (शिवाजी); ग्रं. सा., म. ए. सो. महाविद्यालय, १९६६→ पत्ता–३९।४ इक्बाल भुवन, पुणे ४.

भागवत, साईनाथ कृष्णाजी (६–६–१९३९). बी. कॉम; डिप्. लिब्. (पुणे, १९६१); ग्रंथपाल, जिऑलॉजिकल सर्व्हे ऑफ् इंडिया, महाराष्ट्र सरकार, १९६२→ पत्ता–१०२७ सदाशिव, पुणे २.

भावकर, शांताराम सुरेंद्रनाथ (१७–१०–१९२६). चिटणीस, श्रीनामदेव वाचनालय, १० वर्षे. पत्ता–२५५ म. गांधी रोड, बॉम्बे स्वदेशी स्टोअर्स जवळ, पुणे १.

भावे, पुरुषोत्तम पांडुरंग (१२–७–१९२३). ग्रं. प्र.; ग्रं. सा., फर्ग्युसन महाविद्यालय, १९४४–४७; ग्रंथपाल, म. ए. सो. मुलांचे हायस्कूल, पेरूगेट, १९४७→ पत्ता –१५७४ सदाशिव, चिमणबागचाळ, पुणे २.

भावे, शशिकिशोर दत्तात्रय (२५–१–१९३८). एम्. ए., डिप्. लिब्. (पुणे, १९६३). ग्रं. सा., पुणे नगर वाचन मंदिर, १९५९–६१; ग्रंथपाल, प्रेमराज सारडा महाविद्यालय, अहमदनगर १९६३–६४; ग्रंथपाल, श्री शिवाजी प्रि. मिलिटरी स्कूल, पुणे, १९६४→ पत्ता–७५९।६८ डे. जिमखाना, प्रभात रस्ता, पुणे ४.

मंजूळ, वासुदेव लक्ष्मण (१७–६–१९३५). बी. ए., डिप्. लिब्. (पुणे, १९६४); साहा. ग्रंथपाल, भांडारकर ओरिएंटल रीसर्च इन्स्टिटयूट, १९५९→ वृत्तपत्रामध्ये अनेक लेख प्रकाशित. पत्ता–८१२ भांडारकर रस्ता, पुणे ४.

महाजन, पद्माकर श्रीनिवास (१–२–१९३३). बी. ए., डिप्. लिब्. (पुणे, १९६४); ग्रंथपाल, तृतीय श्रेणी, नॅशनल डीफेन्स अकाडेमी, १९६३→ पत्ता–११५।४ एन्. सी. ओ. क्वार्टर्स, एन्. डी. ओ., खडकवासला, पुणे.

महाजन, मुकुंद विठ्ठल (२९–८–१९४१). ग्रं. प्र.; ग्रं. लेखनिक, नू. म. वि. प्रशाला, ४ वर्षे. पत्ता–आरू कॉलनी, एरंडवणा, पुणे ४.

महाजन, शांताराम गजानन (३–७–१९३२) बी. ए. (स्पेशल) डिप्. लिब्. (पुणे, १९५९); ग्रं. सा., केसरी–मराठा ग्रंथशाला, १९४९–५४ ग्रं. सा. १९५४–५७; वरिष्ठ साहाय्यक, १९५७–६१; व नंतर प्रमुख तालिकाकार, जयकर ग्रंथालय, पुणे विद्यापीठ, १९६१→

कार्य–व्यवस्थापक, ग्र. वर्ग, १९५९; अध्यापक, ग्रं. वर्ग महाराष्ट्र ग्रं. सं. १९६१–; मुख्याध्यापक, १९६३; अध्यापक, ग्रं. वर्ग, पुणे विद्यापीठ, १९६३–६५; कार्यवाह, महाराष्ट्र ग्रं. सं. १९६१–६३, सभासद कार्यकारी मंडळ, १९६०–, संपादक मंडळ, साहित्य सहकार १९६४–६५; निमंत्रक, ग्रं. अभ्यास मंडळ, पुणे; कार्यवाह, पारखी निधी समिती, ग्रंथालय परिषदेतील कार्यक्रमात (चर्चा, परिसंवाद) भाग व संचालन तसेच निबंध वाचन.

प्रका–(१) महाराष्ट्रातील ग्रंथालयांची सूची (२) तालिकीकरण : प्रात्यक्षिक (नमुने) (३) महाराष्ट्रातील ग्रंथपाल, ग्रंथालयसेवक व ग्रंथालयीन कार्यकर्ते

यांची सूची (४) साहित्य सहकार, ग्रंथपाल व नियतकालिकांत ४० वर लेख प्रसिद्ध पत्ता–११९४|२७ अ, शिवाजीनगर, "यशोमाला" भाले बंगला, पोलीस लाइन्सजवळ, पुणे ५.

माहुले, प्रभाकर पांडुरंग (२०–१–१९२१). बी. ए., डिप्. लिब्.; ग्रंथपाल, सदर्न कमांड १९४८–६१; ए. आर. डी. ई, खडकी, १९६१–६२; ग्रंथपाल, नॅशनल डीफेन्स अकॅडेमी, १९६२→ पत्ता–२४८ गंजपेठ, आपल्या मारुतीजवळ, पुणे २.

मुतालिक, कृष्णाजी शंकर (२५–५–१९३२). ग्रं. लेखनिक, फर्ग्युसन महाविद्यालय, १९६२→पत्ता–९५६ सदाशिव, पुणे २.

मेनन, व्ही. पी. (५–४–१९२१). कॅटलॉगर, नॅशनल केमिकल लॅबोरेटरी, ग्रंथालय, पाषाण, पुणे ८.

मेहेंदळे, अनंत रामचंद्र (२०–१०–१९३२). एम्. ए, डिप्. लिब्. (पुणे); ग्रंथपाल, प्रताप कॉलेज, अंमळनेर, १९६०–६४; स. प. महाविद्यालय, १९६४→ अध्यापक, ग्रं. वर्ग, महाराष्ट्र ग्रं. स. पत्ता–११वा६०९ लोकमान्यनगर, पुणे ९.

मेहेंदळे, सौ. कुसुम मधुकर (१२–८–१९२०). बी. एस्सी., बी. टी., डिप्. लिब्. (पुणे); ग्रं. सा., डेक्कन कॉलेज, १९६०→पत्ता–डेक्कन कॉलेज, पुणे ६.

मेहेंदळे, विष्णू कृष्ण (१८–८–१९१९). ग्रं. प्र. (१९५०); ग्रं. सा., १९५०–५८, वरिष्ठ साहाय्यक, जयकर ग्रंथालय, पुणे विद्यापीठ, १९५८→ कार्यवाह, महाराष्ट्र ग्र. स. १९६५. मधुमक्षिकापालनाचा अभ्यासक्रम पूर्ण व मधुमक्षिका केंद्राचे व्यवस्थापन. पत्ता–१४१६ दत्तकुटी, सदाशिव पेठ, पुणे २.

मोघे, विमल रामचंद्र (१३–७–१९२९). ग्रं. प्र., ग्र. लेखनिक, म. ए. सो. महाविद्यालय १९६५→ पत्ता–३५|५१५ लोकमान्यनगर, नवी पेठ, पुणे ९.

म्हसवडे, गजानन रामचंद्र (१३–८–१९३७). ग्रं. लेखनिक, नॅशनल केमिकल लॅबोरेटरी १९५७→.

म्हाळगी, गोपाल लक्ष्मण ग्रं. प्र.; कॅटलॉगर, नॅशनल केमिकल लॅबोरेटरी ग्रंथालय, पुणे ८.

यार्दी, सौ. वृंदा वसंत (३०–१०–१९४१). ग्रं. प्र.; ग्रं. सा., महाराष्ट्र राष्ट्रभाषा सभा, १९६२→ पत्ता–२४१ सदाशिव, जोंधळे चौक, पुणे २.

येरवडेकर, सौ. शांता श्रीनिवास (१५–८–१९२२). एम्. ए., डिप्. लिब्. (पुणे); ग्रं. सा., जयकर ग्रंथालय, पुणे विद्यापीठ, १९६३→ पत्ता–गंगाभुवन, मुगलखोड बंगला, पी. वाय्. सी. टेनिस कोर्टासमोर, डे. जि. पुणे ४.

राणे, रेखा यशवंत (१४–११–१९४२). बी. ए., डिप्. लिब्. (पुणे);

ग्रं. सा., फर्ग्युसन महाविद्यालय, १९६५→ पत्ता–१३।१७५ महाराष्ट्र हौ. बोर्ड, नवी पेठ, पुणे ९.

रानडे, वासुदेव महादेव (२६–८–१९२७). बी. एस्सी., बी. ए., डिप्. लिब्. (पुणे, १९६०); ग्रं. सा., गोखले इन्स्टिट्यूट, १९६१→ पत्ता–१२२६।५ हिरा निवास, डे. जिमखाना, पुणे ४,

रानडे, कु. शकुंतला शंकर (२४ मे १९३१). बी. ए., डिप्. लिब्. (पुणे, १९६१); ग्र. सा., डेक्कन कॉलेज, १९५६–५८; ग्र. सा. १९५८–६१; वरिष्ठ साहाय्यक, जयकर ग्रंथालय, पुणे विद्यापीठ, १९६१→ प्रका–वृत्तपत्रातून व मासिकातून लेखन. केशवसुत शब्द संयोजन सूची, 'टीकाविवेक' सर्वांगसूचि, प्रा. श्री. के. क्षीरसागर वाङ्मयसूचि. पत्ता–८८५ शिवाजीनगर, चित्रशाळा ब्लॉक्स, अ. ५, पुणे ४.

रानडे, सौ. सुशीला यशवंत (११–३–१९२७). बी. ए., डिप्. लिब्. (पुणे); ग्रं. सा., जयकर ग्रंथालय, पुणे विद्यापीठ, १९६४→ पत्ता–२५।१४ एरंडवणा, एम्. ई. एस्. कॉलेजजवळ, पुणे ४.

राव, जी. एस. (२–३–१९३८). बी. एस्सी., डिप्. लिब्. (पुणे); ग्रं. सा., हिंदुस्थान अँटिबायोटिक्स लि. पिंपरी, पुणे १८.

रेणावीकर, मधुकर विष्णु (३०–६–१९३८). बी. ए. (ऑ.), डिप्. लिब्. (पुणे); ग्रंथपाल, बेस सिग्नल्स रिपेअर युनिट, एअर फोर्स स्टेशन, १९६३→ पत्ता–९४२ च शुक्रवार, लडकत, शिवाजीरस्ता, पुणे २.

लकडे, प्रभाकर रंगनाथ (३१–८–१९३८). ग्रं. प्र.; ग्रंथपाल, मॉडर्न हायस्कूल, ५ वर्षे. पत्ता–७५१ कसबा, साततोटी हौद, पुणे २.

लागू, त्र्यंबक हरी (३-७–१९२१) एम्. ए., बी. टी., डिप्. लिब् (मुंबई). माध्यमिक शाळात शिक्षक व मुख्याध्यापक १९४५–५४. ग्रंथपाल, म.ए.सो. महाविद्यालय, १९५४–६५; व्याख्याते, जयकर ग्रंथालय, पुणे विद्यापीठ ग्रंथालयशास्त्र विभाग, १९६५→

कार्य–अध्यापक, ग्रं. वर्ग, महाराष्ट्र ग्रं. सं., मुख्याध्यापक, १९६०; मुख्याध्यापक, शालेय ग्रं. वर्ग, १९६४; अध्यापक, ग्र. वर्ग, पुणे विद्यापीठ १९५८–६५; महाराष्ट्र ग्रंथालय संघाचे कार्यात भाग–सदस्य, का. मंडळ साहित्य सहकार संपादक मंडळ; शालेय ग्रंथालय समिती; कार्यवाह (१९६१–६३) ग्रंथपालन शिबिरात अध्यापन. ग्रंथालयशास्त्र अध्यापनाबाबत डी. आर. टी. सी., बंगलोर येथे डॉ. रंगनाथन् याचे मार्गदर्शन (१९६२). प्रका–सह लेखक, 'संदर्भ साधने', स्फुट लेखन. पत्ता–४०० सदाशिव, राजिना महाल रस्ता, पुणे २.

लिमये, श्रीकांत विनायक (४–२–१९३७). इंटर शास्त्र., ग्रं. प्र.; ग्रं. सा., म. ए. सो. महाविद्यालय, १९५९→ पत्ता–९१७।५ गणेशवाडी, पुणे ४.

लोंढे, वामन रामचंद्र ग्रं. सा., ब्रिटिश कौन्सिल लायब्ररी, १९६४→

वर्तक, लक्ष्मण शंकर (१७–११–१९३१). ग्रं. प्र. (प्रथमांक); ग्रं. सा., ब्रिटिश कौन्सिल ग्रंथालय, मुंबई १९५९–६०; साहा. ग्रंथपाल, ब्रिटिश कौन्सिल ग्रंथालय, पुणे, १९६०→ पत्ता–११७८।२ शिवाजीनगर, दातार बंगला, पुणे ५.

वाईकर, उद्धव गजानन (२७–९–१९१५). ग्रं. प्र., ग्रंथपाल, पुणे नगर वाचन मंदिर, १९४३→ पत्ता–१७७ कसबा पेठ, पुणे २.

वाकनीस, सौ. स्नेहलता ( ) ग्रं. प्र.; ग्रंथपाल, न्यू इंग्लिश स्कूल, रमणबाग, १९६६→पत्ता– शुक्रवार पेठ, पुणे २.

वाडीकर, भगवान कृष्ण (८–७–१९२९). ग्रं. प्र.; ग्रं. सा., फर्ग्युसन महाविद्यालय, १७ वर्षे. पत्ता–१७५८ (नवा) शुक्रवार, पार्श्वनाथ चौक, पुणे २.

वायळे, सौ. पद्मा रामचंद्र (१९२९). बी. ए., डिप्. लिब्. ग्रं. सा., गोखले इन्स्टिट्यूट, १९६०→पत्ता–१७९१ देशमुखवाडी, सदाशिव, पुणे २.

वाळंबे, मोरेश्वर रामचंद्र (३०–६–१९१२). बी. ए., बी. टी.; १९४८ साली श्री. पारखी यांच्या मार्गदर्शनाखाली तीन आठवडे ग्रंथपालनाचा अभ्यास. व्यवसाय–मुख्याध्यापक, न्यू इंग्लिश स्कूल, टिळक रस्ता.

कार्य–शालेय ग्रंथालय प्रमुख (१) न्यू इंग्लिश स्कूल, सातारा, १९४७–५७ (२) न्यू इं. स्कूल, रमणबाग, पुणे, १९५७–६० (३) न्यू इं. स्कूल, टिळक रस्ता, पुणे १९६०→ सातारा नगरवाचनालयात कार्यवाह, कार्याध्यक्ष या नात्याने १२ वर्षे कार्य. महाराष्ट्र ग्रंथालय संघाच्या कार्यकारी मंडळाचे सभासद, १२ वर्षे व कार्यवाह १९६३–६५ खजिनदार १९६५–६७. ग्रंथालयशास्त्रविषयक लेख, परिचय व परीक्षणे–नियतकालिकातून. व्याख्याते, ग्रं. वर्ग, म. ग्रं. संघ (मराठी वाङ्मयाचा इतिहास). पत्ता–मुख्याध्यापकांचा बंगला, न्यू इंग्लिश स्कूल, टिळक रस्ता, पुणे २.

विद्वांस, जनार्दन परशराम (५–११–१९२६). बी. ए. (ऑ.), ग्रं. डिप्लोमा (भारतसरकार, शिक्षण मंत्रालय, १९५७).; ग्रंथपाल, मेटीऑरॉलॉजिकल ऑफिस, पुणे, १९४६–५४; मेटीऑरॉलॉजिकल ऑफिस, नवी दिल्ली १९५४–५७; सेंट्रल वॉटर अँड पॉवर रीसर्च स्टेशन, पुणे, १९५७→ मेटीऑरॉलॉजी इन् इंडिया यावर सूची. पत्ता–४६९ शनवार, हसबनीस बखळ, डॉ. आठवले वाडा, पुणे २.

विप्रदास, वचन काशिनाथ (१–२–१९२९). मराठी साहित्य विशारद, राष्ट्रभाषारत्न, हिंदी शिक्षक सनद.; ग्रंथपाल, सरस्वती मंदिर संस्था, पूना नाईट हायस्कूल, १९५१–६०; महाराष्ट्र राष्ट्रभाषा सभा १९६४→ 'ज्ञानदीप

संग्रहालय ' या नावाचा दुर्मिळ पुस्तकांचा संग्रह– संशोधनकार्यास उपयुक्त साहित्याचा संग्रह करण्याचा खाजगी उपक्रम. प्रासंगिक लेखन. पत्ता–५२२ नारायण, मोदी गणपतीजवळ, पुणे २.

वैद्य, सौ. लीलावती वैजनाथ (२० मे १९४०). बी. ए., डिप्. लिब्. (पुणे); ग्रं. सा., MERDO सेंटर, नॅ. के. ॲ. आवार, पुणे ८. पत्ता–पुणे विद्यापीठ स्टाफ क्वार्टर्स, पुणे ७.

शारंगपाणी, केशव गणेश (१४–६–१९०६). बी. ए., एल्. एल्. बी. ग्रंथपाल, हिंद सेवक संघ ग्रंथालय, १९६४→ पत्ता–२००१ सदाशिव,टिळक रस्ता, पुणे २.

शाह, पुष्पलता भोगीलाल (१०–१०–१९३६). एम. ए., डिप्. लिब्. (पुणे); ग्रंथपाल, आर. सी. एम्. गुजराथी हायस्कूल, १९६३→ सन्मा. ग्रंथपाल, रा. ब. लल्लूभाई दामोदरदास वाचन मंदिर, दारुवाला पूल. पत्ता–२६७ रविवार पेठ, पुणे २.

शिंदे, यशवंत गणपतराव (१९३४). बी. ए., बी. कॉम्., जी. डिप्. कॉम , डी. कॉम्., रा. भा. पंडित, ग्रं. प्र.; ग्रंथपाल, पूना इंग्लिश स्कूल, पूना नाईट हायस्कूल, १२ वर्षे. कार्य–सदस्य, शिक्षण मंडळ, पुणे महानगरपालिका व त्या अनुषंगाने शालेय ग्रंथालये सुधारण्यासाठी प्रयत्न. वृत्तपत्रांतून लेखन. पत्ता–११३४।३५ शुक्रवार, पी. एम्. टी. डेपोजवळ, पुणे २.

शिरोळकर, सौ. इंदू वसंत (५–१२–१९३३). बी. ए., ग्रं. प्र.; ग्रं. सा., जयकर ग्रंथालय, पुणे विद्यापीठ, १९६०→ पत्ता–३३२ अ, शुक्रवार, भास्कर भुवन, पंतसचिव पिछाडी, पुणे २.

शिवदे, प्रल्हाद महादेव (१३–२–१९३७). बी. ए., ग्रं. प्र. साहा. ग्रंथपाल, म. ए. सो. हायस्कूल, डे. जि. १९६५→ पत्ता–६३१।४१ सदाशिव, माडीवाले कॉलनी, पुणे २.

शेटे, विश्वनाथ त्र्यंबक बी. ए., एल्एल्. बी. वकील. पुणे नगर वाचन मंदिराचे माजी कार्यकर्ते. चिटणीस, १९४९, का. मं. सदस्य १९४७–५०; कार्याध्यक्ष, महाराष्ट्र ग्रंथालय परिषद, पुणे, १९४९. कार्याध्यक्ष, महाराष्ट्र ग्रंथालय संघ, १९५०.

शेवडे, दत्तात्रय वासुदेव (८–४–१९३०). बी. एस्सी., डिप्. लिब्. (पुणे); ग्रं. सा., जयकर ग्रंथालय, १९६१; ग्रंथपाल, बी. जे. मेडिकल कॉलेज, १९६१–६२; ट्यूटर, १९६२–६५ व नंतर व्याख्याते, जयकर ग्रंथालय, पुणे विद्यापीठ, ग्रंथालयशास्त्रविभाग १९६५→ अध्यापक, ग्रं. वर्ग, महाराष्ट्र ग्रं. सं. १९६४→पत्ता–७६८।९१६, डेक्कन जिमखाना, ' सुदर्शन,' पुणे ४.

श्लेगल, रेव्ह ए. (३१–१२–१९१०). ग्रंथपाल, पापल ॲथेनियम ग्रंथालय,

१९५५→ पत्ता–डि नोबिली कॉलेज, पुणे १४.

श्रीगोंदेकर, गणेश नरहर (२८–१२–१८९५). बी. ए. (१९२२); ग्रंथपाल, भांडारकर प्राच्य विद्या. सं. मं. १९२८→ सदस्य, का. मंडळ, चिटणीस उपाध्यक्ष, अध्यक्ष, पुणे नगर वाचन मंदिर, १९२६–४९. प्रका–पुणे नगर वाचन मंदिराचा शंभर वर्षांचा इतिहास. पत्ता–१३८ सदाशिव, नवी पेठ 'यशोदाश्रम', पुणे ९.

सप्रे, सत्यविनायक आत्माराम (८–४–१९४१). ग्रं. प्र.; ग्रंथपाल, अभिनव कला विद्यालय, टिळक रस्ता, १९६३→ पत्ता–३५९ शिवाजीनगर, गणपती चौक, पुणे ५.

सरदेसाई, गोविंद बाळकृष्ण (२४–३–१९२१). बी. एस्सी. (ऑ.), बी. एस्. सी. (इंडस्ट्रियल केमिस्ट्री) (बनारस). क्युरेटर, लॉर्ड रे इंडस्ट्रियल म्युझियम, १९५५→ पत्ता–८४९।५ आगरकर रस्ता, शिवाजीनगर, कॉमर्स कॉलेजसमोर, पुणे ४.

साने, प्रभाकर जनार्दन (१३–७–१९१६). ग्रं. प्र.; ग्रं. सा., फर्ग्युसन महाविद्यालय, १९३८→व्यवस्थापक, ग्रं वर्ग, महाराष्ट्र ग्रं. सं–१९६४–६६. पत्ता–५४६ शनवार, आप्पा बळवंत चौक, उद्यान कार्यालयासमोर, पुणे २.

सावणे, सौ. चंद्रकला चंद्रकांत (१४–२–१९३२). बी. ए., डिप्. लिब्. (पुणे, १९६०); ग्रं. सा.; महाराष्ट्र प्रादेशिक ग्रंथालय, १९५५→ पत्ता–७२२।अ ब।५ लोकमान्यनगर, सदाशिव, पुणे ९.

सासवडकर, सौ. रजनी प्रभाकर (७–६–१९३१). बी. ए., ग्रं. प्र.; ग्रं. सा., डेक्कन कॉलेज, १९६४→ पत्ता–डेक्कन कॉलेज, पुणे ६.

साळवी, वसंत गंगाराम (१–९–१९२६). सहकार्यवाह, पुणे नगर वाचन मंदिर, १९६३→ कार्यवाह, महाराष्ट्र रा. ग्रं. परिषद, १६ बी, पुणे, १९६५. पत्ता–७८१ शुक्रवार, पुणे २.

सिन्नरकर, राजाराम श्रीपाद (४–४–१९३१). एम्. ए., ग्रं. प्र.; ग्रं. सा., नौरोसजी वाडिया कॉलेज, ७ वर्षे. तीन शालेय ग्रंथालये लावली. स्फुट लेखन. पत्ता–७२२, सदाशिव, सहकारनिवास, लक्ष्मी पार्क, पुणे ९.

सोवनी, मुकुंद विठ्ठल (२८–५–१९२१). एम्. ए., डिप्. लिब्. (दिल्ली). ग्रंथपाल, गोखले इन्स्टिट्यूट ऑफ् पॉलिटिक्स ॲंड इकॉनॉमिक्स, १९५४→पत्ता (३८९ अ) १३०७ नवा सदाशिव, शिवाजी मंदिराजवळ, पुणे २.

सोहोनी, मधुकर शरच्चंद (१९–३–१९२९). ग्रं. प्र; वरिष्ठ लेखनिक, साहाय्यक ग्रंथालय अभिरक्षक, पुणे, यांचे कचेरीत, १९५४ पासून. पत्ता–५०४ बुधवार, पुणे २.

स्वामी, प्रभाकर शिवलिंग (११–११–१९३४). एम्. ए., डिप्. लिब्.

(पुणे, १९६०), ज्यू. हिंदी शिक्षक सनद; ग्रंथपाल, महाराष्ट्र राष्ट्रभाषा सभा, १९५५-६२; वरिष्ठ साहाय्यक, जयकर ग्रंथालय, पुणे विद्यापीठ, १९६२→कार्य : अध्यापक, ग्रं. वर्ग, महाराष्ट्र ग्रं. सं. मुख्याध्यापक, १९६७; स्फुट लेखन. पत्ता–१८४ शुक्रवार, पंतसचिव पिछाडी, पुणे २.

हर्डीकर, अनंत श्रीपादराव (१-६-१९३३), बी. ए. (स्पेशल), डिप्. लिब्. (पुणे), ग्रंथपाल, तृतीय श्रेणी, नॅशनल डीफेन्स अकॅडेमी १९६३→ पत्ता–९०।४ एन्. सी. ओज्. क्वार्टर्स, एन्. डी. ए, खडकवासला, पुणे.

हिंगवे, सौ. अनुराधा अनिल (३१-३-१९४४). बी.ए., डिप्. लिब्.,ग्रंथपाल, म. ए. सो. मुलींचे हायस्कूल, पेरुगेट, १९६५→पत्ता–३८ गोपाळस्मृती, विजयानगर कॉलनी, पुणे ९.

हिंगवे, कृष्णाजी शंकर (९-११-१९१५). एम्. ए., डिप्. लिब्. (मद्रास १९४२); ग्रं. साहाय्यक १९३९-४२ व नंतर ग्रंथपाल, डेक्कन कॉलेज १९४२-४९; ग्रंथपाल, जयकर ग्रंथालय, पुणे विद्यापीठ, १९४९→अध्यापक व ग्रंथालयशास्त्र विभाग प्रमुख, पुणे विद्यापीठ, १९५८→.

कार्य : अध्यापक, ग्रं. वर्ग, पुणे ग्रंथालय संघ १९४७-५०; महाराष्ट्र ग्रं. सं. १९५१-६०; मुख्याध्यापक १९५९; संस्थापक सदस्य व कार्यवाह, पुणे ग्रंथालय संघ; महाराष्ट्र ग्र. सं. च्या कार्यात स्थापनेपासून भाग–संस्थापक सदस्य, कार्यवाह, १९५४-५६; सदस्य : कार्यकारी मंडळ; १९४९-५८ साहित्य सहकार–संपादक मंडळ; १९५४-५८ ग्रं. वर्ग स्थायी समिती, उपाध्यक्ष (१९६५-६७); संस्थापक सदस्य, ग्रंथपालन अभ्यास मंडळ, पुणे. १९५६-५७ मध्ये इंडिया व्हीट लोन एज्युकेशनल एक्सचेंज योजनेखाली अमेरिकेतील ग्रंथालयीन कार्याचे अवलोकन; कोलंबो येथे युनेस्कोच्या वतीने १९६१ मध्ये भरविण्यात आलेल्या वाचन साहित्य चर्चा सत्रात ग्रंथालय तज्ज्ञ म्हणून भारत सरकारतर्फे नियुक्ती; कार्यवाह, इयास्लिक परिषद, पुणे, १९६२; उपाध्यक्ष इयास्लिक, १९६५-६७; अध्यक्ष, पुलाबा जिल्हा ग्रंथालय परिषद, अलिबाग १९६५; सदस्य : विद्यापीठ अनुदान मंडळ, ग्रंथालय समिती; ग्रंथालय सल्लागार समिती, महाराष्ट्र सरकार, बोर्ड ऑफ स्टडीज इन् लायब्ररी सायन्स, मराठवाडा, शिवाजी, एस्. एन्. डी. टी., कर्नाटक विद्यापीठें इ. व्याख्याने, द्विबिंदु वर्गीकरण, शिवाजी विद्यापीठ, मुंबई विद्यापीठ. गेली बावीस वर्षे अखिल भारतीय तसेच प्रादेशिक ग्रंथालय परिषदांमध्ये, चर्चासत्रांमध्ये, परिसंवादांमध्ये भाग, संचालन, निबंध वाचन तसेच मार्गदर्शन. कार्यवाह, युनेस्को माहिती केंद्र, पुणे विद्यापीठ.

प्रका–(१) इतिहासाचे वर्गीकरण (२) मुलभ वर्गीकरण (३) साहित्य सहकार, ग्रंथपाल तसेच वृत्तपत्रांत व मासिकांमध्ये सातत्याने लेखन, इंग्रजी व

मराठी सत्तरपर्यंत लेख प्रसिद्ध. पत्ता–३८ गोपाळस्मृती, बोडस बंगला, विजयानगर कॉलनी, पुणे ९.

क्षीरसागर, विठ्ठल त्र्यंबक (२५–३–१९२९). ग्रं. प्र.; ग्रं. सा., महाराष्ट्र प्रादेशिक ग्रंथालय, १९४८→ पत्ता–२२८ (नवा) सदाशिव पेठ, वैद्य वाडा, ट्रेनिंग कॉलेजजवळ, पुणे २.

* * *

विभाग १ ला

पश्चिम महाराष्ट्र

(आ) मुंबई

अडवानी, श्रीमती आर. जी. बी. ए., डिप्. लिब्.; ग्रंथपाल, डी. ॲंड एच् नॅशनल कॉलेज, बांद्रा, मुंबई ५०.

ॲंडरसन, बर्नार्ड (२२-१-१९१५). एम्. ए., डिप्. लिब्. (मुंबई).; ग्रंथपाल, इंडियन हिस्टॉरिकल रीसर्च इन्स्टिट्यूट, १९३६-४५; ग्रंथपाल, सेंट झेवियर्स कॉलेज, १९४५-४७; साहा. ग्रंथपाल, १९४७-५८; डेप्युटी लायब्रेरियन, १९५८-६५; डेप्युटी लायब्रेरियन ॲंड रीडर (इन लायब्ररी सायन्स), मुंबई विद्यापीठ ग्रंथालय, १९६५→

कार्य-अध्यापक व नंतर रीडर, ग्रं. वर्ग, मुंबई विद्यापीठ ग्रंथालय; उपाध्यक्ष, मुंबई ग्रं. संघ, १९६२-; सदस्य, इॲंग्लिक कार्यकारिणी; ग्रंथालय परिसंवादांत व परिषदांत भाग, निबंध वाचन. १९५६ मध्ये इंडिया व्हीट लोन कार्यक्रमानुसार अमेरिकेतील ग्रंथालयांची पाहणी. पत्ता-' व्हिला थेरेसा ', फ्लॅट क्र. २, प्लॉट १५०, टी. पी. एस्. ३, बांद्रा, मुंबई ५०.

अमृते, भास्कर केशव (९-८-१९१६). बी. ए. (स्पेशल), डिप्. लिब्. (मुंबई); ग्रंथपाल, बॉम्बे व्हेटरिनरी कॉलेज, परळ, १९५०→ पत्ता-गोसाळवे बिल्डिंग, बोरण रोड, बांद्रा, मुंबई.

अय्यर, कस्तूररिंगन् (८-१०-१९३१). ग्रं. सा., फिल्म्स् डिव्हिजन, भारत सरकार, १९५३→ पत्ता-पार्वती निवास, महंत रोड एक्स्टेन्शन, विलेपार्ले (पूर्व), मुंबई ५७.

आचार्य, सौ. उषा (२१-११-१९३८). एम्. ए., डिप्. लिब्.; ग्रं. सा., मुंबई विद्यापीठ ग्रंथालय, मुंबई १.

आपटे, जी. डी. बी. ए., डिप्. लिब्.; ग्रंथपाल, डी. जी. रुपारेल कॉलेज, मुंबई १६.

आफ्रिदी, मोहमद नफीसुर रहमानखान (५–१–१९३५). बी. एस्सी., एम्. लिब्. एस्सी. (दिल्ली, १९६५); ग्रंथपाल–नॅशनल शुगर इन्स्टिट्यूट, कानपूर, १९५६–६६; फिल्म्स् डिव्हिजन, भारत सरकार, मुंबई २६, १९६६→ उत्तर प्रदेश ग्रंथालय सभाच्या, कानपूर जिल्हा ग्रंथालय सभशाखेमध्ये काही काल कार्य.

आंब्रे, जयवंत नीलकंठ (२२–६–१९२१). एम्. ए., ग्रं. प्र.; ग्रंथपाल, ट्रेड मार्केस्रजिस्ट्री ऑफिस, भारत सरकार, १९५१→ पत्ता–४५, टायकल वाडी रोड, माहीम, मुंबई १६.

इनामदार, प्रियंवदा नारायण (२०–१–१९३०). बी. ए., बी. लिब्.; ग्रंथपाल, खादी ग्राम लायब्ररी, मुंबई ५६, १९६२→ पत्ता–राम निवास, गोखले रोड (नॉर्थ), दादर, मुंबई २८.

उदेशी, हेमलता पुरुषोत्तमदास (१–३–१९४२). बी. ए., बी. लिब्.; ग्रं. सा., भारतीय विद्याभवन, १९६६→ पत्ता–गुलबहार, बरॅक रोड, धोबी तलाव, मुंबई.

ऐनापुरे, पुरुषोत्तम वासुदेव (२७–३–१९०७). एम्. ए., एस. टी. सी., डिप्. लिब्. (मुंबई, १९४८), आयुर्वेदाचार्य; ग्रंथपाल, आर. ए. पोदार कॉलेज ऑफ कॉमर्स, माटुंगा, १९४९→ कार्य–उपाध्यक्ष, मुंबई ग्रंथालय संघ; अध्यापक, ग्रं. वर्ग, मुंबई ग्रं. संघ; उपाध्यक्ष, महाराष्ट्र राज्य ग्रंथालय संघ. पत्ता–विठ्ठल भुवन, १० डॉ. देशमुख लेन, गिरगाव, मुंबई ४.

ओक, शरदचंद्र महादेव (१४–७–१९२५). एम्. कॉम., डिप्. लिब्. (मुंबई); ग्रं. सा., आर. ए. पोदार कॉमर्स कॉलेज, १९४६–५९; ग्रंथपाल, चिनानी कॉमर्स कॉलेज, १९६३–६५; ग्रंथपाल, के. सी. कॉलेज ऑफ आर्टस ॲंड सायन्स, १९६६→पत्ता–पाठक वाडा, स्टेशन रोड, नगरपालिका कार्यालयासमोर, ठाणा.

ओक, डॉ. श्रीधर विठ्ठल (१२–१–१८९९). एम्. बी. बी. एस्., जे. पी.; कार्याध्यक्ष, मुंबई मराठी ग्रंथ संग्रहालय, १९५०–६७; स्वागताध्यक्ष, महाराष्ट्र ग्रंथालय परिषद, २ री, १९५०, मुंबई; उपाध्यक्ष, दादर सार्वजनिक वाचनालय, १९६३. पत्ता–(घरचा) जयेंद्र महाल, विन्सेंट रोड, दादर, मुंबई १४ (नेत्र रुग्णालय) ७२–७३ विजयनगर, दादर, मुंबई २८.

कदम, भगवान नारायण (१५–७–१९४४). ग्रं. प्र.; ग्रं. सा., भारतीय विद्याभवन, १९६४→ पत्ता–३१ पेडर रोड, सबाळा हिल, मुंबई ६.

कांबळी, चंद्रकांत महादेव (४–३–१९३१). बी. ए., डिप्. लिब्. (मुंबई); साहा. ग्रंथपाल, भारतीय विद्याभवन, १९५१→ पत्ता–एल्।६२, वेस्ट क्वार्टर्स, डॉ. एस्. एस्. राव रस्ता, परळ, मुंबई १२.

फारखानीस, श्यामसुंदर नारायण (   ). बी. एस्सी. डिप्. लिब्. (पुणे, १९६४); ग्रं. सा., टाटा इन्स्टि. ऑफ फंडामेंटल रीसर्च, कुलाबा, १९६४→पत्ता—कफमगार नगर, बिल्डिंग क्र. १५, खो. नं. २३४ विक्रोळी, मुंबई ८३.

कुंटे, सौ. माधवी (१९-५-१९४४). बी. ए., बी. लिब्.; साहा. ग्रंथपाल, मुंबई मराठी ग्रंथसंग्रहालय, १९६६; वरिष्ठ साहाय्यक, श्री. ना. दा. ठा. म विद्यापीठ ग्रंथालय, १९६६→ पत्ता—नारायण निवास, हनुमान रोड, विलेपार्ले (पूर्व), मुंबई ५७.

कुमठा, सरोज दत्तात्रय (२६-१०-१९४३). बी. ए., डिप्. लिब्.; ग्रं. सा., मुंबई विद्यापीठ ग्रंथालय, मुंबई १.

कुलकर्णी, जनार्दन महादेव एम. एस्सी. (गणित, १९६५), डिप्. लिब्. (मुंबई, १९५८); साहा. ग्रंथपाल, टाटा इन्स्टि. ऑफ फंडामेंटल रीसर्च, कुलाबा, बारा वर्षे. दोन निबंध प्रकाशित. पत्ता—१०१ माधवबाग, बी. सी. एस्. सोसायटी, नौपाडा रस्ता, ठाणा.

कुलकर्णी, सौ. सुधा जनार्दन बी. कॉम्., डिप्. लिब्. (१९६४); ग्रंथपाल, कॉलेज ऑफ् नर्सिंग, १९६४; ग्रं. सा., टाटा इन्स्टि. ऑफ फंडामेंटल रीसर्च, कुलाबा, १९६४→

केंकरे, कु. वासंती शांताराम (२६-५-१९३०). एम्. ए., डिप्. लिब्.; ग्र. सा., मुंबई विद्यापीठ ग्रंथालय; मुंबई १.

केळकर, शशिकला विनायक (१-१२-१९४२). बी. ए., बी. लिब्. (एस्. एन्. डी. टी.); ग्रं. सा., एम्. एन्. डी. टी. विद्यापीठ ग्रंथालय, १९६५→ पत्ता—९५ हिंदू कॉलनी, दादर, मुंबई १४.

कोतवाल, ई. जी. बी. एस्. सी., डिप्.; लिब्. ग्रंथपाल, ॲटॉमिक एनर्जी एस्टॅब्लिशमेंट, ट्रॉम्बे, मुंबई २८.

कोप्पीकर, रामनाथ लक्ष्मीनारायण (२०-१-१९१०), बी. ए. (१९३१), डिप्. लिब्. (१९४७). ग्रं. सा., मुंबई विद्यापीठ ग्रथालय, १९४७-५७; वरिष्ठ साहाय्यक, मुंबई विद्यापीठ, डिपा. ऑफ् केमिकल टेक्नॉलॉजी ग्रंथालय, १९५७→ पत्ता—द्वारा बी. जे. पडुकोने, २५, २६, सिद्धिविनायक बिल्डिंग्ज, प्रभादेवी रस्ता, मुंबई २८.

कोल्हटकर, राम शंकर (२८-२-१९२१). बी. कॉम्. (१९४८), ग्रं. प्र. (१९६०); रेफरन्स ऑफिसर, टाइम्स ऑफ इंडिया, १९५९→ पत्ता—दुर्गा-सदन, ४७ सायन (वेस्ट), सायन सर्कल, मुंबई २२.

खांडवाला, कु. विद्युत् कांचनलाल बी. ए. (१९४६), डिप्. लिब्. (मुंबई, १९५२); माजी ग्रंथपाल, एम्. ए. हायस्कूल, मुंबई; सध्या ग्रंथपाल, श्री.

ना. दा. ठा. महिला विद्यापीठ आणि प्रमुख, एस्. एच्. पी. टी. स्कूल ऑफ् लायब्ररी सायन्स. कार्य–आमंत्रक व संयोजक, ग्रंथालयशास्त्र शिक्षण चर्चासत्र, मुंबई, १९६५; १९६०–६१ मध्ये अमेरिका व इंग्लंडमधील ग्रंथालयीन कामकाजाची पाहणी (*इंडिया व्हीट लोन एज्यु. एक्स्चेंज व ब्रिटिश कौन्सिलच्या* वतीने). ग्रंथालय परिषदांत व चर्चासत्रांत भाग, निबंधवाचन; प्रका–संपादक, डिरेक्टरी ऑफ लायब्ररीज, पब्लिशर्स अँड बुकसेलर्स इन दि सिटी ऑफ बॉम्बे.

खांडेकर, शशिकांत सदाशिव (३–३–१९३५). एम्. एस्सी., डिप्. लिब्.; ग्रंथपाल, फॅल्कि्‌को केमिकल ॲन्ड प्लॅस्टिक लायब्ररी, मुंबई ७१, १९६२→

खेडकर, श्रीमती एम. एस.　　एम्. ए., बी. लिब्.; ग्रंथपाल, नॅशनल लायब्ररी, वांद्रा, मुंबई ५०.

खोपकर, चंद्रकांत अमृत (१९–३–१९१५). एम्. ए. (१९४१), डिप्. लिब् (मुंबई); १९४६ पासून १९६३ *पर्यंत मध्यवर्ती ग्रंथालय, बडोदा,* कीर्ती कॉलेज, मुंबई, सिद्धार्थ कॉलेज, मुंबई, जे. एस. एम्. कॉलेज, अलिबाग या ग्रंथालयांत काम. ग्रंथपाल, श्री पूर्ण प्रज्ञा एज्यु. सेंटर्स कॉलेज ऑफ आर्टस् *ॲन्ड सायन्स, दहिसर, मुंबई* ६८, १९६३→ *पत्ता–रमेश सदन,* २०९ डी., डॉ. आंबेडकर रस्ता, माटुंगा, मुंबई १९.

गणपथी, के. पी. (फेब्रु. १९२०). डिप्. लिब्. (मुंबई, १९५२); वरिष्ठ *ग्रंथपाल, संशोधन व संदर्भ, अमेरिकन लायब्ररी (युसिस),* १९५२→ *कार्य :* कार्यवाह, मुंबई ग्रं. संघ, १९६२–६७; अध्यापक, प्र. वर्ग, मुंबई ग्रं. संघ; संपादक, युनियन कॅटलॉग ऑफ् अमेरिकन पीरिऑडिकल्स इन् बॉम्बे लायब्ररीज; *युनियन कॅटलॉग ऑफ अमेरिकन पीरिऑडिकल्स इन् युनिव्हर्सिटी, कॉलेज ॲन्ड* रीसर्च लायब्ररीज ऑफ महाराष्ट्र, गुजराथ ॲन्ड मध्यप्रदेश, ग्रथालय परिषदांमध्ये व चर्चासत्रांत निबंध लिहून भाग. पत्ता–कस्तुर महाल, ब्लॉक ४, ९ सायन पश्चिम, मुंबई २२.

गणपुले, शरच्चंद्र रामचंद्र (१३–११–१९३७). एम् ए., डिप्. लिब्.; ग्रंथपाल, कीर्ती एम्. डोंगरसी कॉलेज, १९६४→पत्ता–९।१४२ कन्नमवार-नगर, *विक्रोळी,* मुंबई ८३.

गणपुले, कु. शैला प्रभाकर (२२–१–१९३६). एम्. ए., डिप्. लिब्.; ग्रं. सा., मुंबई विद्यापीठ ग्रंथालय, मुंबई १.

गद्रे, प्रभाकर कृष्ण (२१–९–१९२१). बी. ए., *डिप्. लिब्.; वरिष्ठ साहाय्यक,* मुंबई विद्यापीठ ग्रंथालय, मुंबई १.

गांगुली, माया बी. एस्सी., बी. लिब्.; ग्रं. सा., टाटा इन्स्टिट्यूट ऑफ फंडामेंटल रीसर्च, १९६५→ पत्ता–७६८, पारसी कॉलनी, कृष्णा निवास, दादर,

मुंबई १४.

गिडवानी, कु. द्रुपदी सुखरामदास (१–१०–१९२४). बी. एस्सी. (ऑ.), एम्. ए., डिप्. लिब्.; (मुंबई), फ्रेंच भाषेचा डिप्लोमा.; ग्रंथपाल, सर वसनजी त्रिकमजी मुळजी इन्स्टिट्यूट ऑफ सायन्स, १९४८→ पत्ता–११ सूहनिर, पहिली पास्ता गल्ली, कुलाबा, मुंबई ५.

गिरोत्रा, वेदभूषण चरणजितलाल (६–१२–१९३०). एम्. ए., डिप्. लिब्. (मुंबई, १९५८); ग्रंथपाल, गव्ह. डेंटल कॉलेज, १९५८–६२; महर्षि दयानंद कॉलेज, १९६२→ पत्ता–११३।ए, कलेक्टर्स कॉलनी, चेंबूर, मुंबई ७४.

गुगलानी, कु. प्रितपाल कौर (१६–११–१९३२). बी. ए., बी. टी.; ग्रं. सा., खालसा कॉलेज, १९६४→ पत्ता–९।बी।२ सिंधी कॉलनी, सायन, मुंबई २२.

गुप्ता, घी एल्. बी. ए., डिप्. लिब्.; ग्रंथपाल, गव्ह. डेंटल कॉलेज, मुंबई १.

गुप्ते, श्रीमती सरोज दत्तात्रय (५–५–१९३७). एम्. ए., डिप्. लिब्. ग्रं. सा., मुंबई विद्यापीठ ग्रंथालय, मुंबई १.

गुरव, महादेव बाळलिंग (१५–७–१९२८) ग्रं. सा., ब्यूरो ऑफ इकॉनॉमिक्स ॲन्ड स्टॅटिस्टिक्स ग्रंथालय, महाराष्ट्र सरकार, १९६४→ पत्ता–द्वारा न्यु. इंग्लिश स्कूल, वसई, जि. ठाणा.

गोम्स, फॉस्टो फिलोमिनो (८–९–१९३७) ग्रं. प्र.; ग्रंथपाल, हेरास इन्स्टिट्यूट ऑफ इंडियन हिस्टरी ॲन्ड कल्चर, १९६१→ पत्ता–कार्मोनी वाय. एम. ए., क्र. ८ कासा बिल्डिंग, नानाभाय बैरामजी आर्ट, मुंबई २.

गोम्स, फ्रान्सीस लुइस (२१–१२–१९२६). ग्रं. सा., सेंट झेविअर्स कॉलेज, १९४७→पत्ता–कपाडिया बिल्डिंग, खो. नं. ७ लव्हलेन, माझगांव, मुंबई १०.

गोरे, लक्ष्मण केशव (१०–६–१९१५). बी. ए., डिप्. लिब्. (इंपीरियल लायब्ररी, कलकत्ता, १९४१). ग्रंथपाल–व्हिक्टोरिया कॉलेज, ग्वाल्हेर, १९४१–४३; बिर्ला कॉलेज, पिलानी, १९४३–४४; आर. ए. पोदार कॉलेज ऑफ कॉमर्स ॲंड इकॉनॉमिक्स, मुंबई, १९४५–४८; सेक्रेटेरिएट लायब्ररी, मुंबई, १९४८–५५; सचिवालय केंद्रीय ग्रंथालय, १९५५–६४; मुख्य ग्रंथपाल, सचिवालय केंद्रीय ग्रंथालय, महाराष्ट्र शासन, १९६४→ स्फुट लेखन. पत्ता–१४ ब्राह्मण वाडा रोड, माटुंगा, मुंबई १९.

घांग्रेकर, पुरुषोत्तम मुकुंद (१३–९–१९२३). ग्रं. प्र. (मुंबई); तांत्रिक साहाय्यक, ग्रंथालय अभिरक्षक, महाराष्ट्र राज्य यांची कचेरी १९४६→ पत्ता–काळे वाडा, गांधी चौक, कल्याण, जि. ठाणे.

घैसास, विजय रामचंद्र (२–१०–१९४१). ग्रं. हेल्पनिस, हिपा. ऑफ

केमिकल टेक्नॉलॉजी, मुंबई विद्यापीठ, १९६४→ सदस्य, व्यवस्थापक मंडळ. दादर सार्वजनिक वाचनालय. पत्ता–२१ पोपटलाल चाळ, रानडे रोड, दादर, मुंबई २८.

चक्रदेव, प्रभाकर दामोदर (२०–२–१९३४). एम्. ए., डिप्. लिब्. (मुंबई, १९६४); ग्रंथपाल, एच. आर. कॉलेज ऑफ कॉमर्स ॲन्ड इकॉनॉमिक्स, १९६५→ पत्ता–द्वारा वर्तक, १०–११ श्रॉफ मार्केट बिल्डिंग, भवानीशंकर रोड, दादर मुंबई २८.

चक्रवर्ती, कु. पी. माधुरी (१२–९–१९३५). एम्. ए., बी. लिब्.; ग्रं. सा., मुंबई विद्यापीठ ग्रंथालय, मुंबई १.

चव्हाण, दामोदर बाळकृष्ण बी. ए., डिप्. लिब्.; ग्रंथपाल, राष्ट्रभाषा ग्रंथालय, महाराष्ट्र राष्ट्रभाषा सभा, मुंबई शाखा, दादर, मुंबई २८. १९५८. साहा. ग्रंथपाल, जी. एस. मेडिकल कॉलेज, परळ, १९६५→

चिंचलीकर, आशा रंगनाथ (२९–११–१९४०). बी. ए., डिप्. लिब्. (एस्. एन्. डी. टी.); ग्रं. सा., एस्. एन्. डी. टी. महिला विद्यापीठ १९६४→ पत्ता–१० निलम मॅन्शन, त्रिभुवन रोड, मुंबई ४.

चिंचोळकर, के. जी. बी. ए. (ऑ.), डिप्. लिब्.; ग्रंथपाल, इन्कमटॅक्स डिपार्टमेंट, सेंट्रल लायब्ररी, मुंबई १.

चितळे, त्रिंबक भास्कर एम. ए., डिप्. लिब्. (मुंबई, १९६३); ग्रंथपाल, श्री समर्थ पुस्तकालय व लोकमान्य वाचनालय, मुंबई ६४, १९६०–६४; ज्यू. लायब्रेरियन, इंडियन स्टॅटिस्टिकल इन्स्टिट्यूट, मुंबई शाखा, चर्चगेट, १९६४→ पत्ता–वैद्यवाडी, ब्राह्मणसभा हॉलसमोर, मालाड, मुंबई ६४.

चित्तर, सौ. मोहिनी शांताराम (१९–३–१९२०). बी. ए., डिप्. लिब्.; ग्रं. सा., मुंबई विद्यापीठ ग्रंथालय, मुंबई १.

चिरथ, पद्मिनी पी. (२६–२–१९३१). एम्. ए., डिप्. लिब्; ग्रंथपाल, लाईफ इन्शु. कॉर्पो. ऑफ इंडिया, १९६०→ पत्ता–७ हाजी मॅन्शन, ५ वा रस्ता, खार, मुंबई ५२.

जनार्दन, श्रीमती पी. एम्. ए., डिप्. लिब्.; ग्रंथपाल, के. सी. कॉलेज ऑफ आर्टस ॲंड सायन्स, मुंबई १.

जोशी, कृष्ण पुरुषोत्तम (११–९–१९२३). डिप्. लिब्.; ग्रं. सा, मुंबई विद्यापीठ ग्रंथालय, मुंबई १.

जोशी, प्रभाकर श्रीधर (७–४–१९२३). ग्रं. प्र.; ग्रंथपाल, नाव्हल केमिकल ॲन्ड मेटॅलर्जिकल लॅबोरेटरी, १९६१→ पत्ता–सी. जी. ओ.ज् क्वार्टर्स, घाटकोपर, मुंबई ७७.

जोशी, श्रीमती एल्. व्ही. जी. ए., डिप्. लिब्.; ग्रंथपाल, पी. व्ही. डी. टी. कॉलेज ऑफ एज्युकेशन फॉर वूमेन, मुंबई १.

टिळक, सौ. शीला वसंत (२–११–१९३५). बी. एस्सी., डिप्. लिब्. (पुणे, १९५९). ग्रं. सा., मुंबई विद्यापीठ ग्रंथालय, मुंबई १.

तालीम, उषा त्रिंबक (१८–१–१९३२). बी. एस्सी., बी. लिब्. (मुंबई, १९६६); साहा. ग्रंथपाल, विल्सन कॉलेज, १९६६→ पत्ता–द्वारा गोडांबे, सोनावाला बिल्डिंग, क्र. ८, ब्लॉक–२१, स्लेटर रोड, मुंबई ७.

तासकर, सौ. कुमुदिनी (५–५–१९३०). बी. ए., डिप्. लिब्.; ग्रं. सा., मुंबई विद्यापीठ ग्रंथालय, मुंबई १.

त्रिवेदी, सौ. उषा शिरीष (९–१२–१९३५). बी. ए., डिप्. लिब्.; ग्रंथपाल, गांधी स्मारक संग्रहालय, १९५८→ पत्ता–सिद्धिसदन सोसायटी, वीरमती व्हिला प्लॉट नं. ३, मंडपेश्वर रोड, बोरिवली, (प.) मुंबई ६६.

त्रिवेदी, भास्करराव इच्छाशंकर एम. ए., बी. एस्. सी., डिप्. लिब्.; ग्रंथपाल, इंडियन इन्स्टि. ऑफ टेक्नॉलॉजी सेंट्रल लायब्ररी, १९५८→ स्कुटलेखन, पत्ता–स्टाफ क्वार्टर्स, आय. आय. टी., पवई, मुंबई ७६.

थोरात, अनंत सुमित्र (२४–७–१९३१). बी. ए. (ऑ.), डिप्. लिब्. (मुंबई, १९५६); ग्रंथपाल–बॉम्बे स्टेट विमेन्स कौन्सिल, मुलांचे फिरते वाचनालय, १९५६–५८; फॉर्वर्ड मार्केट्स् कमिशन, भारत सरकार, १९५८–६२; वरिष्ठ साहाय्यक, टाइम्स ऑफ इंडिया, संदर्भ ग्रंथालय, १९६२–६३; ग्रंथपाल आणि संशोधन व माहिती अधिकारी, महाराष्ट्र विधानमंडळ सचिवालय, १९६३→ पत्ता–म्हात्रे निवास, बाई पद्माबाई ठक्कर रोड, शिवाजीपार्क नाका, दादर, मुंबई २८.

दलाल, विनोदचंद्र मोहनलाल (९–९–१९२३). ग्रंथपाल, सेंट्रल बोर्ड ऑफ फिल्म सेन्सॉर्स, संदर्भ ग्रंथालय, १९५६→ पत्ता–मुरली सदन, क्र. २, १० टिळक रोड, सांताक्रुझ (पश्चिम), मुंबई ५४.

दलाल, श्रीमती एच्. बी. बी. ए., डिप्. लिब्.; ग्रंथपाल, एस्. पी. आर. महिला महाविद्यालय, मुंबई ७७.

दांडेकर, जे. एम्. बी. एस्सी., डिप्. लिब्.; ग्रंथपाल, म्यु. मेडिकल कॉलेज, मुंबई २२.

दातार, सौ. रजनी (२२-९-१९२६). एम्. ए., डिप्. लिब्.; ग्रं. सा. १९५७-६० वरिष्ठ साहाय्यक, १९६०-६४, मुंबई विद्यापीठ ग्रंथालय; ग्रंथपाल, विल्सन कॉलेज, १९६४→ पत्ता-३१ हरदेव निवास, कोल डोंगरी लेन, २, अंधेरी (पूर्व) मुंबई ६९.

देठे, भालचंद्र कृष्ण (८-७-१९०२). बी. ए, डिप्. लिब्.; सेवानिवृत्त, ग्रंथपाल, विल्सन कॉलेज ग्रंथालय, १९२५-६४ पर्यंत ३९ वर्षे काम. पत्ता-पूनावाडी, डॉ. आंबेडकर रस्ता, दादर, मुंबई १४. (पॉप्युलर बुक सर्व्हिस, अहमदनगर).

देवनाळी, दिगंबर कृष्ण (२५-६-१९२८). बी. ए. (ऑ.), डिप्. लिब्. (मुंबई); रीजनल लायब्रेरियन्, ब्रिटिश कौन्सिल ग्रंथालय, १९५८→ अध्यापक ग्रं. वर्ग, मुंबई ग्रंथालय संघ, दोन लेव. पत्ता-बी. १३, साधना, १६ वा रस्ता, खार, मुंबई ५२.

देशपांडे, देविदास शंकर (१७-११-१९११). बी. ए., एम्. कॉम्, डिप्. एड्. डिप्. लिब्.; ग्रंथपाल, रामनारायण रुइया कॉलेज, १९३७→ पत्ता-पाम व्ह्यू. रामनगर, डोंबिवली पूर्व, जि. ठाणे.

देशपांडे, मनोहर रामचंद्र (६-१२-१९२९). बी. ए., बी. कॉम्., डिप्. लिब्.; (पुणे, १९६०); ग्रंथपाल, एम. एल्. डहाणूकर कॉलेज ऑफ कॉमर्स, १९६०→ पत्ता-८८ ब्राह्मण वाडा, किंग्ज सर्कल, माटुंगा, मुंबई १९.

देशमुख, कु. आशा अनंत (७-१२-१९४२). बी. ए., डिप्. लिब्. (मुंबई); ग्र. सा., खालसा कॉलेज, १९६५→ पत्ता-टाटा पॉवर हाऊसिंग कॉलनी, टाइप २ क्वार्टर्स, १२-सी, माहूल रोड, मुंबई ७४.

देशमुख, दत्ताराम मनोहर (१-६-१९३५). ग्रं. प्र.; ग्र. सा., आर ए. पोदार कॉलेज, १९५१-६२; महर्षी दयानंद कॉलेज, १९६२→ पत्ता-६|४७ मानाजी राजूजी चाळ, लोअर परेळ, सन मिल रोड, मुंबई १३.

देसाई, सौ. गुल रमेशचंद्र (१३-७-१९२५). बी. ए., डिप्. लिब्.; साहा. ग्रंथपाल, कराची सेंट्रल लायब्ररी, १९४४-४७; ग्रंथपाल, के. सी. लॉ कॉलेज, १९५८→पत्ता-श्यामनिवास, ५ बी ४३, वॉर्डन रोड, मुंबई २६.

देसाई, कु. भाद्रिका हरिलाल (७-५-१९४०). ग्रं. प्र.; ग्रं. सा., भारतीय विद्या-भवन. पत्ता-रतन मॅन्शन, १ ला मजला, दुसरी खेतवाडी, मुंबई ४.

देसाई, भानुमती एस् (२२-५-१९३२). एम्. ए. (गुजराथ), डिप्. लिब्. (मुंबई); तालिकाकार, गुजरात विद्यापीठ, १९५५-५७; ग्रंथपाल, जन्म-भूमि ग्रूप ऑफ न्यूजपेपर्स, १९६०→ पत्ता-पॉलिकेम स्टाफ क्वार्टर्स, माखे रोड, मालाड, मुंबई ६४.

देसाई, विष्णु रामचंद्र (१२-३-१९२६). ग्रं. लेखनिक, गव्हर्नमेंट लॉ

कॉलेज, १९५६→पत्ता–१६ मोहन बिल्डिंग, गिरगाव, मुंबई ४.

धुमाळ, प्रभाकर बाबूराव (१५–९–१९३९). एम्. ए., डिप् लिब्. (बडोदा); वरिष्ठ ग्रं. साहाय्यक, एस्. एन्. डी. टी. महिला विद्यापीठ, १९६३–६६; मुंबई विद्यापीठ, डिपा. ऑफ केमिकल टेक्नॉलाजी, १९६६→ पत्ता–२१ पामी निवास, सूर्यप्रकाश को. ऑप. हौसिंग सोसायटी, १५७, आझाद रोड, विलेपार्ले (पूर्व), मुंबई ५७.

धुमे, आनंद काशिनाथ (३–१–१९३३). बी. एस्सी., डिप्. लिब्.; ग्रं. सा., इंडियन इन्स्टि. ऑफ टेक्नॉलॉजी, १९५९–६२; ग्रंथपाल, मुकंद आयर्न ॲंड स्टील वर्क्स टेक्निकल लायब्ररी, मुंबई ७०, १९६२→पत्ता–६६ रानडे रोड, दादर, मुंबई २८.

नयमपल्ली, सौ. लक्ष्मी वसंत (२७–२–१९४०). बी. ए., डिप्. लिब्.; ग्रंथपाल, श्रीमती पुतळीबाई तारापोरवाला ग्रंथालय, तारापोरवाला ॲक्वेरियम्, १९६३→पत्ता–डी।३ सारस्वत कॉलनी, सांताक्रुझ (पश्चिम), मुंबई ५४.

नवलकर, एस्. ए. एम्. ए., एल्‌एल्. बी., डिप्. लिब्.; माजी ग्रंथपाल, आर. एल्. फाउंडेशन, सँढर्स्ट रोड, मुंबई ४. सध्या साहा. ग्रंथपाल, आर. ए. पोदार कॉलेज, माटुंगा, मुंबई १९.

नाईक, नारायण रघुनाथ (७–५–१९१३). ग्रं. सा., मुंबई विद्यापीठ ग्रंथालय, मुंबई १.

नाडकर्णी, कृष्णाजी महादेव (४–३–१९३०). ग्रं. प्र.; ग्रं. लेखनिक, सिद्धार्थ कॉलेज ऑफ आर्ट्स ॲंड सायन्स, १९५६–६४; साहा. ग्रंथपाल, सर सीताराम व लेडी पाटकर कॉलेज, १९६४→पत्ता–६।४६ उन्नतनगर, महाराष्ट्र हाउसिंग बोर्ड, मुंबई ६२.

नायर, पुरुषोत्तम महेश्वर (८–३–१९१२). डिप् लिब्.; ग्रं. सा., मुंबई विद्यापीठ ग्रंथालय, १९३५–४६; ग्रंथपाल, टाटा इंडस्ट्रीज प्रा. लि., डिपार्टमेंट ऑफ् इकॉनॉमिक्स ॲंड स्टॅटिस्टिक्स, बॉम्बे हाऊस, १९४६→कार्य : मुंबई ग्रंथालय संघाचे कार्यकारिणीचे सदस्य व सुरुवातीपासून कोषाध्यक्ष. पत्ता–७ रतन टाटा कॉलनी, परेल टँक रोड, परळ, मुंबई १२.

नायक, श्रीमती पी. डी. एम्. ए., डिप्. लिब्.; ग्रंथपाल, सिद्धार्थ कॉलेज ऑफ कॉमर्स ॲंड इकॉनॉमिक्स, मुंबई १.

नायडू, एम्. के. आर. (६–१–१९३३). एम्. ए. (नागपूर), डिप्. लिब्. (नागपूर, १९६३); साहा. ग्रंथपाल व अध्यापक, ग्रं. वर्ग, एस्. एन्. डी. टी. महिला विद्यापीठ, १९६४→सहसंपादक, डिरेक्टरी ऑफ लायब्ररीज, पब्लिशर्स ॲन्ड बुकसेलर्स इन् दि सिटी ऑफ् बॉम्बे. पत्ता–जव्हेरी मॅन्शन, १३६ चामरबागरोड, परळ, मुंबई १२.

नारवेकर, शुभदा मोहन (२९–१२–१९३५). बी. ए., ग्रं. प्र.; साहा. ग्रंथपाल, फिल्म्स् डिव्हिजन (बुक्स), १९५९→ पत्ता–६५, राघोबाशंकर रोड, लोअर चेंदणी, ठाणा.

पंड्या, डॉ. एन्. आय. (३०–१२–१९१८). एम्. ए. (१९४२), पी एच्. डी. (१९६२), डिप्. लिब्.; ग्रंथपाल, भारतीय विद्या भवन, १९५५→ कार्य : सदस्य, कार्यकारी मंडळ, मुंबई ग्रं. संघ, . अध्यापक, ग्रं. वर्ग, एस्. एन्. डी. टी. महिला विद्यापीठ, १९६१–; गुजराती, इंग्रजी आणि हिंदी स्फुट लेखन. पत्ता–हरिभुवन तेजपाल रोड, गोवालिया टँक, मुंबई ७.

परांजपे, श्रीमती एस. एम्. ए., डिप्. लिब्.; ग्रंथपाल, कॉलिज ऑफ नर्सिंग लायब्ररी, न्यू नर्सेस क्वार्टर्स, जे. जे. हॉस्पिटल कम्पाउंड, मुंबई ८.

पराडकर, ए. डी. बी. ए. (ऑ.), डिप्. लिब्.; ग्रंथपाल, लॉ अँड ज्युडिशियरी डिपार्टमेंट, महाराष्ट्र सरकार, मुंबई ३२.

परुळेकर, मधुकर शंकर (६–६–१९२३). बी. ए. (ऑ.), बी. टी., डिप्. लिब्.; माजी ग्रंथपाल, सेंट्रल इन्स्टिट्यूट ऑफ मॅनेजमेंट, मुंबई ५१, सध्या वरिष्ठ साहाय्यक, मुंबई विद्यापीठ ग्रंथालय, मुंबई १.

पवार, मनोहर सहदेव (१५–७–१९३४). ग्रं. प्र.; ग्रं. सा., इंडियन कॅन्सर रीसर्च सेंटर, १९५३→ पत्ता–१६।३०३ टाटा चाळ, परळ टँक रस्ता, परळ, मुंबई १२.

पवार, श्रीमती एस. सी. एम्. ए., डिप्. लिब्.; ग्रंथपाल, सर एम्. व्ही. कॉलेज ऑफ सायन्स अँड सेठ एल्. यू. कॉलेज ऑफ आर्टस्, मुंबई ५९.

पाटकर, सौ. सुनंदा सुरेश (२५–३–१९४३). बी. ए., बी. लिब्.; ग्रं. सा., मुंबई विद्यापीठ ग्रंथालय, मुंबई १.

पाटील, कुशाभाऊ शांताराम (१०–२–१९४०). ग्रं. प्र.; ग्रंथपाल, डेअरी टेक्नॉलॉजी इन्स्टिट्यूट, आरे, १९६५→ पत्ता–तकदीर टेरेस, ३ रा मजला, खो. क्र. ३२, हॉस्पिटल ॲव्हेन्यू रोड, परळ, मुंबई १२.

पाटील, लिंगराज एम्. (२३–८–१९३३). बी. ए., डिप्. लिब्.; वरिष्ठ ग्रं. सा., विजय कॉलेज, विजापूर, १९५२–५७; ग्रं. सा., जयहिंद कॉलेज, मुंबई, १९५७–६०; ग्रंथपाल, फायझर लिमि., १९६०→ पत्ता–५५।१८९१ सुभाष नगर, चेंबूर, मुंबई ७१.

पांडेय, शामसुंदर (७–८–१९३५). एम. ए., एल्एल्. बी., डिप्. लिब्. ग्रं. सा., सागर विद्यापीठ १९५४–६२; ग्रंथपाल, एन्. आर. कॉमर्स कॉलेज, मुंबई, १९६२–६५; मिठीबाई कॉलेज ऑफ आर्टस् ॲन्ड चव्हाण इन्स्टिट्यूट ऑफ सायन्स, १९६५→ पत्ता–द्वारा–के. एल्. बब्बर, आर. बी. ३, क्वार्टर्स, परळ, मुंबई १२.

पाध्ये, विनायक सखाराम (१३-२-१९१३). ग्रं. सा., फिल्म्स् डिव्हिजन, १९४८→ पत्ता-३।१२८, अहमद सेलर बिल्डिंग, नायगाव, मुंबई १४.

पानसे, दत्तात्रय केशव (१-८-१९१३). बी. ए., डिप्. लिब्.; ग्रंथपाल, सेकंडरी टीचर्स ट्रेनिंग कॉलेज, बेळगांव, १९४८-५३; इस्माईल युसूफ कॉलेज, जोगेश्वरी, १९५३→ पत्ता-२५ वार्कण भुवन, भवानी शंकर रस्ता, दादर, मुंबई २८.

पारायणे, मनोहर आत्माराम (१६-८-१९३२). ग्रं. प्र.; ग्रं. सा., मुंबई मराठी ग्रंथसंग्रहालय, १९५२→ पत्ता-३५६ के. पारायणे चाळ, रानडे रोड, दादर, मुंबई २८.

पारेख, कांचन प्रेमचंद (८-८-१९२४). एम्. ए., डिप्. लिब्.; ग्रंथपाल, भवन्स एन. एस्. कॉलेज ऑफ् आर्टस् ॲन्ड सायन्स, १९६५→ पत्ता-टोपीवाला मॅन्शन, ४ था मजला, सरदार व. पटेल रोड, मुंबई ४.

पिरेस, अलेक्स (२१-४-१९२६). ग्रं. सा., सेंट झेवियर्स कॉलेज १९५३→ पत्ता-५३-५५, कहरीनवाला मॅन्शन, ३ रा मजला, खो. क्र. ७-८, ३ रा मरीन्स रस्ता, धोबीतलाव, मुंबई २.

पुजारी, सतीश गिरीश (१२-५-१९४१). ग्रं. टेक्निक, खालसा कॉलेज, १९६४→ पत्ता-४९।१५९१, विक्रोळी हाउसिंग कॉलनी, मुंबई ८३.

पुराणिक, कृष्णाजी दत्तात्रय (२०-८-१९२२). एम्. ए., एम्. लिब्. एस्सी. (दिल्ली, १९५०); ग्रंथपाल, बृहन्महाराष्ट्र कॉमर्स कॉलेज, पुणे, १९४३-४६; स. प. महाविद्यालय, पुणे, १९४७-४८; ग्रंथपाल, रतन टाटा लायब्ररी, दिल्ली स्कूल ऑफ इकॉनॉमिक्स, दिल्ली, १९५१-५८; ग्रंथालय अभिरक्षक, महाराष्ट्र राज्य, १९५८→ कार्य-अध्यापक, ग्रं. वर्ग, दिल्ली विद्यापीठ १९५४-५८. प्रका-२२ लेख इंग्रजी व मराठी. पत्ता-डी ११ शारदाश्रम, दादर, मुंबई २८.

पै, केशव एन्. बी. एस्सी.;बी.टी., डिप्. लिब्.; ग्रंथपाल, सिबा रीसर्च सेंटर, मुंबई ६२.

पैठणकर, सौ. प्रभा के. (३-१२-१९३०). बी. ए. डिप्. लिब्.; ग्रं. सा., मुंबई विद्यापीठ ग्रंथालय, मुंबई १.

पोपट, वतुल एफ्. (२०-८-१९३४). एम्. ए., डिप्. लिब्.; वरिष्ठ ग्रं. सा., एस्. एन. डी. टी. महिला विद्यापीठ, १९५९→ पत्ता-१५४, जंजिकर स्ट्रीट, मुंबई ३.

प्रधान, श्रीमती पी. एस. बी. ए., डिप्. लिब्.; ग्रंथपाल, आर. ए. पोदार मेडिकल कॉलेज, वरळी, मुंबई १८

प्रधान, मीना लक्ष्मण (५-८-१९३७). बी. ए., बी. लिब्.; साहा. ग्रंथपाल,

विल्सन कॉलेज, १९६६→ पत्ता–द्वारा. सी. आर. दळवी, ॲड्व्होकेट, ९ निर्मल निवास क्र. २, गोवालिया टँक, मुंबई २६.

प्रभुदेसाई, अच्युत विष्णू (८–८–१९२९). एम्. ए., डिप्. लिब्.; ग्रंथपाल, इंडियन कॅन्सर रीसर्च सेंटर, १९६१→ पत्ता–२३१।९, जवाहर नगर, गोरेगाव पश्चिम, मुंबई ६२.

प्रियोळकर, प्रा. अनंत काकबा (५–९–१८९७). बी. ए.; सेवानिवृत्त डायरेक्टर, मराठी संशोधन मंडळ, मुंबई मराठी ग्रंथसंग्रहालय. साहित्यिक व संशोधक.

कार्य–अध्यक्ष, कुलाबा जिल्हा वाचनालय परिषद, १, गोरेगाव, १९४६–४७; उद्घाटक, ग्रंथप्रदर्शन, महाराष्ट्र ग्रंथालय परिषद, पुणे, १९४९; ग्रंथालये ग्रंथसंग्रह, दोलामुद्रिते, मुद्रणकला याविषयी सखोल अभ्यास, संशोधन व अनेक लेख प्रसिद्ध.

प्रका–(१) मराठी दोलामुद्रिते (२) भारतीय ग्रंथसंरक्षण कायद्याची शताब्दी (३) प्रिंटिंग प्रेस इन् इंडिया (४) मराठी ग्रंथसंग्रहशास्त्राची तोंडओळख (पंचारतीमध्ये प्रसिद्ध) (५) ओरिजिन ॲंड डेव्हलपमेंट ऑफ दि लायब्ररी मूव्हमेंट इन दि बॉम्बे प्रेसिडेन्सी (इंडियन हिस्टरी कॉंग्रेस, १९४७ निबंध) पत्ता–सरस्वती बिल्डिंग, केनेडी ब्रिजशेजारी, मुंबई ४.

फडके, सौ. सुधा शरश्चंद्र (११–१०- १९३६). बी. ए. (ऑ.), डिप्. लिब्.; ग्रं. सा., मुंबई विद्यापीठ ग्रंथालय, मुंबई १.

फर्नांडिस, जॉन पीटर (१–११–१९२०). बी. ए. (स्पेशल), डिप्. लिब्.; ग्रं. सा.–१९४६–६१, ग्रंथपाल, टोपीवाला नॅशनल मेडिकल कॉलेज, १९६२→पत्ता–२४ रोझ लॅन्ड, कॉन्व्हेंट ॲव्हेन्यु, सांताक्रुझ पश्चिम, मुंबई ५४.

फर्नांडिस, डेनिस फिडेलिस (९–११–१९२४). साहा. ग्रंथपाल, सेंट झेवियर्स कॉलेज, १९४९→पत्ता–विजयवाडी, गिरगाव रोड, मुंबई २.

फर्नांडिस, डोमिनिक ॲन्थनी (४–८–१९३७). एम्. ए., एल्एल्. बी., डिप्. लिब्.; डेप्युटी लायब्ररियन्, सेंट झेवियर्स कॉलेज, १९६१→रेव्हरंड हेन्री हेरॉस सूचि प्रसिद्ध. पत्ता–एलिझाबेथ हाऊस, गोखले रोड, दक्षिण, दादर, मुंबई २८.

फर्नांडिस, हेन्री (११–५–१९३२). ग्रं. सा., सेंट झेवियर्स कॉलेज, १९५६→ पत्ता–६१, नेपियन सी. रोड, मुंबई ६.

फाटक, विष्णू गोपाळ (५–१२–१९०५). बी. ए. (१९३०) डिप्. लिब्. (मुंबई, १९४४). व्यवसाय–मुंबई महानगरपालिकेत अकौंट्स व नंतर ऑडिट खात्यांत नोकरी. ऑफिस सुपरिंटेंडेंटच्या जागेवरून १९६२ साली

निवृत्त. कार्य–संयुक्त कार्यवाह, मुंबई मराठी ग्रंथसंग्रहालय, १९३२–४९; या कालखंडात फिरते वाचनालय, हेमंत व्याख्यानमाला, लॅमिंग्टन रोड शाखा, दादर येथील प्लॉट खरेदी व सुवर्णमहोत्सव ही प्रमुख कार्ये झाली. संस्थापक सदस्य, कुलाबा जिल्हा वाचनालय संघ व कार्याध्यक्ष, १९४७. मुंबई विद्यापीठाच्या ग्रंथालयशास्त्राच्या डिप्लोमाचे पहिल्या तुकडीतील विद्यार्थी. डॉ. जयकर यांच्या खासगी ग्रंथालयातील पुस्तकांचे वर्गीकरण केले. स्वतःचे गावी (पळस्पे, ता. पनवेल) ग्रंथालय स्थापन केले. सध्या शिरढोण येथील आद्य क्रांतिवीर वासुदेव बळवंत फडके स्मारक समितीचे संस्थापक व कार्यवाह म्हणून काम. पत्ता–९ राधा चाळ, शास्त्री हॉल, मुंबई ७.

फझी, असफअलि असगर (१०–४–१८९९). बी. ए., एल्‌एल्. बी., एम्. ए. (कॅटब्र)., बॅरिस्टर ॲट लॉ. जे. पी.; माजी प्रिन्सिपॉल, गव्हर्नमेंट लॉ कालेज मुंबई. मुंबई सरकारने १९३९ साली नेमलेल्या लायब्ररी डेव्हलपमेंट कमिटीचे अध्यक्ष. मुंबईच्या एशियाटिक सोसायटीच्या ग्रंथालयाचे अनेक वर्षे पदाधिकारी.

बर्वे, वासुदेव नारायण (२७–२–१९२८). बी. ए. (ऑ.); ग्रं. सा., टोपीवाला नॅशनल मेडिकल कॉलेज, १९६५→ पत्ता–जयहनुमान को ऑप. हाऊसिंग सोसायटी, ब्लॉक नं. १६, विलेपार्ले पूर्व, मुंबई ५७.

बर्वे, एस्. डी. बी. एस्‌सी., बी. टी., एम्. एड्., डिप्. लिब्.; ग्रंथपाल, कमर्शिअल ॲंड टेक्निकल डिपार्टमेंट लायब्ररी, महाराष्ट्र सरकार, मुंबई ३२. कार्य–अध्यापक, ग्रं. वर्ग, मुंबई ग्रं. संघ.

प्रका–"पब्लिक लायब्ररी सिस्टिम इन् बॉम्बे स्टेट" हा प्रबंध एम्. एड्. पदवीसाठी मुंबई विद्यापीठास सादर (अप्रकाशित).

वापट, सौ. संजीवनी चंद्रशेखर (२६–८–१९३२). एम्. ए., डिप्. लिब्.; ग्रंथपाल, महाराष्ट्र ॲडमिनिस्ट्रेटिव्ह स्टाफ कॉलेज, मुंबई ३२, १९६४→ पत्ता–क. १, युनायटेड हाऊसिंग सोसायटी, मम्मल टँक रस्ता, मुंबई १६.

विजापूर, महमद हसन (२४–३–१९१५). डिप्. लिब्. (मुंबई); ग्रंथपाल, ग्रँट मेडिकल कॉलेज, १९४६→ पत्ता–५३, खान कॉटेज, अंबोली नाका, घोडबंदर रोड, अंधेरी, मुंबई ५८.

बेळगावकर, सौ. सुनंदा बी. (२२–५–१९३५). एम्. ए., डिप्. लिब्., ग्रं. सा., मुंबई विद्यापीठ ग्रंथालय, मुंबई १.

बोडस, कुसुम केशव (११–४–१९३९). बी. ए., डिप्. लिब्.; ग्रं. सा., एस्. एन्. डी. टी. महिला विद्यापीठ, १९६२→ पत्ता–११४ जी, फणसवाडी, जगन्नाथ चाळ, मुंबई २.

भगवानी, पी. एन्. बी. कॉम्., डिप्. लिब्.; ग्रंथपाल, जयहिंद कॉलेज ॲन्ड बसंतसिंग इन्स्टि. ऑफ सायन्स, मुंबई १.

भट, वासुदेव विष्णू (९–१–१९११). प्रथम कार्यवाह व नंतर प्रमुख कार्यवाह, मुंबई मराठी ग्रंथसंग्रहालय, १९३८–४७, १९४९→महाराष्ट्रातील ज्येष्ठ ग्रंथालय कार्यकर्ते.

कार्य—कार्यवाह, मुंबई व उपनगर साहित्य संमेलन, १९४५; मुंबई, उपनगर व ठाणे जिल्हा वाचनालय परिषद, २, १९४५; कार्यवाह, मराठी ग्रंथालय संघ, १९४६–४९; महाराष्ट्र ग्रंथालय संघात गेली १७ वर्षे विविध कार्य–संस्थापक सदस्य, कार्यवाह, प्रमुख कार्यवाह, १९५०–६५, कार्याध्यक्ष १९६५–६७; संस्थापक सदस्य व कार्योपाध्यक्ष, महाराष्ट्र राज्य ग्रंथालय संघ, १९६२–६७; सदस्य, संपादक मंडळ, साहित्य सहकार व गेली १६ वर्षे साहित्य सहकारच्या प्रकाशनाची सर्व व्यवस्था; गेली १७ वर्षे महाराष्ट्र ग्रंथालय परिषदेची व्यवस्था–आयोजन, कार्यक्रम, नियोजन व ठराव इ. संबंधी व्यवस्था पाहतात; ग्रंथालय सल्लागार समिती सभासद; सरकारकडे वेळोवेळी नेलेल्या शिष्टमंडळाचे नेतृत्व.

इतर कार्य : संस्थापक व कार्यवाह, साहित्य सहकार संघ लि., १९५०–६४, कार्याध्यक्ष, १९६५–६७; सदस्य, का. मंडळ, मुंबई मराठी साहित्य संघ, २ वर्षे; सदस्य, नियामक मंडळ, महाराष्ट्र साहित्य परिषद; संचालक, युगवाणी प्रकाशन, १९५०–५५; संचालक, फेमस प्रिंटर्स, १९५०–६०. प्रका–ग्रंथालयांच्या प्रश्नावर स्फुट लेखन. पत्ता–१८८ एफ्, भीमराव वाडी, ठाकुरद्वार, मुंबई २.

भट, कु. सुधा वासुदेव (१–७–१९३८). बी. ए., डिप्. लिब्. (मुंबई); साहा. ग्रंथपाल, सचिवालय केंद्रीय ग्रंथालय, १९६४→पत्ता–१८८ एफ्, भीमरावदाडी, ठाकुरद्वार, मुंबई २.

भदे, सौ. माला मधुकर (१५–२–१९३१). एम्. ए., डिप्. लिब्.; ग्रंथपाल, गव्हर्नमेंट डेन्टल कॉलेज ॲन्ड हॉस्पिटल, १९६६→ पत्ता–द्वारा चंद्रस भुवन, दहिसर, मुंबई ६८.

भिवंडकर, शोभना गणपत (२८–११–१९३५). बी. ए., डिप्. लिब्.; ग्रं. सा., जे. एन्. पेटिट इन्स्टिट्यूट, १९५३–५५; मुंबई विद्यापीठ ग्रंथालय, १९५९; ग्रंथपाल, गव्हर्नमेंट लॉ कॉलेज, १९५९→ पत्ता–१३, सदाशिव स्ट्रीट, क्षत्रिय भुवन, गिरगाव, मुंबई ४.

भिसे, सौ. ज्योति कुसुमाकर (१८–९–१९४४). बी. ए. (ऑ.), बी. लिब्.; ग्रं. सा., मुंबई विद्यापीठ ग्रंथालय, मुंबई १.

मडके, मनोहर राजाराम (८–६–१९४०). ग्रं. सा., पार्ले कॉलेज, १९५९→ पत्ता–१५ मालती निवास, निमकर चाळ, रामनगर, डोंबिवली, जि. ठाणा.

मडिमन, सुमती आत्माराम (२८–९–१९३१). एम्. ए., डिप्. लिब्.; व्याख्याती, ग्रं. वर्ग, एस्. एन्. डी. टी. महिला विद्यापीठ, १९६१–६४; व्याख्याती व साहा ग्रंथपाल, मुंबई विद्यापीठ ग्रंथालय, १९६५→

पत्ता–क्र. ७, रोझ टेरेसा बिल्डिंग, २ सुभाष बोस रोड, विलेपार्ले पूर्व, मुंबई ५७. ए. एस्.

मंत्री, हेमलता मोरेश्वर. बी. एस्सी., बी. लिब्.; ग्रं. सा., टाटा इन्स्टिटयूट ऑफ फंडामेंटल रीसर्च, १९६५→ पत्ता–परिमल बिल्डिंग, प्लॉट नं. ८०, शिवाजी पार्क, दादर, मुंबई २८.

मनसुखानी, श्रीमती एच्. एम्. ए., डिप्. लिब्.; ग्रंथपाल, रामनिरंजन झुनझुनवाला कॉलेज, मुंबई ७७.

मनोहर, मधुसूदन नरहर (१७–८–१९४१). बी. एस्सी., डिप्. लिब्. (मुंबई); माजी ग्रंथपाल, इंडियन सेंट्रल कॉटन कमिटी; ग्रंथपाल, हाफकिन इन्स्टिटयूट, १९६४→ पत्ता–द्वारा श्री. फडके, जाधव निवास, भंडार आळी, ठाणा.

मराठे, पांडुरंग विठ्ठल (२९–७–१९३०). बी. ए. (स्पेशल), डिप्. लिब्.; ग्रं. सा., फिल्म्स डिव्हिजन, १९५५→पत्ता–गोपालकृष्ण धाम, ताराबाग, मामलतदार वाडी, रस्ता नं. ३, मालाड पश्चिम, मुंबई ६४.

महाजन, पुष्पलता महादेव (५–३–१९३७). बी. एस्सी., डिप्. लिब्.; ग्रं. सा., मुंबई विद्यापीठ ग्रंथालय, मुंबई १.

माणगावकर, वासुदेव केशव (२०–१०–१९२५). बी. एस्सी., एल् एल् बी., सी. ए. व्यवसाय– इंडस्ट्रियल डेव्हलपमेंट बँक ऑफ इंडियामध्ये नोकरी कार्य–व्यवस्थापक, ग्रं. वर्ग, महाराष्ट्र व नंतर मुंबई ग्रं. संघ, १९५१–५४ कार्यकारिणी सदस्य, संयुक्त कार्यवाह–१९५५–५६, १९६१–६२, मुंबई ग्रं. संघ; सदस्य, नियामक मंडळ, महाराष्ट्र रा. ग्रं. संघ., मुंबई मराठी ग्रंथसंग्रहालयाच्या कार्यात भाग. पत्ता–१९ सीता बिल्डिंग, ३८६ डी, वि. पटेल रोड, मुंबई ४.

मालेगावकर, सौ. प्रमिला अविनाश (४–२–१९४१). बी. एस्सी; डिप्.लिब्.; ग्रं. सा., टाटा इन्स्टिट्यूट ऑफ फंडामेंटल रीसर्च पत्ता–पालन सोजपाल बिल्डिंग, बी. ७३., सी. के. बोले रोड, दादर, मुंबई २८.

मार्शल, डी. एन्. (२५–४–१९०६). एम्. ए. (मुंबई, १९३०), डिप्. लिब्. (मुंबई, १९४४); ग्रंथपाल, मुंबई विद्यापीठ ग्रंथालय, १९४७→ कार्य–अध्यक्ष, ऑल इंडिया लायब्ररी कॉन्फरन्स, पाटणा, १९६४; १९५३ मध्ये व्हिएन्ना येथें आय. एफ्. एल. ए. सभेच्या वेळी भारतीय ग्रंथालय संघाचे प्रतिनिधित्व केले; भारतीय ग्रं. संघ व ईयास्लिक यांचे उपाध्यक्ष; अध्यापक व प्रमुख, ग्रं. वर्ग, मुंबई विद्यापीठ. स्फुट लेखन. पत्ता–१८ मिलिटरी स्क्वेअर, फोर्ट, मुंबई १.

मिस्त्री, खुर्शेद जाल (२०–१२–१९३३). एम्. ए., डिप्. लिब्.; ग्रं. सा.,

मुंबई विद्यापीठ ग्रंथालय, मुंबई १.

मेणकूरकर, कांता महाबळेश्वर (९–३–१९३८). बी. ए., डिप्. लिब्.; पर्यवेक्षक, साहाय्यक ग्रंथपाल, मुंबई मराठी ग्रंथसंग्रहालय, १९६५→ अध्यापक, ग्रं. वर्ग., मुंबई ग्रं. संघ. पत्ता–जगन्निवास, १ ला मजला, लेडी जमशेटजी रोड मुंबई २८.

मेनन, के. जी. के. डिप्. लिब्. (मुंबई); ग्रं. सा., टाटा इन्स्टिट्यूट ऑफ् फंडामेंटल रीसर्च, १९४६ →पत्ता–२१ अलेक्झांड्रा टेरेस, व्हिक्टोरिया गार्डन, भायखळा, मुंबई २७.

मोघे, जयंत महादेव (११–१–१९३७). बी.ए.(स्पेशल), बी. कॉम्., डिप्. लिब्.; ग्रंथपाल–साधना स्कूल ऑफ एज्युकेशनल रीसर्च ॲन्ड ट्रेनिंग, १९६२–६४; नरसी मोनजी कॉलेज ऑफ कॉमर्स ॲन्ड इकॉनॉमिक्स १९६४ →पत्ता–शिवकुटीर, प्लॉट नं. ५४, श्रीकृष्णनगर, बोरिवली पूर्व, मुंबई ६६.

मोदगी, व्ही. व्ही. बी. ए., डिप्. लिब्.; ग्रंथपाल, एस्. आय. इ. एस्. कॉलेज, मुंबई २२.

मोहिते, मधुसुदन चांगदेव (२१–१–१९४३). ग्रं. प्र.; ग्रं. सा., सिद्धार्थ कॉलेज ऑफ लॉ, मुंबई १, १९६४→

म्हात्रे, श्रीमती के. व्ही. एम्. ए., डिप्. लिब्.; ग्रंथपाल, सिडनहॅम कॉलेज, मुंबई १.

राईलकर, मधुसूदन गोपाळ (२–९–१९३७). ग्रं. प्र.; ग्रं. सा., टाटा इन्स्टिट्यूट ऑफ फंडामेंटल रीसर्च, १९६१→ पत्ता–द्वारा पिटकर ब्रदर्स, लक्ष्मी निवास, मुलुंड पश्चिम, मुंबई ८०.

रांजणकर, यशवंत कृष्णराव (२३–७–१९३२). एम्. ए., ग्रं. प्र.; प्रमुख ग्रंथपाल, मुंबई मराठी ग्रंथसंग्रहालय, १९६२→ सदस्य, कार्यकारी मंडळ, महाराष्ट्र ग्रं. सं., संपादक, साहित्य सहकार, कार्यवाह, म. ग्रं. संघ, १९६५–६७. नाटके, कथासंग्रह प्रसिद्ध. पत्ता–सुनील कॉटेज, घोडबंदर रोड, गोरेगाव, मुंबई ६२.

राजे, चंद्रकांत गजानन (१५–९–१९२९). एम. ए., डिप्. लिब्.; वरिष्ठ साहाय्यक, मुंबई विद्यापीठ ग्रंथालय, मुंबई १.

राणे, नाना आत्मारामराव (३०–५–१९१८). एम्. ए., डिप्. लिब्; लेखनिक १९४८–५२; वरिष्ठ ग्रं. साहाय्यक, १९५२–५७; ग्रंथपाल, डिपार्टमेंट ऑफ् केमिकल टेक्नॉलॉजी, मुंबई विद्यापीठ, १९५७→ पत्ता–९८/१००, नायगाव क्रॉसरोड, माधववाडी, दादर, मुंबई १४.

रामचंद्रानी, जेठमल हिरानंद (३–१–१९१६). ग्रं. सा., महर्षी दयानंद

कॉलेज, १९६३→ पत्ता–बॅरॅक १४।८१ सेक्शन ३० बी., उल्हासनगर ४ (कल्याण).

रामानी, श्रीमती एम्. के. बी. एससी. (ऑ.), डिप्. लिब्; ग्रंथपाल, गव्हर्नमेंट इन्स्टिट्यूट ऑफ् प्रिंटिंग टेक्नॉलॉजी, मुंबई १.

रायतूरकर, सुफला हरी (२५–८–१९३९). एम्. ए., बी. लिब्.; ग्रं. सा.; एस्. एन. डी. टी. महिला विद्यापीठ, १९६६→ पत्ता–द्वारा एस्. एम्. कामत, बी १, सुंदर सदन, ६३ ए मॉक्टर रोड, मुंबई ४.

राव, कृष्ण राघवेंद्र (४–१०–१९२४). एम्. ए., बी. एड्., डिप्. लिब्.; ग्रंथपाल, टाटा इन्स्टिट्यूट ऑफ सोशल सायन्स ग्रंथालय, मुंबई ७१, १९६०→ पत्ता–४।२ उपेन्द्रनगर, दादर, मुंबई २८.

रावळे, भगवान महादेव (१५–७–१९३०). ग्रंथपाल, आय. सी. आय. स्पोर्टस् क्लब, १९६५→ पत्ता–१२।५ कोंडाजी बिल्डिंग, जे. डब्ल्यू. रोड, परळ, मुंबई १२.

रिसबूड, ग. नी. बी. ए., डिप्. लिब्., ग्रं. सा., टाटा इन्स्टिट्यूट ऑफ फंडामेंटल रीसर्च, १९६१→ पत्ता–तुळपुळे-गोडबोले चाळ, रामनगर, डोंबिवली, जि. ठाणा.

रेगे, आर. पी. एम्. ए., डिप्. लिब्.; सेवानिवृत्त ग्रंथपाल, एल्फिन्स्टन कॉलेज, मुंबई १.

रेगे, शांताराम शंकर (२३–९–१९१९). बी. ए. (ऑ.), डिप्. लिब्. (मुंबई, १९४४); ग्रंथपाल, सिद्धार्थ कॉलेज ऑफ आर्टस् ॲन्ड सायन्स, १९४६→

कार्य–मुंबई ग्रं. संघाचे अनेक वर्षे कार्यवाह, १९६२ पासून अध्यक्ष, अध्यापक व संचालक, ग्रं. वर्ग, मुंबई ग्रंथालय संघ, १९५०–६७; संचालक, ग्रं. वर्ग, महाराष्ट्र लेबर वेल्फेअर बोर्ड १९६४–६७; माजी संपादक, साहित्य सहकार; सदस्य, कार्यकारी मंडळ, महाराष्ट्र ग्रं. संघ १९५०–६७; सदस्य, व्यवस्थापक मंडळ, महाराष्ट्र राज्य ग्रं. संघ १९६२–६७; सदस्य, ग्रंथनिवड समिती, महाराष्ट्र सरकार; सदस्य, प्लॅनिंग कमिशन वर्किंग ग्रुप फॉर लायब्ररीज, १९६४–६५; अध्यापक, ग्रं. वर्ग, मुंबई विद्यापीठ, १९६३–६५; एस्. एन्. डी. टी. महिला विद्यापीठ १९६५–६७; ग्रंथालय परिषदेंत अभिरूप लोकसभा (मॉक पार्लमेंट) व अभिरूप अभियोग (मॉक ट्रायल) याचे प्रयोग सादर.

प्रका–साहित्य सहकार तसेच वृत्तपत्रे व नियतकालिकांमध्ये इंग्रजी व मराठी विविध लेखन. विनोदी लेखन मराठी मासिकांतून तसेंच विडंबन काव्य. ग्रंथ : 'आताशी मराशी' व 'सुरंग' पत्ता–१९ भाई जीवनजी लेन, ठाकुरद्वार, मुंबई २.

ललवाणी, रत्ना धरमदास (५–१२–१९३९). एम्. ए., डिप्. लिब्.;

ग्रंथपाल, चांद्रा कॉलेज ऑफ कॉमर्स ॲन्ड इकॉनॉमिक्स, १९६१→ पत्ता–४३ बी, गीता भवन, वार्डन रोड, मुंबई २६.

ललवाणी, श्रीमती शालिनी बी. (९–६–१९२९). बी. ए., डिप्. लिब्.; ग्रं. सा., मुंबई विद्यापीठ ग्रंथालय, मुंबई १.

लिमये, भालचंद्र दत्तात्रय (११–१–१९३१). बी. एस्सी.; डिप्. लिब्.; (मुंबई, १९५७); १९५७ पासून एम्. ई. एस्. कॉलेज, पुणे; रूरकेला स्टील प्लँट, ओरिसा येथे साहा. ग्रंथपाल म्हणून व नंतर जे. एस्. एम्. कॉलेज, अलिबागचे ग्रंथपाल म्हणून काम. सध्या ग्रंथपाल, जमनालाल बजाज इन्स्टि. ऑफ मॅनेजमेंट स्टडीज्, मुंबई विद्यापीठ, १६४ बॅक्बे रेक्लमेशन, रस्ता ३ रा, मुंबई १. पत्ता–४० अ, नवरे बिल्डिंग, टिळकनगर, डोंबिवली (पूर्व), ठाणे.

लेले, रामचंद्र केशव (२९–६–१९१८). बी. ए., डिप्. लिब्. (मुंबई); ग्रंथपाल, महाराष्ट्र विधानमंडळ ग्रंथालय, १९५७–६२; सहसंपादक, महाराष्ट्र टाइम्स, १९६२→ स्फुट लेखन. पत्ता–२ सुगत निवास, अक्षीकर रस्ता, दादर, मुंबई २८.

लोबो, थॉमस (४–९–१९३३). ग्रं. सा., सेंट झेवियर्स कॉलेज, १९६०→ पत्ता–२९५, डॉ. सी. एच्. स्ट्रीट, मुंबई २.

वकील, कु. खदिजा तय्यबजी (७–१०–१९३८). एम. ए., बी. लिब्.; ग्रंथपाल, सोफिया कॉलेज, १९६६→ पत्ता–५२ सी. के. बिल्डिंग, जीजीभाई दादाभाई लेन, फोर्ट, मुंबई १.

वकील, पी. एम्. ग्रथपाल, प्रिन्स ऑफ वेल्स म्युझियम ऑफ वेस्टर्न इंडिया, मुंबई १.

वजिफदार, डॉ. माणेक बापूजी (४–७–१९१५). एम्. एस्सी., पी एच्. डी., एम्. आय. एन्. एफ्. एस्सी., डिप्. लिब्. (मुंबई); माजी ग्रथपाल, इन्स्टिट्यूट ऑफ सायन्स, मुंबई; गेली १५ वर्षे ग्रंथपाल, टाटा इन्स्टिट्यूट ऑफ फंडामेंटल रीसर्च. कार्य–अध्यापक, ग्रं. वर्ग, मुंबई व एस. एन्. डी. टी. विद्यापीठ; काही विद्यापीठांत बोर्ड ऑफ स्टडीज इन लायब्ररी सायन्सचे सदस्य; ग्रथालय परिषदांत, चर्चासत्रांमध्ये निबंध वाचन व भाग; मुंबई ग्रंथालय संघात काही वर्षे कार्य; इंडिया व्हीट लोन एज्यु. एक्स्चेंज कार्यक्रमानुसार अमेरिकेतील ग्रंथालयाचे निरीक्षण १९५५; प्रका–अनेक निबंध प्रकाशित. पत्ता–कसरू बाग, कुलाबा, मुंबई ५.

वाकनीस, त्र्यंबक दिनकर (१६–१२–१९०२). बी. ए. (ऑ.) (मुंबई, १९२३). १९२३–२६ इंग्लंडमध्ये आय्. सी. एस्. व बी. ए. केंब्रिजचा अभ्यास; १९२६–३३ महसुली अधिकारी, बडोदा राज्य; १९३३ मध्ये

ग्रंथपालनाचे शिक्षणासाठी बडोदा सरकारने इंग्लंडला पाठविले. तेथे लंडन स्कूल ऑफ लायब्ररी सायन्सचा अभ्यासक्रम पुरा करून लायब्ररी असोसिएशन, लंडनची फेलोशिप (एफ्. एल्. ए.) प्राप्त केली. त्यानंतर अमेरिकेतील ग्रंथालयांचे निरीक्षण. क्युरेटर, सेंट्रल लायब्ररी, बडोदा, १९३३-४६; क्युरेटर ऑफ लायब्ररीज, मुंबई प्रांत, १९४९-५८; ग्रंथपाल, मध्यवर्ती ग्रंथालय, मुंबई, १९६०-६१.

कार्य-निमंत्रक, अखिल भारतीय ग्रं. परिषद, ७ वी, बडोदा, १९४६; अध्यक्ष, अखिल भारतीय ग्रं. परिषद, ९ वी, इंदोर, १९५१; अध्यक्ष, महाराष्ट्र ग्रं. परिषद, पहिली, पुणे, १९४९; अध्यक्ष, कुलाबा जिल्हा ग्रं. परिषद, ४ थी, पेण १९५१; सदस्य, लायब्ररी ॲडव्हायसरी कमिटी, भारत सरकार, १९५८-५९; सदस्य, ग्रंथनिवड समिति, महाराष्ट्र राज्य; मुंबई विद्यापीठाच्या ग्रं. वर्गात अध्यापनाचे व काही विद्यापीठांत परीक्षक म्हणून काम केले.

प्रका-(१) ग्रंथसंस्कार (२) तालिकादर्श (३) ॲनाटॉमी ऑफ बुक्स (४) फॉरिन लायब्ररीज (५) बरोडा लायब्ररीज (६) बुक्स ओल्ड ॲन्ड न्यू (७) आयडीअल्स ऑफ एज्युकेशन. इंग्रजी व मराठी स्फुट लेखन. पत्ता- श्री निकेतन, २१७ पूर्व शीव मार्ग, मुंबई २२ डी. डी.

वाघ, एन्. जी. एम्. एस्सी., डिप्. लिब्.; ग्रंथपाल, सेठ जी. एस्. मेडिकल कॉलेज, मुंबई १२.

वाटवे, अनंत विठ्ठल (१७-९-१९१३). एम्. ए., डिप्. लिब्. (मद्रास, १९४२); ग्रंथपाल, व्हिक्टोरिया ज्युबिली टेक्निकल इन्स्टिट्यूट, १९४२→ पत्ता-१२१ हिंदू कॉलनी, ५ वी गल्ली, दादर, मुंबई १४.

विद्वांस, एन्. व्ही. बी. ए., डिप्. लिब्.; ग्रंथपाल, बॉम्बे स्मॉल कॉजेस कोर्ट, बार लायब्ररी, मुंबई २.

विळेकर, सौ. मिनल मदन (१३-८-१९३५) ग्रं. प्र.; ग्रं. सा., मुंबई म. ग्रंथसंग्रहालय, १९५५-६५; खालसा कॉलेज, १९६५→ पत्ता-२९५, मिराडा बिल्डिंग, न. चिं. केळकर रस्ता, दादर, मुंबई २८.

वैद्य, सुधा गोपाळ (१-८-१९३५). एम्. ए., डिप्. लिब्.; वरिष्ठ साहाय्यक, मुंबई विद्यापीठ ग्रंथालय, मुंबई १.

व्यास, हिंमतलाल कालिदास (३१-१२-१९०९). डिप्. लिब्. (इंपीरियल लायब्ररी, कलकत्ता, १९३७). ग्रं. सा., कमिशनर ऑफ एज्युकेशन लायब्ररी, बडोदा, १९३३-३५; सेंट्रल लायब्ररी, बडोदा, १९३५-४०; मुंबई विद्यापीठ ग्रंथालय, १९४२-४४; साहा. ग्रंथपाल, ग्रंथपाल, व नंतर कार्यवाह, पीपल्स फ्री रीडिंग रूम ॲन्ड लायब्ररी, १९४१→

कार्य-संस्थापक सदस्य व सदस्य, कार्यकारी मंडळ, मुंबई ग्रं. संघ, १९५०-६७;

काही वर्षे भारतीय ग्रं. संघाचे उपाध्यक्ष; महाराष्ट्र स्टेट लायब्ररी स्टाफ युनियन, मुंबई व इतर सामाजिक संस्थांमध्ये भाग. स्फुट लेखन. पत्ता–श्रीकृष्णनिवास, सिल्क बझार, काळबादेवी पोस्ट ऑफीसजवळ, मुंबई २.

शाह, श्रीमती किशोरी. एम्. ए., एम्. लिब्.; ग्रंथपाल, सर जे. जे. कॉलेज ऑफ आर्किटेक्चर, मुंबई १.

शाह, जे. आर. बी. ए., *डिप् लिब्.; ग्रंथपाल, सिंदिया शिपिंग ॲन्ड शिपबिल्डिंग* लायब्ररी, मुंबई १.

शाह, मनहार मुनीलाल (२९–१–१९३७). ग्रं. प्र.; वरिष्ठ ग्रंथालय साहाय्यक, *भारतीय विद्याभवन, १९६२→ पत्ता–द्वारा डॉ. दिवाण, डोंगरे बिल्डिंग,* ताडदेव रस्ता, मुंबई ७.

शिरवळकर, राजाराम सखाराम (३१–३–१९०७). ग्रं. प्र; साहा. ग्रंथपाल आणि नंतर ग्रंथपाल, दादर शाखा, पीपल्स फ्री रीडिंग रूम ॲन्ड लायब्ररी, १९४३–६१; ग्रंथपाल, घोबीतलाव शाखा, १९६१–६६; ग्रंथपाल, गजेंद्रगडकर स्मारक ग्रथालय, मुंबई मराठी साहित्य संघ, १९६६→ माजी खजिनदार, महाराष्ट्र लायब्ररी स्टाफ युनियन, मुंबई. पत्ता–१ बी, सरस्वती बाग, जोगेश्वरी (पूर्व), मुंबई ६०.

शिवदे, दत्तात्रय गोपाळ (१४–१०–१९२७). बी. ए., बी. कॉम्., डिप्. लिब्.; ग्र. सा., रामनारायण रुइया कॉलेज, १९५०–५५; ग्रंथपाल, सिडेन हॅम कॉलेज, १९५५–५९; ग्रंथपाल, पार्ले कॉलेज, १९५९→ पत्ता–७२।५ शिवानंद प्ले ग्राउंड क्रॉस रोड, विलेपार्ले पूर्व, मुंबई ५७.

शुक्ला, प्रबोधिनी जयकुमार (२२–३–१९३२). एम्. ए., डिप्. लिब्. ग्रं. सा., मुंबई विद्यापीठ ग्रंथालय, मुंबई १.

शेटे, प्रभाकर वामनराव (१८–८–१९२५). बी. एस्सी., डिप्. लिब्.; ग्रं. सा., प्रिन्स ऑफ वेल्स म्युझियम, १९५३–६१; ग्रंथपाल, के. जे. सोमय्या कॉलेज, १९६१→ पत्ता–७७१ पारशी कॉलनी, रस्ता क्र. ४, दादर, मुंबई १४.

शेट्टी, सुंदर संकप्पा ग्रं. सा., गांधी स्मारक संग्रहालय, १९५७→

शेषाचारी, एम्. रेखा (३०–६–१९३८). एम. ए., डिप्. लिब्.; ग्रं. वर्ग *व्याख्याता, मुंबई विद्यापीठ ग्रंथालय,* मुंबई १.

संजगिरी, इंदुवाला आत्माराम (१५–१२–१९४२). ग्रं. प्र.; ग्रं. सा., भारतीय विद्याभवन, १९६५→ पत्ता–१ धर्मनिवास, ताडदेव रस्ता, मुंबई ७.

संत, रत्नप्रभा गोपीनाथ (३०–६–१९४६). ग्रं. सा., गव्हर्नमेंट लॉ कॉलेज, १९६५→ पत्ता–७६।६०४ मोतीलाल नगर, भाग ३, म. गांधी रस्ता, गोरेगांव, मुंबई ६२.

सरदेशपांडे, श्रीमती ए. पी. बी. ए., डिप्. लिब्.; ग्रंथपाल, सर जे. जे. स्कूल ऑफ आर्ट, मुंबई १.

सरदेसाई, सौ. माणिक अनंत (२२-१२-१९२८). बी. ए. (ऑ.), डिप्. लिब्.; ग्रं. सा., मुंबई विद्यापीठ ग्रंथालय, मुंबई १.

सहस्रबुद्धे, श्रीमती एम्. एम्. बी. ए., डिप्. लिब्.; ग्रंथपाल, बॉम्बे लेबर इन्स्टिटयूट, मुंबई १२.

सहस्रबुद्धे, श्रीमती एस्. एम्. बी. ए., डिप्. लिब्.; ग्रंथपाल, सेकंडरी ट्रेनिंग कॉलेज, मुंबई १.

सांकोळी, सौ. घनराणी दत्त (१२-४-१९३२). एम्. ए., डिप्. लिब्.; ग्रं. सा., मुंबई विद्यापीठ ग्रंथालय, मुंबई १.

साठे, पुरुषोत्तम रामचंद्र (७-७-१९२४). एम्. ए., डिप्. लिब्. (मुंबई); ग्रंथपाल, इंडियन मर्चंटस् चेंबर, १९५१-५८; तांत्रिक साहाय्यक, मुंबई विद्यापीठ ग्रंथालय, १९५८-५९; ग्रंथपाल-कीर्ती कॉलेज, १९५९-६४; एशियाटिक सोसायटी ग्रंथालय, १९६४→ कार्य-अध्यापक, ग्रं. वर्ग, मुंबई ग्रं. संघ, १९५१-६४; अध्यापक, ग्रं. वर्ग, मुंबई विद्यापीठ ३ वर्षे. मुंबई ग्र. संघात कार्य. सहकार्यवाह, महाराष्ट्र राज्य ग्रं. सं. १९६४-६६; ग्रंथालय परिषदांत, चर्चासत्रांत अभ्यासपूर्ण भाग. विपुल लेखन. पत्ता-'पितृवंदना', नेताजी सुभाष रोड, मुलुंड (पश्चिम), मुंबई ८०.

साप्ते, भालचंद्र धोंडो (२-६-१९३१). एम. ए., डिप्. लिब्. (पुणे, १९५९); ग्रंथपाल, डायरेक्टोरेट ऑफ एज्युकेशन, पुणे, १९५९-६३; उप ग्रंथपाल, महाराष्ट्र विधानमंडळ सचिवालय, १९६३→ पत्ता-अभ्युदयनगर, हाऊसिंग कॉलनी नं. २३, खो. क्र. १९९८, कॉटनग्रीन, मुंबई ३३.

सामंत, आशालता शंकर (९-११-१९४०). बी. एस्सी., बी. लिब्.; ग्रं. सा., मुंबई विद्यापीठ ग्रंथालय, मुंबई १.

सामंत, शोभा कल्याण (४-१०-१९४३). बी. ए., बी. लिब्.; ग्रंथपाल, एल्फिन्स्टन कॉलेज, १९६६→ पत्ता-शारदाश्रम, जी. ९, भवानी शंकर रस्ता, दादर, मुंबई २८.

साबे, वसंत परशुराम (२५-४-१९२९). एम्. ए., डिप्. लिब्, एस्. टी. सी.; ग्रंथपाल-इंडियन इन्स्टिटयूट ऑफ एज्युकेशन, मुंबई, १९५५-५८; श्री मौनी विद्यापीठ, गारगोटी, १९५९-६३; सर सीताराम अँड लेडी शांताबाई पाटकर कॉलेज ऑफ आर्टस अँड सायन्स, मुंबई ६२, १९६४→ कार्य-कोल्हापूर जिल्ह्यात भुदरगड तालुक्यात ग्रंथालय विस्तार योजना सुरू केली. साहित्य सहकार, जीवनशिक्षण इ. मासिकांत लेख. पत्ता-वृज भवन, ९२ जयप्रकाशनगर, गोरेगाव (पूर्व), मुंबई ६३.

सिंग, मोंगा जगजित (९-५-१९४०). बी. ए. (पंजाब), बी. लिब्. (विक्रम); ग्रं. सा., खालसा कॉलेज, १९६३→ पत्ता-३४ खालसा कॉलेज होस्टेल, किंग्ज सर्कल, माटुंगा, मुंबई १९.

सिंग, राजेंद्र रामधर (१-६-१९३५). बी. ए., ग्रं. प्र.; ग्रं. सा., फिल्म्स डिव्हिजन, १९६४→ पत्ता-फिल्म्स डिव्हिजन लायब्ररी, २४, पेड्डर रोड, मुंबई २६.

सिंग, एस. चेतन (१४-१०-१९१४). बी. ए., डिप्. लिब्. (दिल्ली); ग्रंथपाल-खालसा कॉलेज, लुधियाना, १९४९-५४; पेप्सू एज्युकेशन डिपार्टमेंट, १९५४-५६; खालसा कॉलेज, दिल्ली, १९५६-६१; खालसा कॉलेज, मुंबई, १९६१-६२; गुरुनानक खालसा कॉलेज, श्रीगंगानगर, १९६२-६३; गुरुनानक खालसा कॉलेज, मुंबई, १९६३→ पत्ता-खालसा कॉलेज फॅमिली क्वार्टर्स, माटुंगा, मुंबई १९.

सुरती, श्रीमती एन. एच. बी. ए.; बी. लिब्.; ग्रंथपाल, एम्. जी. एस्. एम्. वूमेन्स कॉलेज, मुंबई १९.

सुरावकर, मुरलीधर शांताराम (२८-२-१९३५). ग्रं. प्र.; ग्रंथपाल, बॉम्बे मॅनेजमेंट असोसिएशन लायब्ररी, १९५८→पत्ता-७ यशोदा निवास, राजवाडी, घाटकोपर, मुंबई ७७.

हमीदुल्ला, खतीब (१७-६-१९२८), एम्. ए., डिप्. लिब्. (पुणे, १९६४); ग्रंथपाल, अंजुमान-इ-इस्लाम उर्दू रीसर्च इन्स्टिट्यूट १९५७→ पत्ता-खैरुद्दीन मंझील, तळमजला, खो. नं. ८, काळा चौकी, मुंबई.

हावनूर, एस्. के. (१२-१-१९२९). एम्. ए., डिप्. लिब्.; साहा. ग्रंथपाल, टाटा इन्स्टिट्यूट ऑफ फंडामेंटल रीसर्च, १० वर्षे.

* * *

विभाग १ ला

पश्चिम महाराष्ट्र

(इ) इतर ठिकाणे

अनगळ, द. गो. (२६–२–१९२६). लेखनिक, नगरपालिका नगर वाचनालय, कराड. पत्ता–४४ सोमवार पेठ, कराड.

अलूरकर, यशवंत नारायण (२८–८–१९०९). ग्रं. प्र.; ग्रं. सा., पळ्ळेकर ग्रंथालय, मौनी विद्यापीठ, १९५९→ ग्रंथपाल व सहचिटणीस, श्री शाहू वाचनालय, गारगोटी, १९३५→ पत्ता–गारगोटी, जि. कोल्हापूर.

आचार्य, श्रीराम बाळकृष्ण (७–७–१९१९). नगर वाचनालय, सातारा, येथे गेली १७ वर्षे कार्यकारिणी सदस्य, कार्यवाह. महाराष्ट्र ग्रंथालय संघाच्या कार्यात संस्थापनेपासून भाग: सदस्य, कार्यकारी मंडळ १९४९→; ग्रंथालय परिषदात भाग. माजी कार्यवाह, पत्रकार संघ, सातारा; कार्यवाह, बहिःशाल शिक्षण मंडळ, ४ वर्षे; कार्यवाह, ४४ वे मराठी साहित्य संमेलन. पत्ता–११६ रामाचा गोट, दोशीवाडा, सातारा शहर.

आजगावकर, गणेश महादेव (८–८–१९२१). ग्रं. प्र.; ग्रं. सा., नगर वाचनालय, रत्नागिरी, १९४९–६१; प्राज पाठशाळा ग्रंथालय, वाई, १९६१–६२; विश्वकोश ग्रंथालय, वाई, १९६२→ ग्रंथालयविषयक वृत्तपत्रीय लिखाण. पत्ता–१२४ गंगापुरी, वाई.

आडकर, कृष्णाजी गणेश (१५–२–१९२९). बी. कॉम्., डिप्. लिब्. (पुणे, १९६१); ग्रंथपाल, डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर कॉलेज, महाड १९६१→ सदस्य, का. मंडळ, कुलाबा जि. ग्रं. संघ. पत्ता–वसंतवाडी, महाड, जि. कुलाबा.

आपटे, कृष्णाजी गोपाळ (११–६–१९३०). एल्एल्. बी. ॲडव्होकेट; कार्यवाह, सार्वजनिक वाचनालय, खेड १९५३–५५, १९६०–१९६६. सार्वजनिक वाचनालयासाठी पुढाकार घेऊन दुमजली नवी इमारत बांधली. (खर्च रुपये ३०,०००). पत्ता–माळ्यावरचा वाडा, खेड, जि. पुणे.

आळेकर, रामभाऊ बाळाजी ग्रंथपाल, जयहिंद वाचनालय, घामणी, २० वर्षे. पत्ता–मु. पो. घामणी, जि. पुणे,

उत्पात, पांडुरंग तुकाराम (१९१४). नगर वाचन मंदिर, पंढरपूर, या संस्थेशी गेली २५ वर्षे संबंध–१२ वर्षे अध्यक्ष व सध्या कार्यवाह. सदस्य, कार्यकारी मंडळ, महाराष्ट्र ग्रं. संघ. पत्ता–संपादक, गोफण, उत्पात गल्ली, पंढरपूर, जि. सोलापूर.

उदगावकर, एम्. एन्. एम. ए., डिप्. लिब्.; ग्रंथपाल, शिवाजी महाविद्यालय, बार्शी.

उपाध्ये, वसंत गणेश (२७–२–१९२२). बी. ए.; कार्याध्यक्ष, सार्वजनिक वाचनालय, नासिक, १९६२→ पत्ता–प्रधान बंगला, म. गांधी रस्ता, नासिक १.

औरंगाबादकर, मुरलीधर शंकर (१५–४–१९२५). व्यवसाय–व्यापार. कार्य–सार्वजनिक वाचनालय, नासिक या संस्थेचे प्रमुख कार्यकर्ते–कार्यवाह, १९५०–६४, १९६६→ कार्याध्यक्ष, १९६४–६६. महाराष्ट्र ग्रंथालय संघाच्या कार्यात विविध तऱ्हेने भाग–कार्यकारिणी सदस्य, कार्यवाह, १९६३–६७; संचालक, ग्रं. वर्ग, नासिक, १९६६; सदस्य, महाराष्ट्र रा. ग्रं. संघ, व्यवस्थापक मंडळ; महाराष्ट्र सरकारच्या लायब्ररी ॲडव्हायसरी कमिटीचे सदस्य; ओझर, लखक माळेगांव येथे ग्रंथालय स्थापना. पत्ता–कुंजव्हिला, आग्रा रोड, नासिक.

करंदीकर, विभावरी दत्तात्रय (८–५–१९४३). बी. ए. (ऑ.); ग्रंथपाल, बारामती कॉलेज, १९६५→ पत्ता–द्वारा डी. एस्. करंदीकर, वकील, बारामती, जि. पुणे.

करमरकर, चिंतामण त्रिंबक (२५–७–१९१७). व्यवसाय–सराफी. ग्रंथालय कार्यकर्ते व माजी अध्यक्ष, कर्मवीर नगर वाचन मंदिर, १० वर्षे. पत्ता–द्वारा मोरो गणेश करमरकर, चांदीचे व्यापारी, भाऊ सिंगजी रस्ता, जुन्या राजवाड्याजवळ, कोल्हापूर.

कापडिया, रमणलाल खेमचंद (२५–४–१९१६). बी. ए., बी. एड्.; कार्यवाह, सार्वजनिक वाचनालय, चांदवड, १९४७–६६. ग्रंथालयाचे संस्थापक व विश्वस्त. पत्ता–मु. पो. चांदवड, जि. नाशिक.

कांबळे, सदानंद श्रीपतराव (९–२–१९४२). ग्रं. प्र.; लेखनिक, वारणा महाविद्यालय ग्रंथालय, १९६४→ पत्ता–तळसंदे, ता. हातकणंगले, जि. कोल्हापूर.

कायस्त, आय्. एम्. ग्रं. प्र., कॉलेज ऑफ एज्युकेशन, नाशिक.

कासार, मधुकर वारकू (१५–३–१९४१). ग्रं. प्र.; ग्रंथपाल, हरेश्वर वाचनालय, पिंपळगाव, ता. पाचोरे, जि. जळगांव, १९६०→

कुंभार, चंद्रशेखर गुरुपाद (१–२–१९४६). ग्रं. सा., पछळेकर ग्रंथालय, मौनी विद्यापीठ, गारगोटी, १९६६→

कुंभार, राजाराम लक्ष्मण (१–१–१९४१). ग्रं. लेखनिक, नारायणगव्र बोरावके कॉलेज, श्रीरामपूर, जि. अहमदनगर.

कुलकर्णी, एकनाथ गजानन (१३–१२–१९३२). ग्रं. सा., हं. प्रा. ठा. महाविद्यालय, नाशिक, १९५७ →पत्ता–१६५०, जोगळेकर वाडा, दिल्ली दरवाजा, तिळभांडेश्वराजवळ, नाशिक.

कुलकर्णी, गुंडो भाऊराव (१६–८–१९१६). ग्रंथपाल, नगरवाचनालय, मंगळवेढे, जि. सोलापूर, १९३५ व १९६५→

कुलकर्णी, त्र्यंबक कृष्णाजी (२०–१०–१९२९). बी. ए., सहचिटणीस, वल्लभदास वालजी वाचनालय, जळगाव, २ वर्षे. गेली ७ वर्षे कार्यकारिणी सदस्य. पत्ता–२६७, विद्याविकास वर्ग, टिळकरोड, बळीरामपेठ, जळगाव.

कुलकर्णी, दत्तात्रय माधवराव (११–१२–१९३७). बी. ए., डिप्. लिब्. (नागपूर); ग्रं. सा., मेडिकल कॉलेज, नागपूर, १९५८–६२; ग्रंथपाल, मिरज मेडिकल कॉलेज, १९६२→ पत्ता–'आशीष' सप्रे बंगला, शिवाजी-नगर, मिरज, जि. सांगली.

कुलकर्णी, देविदास वि. (१८–१०–१९०९). एम्. ए., बी. टी.; चिटणीस वल्लभदास वालजी वाचनालय, जळगाव, १९४८–५७; सदस्य, कार्यकारी मंडळ, महाराष्ट्र ग्रंथालय संघ, १९४९–५९; जळगाव जिल्हा वाचनालय संघाची स्थापना (१९५०) व अनेक वर्षे त्याचे कार्य.

कुलकर्णी, प्रकाश रामचंद्र (२८–३ -१९४५). ग्रं. लेखनिक, काकाणी नगर वाचनालय, मालेगाव, ३ वर्षे. पत्ता–नेहरू चौक, मालेगाव, जि. नाशिक.

कुलकर्णी, पुरुषोत्तम गंगाधर (११–३–१९३३). ग्रं. प्र.; ग्रंथपाल, डोंबिवली नगरपालिका ग्रंथालय, १९५९→ पत्ता–दातार चाळ, फडके रोड, डोंबिवली, जि. ठाणे.

कुलकर्णी, बाळकृष्ण विष्णु (११–९–१९२८). चिटणीस, शहर वाचनालय, कवठे पिरान, ता. मिरज, जि. सांगली, १९५६–६६.

कुलकर्णी, मोरेश्वर बळवंत (१९–१२–१९००). ग्रंथपाल, नगर वाचनालय, जुन्नर, १९६५→ पत्ता–कल्याण पेठ, जुन्नर, जि. पुणे.

कुलकर्णी, शामकांत यादव (८–१–१९४८). लेखनिक, काकाणी नगर वाचनालय, मालेगाव १९६५→ पत्ता–नेहरू चौक, मालेगाव, जि. नाशिक.

कुलकर्णी, सुरेश अनंत उपचिटणीस, काकाणी नगर वाचनालय, मालेगाव १९६३–६७. पत्ता– गुरुवार पेठ, गवळी वाडा, मालेगाव, जि. नाशिक.

कुलकर्णी, हरि चिमणाजी (२०–११–१९३०). ग्रं. प्र. (१९५८); ग्रंथपाल, लोकमान्य टिळक वाचनालय, श्रीरामपूर, १९६१→ पत्ता–गिरमे वाडा, शिवाजी रस्ता, श्रीरामपूर, जि. अहमदनगर.

कुलकर्णी, कु. हेमलता नारायण (७–९–१९४५). ग्रं. लेखनिक, आर्टस ॲन्ड कॉमर्स कॉलेज, वाई, १९६३→ पत्ता–३१२ गंगापुरी, वाई.

कोतवाल, केशव अमृतराव (२–१२–१९३६). ग्रंथपाल, सार्वजनिक वाचनालय, चांदवड, जि. नाशिक, १९६०→

कोण्णूर, मधुकर भिमराव (४–५–१९३७). एम्. ए., डिप्. लिब्. (पुणे, १९६५); ग्रंथपाल, एम्. ई. एस्. हायस्कूल; डे. जि., पुणे, १९६५–६६; ग्रंथपाल, प्रताप कॉलेज, अंमळनेर, १९६६→ दोन लेख प्रसिद्ध.

कोल्हटकर, सौ. सुनीता रामचंद्र (२५–९–१९४२). ग्रं. प्र.; ग्रं. सा., विश्वकोश ग्रंथालय, वाई, १९६४→ पत्ता–६१ गंगापुरी, वाई.

खडके, जगन्नाथ अनंत हिशेबतपासनीस, काकाणी नगर वाचनालय, मालेगाव, १९६५–६७. पत्ता–२३८ वावीकर गल्ली, मालेगाव, जि. नाशिक.

खांडेकर, वसंत भरत (३०–२–१९३६). ग्रंथपाल, गं. पं. वाचनालय, भोर, १९६५→ पत्ता–५४२, आवराई आळी, खाडेकर वाडा, भोर.

खेडेकर, गोपाळ नारायण (३–५–१९४३). ग्रं. प्र.; ग्रंथपाल, श्रीरामेश्वर ग्रंथालय, मिठबाव, वाघोबाची वाडी, ता. देवगड, जि. रत्नागिरी १९६४→

गंधे, मुरलीधर कार्यवाह, व. वा. वाचनालय, जळगाव, ४ वर्षे; कार्यवाह, जळगाव जिल्हा वाचनालय संघ, ४ वर्षे. –सदस्य, का. मं., म. ग्रं. संघ.

गर्गे, भगवंत बळवंत (२६–३–१९०३). ग्रं. सा., गंगाधरशास्त्री गुणे आयुर्वेद महाविद्यालय, अहमदनगर, १९६१→ पत्ता–क्षीरसागर वाडा, देशमुख गल्ली, चौपाटी करंज्या जवळ, अहमदनगर.

गवांदे, दत्तात्रय धर्मराज चिटणीस, काकाणी नगर वाचनालय, मालेगाव, १९६०–६४, १९६५–६७. पत्ता–नेहरू चौक, मालेगाव, जि. नाशिक.

गाडगीळ, अमृत शिवराम (१३–७–१९३४). बी. ए., बी. कॉम्., डिप्. लिब्. (पुणे, १९६३); ग्रंथपाल–एस्. टी. सी. इन्स्टि. वाई, १९५५–५६; द्रविड हायस्कूल, वाई, १९५६–५७; मुधोजी कॉलेज, फलटण, १९५७–६२; साहा. ग्रंथपाल, केसरी मराठा ग्रंथशाला, पुणे, १९६२–६३; ग्रंथपाल, आर्टस् ॲन्ड कॉमर्स कॉलेज, वाई, १९६३→ पत्ता–५८३, गणपती आळी, वाई, जि. सातारा.

गाडगीळ, सौ. सरिता शरद (२२–१२–१९३४). ग्रं. सा., उल्हासनगर कॉलेज, १९६५→ पत्ता–भागवत बंगला, रामबाग लेन नं. ३, कल्याण, जि. ठाणे.

गानू, रामचंद्र पुरुषोत्तम (२१–६–१९२३). ग्रं. प्र. (१९४९); साहा ग्रंथपाल, हं. प्रा. ठा. महाविद्यालय, नाशिक, १९४९→

गायकवाड, टी. टी. ग्रं. सा., सायन्स कॉलेज, सातारा कँप.

गिरमल, अशोक सखाराम (१५–३–१९४५). ग्रंथपाल, श्रीसुभाष वाचनालय, अब्दुल्लाट, ता. शिरोळ, जि. कोल्हापूर, १९६५→

गुजराथी, बाबुलाल नथुसा (१२–१२–१९२०). आर. एम्. पी.; अध्यक्ष, सार्वजनिक वाचनालय, चांदवड, जि. नाशिक, १९५१–६६.

गुळवे, पुष्पा भास्कर बी. एस्‌सी., डिप्. लिब्. (पुणे); ग्रंथपाल, गव्हर्नमेंट पॉलिटेक्निक, जळगाव, १९६५→ पत्ता–२६७६ जिल्हा पेठ, जळगाव.

गुंजाळ, डॉ. दादाजी धर्माजी (१४–५–१९३३). बी. ए. एम्. ॲन्ड एस्. कार्यकारिणी सभासद, सार्वजनिक वाचनालय, चांदवड, १९६०→

गोखले, सौ. मंगला विष्णु (२४–७–१९३३). ग्रं. सा., उल्हासनगर कॉलेज, १९६५→ पत्ता–ब्राह्मण आळी, बदलापूर गाव, ता. कल्याण, जि. ठाणे.

गोरे, मोरेश्वर वासुदेव (१२–१२–१८९६). बी. ए. एलएल्. बी.; वकिलीचा व्यवसाय. अध्यक्ष, अहमदनगर जिल्हा वाचनालय, १९५६→ स्वागताध्यक्ष, महाराष्ट्र ग्रंथालय परिषद, १९५९, अहमदनगर. पत्ता–घ. नं. ३७१४ नवी पेठ, अहमदनगर.

घळसासी, रघुनाथ बळवंत (१९–१२–१८९३). ग्रंथपाल, सार्वजनिक वाचनालय, बुधगाव, ता. मिरज, जि. सांगली १९६३→

घोरपडे लक्ष्मण दत्तात्रय (१९२९). ग्रं. प्र., ग्रंथपाल, आपटे वाचन मंदिर, तालुका वाचनालय, इचलकरंजी, १९४५→ पत्ता–वॉर्ड नं. ७, घ. नं. २, गणपती हौदानजीक, इचलकरंजी, जि. कोल्हापूर.

चाफेकर, विश्वनाथ लक्ष्मण (३–५–१९२९). बी. ए. (ऑ.), हिंदी साहित्य सुधाकर; व्यवसाय–नोकरी, लाइफ इन्शुअरन्स कॉर्पोरेशन, सातारा डिव्हिजन ऑफिसमध्ये. कार्य : नगर वाचनालय, सातारा येथें कार्य-कार्यकारिणी सदस्य, १९५१–६७, कार्यवाह, १९५७–६१; ग्रंथालयांत बालविभाग, अभ्यासिका, कथास्पर्धा इ. उपक्रम सुरू केले; ११ ग्रंथालय परिषदांना उपस्थित, निबंध, ठराव द्वारभाग; काहीं निबंधांना पारितोषिकें; संस्थापक, ज्ञानविकास मंडळ, सातारा, १९५३ व त्याचे कार्यवाह; स्फुट लेखन. पत्ता–३५४ सोमवार पेठ, भाकरे वाडा, सातारा शहर.

चावरे, सुधीर व्यंकटेश (१०–९–१९४२). ग्रं. प्र., ग्रंथपाल, स्वाध्याय महाविद्यालय, पुणे, १९६३–६४; श्री शिवाजी मराठा हायस्कूल, पुणे, १९६४–६६; गं. गुणे आयुर्वेद महाविद्यालय, अ. नगर, १९६६.

चिटणीस, लक्ष्मण महादेव (३०-१०-१९०५). ग्रं. सा., श्री. पंचम खेमराज महाविद्यालय, सावंतवाडी, १९६४→ पत्ता-३११ माठे वाडा, सावंतवाडी, जि. रत्नागिरी.

चोळकर, कृष्णाजी सीताराम (१३-११-१९२६). एम्. ए. (हिंदी), (१९६२), (पॉलि. सोशिऑ), (१९६३), डिप्. लिब्. (पुणे, १९६१); ग्रंथपाल, हं. प्रा. ठा. महाविद्यालय, नाशिक, १९६३→ अध्यापक, ग्रं. वर्ग, नाशिक, १९६६. स्फुट लेखन. पत्ता-३६० रविवार पेठ, देवघर गल्ली, नाशिक,

चौधरी, वसंतराव सिताराम (१९-८-१९१८). बी. ए. (ऑ.), डिप्. लिब्. (पुणे, १९६४); ग्रंथपाल, मुळजी जेठा आर्टस् ॲन्ड सायन्स कॉलेज, जळगाव, १९५६→ पत्ता-फायर रेंजसमोर, जिल्हापेठ, जळगाव.

छाटवार, हिरालाल मोहनलाल (२१-११-१९२१); ग्रं. प्र.; ग्रंथपाल, श्री गुजराती सेवा समाज वाचनालय, सांगली, १९५७→

जकाती, वी. सी. एम्. ए., एम् लिब्. एस्सी (दिल्ली); ग्रंथपाल, शिवाजी विद्यापीठ ग्रंथालय, कोल्हापूर, १९६६→ प्रमुख, ग्रंथालयशास्त्र विभाग, शिवाजी विद्यापीठ.

जवेरी, वासुदेव काळूमल (२८-१२-१९२८). ग्रं. सा., उल्हासनगर कॉलेज, १९६१→

जाधव, ए. आर. ग्रं. सा., दहिवडी कॉलेज, दहिवडी, जि. सातारा.

जाधव, विनायक रामचंद्र (२१-१-१९२७). ग्रंथपाल, मराठी ग्रंथसंग्रहालय व मोफत वाचनालय, वसई, १२ वर्षे→ पत्ता-गौळ वाडा, वसई, जि. ठाणे.

जेसवानी, मोहन हरिराम (१५-९-१९४२). ग्रं. सा., उल्हासनगर कॉलेज, १९६५→ पत्ता-ब्लॉक ८९२, सेक्शन २०, उल्हासनगर ३.

जोगळेकर, अविनाश सीताराम (१०-८-१९३७). बी. ए. (ऑ.), डिप् लिब्. (मुंबई, १९६०); ग्रं. सा., मराठवाडा विद्यापीठ ग्रंथालय, ५ वर्षे; ग्रंथपाल, प्रताप कॉलेज, अंमळनेर, १९६५-६६; ग्रंथपाल, विद्या वर्धिनी सभेचे वाङ्मय आणि वाणिज्य महाविद्यालय, धुळे, जून १९६६→ पत्ता-१५१४ खोल गल्ली, पाच्ये मेडिकल स्टोअर्स समोर, धुळे.

जोशी, आप्पा नरसिंह (२१-५-१९०६), ग्रंथपाल, डॉ. वैशंपायन मेमोरियल मेडिकल कॉलेज, सोलापूर, १९६५→ पत्ता-ब्लॉक नं. ६, शोभानगर, सोलापूर कँप.

जोशी, प्रभाकर नारायण (१३-८-१९३५). बी. एस्सी., साहा. ग्रंथपाल, नॅशनल रेयॉन कॉर्पोरेशन टेक्निकल लायब्ररी, १९६२→ पत्ता-क्वार्टर नं. आर. एस्. ५१७।५२, नॅशनल रे. कॉलनी, मोहोन-कल्याण.

जोशी, माधव भाऊराव (२२–९–१९१५). ग्रं. प्र. (१९४८); ग्रंथपाल, व. वा. वाचनालय, जळगाव. १५ वर्षे; ग्रं. सा., विक्रम विद्यापीठ, उज्जैन, १ वर्ष; ग्रंथपाल, भुसावळ आर्टस ॲन्ड कॉमर्स कॉलेज, भुसावळ १९६६→ पत्ता—भालूदकर वाडा, नवी पेठ, खानदेश मिलसमोर, जळगाव.

जोशी, रत्नाकर सीताराम (२५–१०–१९४१). ग्रं. प्र.; ग्रं. सा., आर्टस ॲन्ड कॉमर्स कॉलेज, कोपरगाव, १९६२→ पत्ता—म्हाळसाकांत चौधरी वाडा, कोपरगाव, जि. नगर.

जोशी, विनायक रघुनाथ (२७–३–१९०२), ग्रं. प्र. (१९५१); ग्रंथपाल, श्रीनागोजीराव पाटणकर स्मारक वाचनालय, पाटण, जि. सातारा, १९४७→

झरेकर, वसंत गोपीनाथ (१–४–१९४२). ग्रं. सा., कर्जत कॉलेज, कर्जत, जि. अ. नगर, १९६४→

झापडेकर, नासिर शमसुद्दीन (१०–१२–१९४५). ग्रं. लेखनिक, गव्ह. पॉलिटेक्निक, रत्नागिरी, १९६६→ पत्ता—घ. नं. २१२, माल्वणकर यांचा वाडा, रत्नागिरी,

टकले, प्रभाकर दत्तात्रय. नासिकच्या सार्वजनिक वाचनालयाचे कार्यकर्ते, कार्यकारिणी सदस्य व कार्यवाह, १९६४–६५. पत्ता—चांदवडकर गल्ली, नाशिक.

टिकेकर, श्र. चिं. ( ). एम्. ए., डिप्. लिब्. (मुंबई). माजी ग्रंथपाल, गव्हर्नमेंट पॉलिटेक्निक्, सोलापूर, सध्या सा. ग्रंथपाल, शिवाजी विद्यापीठ ग्रंथालय, कोल्हापूर. व्याख्याते, ग्रं. वर्ग, शिवाजी विद्यापीठ. स्फुट लेखन. पत्ता—शशिकांत निवास, राजारामपुरी, ४ थी गल्ली, कोल्हापूर.

टिळक, मधुकर गोविंद (३–६–१९३०). ग्रं. लेखनिक, आर्टस् ॲन्ड कॉमर्स कॉलेज, वाई, १९६५→ पत्ता—१४३१ रविवार पेठ, वाई.

टेंभेकर, मोरेश्वर विश्वनाथ (२५–११–१९१८). ग्रंथपाल, शहादा तालुका सहकारी वाचनालय लि., शहादा, ४ वर्षे. पत्ता—टेंभेकर बिल्डिंग, चावडीसमोर, शहादा, जि. धुळे.

डोंबरे, दत्तात्रय महादेव (१४–८–१९३२). ग्रं. प्र.; ग्रंथपाल, काकाणी नगर वाचनालय, मालेगाव, १९५२→ पत्ता—बावीकर गल्ली, मालेगांव, जि. नाशिक.

तापडे, दौलतराम पन्नालाल (५–११–१९१९). उपाध्यक्ष, काकाणी नगर वाचनालय, मालेगांव, १९६५–६७. पत्ता—२५११ न्यू वॉर्ड, बुरुडगल्ली, मालेगाव, जि. नाशिक.

तावडे, आनंद दत्तात्रय (५–४–१९४३). ग्रं. प्र.; ग्रं. सा., करवीर नगर वाचन मंदिर, कोल्हापूर, १९६३→ पत्ता—१२२५ ही वॉर्ड, उमरावकर गल्ली, उत्तरेश्वर पेठ, कोल्हापूर.

तेली, विश्वनाथ बापूजी (१–५–१९१५). बी. ए.; ग्रं. सा., कैवल्यधाम एस्. एम्. वाय. एम्. समिती ग्रंथालय, लोणावळा, १९६५→ व्यवस्थापक, योगमीमांसा त्रैमासिक. पत्ता–१०७ भांगरवाडी, मोवे चाळ, लोणावळा.

थेराडे, रामचंद्र सदाशिव (७–११–१९३९). ग्रं. सा., गव्हर्नमेंट पॉलिटेक्निक्, रत्नागिरी, १९६४→ पत्ता–३१९४ टिळक आळी, रत्नागिरी.

दाभोळे, बाळकृष्ण शिवराम (१५–५–१९३४). बी. ए. (ऑ.); ग्रं. सा, विलिंग्डन कॉलेज, सांगली, १९५४→ पत्ता–१६९७ लालगे गल्ली, खणभाग, सांगली.

दार्के, डी. एल्. ग्रं. सा., सायन्स कॉलेज, कोपरगाव, जि. नगर.

दीक्षित, केशव बाळकृष्ण (१७–७–१९२१). बी. ए. (ऑ.), डिप्. लिब्. (मुंबई, १९५४); ग्रंथपाल, विलिंग्डन कॉलेज, सांगली, १९४५→ कार्य–सदस्य, म. मंडळ, सांगली नगर वाचनालय; 'ग्रंथालयें' या विषयावर पुणे विद्यापीठ बहिःशाल शिक्षण मंडळाचे व्याख्याते; नियामक मंडळ सदस्य, म. ग्रं. संघ. प्रका–इंग्रजी व मराठी लेख. पत्ता–५८३ जोशी गल्ली, गाव भाग, सांगली.

दीक्षित, मीना नारायणराव (११–७–१९४८). ग्रं. सा., परुळेकर ग्रंथालय, श्री मौनी विद्यापीठ, गारगोटी, १९६६→

देवचक्के, मधुकर आप्पाजी अध्यक्ष, काकाणी नगर वाचनालय, मालेगाव, १९६५–६७ पत्ता–द्वारा देना बँक, टिळक पथ, मालेगाव.

देशपांडे, अरुण गोविंदराव (३१–५–१९४१). ग्रं. प्र.; ग्रं. लेखनिक, व वा. वाचनालय, जळगांव, १९६०–६३; गव्हर्नमेंट पॉलिटेक्निक्, जळगाव, १९६३→ पत्ता–२१६ गोडबोले वाडा, बळीराम पेठ, जळगाव.

देशपांडे, काशिनाथ वासुदेव (१५–७–१९१०). ग्रं. शिबिर प्रमाणपत्र. ग्रंथपाल व चिटणीस, तरुण मित्र मंडळ, मोफत वाचनालय, ३२ शिराळे, जि. सांगली, १९५८→

देशपांडे, मा. म. (१८–५–१९३३), एम्. ए., डिप्. लिब्. (१९५८); ग्रंथपाल, अभियांत्रिकी महाविद्यालय व सरकारी तंत्रनिकेतन, कराड, १९५९→ पत्ता–३२२ शुक्रवार पेठ, कराड.

देशपांडे, विश्वनाथ रघुनाथ (२९–९–१९३३). बी. ए. (ऑ.), बी. एससी., डिप्. लिब्. (मुंबई, १९५९); शिक्षक ग्रंथपाल, पार्ले टिळक विद्यालय, मुंबई, १९५९–६२; ग्रंथपाल, सारडा कॉलेज, अहमदनगर, १९६२–६३; नासिक रोड कॉलेज, १९६३→ पत्ता–२०५ नरहरि भुवन, म. गांधी रस्ता, नासिक शहर.

देशपांडे, कु. सुमन माधव (२४–११–१९४५). ग्रं. सा., उल्हासनगर कॉलेज, १९६५→ पत्ता—आगरकर रस्ता, राजेवाडा, डोंबिवली, जि. ठाणे.

देशपांडे, हरि भालचंद्र (१९०२). संस्थापक व चालक, श्री गणेश मोफत वाचनालय, १९१९→ स्वखर्चाने ग्रंथखरेदी करून लोकांना मोफत ज्ञानदान करण्याचा पहिलाच व (एकमेव) उपक्रम. पुण्यामध्ये अनेक ठिकाणी स्थलांतर. सेवानिवृत्ती नंतर तळेगांव दाभाडे येथे ग्रंथालयाची पुनः स्थापना. १९५९ पासून दरवर्षी दोन ग्रंथपालांचा सत्कार हा नवीन उपक्रम सुरू आहे. ग्रंथालय चळवळीतील प्रारंभाचे कार्यकर्ते. पत्ता—तळेगांव दाभाडे, [घोरवाडी स्टेशन] ता. मावळ, जि. पुणे.

देशपांडे, हरिहर विष्णू (६–१२–१९२९). बी. ए. (बनारस), डिप्. लिब्. (बनारस). बेसिक एज्युकेशनचा डिप्लोमा; ग्रंथपाल, राजाराम कॉलेज कोल्हापूर, १९६०→ पत्ता—११६६ बी वॉर्ड, मगळवार पेठ, कोल्हापूर.

देशमुख, रघुनाथ त्र्यंबक (२१–१२–१९२८). एम्. ए., डिप्. लिब्. (पुणे, १९६२); ग्रं. सा., हं. ग्रा. ठा. महा., नाशिक, १९५८–६२; ग्रंथपाल, बी. वाय. के. कॉलेज ऑफ कॉमर्स, नाशिक, १९६२→ अध्यापक, ग्रं. वर्ग, म. ग्रं. संघ. पत्ता—३५० देवघर गल्ली, नाशिक शहर.

धाक्रस, कु. नलिनी शिवराम (२९–१–१९३३). एम्. ए., डिप्. लिब्.; (मुंबई); ग्रं. सा., मुंबई विद्यापीठ ग्रंथालय, १९६३–६४; साहा. ग्रंथपाल, उल्हासनगर कॉलेज, १९६४→ पत्ता—गांधी चौक, काळेवाडा, कल्याण, जि. ठाणा.

धर्माधिकारी, लक्ष्मण रामकृष्ण (२४–४–१९१८). ग्रं. प्र. (१९५२); ग्रं. सा., प्रताप कॉलेज, अंमळनेर, १९५०→ पत्ता—गंगातीरकर प्लॉट, टाऊन हॉल जवळ, अंमळनेर, जि. जळगाव.

नवले, तुकाराम घमन (२५–१–१९३१). ग्रं. प्र.; ग्रं. लेखनिक, सार्वजनिक वाचनालय, नासिक. पत्ता—८०७ रविवार पेठ, नासिक.

नाईक, यशवंत गोपाळ (१२–८–१८९१). चिटणीस, श्री नारायण मार्तंड सा. वाचनालय, यावल, जि. जळगांव, १९२०→

नाईक, विष्णू गणेश (१७–६–१९११). १९३७ पासून नगर वाचनालय, वेंगुर्ले या संस्थेचे कार्यकर्ते. कार्यवाह म्हणून १९३७–४५ व १९६३–६६ कार्य. पत्ता—नगर वाचनालय, वेंगुर्ले, जि. रत्नागिरी.

नानल, नारायण धोंडो (६–६–१९१०). अहमदनगर जिल्हा वाचनालयाचे विविध प्रकारे कार्य—१९५४ पासून कार्यकारी मंडळ सदस्य, २ वर्षे खजिनदार, १ वर्ष ग्रंथव्यवस्थामंत्री व २ वर्षे प्रमुख कार्यवाह. वाचनालयाचे इमारत वाढीत, ग्रंथालय परिषद बोलावण्यांत सक्रिय भाग. महाराष्ट्र ग्रं. संघाच्या

कार्यकारिणीवर काही वर्षे सदस्य. पत्ता–७ मोहनबाग, दिल्लीगेटजवळ, अहमदनगर.

नायगावकर, नरहर वसंत (१–६–१९४२). ग्रं. प्र.; ग्रं. सा., विश्वकोश ग्रंथालय, वाई, १९६२→ पत्ता–२७३ गंगापुरी, वाई.

पंडित, गणेश भास्कर (११–८–१८९९). गेली ५० वर्षे वृत्तसंपादनाचा व्यवसाय–' विधायक ' मासिक, ' राष्ट्रतेज ' साप्ताहिक, माजी संपादक; 'आदर्श' मासिक संपादक; ' आदर्श प्रकाशन 'चे संचालक. कार्य–गेली २० वर्षे कुलाबा जिल्ह्यातील ग्रंथालय चळवळीमध्ये भाग. ग्राम व शालेय वाचनालयाची स्थापना तसेच पुनर्रचनेत पुढाकार. कुलाबा जिल्हा ग्रंथालय संघाचे एक संस्थापक व सध्या कार्याध्यक्ष. कार्याध्यक्ष, सार्वजनिक वाचनालय, अलिबाग. काही वर्षे सदस्य, का. मंडळ, म. ग्रं. संघ. प्रका–' आदर्श ' मधून वेळोवेळी लिखाण. जिल्हा ग्रंथालय संघासाठी प्रसिद्ध केलेली पत्रके, नियमावली, ग्रामीण ग्रंथालयाची घटना इ. पत्ता–एस्. टी. स्टँडजवळील कुमू असलेले घर, अलिबाग, जि. कुलाबा.

परब, वसन्तराव बाबूराव (१–५–१९३२). ग्रं. प्र., ग्रंथपाल, कीर्ती कॉलेज, कोल्हापूर, १९५६→ पत्ता–राजारामपुरी, ८ वी गल्ली, घ. नं. १९८८, कोल्हापूर.

परांजपे, अरविंद धुंडिराज (२१–११–१९४६). ग्रं. सा., गं. पं. वाचनालय, भोर, १९६५→ पत्ता–५४१ कानडे वाडा, आमराई आळी, भोर.

परांजपे, बाळकृष्ण गोविंद (१०–१०–१८९७). मॅट्रिक; ग्रंथपाल, विलिंग्डन कॉलेज, सांगली, १९२२–५८. नंतर सेवानिवृत्त. पत्ता–तात्या केळकर वाडा, बक्षी रस्ता, गावभाग, सांगली.

पळशीकर, अच्युत दामोदर (२९–३–१९४०). ग्रं. लेखनिक, काकाणी नगर वाचनालय, मालेगाव, ४ वर्षे. पत्ता–१०१ शनिवार, राजेबहादर वाडा, मालेगाव, जि. नाशिक.

पाटील, गणपतराव आबाजी (१५–४–१९३४). चिटणीस, बुद्धिविकास मंडळाचे वाचनालय, ऐतवडे खुर्द, १९५९–६६. पत्ता–ऐतवडे खुर्द, ता. वाळवे, जि. सांगली.

पाटील, जयसिंगराव गोविंदराव (१–३–१९४७). ग्रं. प्र.; ग्रंथपाल, आर्टस् अँड कॉमर्स कॉलेज, अष्टा, ता. वाळवे, जि. सांगली, १९६५→

पाटील, दत्तात्रय बाजीराव (१०–१–१९४३). ग्रं. प्र.; ग्रं. सा., श्रीमती पार्वतीबाई आर्टस् व श्री. चंद्रु भगवान व श्रीमती हिराबाई दलाल कॉमर्स कॉलेज, शिरपूर, १९६४→ पत्ता–भास्करराव बापूंचा वाडा, ब्रह्मटेक, शिरपूर, जि. धुळे.

पाटील, बाजीराव बाळाजी (१८–४–१९३४). अध्यक्ष, बुद्धिविकास मंडळाचे वाचनालय १९५२–५४, १९५५–५८, १९६०–६६; सदस्य, का. मंडळ, महाराष्ट्र ग्रं. संघ. ग्रामीण ग्रंथालयांबाबत मागण्यांचा सातत्याने पाठपुरावा. निबंध, लेख साहित्य-सहकारमधून प्रसिद्ध. पत्ता—ऐतवडे खुर्द, ता. वाळवे, जि सांगली.

पाटील, विठ्ठल विष्णू (२–९–१९३४). ग्रं. प्र. (१९६५); संस्थापक, अध्यक्ष व चिटणीस, अरुणोदय वाचनालय, ओगलेवाडी, १९५३–६३, ग्रं. सा., गव्ह. पॉलिटेक्निक, कराड, १९५७–६३; ग्रंथपाल, नगरपालिका नगर वाचनालय, कराड, १९६३→ 'ग्रंथालय' विषयीचा कात्रण संग्रह १९६३ पासूनचा तयार केला आहे. पत्ता—९९ मंगळवार पेठ, कराड, जि. सातारा.

पाटील, शंकर यादव (१८–३–१९३६). ग्रंथपाल, वारणा महाविद्यालय, वारणानगर, जि. कोल्हापूर, १९६५→

पारखे, भास्कर विष्णू (३–११–१९०२). ग्रंथपाल, लो. टिळक वाचनालय, नंदुरबार, १९६२→ पत्ता—खेडकर वाड्याजवळ, नंदुरबार, जि. धुळे.

पांढरे, वंडेश भीमाशंकर (२२–८–१९३८). ग्रं. प्र.; ग्रं. सा., संगमेश्वर कॉलेज, सोलापूर, १९६०→ पत्ता—५४१।४२ प. म. पेठ, सोलापूर.

पिंपळे, गुणधर श्रीमंधर (९–७–१९३५). ग्रं. प्र.; ग्रंथपाल, सांगली कॉलेज, सांगली, १९६०→ पत्ता—हायस्कूल रोड, वखार भाग, सांगली.

पेंडसे, चिंतामण वापूजी (२३–११–१९२५). एम्. ए., बी. टी., डिप्. लिब्. (पुणे); ग्रंथपाल, संगमेश्वर कॉलेज, सोलापूर १९६०→ स्फुट लेखन. पत्ता—१४७ रेल्वे लाईन्स, काडादी प्लॉटस्, सोलापूर.

फलटणे, जयवंत रामचंद्र (२३–४–१९२६). बी. ए. (ऑ.), डिप्. लिब्. अभ्यासक्रम पूर्ण. ग्रंथपाल, टेक्निकल लायब्ररी, कूपर इंजि. लि., सातारा रोड, १९५९→ चिटणीस, बहिःशाल शिक्षण केन्द्र, १९६१–६४; ग्रामशिक्षण सप्ताह, ग्रंथालय सप्ताह यांत भाग, आयोजन. स्फुट लेखन. →पत्ता—कूपर कॉलनी, एफ्–५–५–सातारा रोड.

फळे, शंकर पांडुरंग ऊर्फ बाबूराव (१६–७–१९३६). चिटणीस व इमारत समिती अध्यक्ष, शेतकरी मोफत वाचनालय, उरुण–इस्लामपूर, १९५४→ संस्थेस रु. ९०००।–ची इमारत बांधण्यात पुढाकार. पत्ता—घ. नं. ६२७ उरुण–इस्लामपूर, जि. सांगली.

बांदेकर, अरविंद अनंत (१२–७–१९३९). ग्रं. प्र.; ग्रं. सा., कीर्ती कॉलेज, कोल्हापूर, १९६४→ पत्ता—घ. नं. ११५७, राजारामपुरी, साईक्स एक्स्टेंशन, कोल्हापूर.

बापट, शंकर हरी. चिटणीस, उमाबाई बर्वे लायब्ररी व ग्रंथसंग्रहालय, देवगड, जि. रत्नागिरी, १२ वर्षे.

बारटक्के, उत्तम शिवदास (८–१०–१९२९). ग्रंथपाल, सार्वजनिक नगरपालिका वाचनालय, बारामती, १९५२–५३, १९६४→ पत्ता–मारवाड पेठ, श्री. विठ्ठल मंदिर, वार्ड नं. ५, घर नं ४५, बारामती, जि. पुणे.

बाविस्कर, रमेश नामदेव (११–११–१९४०). ग्रं. लेखनिक, एम्. जे. कॉलेज, जळगाव, ४ वर्षे. पत्ता–४२२ जयकिसन वाडी, जळगाव.

बिवलकर, रामकृष्ण शंकर (१–१२–१९२५). बी. एस्सी., एम्. एड्., डिप्. लिब्.; ग्रंथपाल, मोतीलाल हरगोविंददास विद्यालय, ठाणे, १९६५→ पत्ता–ठाणावाला बिल्डिंग, महागिरी रस्ता, ठाणे.

बेरी, भालचंद्र वामन (१–११–१९१३). संस्थापक, जयहिंद वाचनालय–आंबेगांव तालुका वाचनालय, धामणी, जि. पुणे. तदनुषंगिक ४० वर्षे कार्य.

बेके, अरविंद सदाशिव (११–९–१९३७). नासिक सार्वजनिक वाचनालयाचे कार्यकर्ते. का. मं. सदस्य १९६२–६७ व अर्थचिटणीस १९६५–६७. पत्ता–२२ मेन रोड, बेके वाडा, नासिक शहर.

भट, दत्तात्रय रामचंद्र (२०–१–१९०३). क्युरेटर, इ. वि. का. राजवाडे संशोधन मंडळ, धुळे. १२ वर्षे. संपादक, हस्तलिखित ग्रंथसंग्रह सूची (रा. सं. मंडळातील). पत्ता–इ. वि. का. राजवाडे संशोधन मंडळ, गल्ली नं. १ धुळे.

भोगडे, ईरप्पा अंदप्पा (२२–११–१९३१). ग्रं. प्र., एस्. टी. सी.; ग्रंथपाल, सिद्धेश्वर प्रशाला, सोलापूर, १९६२→ पत्ता–६९९ उत्तर कसबा, सोलापूर.

मंजुरे, यशवंत काशीनाथ (१५–७–१९०१). ग्रंथपाल, नगर वाचनालय, जुन्नर, १९६२→ पत्ता–रविवार पेठ, जुन्नर, जि. पुणे.

मंडलीक, धोंडिबा रामचंद्र (२३–१२–१९४१). ग्रं. सा., परुळेकर ग्रंथालय, श्री मौनी विद्यापीठ, गारगोटी, १९६६→

मणेरीकर, नारायण श्रीकृष्ण (३१–१२–१९२७). ग्रं. सा., रत्नागिरी नगर वाचनालय, १९६१→ पत्ता–चापट चाळ, झाडगांव रोड, रत्नागिरी.

मंत्री, राजा. अध्यक्ष, वल्लभदास वालजी जिल्हा वाचनालय, जळगाव, १९६२ पासून.

मारवाडी, नेमीचंद बाभुतमल (१–६–१९४१). ग्रं. लेखनिक, प्रताप कॉलेज, अमळनेर, १९६३→ पत्ता–बाजारपेठ, अमळनेर, जि. जळगाव.

माळी, देवराम तानाजी (१०–१२–१९२९). ग्रं. प्र. अभ्यास पूर्ण.; ग्रंथपाल, म. गांधी वाचनालय, शिरपूर वराडे म्यु., जि. धुळे. १९५८ पासून.

मुळ्ये, श्रीराम जनार्दन (१०–५–१९१४). ग्रं. प्र. (१९५१); ग्रंथपाल, रत्नागिरी नगर वाचनालय, १९३७→ पत्ता–वरची आळी; शास्त्री हॉल, रत्नागिरी.

मेहेंदळे, परशुराम गणेश (१–३–१९०२). सेवानिवृत्त प्राथमिक शिक्षक, ग्रंथपाल, हरी केशव गोखले मोफत वाचनालय, दापोली, जि. रत्नागिरी १९६२ पासून.

मोडक, सदानंद वासुदेव (८–१०–१९२५). लेखनिक, सा. वाचनालय आणि कुलाबा जिल्हा ग्रंथालय, अलिबाग, १९४७→ पत्ता–डॉ. वेळकर वाडी, अलिबाग, जि. कुलाबा.

मोरे, राघवेंद्र रामराव (४–११–१९४१). ग्रं. लेखनिक, बळवंत कॉलेज, विटा, जि. सांगली, १९६२→

म्हसकर, प्रकाश रामचंद्र (१८–१–१९४०). बी. ए., डिप् लिब्. (नागपूर, १९६६); ग्रंथपाल, गव्हर्नमेंट पॉलिटेक्निक, धुळे, १९६६→

म्हात्रे, मनोहर शंकर (१२–६–१९३१). ग्रं. सा., जे. एस्. एम्. कॉलेज, अलिबाग, जि. कुलाबा १९६५→

यर्नाळकर, एस्. आर. ग्रं. सा., बाळासाहेब खर्डेकर कॉलेज ग्रंथालय, वेंगुर्ला, जि. रत्नागिरी.

येरवडेकर, सदाशिव गोविंद (१८–७–१९३२). एम्. ए., डिप्. लिब्. (पुणे); ग्रं. सा., जयकर ग्रंथालय, पुणे विद्यापीठ, १९६५–६६; ग्रंथपाल, विश्वकोश कार्यालय, महाराष्ट्र राज्य साहित्य आणि संस्कृती मंडळ, वाई, १९६६→ पत्ता–२८५ गंगापुरी, वाई, जि. सातारा.

रणपिसे, शांताराम संभाजी (५–६–१९४४). ग्रं. प्र.; ग्रं. सा., बारामती कॉलेज, बारामती, जि. पुणे, १९६३ पासून.

राऊत, भिकाजी हरिभाऊ (१५–७–१९३६). ग्रं शिबिरार्थी, नाशिक. ग्रंथपाल, मित्रमंडळ मोफत वाचनालय, दिंडोरी, जि. नाशिक, १९५९ पासून.

राऊत, एम्. डी. एम्. ए., डिप्. लिब्. (मुंबई); माजी ग्रंथपाल, राजाराम कॉलेज, कोल्हापूर. सध्या रजिस्ट्रार, राजाराम कॉलेज, कोल्हापूर. अध्यापक, ग्रं. वर्ग, शिवाजी विद्यापीठ.

रानवडे, राजाराम पांडुरंग (१४–१–१९२८). ग्रं. प्र.; ग्रंथपाल, सार्वजनिक वाचनालय, अलिबाग, जि. कुलाबा, १९४९ पासून. कुलाबा जिल्हा वाचनालय संघाचे १९६६ पासून कार्यवाह.

राहाळकर, कृष्णाजी केशव (७–८–१९०८). व्यवसाय–माध्यमिक शिक्षक, पत्रकार. कार्य–ग्रंथपाल, इंडस्ट्रिअल हायस्कूल, अलिबाग, १९३४–३९, १९४५–५०; वि. खं. हायस्कूल, पनवेल, १९४०–४२; सार्वजनिक वाचनालय, अलिबाग–कार्यवाह १९४५–५०, कार्याध्यक्ष १९५०–६५. कुलाबा जिल्हा वाचनालय संघ, संस्थापक (स्थापना १९४६). कार्यवाह १९४६–५०, कार्याध्यक्ष १९५०–६५. कुलाबा जिल्हा ग्रंथालय परिषदा–

गोरेगाव १९४७, महाड १९४८, पेण १९५१, पाली, खालापूर या जिल्हा परिषदांचे संयुक्त कार्यवाह, १९६५ च्या अलिबाग येथे भरलेल्या परिषदेचे कार्याध्यक्ष. कार्याध्यक्ष, महाराष्ट्र ग्रंथालय परिषद, ३, १९५१. महाराष्ट्र ग्रंथालय संघ-सदस्य, का. मंडळ १९४९–६५, उपाध्यक्ष १९६५–६७, संपादक, साहित्य सहकार १९६१–६३, १९६६–६७.

विविध उपक्रम–जिल्ह्यांतील काही खेड्यात जाऊन ग्रंथालये काढण्यास उत्तेजन, प्रचार, व्यवस्थेविषयी माहिती, ग्राम ग्रंथालयांसाठी वर्ग घेतले. 'विकास' नियतकालिकासाठी वृत्तपत्रविषयक ग्रंथसंग्रह, अलिबाग हायस्कूलमध्ये मुद्रणविषयक ग्रंथसंग्रह. अलिबागच्या जिल्हा कारागृहातील कैद्यांना वाचण्यासाठी पुस्तके पुरविण्याचा उपक्रम. प्रका–(१) जिल्हा वृत्तपत्रांतून व नियतकालिकांतून शालेय ग्रंथालये व ग्राम ग्रंथालये यावर लेखन. (२) संपादक, पंचामृत (ग्रंथालयविषयक लेखसंग्रह) (३) *ग्राम ग्रंथालयांसाठी निवडक* २५० पुस्तकांची यादी. पत्ता–टिळक रस्ता, अलिबाग, जि. कुलाबा.

रोहारा, ए. ए. (२५–८–१९२५). एम्. ए., बी. एड्., डिप्. लिब्. (१९६२); ग्रंथपाल, उल्हासनगर कॉलेज ऑफ आर्टस्, सायन्स अँड कॉमर्स, १९६१→ पत्ता–३ स्टाफ क्वार्टर्स, उल्हासनगर कॉलेज, उल्हासनगर ५.

वर्टी, डॉ. अनंत वामन (२–१२–१९११). एम्. बी. बी. एस्., नाशिक सार्वजनिक वाचनालयाचे कार्यकर्ते : कार्याध्यक्ष, १९५४–५६; ग्रंथसचिव १९६६–६७. पत्ता–वर्टी कॉलनी, नाशिक.

वाघ, सावळीराम राजाराम (१–१–१९३३). बी. ए., बी. लिब्. (पुणे, १९६६); ग्रंथपाल, महाराजा सयाजीराव गायकवाड कॉलेज, मालेगाव, जि. नाशिक, १९६४ पासून.

वाडकर, भानुदास तातोबा (१५–७–१९३३). एम्. ए., डिप्. लिब्.; (पुणे, १९६२); ग्रंथपाल, छत्रपती शिवाजी कॉलेज, सातारा, १९५९→ पत्ता–४६ रविवार पेठ, सातारा शहर.

वाडेकर, गोपाळ अंबादास (७–१२–१९२७). शिबिर प्र.; ग्रं. सा., नागरिक मंडळाचे नागरिक अभिनव वाचनालय, नाशिक रोड, १४ वर्षे. पत्ता–४१४० गणेशटेक, पेंटर क्षेमकल्याणी वाडा, नाशिक शहर.

वाणी, बळीराम भिका (४–६–१९४०). ग्रं. प्र.; ग्रं. सा., एम्. जे. कॉलेज, जळगाव, १९६१→ पत्ता–३९७ जयकिशन वाडी, नवी पेठ, जळगाव.

वाणी, रघुनाथ भावडू ग्रंथपाल, प्रताप हायस्कूल, अंमळनेर, जि. जळगाव.

वाणी, सोनू बुलाखी (२–१०–१९११). लेखनिक, ग्रंथपाल, राजे रघुनाथराव देशमुख वाचनालय, रावेर, जि. जळगांव, १९२८ पासून.

घावले, गणेश अण्णाजी (१०–३–१८९१). रेव्हेन्यू पेन्शनर. ग्रंथपाल, वाचनालय, पारनेर, जि. नगर. १९५० पासून.

वैशंपायन, प्रभाकर पुरुषोत्तम (२९–१२–१९२४) नाशिकच्या सार्वजनिक वाचनालयाचे कार्यकर्ते, प्रमुख कार्यवाह, १९६५–६६, अर्थचिटणीस, १९६२–६४, वस्तुसंग्रहालयाचे संस्थापक व सुरुवातीपासून कार्यवाह. पत्ता–जोशी बंगला, गोटे कॉलनी, नाशिक २.

शाह, डॉ. नवलराय मोगिलाल एम्. बी. बी. एस्., डी. सी. एच्.; अध्यक्ष, काकाणी नगर वाचनालय, मालेगाव १९६५–६७. पत्ता–टिळक पथ, मालेगाव.

शाह, पद्मकांत आर. (६–१०–१९१५). बी. एस्सी., ए. एम्. टेक. आय (ग्रेट ब्रिटन, लंडन), चार्टर्ड लायब्रेरियन, लायब्ररी असोसिएशन, लंडन, ए. एल्. ए. (लंडन, १९५७). टेक्निकल लायब्रेरियन नॅशनल रेयॉन कॉर्पोरेशन लि. मोहोने–कल्याण, १९५४→ कार्यकारिणी सदस्य, मुंबई ग्रं. संघ. गुजराथीमध्ये दोन पुस्तके प्रसिद्ध, (१) मानवसर्जित वस्त्रतंतुओ (२) विज्ञानना व्यापक स्वरूपो. पत्ता–नॅ. रे. कॉलनी, स्टाफ क्वार्टर्स, ईएन्, ४।४८, मोहोने कल्याण (मध्य रेल्वे).

शिकारे, सुभाष कृष्णराव (२३–३–१९३६). बी. ए., डिप्. लिब्. (पुणे, १९६३); ग्रंथपाल, एस्. एस्. व्ही. पी संस्थेचे आर्टस, सायन्स व एम्. एफ्. एम्. ए. कॉमर्स कॉलेज, धुळे, १९६३ →पत्ता–६ वी गल्ली, धुळे.

शिन्दे, शिवाजी गणपत (१९–२–१९३६). ग्रंथपाल, श्री भैरवनाथ वाचनालय, अवसरी खुर्द, ता. आवेगाव, जि. पुणे, १९६३ पासून.

शिंदे, किसन दत्तात्रय (२४–७–१९३३). ग्रं. प्र.; ग्रंथपाल, श्री हिराचंद नेमचंद वाचनालय, सोलापूर १९४८→ पत्ता–२६४ उत्तर कसबा, रानडे वखारीजवळ, सोलापूर.

शिन्दे, नामदेव सखाराम (२–१–१९२८). अध्यक्ष, श्री भैरवनाथ वाचनालय, अवसरी खुर्द, ता. आवेगांव, जि. पुणे, १९६१ पासून.

शिरवाडकर, विष्णू वामन (२७–२–१९१२). बी. ए.; मराठीतील ख्यातनाम कवी व साहित्यिक. अध्यक्ष, सार्वजनिक वाचनालय, नाशिक, १९६१→ पत्ता–शिवाजी रस्ता, नाशिक.

शिवनानी, कु. लछमी नारायणदास (२८–१२–१९४६). ग्रं. सा., उल्हासनगर कॉलेज, १९६५ पासून.

शुक्ल, श्रीकांत पांडुरंग (१२–५–१९३७). बी. ए., डिप्. लिब्. (पुणे); ग्रंथपाल, जनता महाविद्यालय, अर्जुननगर, १९६३→ पत्ता–वर्मारोल डेपो, राममंदिरासमोर, निपाणी, जि. बेळगाव.

शेख, उस्मान गंभीर ग्रंथपाल, शहर वाचनालय, अशोदे, जि. जळगाव, १९६२ पासून.

शेवडे, लक्ष्मण अनंत ग्रंथपाल, करवीर नगर वा. मं., कोल्हापूर, १९६५→ पत्ता–१५३९ डी वॉर्ड, गुणे बोळ, शुक्रवार पेठ, कोल्हापूर.

शेळके, दत्तात्रय पंढरीनाथ (१५–८–१९३४). एम्. ए., बी. एड्.; उपाध्यक्ष, सार्वजनिक वाचनालय, चांदवड, जि. नाशिक, १९५७ पासून.

शेळके, कृष्णा राघू (२९–१०–१९३१). लेखनिक, आपटे वाचन मंदिर, तालुका वाचनालय, इचलकरंजी, जि. कोल्हापूर, १९५६ पासून.

शृंगारपुरे, कु. आशालता पांडुरंग (२०–५–१९४६). ग्रंथपाल, लोकमान्य वाचनालय व तालुका ग्रंथालय, पालघर, १९६५→ पत्ता–कृष्णकॉलनी नवली, पो. पालघर, जि. ठाणे.

संकलेचा, मोहनलाल रूपचंद (५–५–१९३८). बी. एस्. सी., बी. एड्., कार्यवाह, सार्वजनिक वाचनालय, चादवड, जि. नाशिक, १९६५–६६.

सवनीस, जय आत्माराम (५–५–१९४२). ग्रं. प्र.; ग्रंथपाल, शिवराज कॉलेज ऑफ आर्टस् अँड कॉमर्स, गडहिंग्लज, १९६५→ पत्ता–टिळक पथ, गडहिंग्लज, जि. कोल्हापूर.

सहस्रबुद्धे, परशुराम त्रिंबक. कार्यवाह, मराठी ग्रंथसंग्रहालय, ठाणे; कार्यवाह, मराठी ग्रंथालय संघ, १९४६–४९. पत्ता–कमला विहार, नौपाडा, ठाणे.

सहस्रबुद्धे, माधव बाळकृष्ण (३०–९–१९३७). बी. एस्‌सी., डिप्. लिब्. (पुणे); ग्रंथपाल, संगमनेर कॉलेज, १९६४→ पत्ता–गणपुले वाडा, संगमनेर जि. अ. नगर.

साठे, रामचंद्र गणेश (१३–५–१९१४). ग्रंथपाल, गुहागर तालुका सा. ज्ञानरश्मी वाचनालय, गुहागर, जि. रत्नागिरी १९५३ पासून.

साठे, सुधाकर दत्तात्रय–(१–३–१९४५). ग्रं. लेखनिक, प्राज्ञ पा. मं. चें आर्टस् अँड कॉमर्स कॉलेज, वाई १९६५→ पत्ता–८८८ धर्मपुरी, वाई.

साने, गोपाळ भास्कर (१–२–१९११). ग्रं. प्र. (१९४९); ग्रंथपाल, नगर वाचनालय, सातारा, १९४५–६२. आता निवृत्त. पत्ता–५ व्यंकटपुरा, सातारा.

साहाणे, राजाराम शंकर (२५–५–१९२६). ग्रं. प्र.; ग्रंथपाल, सार्वजनिक वाचनालय, नाशिक १९४५→ सदस्य, नियामक मंडळ, म. ग्रं. संघ पत्ता–नारायण सदन, १४६८ पगडबंद लेन, नाशिक १.

साहू, रमाकांत (३–१–१९२६). एम्. ए. (कलकत्ता, १९५१), डिप्. लिब्. (पुणे, १९६५, सर्व प्रथम). ग्रंथपाल–संशोधक, कैवल्यधाम एस्. एम्.

विभाग २ रा

मराठवाडा

(अ) औरंगाबाद शहर

आजगांवकर, सुलभा दिगंबर (६–५–१९४३). बी. ए. (ऑ.); डिप्. लिब्. (पुणे, १९६४); ग्रंथपाल, मिलिंद महाविद्यालय, १९६४→ पत्ता– समता दर्शन, लेडिज होस्टेल, कोटला कॉलनीरोजारी, औरंगाबाद.

आंबेकर, कमल बी. ए., डिप्. लिब्. (पुणे); ग्रं. सा., मराठवाडा विद्यापीठ ग्रंथालय. कार्यकारिणी सदस्य व ग्रं. वर्ग अध्यापक, मराठवाडा ग्रं. संघ.

औंढेकर, सुधाकर दामोदरराव (१७–१०–१९४१). बी. ए., ग्रं. प्र.; ग्रं. सा., मराठवाडा विद्यापीठ ग्रंथालय, १९६२→

इंगळे, रामचंद्र कडाजी (१५–५–१९३८). बी. ए., डिप्. लिब्. (पुणे १९६५); ग्रं. सा., मराठवाडा विद्यापीठ ग्रंथालय, १९६२→ पत्ता– घर नं. ९३४, गवळीपुरा, कॅन्टोन्मेंट, औरंगाबाद.

कट्टी, गोपाळ श्रीधराचार्य (९–३–१९३१). बी. ए., बी. कॉम्., बी. एड्., डिप्. लिब्. (हैदराबाद ग्रं. सं, १९५६); शिक्षक-ग्रंथपाल, सेंट जॉर्जेस ग्रामर स्कूल, हैद्राबाद, १९५०–६०; ग्रं. सा., १९६०–६२, तंत्रज्ञ साहाय्यक, मराठवाडा विद्यापीठ ग्रंथालय, १९६२→ कार्य–मराठवाडा ग्रंथालय संघांत कार्य–कोषाध्यक्ष, १९६१–६२, १९६३–६५; सहकार्यवाह, १९६२–६३; कार्यवाह, १९६५–६७; ग्रं. वर्ग अध्यापक १९६२–६६, प्राचार्य १९६४, १९६५, कोषाध्यक्ष, ग्रंथपाल सहकारी गृहरचना संस्था, औरंगाबाद. पत्ता–मोहन बिल्डिंग क्र. ३, कुंभारवाडा, औरंगाबाद.

कस्तुरे, राम आसारामपंत (१८–४–१९३८). ग्रं. प्र., ग्रं. सा., मराठवाडा विद्यापीठ ग्रंथालय, १९६२→ पत्ता–छगन आप्पा वाडा, अंगूरी बाग, मोंढा रस्ता, औरंगाबाद.

कुंदूरकर, विठ्ठल नागनाथराव (१८–७–१९३७). बी. एस्सी., डिप्. लिब्. (पुणे, १९६२), एम. डी. एच्; ग्रंथपाल, बलवंत मोफत वाचना-

लय, १९५७–६०; ग्रं. सा., मराठवाडा विद्यापीठ ग्रंथालय, १९६०–६२; ग्रंथपाल, डॉ. आंबेडकर कॉमर्स कॉलेज, १९६२→ कार्य–मराठवाडा ग्रंथालय संघात स्थापनेपासून विविध कार्य, संस्थापक सदस्य, ग्रं. वर्ग व्यवस्थापक, १९६१, अध्यापक, १९६२–६६, प्राचार्य, १९६३ कोषाध्यक्ष, १९५९–६१ सहकार्यवाह १९६१–६३; कार्यवाह, १९६३–६५ कार्यवाह, महाराष्ट्र राज्य ग्रं. संघ, १९६५–६६ पत्ता–घर नं. ५–२२–३२ टिळक रस्ता, औरंगाबाद.

कुलकर्णी, सौ. पद्मा गणेश (९–८–१९२९). ग्रं. प्र.; ग्रं. सा., मराठवाडा विद्यापीठ ग्रंथालय, १९६५→ पत्ता–पांडे चाळ, औरंगपुरा, औरंगाबाद.

कुलकर्णी, सु. गं. ग्रंथपाल, गांधी तत्त्व प्रचार केंद्र ग्रंथालय, मालोजीपुरा, औरंगाबाद.

कुरेशी, ए. एच. (२५–११–१९२५). ग्रं. प्र.; ग्रंथपाल, मौलाना आझाद कॉलेज, १९६४→ पत्ता–घ. नं. ४/२/१३ अंगुरीबाग, औरंगाबाद.

खिर्डीकर, उत्तमराव विठ्ठलराव (१९–६–१९३८). बी. ए., डिप्. लिब्. (पुणे, १९६०); ग्रंथपाल, गव्ह. बेसिक ट्रेनिंग कॉलेज, १९५०–५४; गव्ह. कॉलेज ऑफ एज्युकेशन, १९५४→पत्ता –देवकरवाडा क्र. १, फकीरवाडी, औरंगाबाद.

गोरे, प्रा. नारायण अनंत (१९–६–१९११). बी. ए. (प्रथमश्रेणी, १९३४), एम्. ए. (द्वितीय श्रेणी, १९३७), डिप्. लिब्. (मुंबई, १९४९); प्राचार्य व ग्रंथालय प्रमुख, कानरा कॉलेज, कुमठा, १९४९–५०; प्रमुख ग्रंथपाल, एशियाटिक सोसायटी ऑफ बॉम्बे ॲंड सेंट्रल लायब्ररी, १९५३–५९; ग्रंथपाल, मराठवाडा विद्यापीठ ग्रंथालय, औरंगाबाद, १९५९→ कार्य– मराठवाडा ग्रं. संघ. आजीव सदस्य, अध्यापक, ग्रं. वर्ग, १९६०, १९६१, प्राचार्य, १९६१, उपाध्यक्ष, १९६१–६३. पाली विषयाचे प्राध्यापक व त्यामध्ये अध्यापन व लेखन. पत्ता–मंगला कॉटेज, सरस्वती कॉलनी, वेस्ट, घर नं. २, औरंगाबाद.

घाटे, बळवंतराव गिरीराव (२१–६–१९०२). बी. ए. एलएल्. बी. सेवानिवृत्त जिल्हा न्यायाधीश. कार्य–संस्थापक व अध्यक्ष, श्री एकनाथ संशोधन मंदिर; मराठवाडा ग्रंथालय संघाचे अध्यक्ष–स्थापनेपासून; सरकारकडे गेलेल्या ग्रंथालयसंबंधी शिष्टमंडळांचे नेतृत्व; स्वागताध्यक्ष, महाराष्ट्र ग्रंथालय परिषद १९६३, औरंगाबाद; कार्याध्यक्ष, महाराष्ट्र राज्य ग्रंथालय संघ, १९६४–६६, अध्यक्ष, भावार्थ रामायण संपादन समिति, महाराष्ट्र सरकार. संतवाङ्मयाचे अभ्यासक. पत्ता–कोतवालपुरा, औरंगाबाद.

चिटणीस, मनोहर भिकाजीपंत. एम्. ए.. रजिस्ट्रार, मराठवाडा विद्यापीठ, १९५९→ माजी प्राचार्य, मिलिंद महाविद्यालय. कार्य–उपाध्यक्ष, मराठवाडा

ग्रंथालय संघ, १९५९ पासून. ग्रंथपालन वर्ग, परिषदा, तसेच मराठवाडा ग्रंथालय संघास सर्व तऱ्हेचे साहाय्य व मार्गदर्शन.

चौधरी, प्र. बा. ग्रं. प्र.; ग्रं. सा., महाराष्ट्र राष्ट्रभाषा सभा, औरंगाबाद.

जगताप, तारा पांडुरंगराव (१३–६–१९३५). एम्. ए., डिप्. लिब्. (पुणे, १९६०); ग्रं. सा. १९६०–६२, तंत्रज्ञ साहाय्यक, मराठवाडा विद्यापीठ ग्रंथालय, १९६२→ पत्ता१००० । २ कोतवालपुरा, पॉवर हाऊस-जवळ, औरंगाबाद.

जाधव, के. एम्. बी. ए., ग्रं. लेखनिक, डॉ. आंबेडकर कॉमर्स कॉलेज, औरंगाबाद.

जोगदेव, रघुनाथ गोविंद (७–११–१९३१). एम्. ए., डिप्. लिब्. (पुणे, १९६०); ग्रं. सा., डेक्कन कॉलेज, पुणे, अडीच वर्षे, पुणे विद्यापीठ ग्रंथालय, साडेसात वर्षे; साहा. ग्रंथपाल, मराठवाडा विद्यापीठ ग्रंथालय, औरंगाबाद, १९६०→ पत्ता–मोहन बिल्डिंग नं. २, कुंभारवाडा, औरंगाबाद.

जोशी, कमलाकर केशव (५–६–१९४४). ग्रं. प्र.; ग्रंथपाल, श्रीएकनाथ संशोधन मंदिर, औरंगाबाद, १९६३→

जोशी, श्रीकृष्ण राजाराम (६–४–१९४२). एम्. ए., डिप् .लिब्. (नागपूर), ग्रंथपाल, शासकीय अभियांत्रिकी महाविद्यालय, स्टेशनरोड, औरंगाबाद, १९६५→ पत्ता–देवकरवाडा, गोकुळवाडी, औरंगपुरा, औरंगाबाद.

दाशरथे, अनंत बाजीराव (५–१–१९४२). ग्रंथपाल, नगरपालिका वाचनालय, १९६४→ पत्ता–नजार लेन, टिळक रस्ता, औरंगाबाद.

देशपांडे, कमलाकर शेषराव (१२–५–१९३०). बी. ए., डिप्. लिब्. (पुणे, १९६४); ग्रं. सा. १९६२–६४ व नंतर तंत्रज्ञ साहाय्यक, मराठवाडा विद्यापीठ ग्रंथालय, १९६४→अध्यापक, ग्रं. वर्ग, मराठवाडा ग्रं. संघ १९६४. पत्ता–द्वारा एल्. एस्. देशपांडे, ॲडव्होकेट, कुंभारवाडा, औरंगाबाद.

धानुका, शुभकरण हिंदी प्रचार सभा (हैद्राबाद) प्रमुख कार्यकर्ते. सभासद, का. मंडळ, मराठवाडा ग्रंथालय संघ.

निसळ, गोपाळ यशवन्तराव (२०–७–१९३४). ग्रं. प्र.; ग्रं. सा., मराठवाडा विद्यापीठ ग्रंथालय, १९६०–६३. सध्या खाजगी व्यवसाय. कार्य–सदस्य, का. मंडळ, मराठवाडा ग्रं. संघ, व्यवस्थापक, ग्रं.. वर्ग, १९६४–६६; कोषाध्यक्ष, १९६५–६६ पत्ता–दत्तमंदिराजवळ, औरंगपुरा, औरंगाबाद.

पुजारी, विठ्ठल रामराव (८- २–१९३९). ग्रंथपाल, माणिकचंद पहाडे विधि महाविद्यालय. पत्ता–करणपुरा, बालाजी मंदिर, औरंगाबाद.

पोद्दनेरकर, न शे संशोधक, साहित्यिक व मराठवाडा साहित्य परिषदेचे अध्यक्ष, संपादक, प्रतिष्ठान. मराठवाडा ग्रंथालय संघ कार्यकारिणी सदस्य १९५९–६२; उपाध्यक्ष, १९६३–६६.

बडवे, रामचंद्र व्यंकटेश (३–४–१९२९). बी. ए., डिप्. लिब्. (पुणे, १९५९); ग्रंथपाल, मेडिकल कॉलेज, १९५७→ कार्य–मराठवाडा ग्रं. संघ, अध्यापक, ग्रं. वर्ग, १९६०–; सहकार्यवाह, १९६३–६६. पत्ता–ब्लॉक नं. २१, क्लास सी क्वार्टर्स, मेडिकल कॉलेज, औरंगाबाद.

बलवीर, निरंजन महादेव (२१–५–१९४०). ग्रं. प्र.; साहा. ग्रंथपाल, डॉ. आंबेडकर कॉमर्स कॉलेज, १९६१→ पत्ता–घ. नं. ४५७ दारजी बाजार, कॅन्टोन्मेंट,. औरंगाबाद.

भागवत, वसंत दत्तात्रय (२७–१२–१९४५). ग्रं. सा., नगरपालिका वाचनालय १९६५→

भालेराव, अनंतराव. वृत्तपत्रकार. संपादक, 'मराठवाडा.' अध्यक्ष, मराठवाडा ग्रंथालय परिषद, आंबेजोगाई, १९६६.

मणूरकर, नरसिंह गोविंदाचार्य (११–६–१९३८). एम्. ए., डिप्. लिब्. (उस्मानिया, १९६४); वरिष्ठ साहाय्यक, मराठवाडा विद्यापीठ ग्रंथालय, १९६४→ पत्ता–बोरसरकर वाडा, नागेश्वरवाडी, औरंगाबाद.

मोहोळ, स्नेहलता माणिकराव (१८–५–१९४३). बी. ए., ग्रं. प्र.; ग्रं. सा.; मराठवाडा विद्यापीठ ग्रंथालय, १९६३→ पत्ता–सरस्वती कॉलनी, ब्लॉक १९, औरंगाबाद.

वडजीकर, केशव दत्तात्रेय (   ). ग्रं. प्र.; ग्रंथपाल, मिलिंद विज्ञान महाविद्यालय, १९५०→ कार्य–संस्थापक सदस्य, मराठवाडा ग्रंथालय संघ व गेली ८ वर्षे मराठवाडा ग्रंथालय संघात सर्व तऱ्हेचे कार्य, सहकार्यवाह १९५९–६२, कार्यवाह १९६२–६३, ग्रं. वर्ग अध्यापक १९६१–६६ व सध्या कोषाध्यक्ष. ग्रंथालय परिषदांत मराठवाड्याचे प्रतिनिधित्व. कार्यवाह, महाराष्ट्र ग्रंथालय परिषद, १४ वी, औरंगाबाद १९६३; सदस्य, राज्य ग्रंथालय सल्लागार समिती, महाराष्ट्र सरकार; सदस्य, नियामक मंडळ, महाराष्ट्र राज्य ग्रं. संघ. प्रका–(१) मराठवाडा ग्रंथालय संघ, वाटचाल, १९५९ ते १९६६ (२) स्फुट लेखन. पत्ता–२९३ दाणाबाजार, कॅन्टोन्मेंट, औरंगाबाद.

वानखडे, प्रा. म. ना. प्राचार्य, मिलिंद महाविद्यालय, औरंगाबाद. उपाध्यक्ष, मराठवाडा ग्रंथालय संघ.

शेरकर, साडू पाडूजी (२२–६–१९३७). बी. कॉम् (१९५९), डिप्. लिब्. (पुणे); तंत्र साहाय्यक, मराठवाडा विद्यापीठ ग्रंथालय, १९६३→

अध्यापक, ग्रं. वर्ग, सदस्य, का. मंडळ, मराठवाडा ग्रं. संघ. पत्ता–बेगमपुरा, औरंगाबाद.

शेख लतिफ अहमद (१५–५–१९३२). ग्रं. सा., आझाद कॉलेज, १९६६→ पत्ता–पीर सुभानखाँ मशिदीजवळ, चेलीपूरा, औरंगाबाद.

सराफ, रामचंद्र यशवंत (३–४–१९२९). एम्. ए. (१९५५), एल्. एल्. बी. (१९६०), डिप्. लिब्. (मुंबई); ग्रं. सा, सेठ जी. एस्. मेडिकल कॉलेज, मुंबई, १९५१–५७; साहा. ग्रंथपाल, पुराणवस्तु संशोधन खाते, औरंगाबाद, १९५७–६५; साहाय्यक ग्रंथालय अभिरक्षक, मराठवाडा विभाग, औरंगाबाद, १९६५→

कार्य–संस्थापक सदस्य, मराठवाडा ग्रंथालय संघ व त्यानंतर गेली ८ वर्षे मराठवाडा ग्रंथालय संघांत विविध कार्ये, कार्यवाह, १९५९–६२, कोषाध्यक्ष, १९६२–६३, ग्रं. वर्ग अध्यापक, १९६०–६६, प्राचार्य १९६०, १९६२; *निमंत्रक, मराठी ग्रंथालय परिषद, १४ वी, औरंगाबाद,* १९६३; *मराठवाड्या*तील ग्रंथालयाच्या मागण्या ग्रंथालय परिषदांत ठराव मांडून, चर्चेत भाग घेऊन, सरकारकडे गेलेल्या शिष्टमंडळात भाग घेऊन, लेख लिहून मांडल्या आहेत. कार्यवाह, महाराष्ट्र राज्य ग्रंथालय संघ, १९६५. सभासद, ग्रंथालय सल्लागार समिती, महाराष्ट्र राज्य. प्रका–(१) ग्रंथालय वर्गीकरण (२) अनेक लेख पत्ता–घ. नं. १०००, सुपारी हनुमान रस्ता, औरंगाबाद.

सुभेदार, डी. जे (१९–३–१९३४). बी. ए. (१९६०); डिप्. लिब्. (उस्मानिया, १९६१); तंत्रज्ञ साहाय्यक, मराठवाडा विद्यापीठ ग्रंथालय, १९६१→ अध्यापक, प्राचार्य, ग्रं. वर्ग, मराठवाडा ग्रं. संघ. (१९६६–१९६७) पत्ता–औरंगाबाद मिल कॉलनी, ब्लॉक २–४–१८, कोतवालपुरा, औरंगाबाद.

हरसूलकर, प्रल्हाद बापूराव (१–४–१९४५). बी. कॉम्., ग्रं. प्र.; ग्रंथपाल, सरस्वती भुवन कॉलेज ऑफ आर्टस्, सायन्स अँड कॉमर्स, १९६६→ पत्ता–बाळकृष्ण प्रेसजवळ, गोकुळवाडी, औरंगपुरा, औरंगाबाद.

हस्तक, उषा भास्कर (२२–१–१९३९). एम्. ए., डिप्. लिब्. (पुणे, १९६०); ग्रं. सा.; १९६०–६१ व नंतर तंत्रज्ञ साहाय्यक, मराठवाडा विद्यापीठ ग्रंथालय, १९६१→ पत्ता–गुरुकृपा, सरस्वती कॉलनी, औरंगपुरा, औरंगाबाद.

* * *

विभाग २ रा

मराठवाडा

(आ) इतर ठिकाणें

अपसिंगेकर, अनंत नानाचार्य (१२–९–१९४४). ग्रं. प्र.; ग्रं. टेक्निक, दयानंद कॉलेज, लातूर, १९६१→ वेलफेअर कमिटी, लातूर तर्फे ग्रंथालयाची स्थापना. पत्ता–द्वारा विश्वनाथ अप्पा येरटे, पोचम्मा मंदिराजवळ, लातूर.

कळणे, माणिक महाजन (२०–३–१९४०). ग्रं. प्र.; ग्रंथपाल, श्री शिवाजी कॉलेज, कंधार, १९६१→ पत्ता–बहादरपुरा, पो. कधार, जि. नांदेड.

गायंडे, भुजंग चंपतराव (२–१–१९४१). बी. एस्सी., ग्रं. प्र.; ग्रंथपाल, सायन्स कॉलेज, नांदेड, १९६०→ पत्ता–पो. डोंगरखेड, ता. कळमनुरी, जि. परभणी.

जिंतूरकर, सखारामगुरू नरहरगुरू. मॅट्रिक. कार्यकर्ते व संचालक, समर्थ वाचनालय, जिंतूर, १९३८→ पत्ता–मु. पो. जिंतूर, जि. परभणी.

जोशी, प्रमोद वलवंत (२–२–१९४३). बी. ए., ग्रं. प्र.; ग्रंथपाल, योगेश्वरी महाविद्यालय, अंबेजोगाई, १९६२→ पत्ता–कामखेडकर ब्लॉक्स्, राम मंदिरासमोर, टिळकपथ, अंबेजोगाई.

देवळे, रंगनाथ पद्मनाभ ग्रं. प्र.; ग्रंथपाल, पीपल्स कॉलेज, नांदेड, १९५२→ पत्ता–१–३–६८ फुलेनगर, नांदेड.

निकम, शेषराव दादाराव (७–५–१९४४). ग्रं. टेक्निक, दयानंद कॉलेज, लातूर, १९६६→ पत्ता–राचट्टेगल्ली, लातूर.

फाटक, नरसिंह गोविंदराव (१६–९–१९४४). बी. ए., डिप्. लिब्.; ग्रंथपाल, दयानंद कॉलेज, लातूर, १९६५→ पत्ता–द्वारा बाबूराव तेली, पटेल रस्ता, लातूर, जि. उस्मानाबाद.

बुलबुले, मधुकर बाबाराव (७–६–१९४१). ग्रं. प्र.; ग्रंथपाल, यशवंत महाविद्यालय, नांदेड, १९६२→

महाजन, मुरलीधर रामचंद्रराव (१६–४–१९१४). बी. ए., एल्‌एल्. बी. ग्रं. प्र. ग्रंथपाल, रामकृष्ण महाविद्यालय, उस्मानाबाद, १९६३→ पत्ता–महाजनगल्ली, उस्मानाबाद.

महाराज, त्र्यंबक गणपती (२१–७–१९०८). कार्यवाह, विचार विकास मंदिर, कंधार, १९५० →

माने, रामकृष्ण बाबूराव (९–९–१९४८). ग्रंथपाल, सार्वजनिक वाचनालय, बीड, १९६४→ पत्ता–१७८१ मोमीनपुरा, बार्शी रस्ता, बीड.

विश्रे, श्रीधर रामलिंग (५–११–१९३७). बी. ए., ग्रं. प्र.; ग्रंथपाल, आर्ट्स कॉमर्स अँड सायन्स कॉलेज, जालना, १९५८→

शहापुरे, भालचंद्र वैजनाथराव (४–५–१९४६). ग्रं. सा., रामकृष्ण महाविद्यालय, उस्मानाबाद, १९६६→ पत्ता–द्वारा व्ही. डी. शहापुरे, जोशी गल्ली, उस्मानाबाद.

सुराशे, अधिकराव शामराव (२४–१–१९४०). ग्रं. प्र., ग्रंथपाल, श्री शिवाजी कॉलेज, परभणी, १९६४→ पत्ता–श्री चौधरी वागीकर बंगला, नवा मोंढा, परभणी.

स्वामी, प्रभाकरय्या होनय्या (१–१–१९५४). पी. यू. सी., ग्रं. प्र.; मु. पो. चाकूर, ता. अहमदपूर, जि. उस्मानाबाद.

हजारे, रंगनाथ नरसिंगराव (११–१०–१९३९). बी. ए., ग्रं. प्र; ग्रंथपाल, श्री छत्रपती शिवाजी महाविद्यालय, उमरगा, जि. उस्मानाबाद, १९६४→

* * *

विभाग ३ रा

विदर्भ

(अ) नागपूर शहर

अगरवाल, एस. वी. (२९–११–१९३३). एम्. ए., बी. कॉम्., डिप्. लिब्.; ग्रंथपाल, जी. एस्. कॉलेज ऑफ कॉमर्स अँन्ड इकॉनॉमिक्स, जबलपूर १९५८–६२; तांत्रिक साहाय्यक, नागपूर विद्यापीठ ग्रंथालय, १९६२→ व्याख्याते, ग्रं. शास्त्र विभाग, नागपूर विद्यापीठ, १९६४ पासून. पत्ता–१७२, धरम पेठ, एक्सटेन्शन, नागपूर.

अत्रे, त्रिंबक केशवराव. एम्. ए., एल्‌एल्. बी., डिप्. लिब्.; साहा. ग्रंथपाल, मेडिकल कॉलेज, मे १९५१ पासून.

उपाध्ये, हणुमंतराव माधवराव (८–४–१९१८). बी. ए.; राजाराम सीताराम दीक्षित वाचनालयाचे कार्यकर्ते, चिटणीस, १९५८–५९, उपाध्यक्ष, १९५९–६२ व अध्यक्ष, १९६२–६३; सदस्य, कार्यकारी मंडळ, विदर्भ ग्रंथालय संघ, कोषाध्यक्ष १९६२–६६, सदस्य, संपादक मंडळ, 'ग्रंथपाल'. पत्ता–लक्ष्मीबाई बुटींचा वाडा, टेकडी रोड, सीताबर्डी, नागपूर.

करारे, पं. तु. (१५–११–१९२२). ग्रं. प्र., ग्रंथपाल, हरिहर मंदिर वाचनालय, धान्यगंज, नागपूर, १९६१→

काळे, सौ. विजया भारत (१४–१०–१९३७). बी. एस्सी., बी. ए., डिप्. लिब्. (नागपूर); ग्रंथपाल, महाराष्ट्र इंजि. रीसर्च इन्स्टिट्यूट, नाशिक, १९६१–६५; ग्रंथपाल, लक्ष्मीनारायण इन्स्टि. ऑफ टेक्नॉलॉजी, नागपूर, १९६५→ पत्ता–"स्मृति" द्वारा श्री. काळे, ॲडव्होकेट, दुद्दारी बंगला, शंकरनगर, नागपूर १.

कुलकर्णी, चंद्रकांत शंकर (१–६–१९३८). एम्. ए., बी. एड्., ग्रं. प्र.; बालविभाग व अभ्यासमंडळ प्रमुख, राजाराम वाचनालय.

कुरेशी, मोहमद युसुफ (१–७–१९२३). एम्. ए., डिप्. लिब्.; ग्रं. सा., १९४९–६३ व नंतर तांत्रिक साहाय्यक, नागपूर विद्यापीठ ग्रंथालय,

१९६४→ अध्यापक, ग्रं. शास्त्रविभाग, नागपूर विद्यापीठ. पत्ता–मिर्झा मसूद बेग चाळ, बझारिया, नागपूर २.

कुलकर्णी, गंगावती राघवेंद्र (५–७–१९१७). एम्. ए., डिप्. लिब्.; तांत्रिक साहाय्यक, शासकीय केंद्रीय ग्रंथालय, नागपूर, १९५९→ पत्ता– ६९, धरमपेठ, एक्सटेन्शन, गांधीनगर रोड, नागपूर,

कुलकर्णी, वसंत विष्णू (३–५–१९२९). एम्. ए., (१९५२), एम्. लिब्. एस्सी (दिल्ली, १९५४); ग्रंथपाल, सेकंडरी ट्रेनिंग कॉलेज, मुंबई, १९५४–५७, तांत्रिक साहाय्यक, मुंबई विद्यापीठ ग्रंथालय, १९५७–५८; ग्रंथपाल, इंडियन कॅन्सर रीसर्च सेंटर, मुंबई, १९५८–६१; साहा. ग्रंथपाल, नागपूर विद्यापीठ ग्रंथालय, १९६१–६४; ऑफिसिएटिंग लायब्रेरीयन व प्रमुख, ग्रं. शास्त्र विभाग, नागपूर विद्यापीठ ग्रंथालय, १९६४→

कार्य–अध्यापक, ग्रं. वर्ग, मुंबई ग्रं. संघ, १९५५–६१; अध्यापक, ग्रं. वर्ग, नागपूर विद्यापीठ, १९६१ पासून. प्रका–(१) ग्रंथालयीन व्यवस्थेची रूपरेखा (२) लेख–इंग्रजी ११, मराठी ७. (३) सहसंपादक, युनियन कॅटलॉग ऑफ पीरीऑडिकल्स इन् साउथ ईस्ट एशिया. पत्ता–राधानिवास, धरमपेठ, त्रिकोणी मैदानाजवळ, नागपूर.

केसरवाणी, सरोजकुमार (१७–७–१९३६). एम्. ए., डिप्. लिब्., नागपूर; ग्रंथपाल, गो. से कॉलेज, ऑफ कॉमर्स ॲंड इकॉनॉमिक्स, जबलपूर, १९६२–६३, प्रथम ज्यूनियर लायब्रेरियन नंतर ज्यू. टेक्निकल असिस्टंट, सेंट्रल पब्लिक हेल्थ इंजि. रीसर्च इन्स्टिट्यूट, १९६४→ पत्ता–चंद्राताई पटवर्धन बंगला, लेंड्रा पार्कजवळ, रामदास पेठ, नागपूर.

कौशिक, गोपाळ श्रीनिवास (४–१०–१९३६). एम्. ए., डिप्. लिब्. (नागपूर); साहा. ग्रंथपाल, हिस्लॉप कॉलेज, १९६५–६६; ग्रंथपाल, गो. से. वाणिज्य महाविद्यालय, १९६६→ पत्ता–छोटी धन्तोली, नागपूर.

खेर, सौ. रजनी मधुकर (२९–९–१९२९). बी. ए., डिप्. लिब्. (नागपूर); ग्रं. सा., नागपूर विद्यापीठ ग्रंथालय, १९६४→ पत्ता–९०१ सी, लाला मोहनलाल मार्ग, खरे टाऊन, नागपूर.

खेरडीकर, वसंत रामचंद्र (७–३–१९३४). बी. ए.; राजाराम वाचनालयाचे कार्यकर्ते, १९५६–६६, कांही वर्षे उपाध्यक्ष. पत्ता–गंगानिवास, फॉर्म लॅंड ले आऊट, रामदास पेठ, नागपूर १.

गंजू, टिकालाल (२०–९–१९२०). बी. ए., डिप्. लिब्. (नागपूर); ग्रंथपाल, श्रीमारवाडी लायब्ररी, अमृतसर, १९४८–५३; देशबंधू कॉलेज, कलकाजी, दिल्ली, १९५३–५४; लेबर ब्युरो, भारत सरकार, सिमला, १९५४–

६१; आणि साहा. ग्रंथपाल, आर्किऑलॉजिकल सर्व्हे. ऑफ इंडिया, १९६१→ पत्ता–७८, सिव्हिल लाइन्स, प्रकार ३ ग, नागपूर.

गाडगे, शरद गणपतराव (१–१–१९३९). ज्यू. डिप्लोमा (नागपूर); ग्रं. सा., नागपूर विद्यापीठ ग्रंथालय, १९६२→ पत्ता–पंढरीपाडे बंगला, पश्चिम धंतोली रस्ता, हितवाद प्रेस, नागपूर.

गावंडे, नारायण गोविंदराव (१६–६–१९४२). ज्यू. डिप्लोमा (नागपूर); ग्रं. सा., नागपूर विद्यापीठ ग्रंथालय, १९६३→ पत्ता–द्वारा भाऊराव नागमोटे, पांडे दवाखाना, बडकस चौक, नागपूर.

गोखले, अरुण अनंत (२२–५–१९३८). बी. ए.; डिप्. लिब्. (नागपूर); ग्रंथपाल, गव्हर्नमेंट पॉलिटेक्निक, १९६३→ तीन लेख प्रसिद्ध. पत्ता–द्वारा अ. रा. गोखले, सुपरिंटेंडेंट, सेवासदन, उत्तर अंबाझरी रस्ता, नागपूर १.

घरोटे, शरद पुंडलिकराव (४–९–१९३९). ग्रं. प्र.; ज्यू. लायब्रेरियन, सेंट्रल पब्लिक हेल्थ इंजि. रीसर्च इन्स्टिट्यूट, १९६१→ पत्ता–७११ आबेकर बंगला, बूटी लेऑट, धरमपेठ, नागपूर १.

घारे, दिगंबर नारायण (४–७–१९३६). एम्. ए., डिप्. लिब्. (नागपूर); ग्रंथपाल, गव्ह. बेसिक ट्रेनिंग कॉलेज, खांडवा, १९५९; ग्रंथपाल, गव्हर्नमेंट पॉलिटेक्निक, नागपूर, १९६०–६३; साहा. ग्रंथपाल, इंडियन ब्यूरो ऑफ माइन्स, नागपूर, १९६४→ कार्य–कार्यकारिणी सदस्य, विदर्भ ग्रं. संघ, १९६५–६६; राजाराम सीताराम दीक्षित ग्रंथालय, १९६६–६७; अध्यापक, ग्रं. वर्ग, विदर्भ ग्रं. संघ, १९६३, १९६५. पत्ता–रस्ता क्र. १०, छोटी धन्तोली, नागपूर.

घुसे, श्याम नारायण (२०–७–१९३२). बी. ए., डिप्. लिब्. (नागपूर, १९६४); ग्रंथपाल, नागपूर महाविद्यालय, १९५८–६१; सायन्स कॉलेज, १९६१→ कार्य–सहकार्यवाह, विदर्भ ग्रं. संघ १९५६–६२; सभासद, कार्यकारी मंडळ, विदर्भ ग्रं. सं. १९६०–६५. पत्ता–प्लॉट नं. १२२, गांधीनगर, नागपूर.

चांदोरकर, सौ. शुभदा शशिभूषण (७–२–१९३७). ज्यू. डिप्लोमा; साहा. ग्रंथपाल, सी. पी. ॲन्ड बेरार एज्युकेशन सोसायटीज कॉलेज, १९६६→ पत्ता– ' रमानिवास ', १५ वेस्ट पार्क रोड, धन्तोली, पटवर्धन मैदानाजवळ, नागपूर.

चिंचवडकर, मधुकर वासुदेव (   ). बी. ए., डिप्. लिब्. (बनारस); मुख्य ग्रंथपाल, समाजसेवा विभाग, मध्यप्रदेश, १९५६–५९; जिल्हा समाज-शिक्षण अधिकारी, विदर्भ विभाग, १९५९–६२; असि. क्युरेटर ऑफ लायब्ररीज, विदर्भ विभाग, १९६२–६५. सध्या रवींद्र प्रिंटिंग प्रेसचे चालकत्व

कार्य–उपाध्यक्ष, विदर्भ ग्रंथालय संघ, १९६५–६७ संपादक, ग्रंथपाल १९६६–६७. तीन नभोवाणी भाषणे. पत्ता–रवींद्र प्रिंटिंग प्रेस, म. गांधी बाजार, सीताबर्डी, नागपूर.

चौधरी, देवराव बापूराव (४–४–१९४२). ज्यू. डिप्लोमा (नागपूर); ग्रं. सा., नागपूर विद्यापीठ ग्रंथालय, १९६३→ पत्ता–चिटणीसपुरा, झेंडा चौक, महाल, नागपूर.

चौधरी, पुष्पा (   ). बी. ए., डिप्. लिब्.; ग्रं. सा., भारतीय खनिज विभाग, नागपूर, १९६०→

जैन, सुंदरलाल गुलाबसा (नोव्हें १९२८). अध्यक्ष, विदर्भ सार्वजनिक वाचनालय समिती, नागपूर, १९६३ पासून. उपाध्यक्ष, विदर्भ ग्रंथालय संघ. कार्यवाह, सरस्वती वाचनालय, लाडपुरा, १९५६ पासून. पत्ता–लाडपुरा, इतवारी, नागपूर.

जोशी, दिगंबर गणपतराव (४–२–१९३२). बी. ए., डिप्. लिब्. (नागपूर); ग्रंथपाल : नागपूर विद्यापीठ कॉलेज ऑफ लॉ, १९५८–५९; नागपूर व्हेटरिनरि कॉलेज, १९५९–६२; हायकोर्ट ऑफ ज्युडिकेचर ॲट बॉम्बे, (नागपूर शाखा) १९६२→ कार्य– विदर्भ ग्रं. संघात कार्य–सहकार्यवाह, १९६५–६७; कार्यकारिणी सदस्य १९६२–६७; सहसंपादक, 'ग्रंथपाल,' अध्यापक, ग्रं. वर्ग, १९५९–१९६१, प्राचार्य, १९६५. इंडियन कौन्सिल ऑफ ॲग्रि. रीसर्च, नवी दिल्ली, या संस्थेनें आयोजित केलेल्या ग्रंथपालन अभ्यासक्रमास राज्य प्रतिनिधी म्हणून उपस्थित. पत्ता–गव्ह. क्वार्टर नं. सी।५–२, रविनगर, नागपूर.

४७; ग्रंथपाल, बेंगाल इंजिनिअरिंग कॉलेज, शिवपूर, १९४७–५८; ग्रंथपाल, इंडियन ब्यूरो ऑफ माइन्स, १९५८→ कार्य–अध्यापक, ग्रं. वर्ग, नागपूर विद्यापीठ, १९५९–६१; प्रका–(१) ॲन इन्ट्रॉडक्शन टु लायब्ररी कॅटलॉगिंग. अनेक लेख प्रकाशित.

दप्तरी, दत्तात्रय शिवराम (   ). बी. ए., एल्एल्बी., ग्रं. सा., शेतकी महाविद्यालय, नागपूर, १९५४→

दांडेकर, मारोती नारायणराव (   ). प्यू. डिप्लोमा (नागपूर); ग्रं. सा., धनवटे नॅशनल कॉलेज, नागपूर, १९६३→

दाते, यशवंत रामकृष्ण (१७–४–१८९१). बी. ए., एलएल्. बी.; कोशकार. अध्यक्ष, विदर्भ ग्रंथालय संघ, १९५८–६१ सदस्य, संपादक मंडळ, ग्रंथपाल १९५८–६०. पत्ता– 'संविधान', १०९८ शिवाजीनगर, मॉडेल कॉलनी, पुणे ५.

दुसाने, बळवंत गणेश (२–१०–१९४१). बी. कॉम्., डिप्. लिब्. (नागपूर); ग्रंथपाल, राष्ट्रभाषा ग्रंथालय (विभागीय) महाराष्ट्र राष्ट्रभाषा सभा, १९६१→ पत्ता–एस्. आर. दीक्षितांचा बंगला, नवी रामदास पेठ, काचीपुरा, नागपूर.

देव, मोरेश्वर वासुदेव (११–४–१९३६). एम्. कॉम्., डिप्. लिब्.; तांत्रिक साहाय्यक, शासकीय केंद्रीय ग्रंथालय, नागपूर, १९६५→ पत्ता–गांधीनगर, नागपूर.

देशपांडे, व्ही. एन्. (   ). एम्. ए., डिप्. लिब्. ग्रंथपाल, सी. पी. ॲन्ड बेरार एज्युकेशन सोसायटीज कॉलिज, नागपूर.

देशपांडे, सुभाष वामनराव (१५–४–१९३९). बी. ए., डिप्. लिब्., तांत्रिक साहाय्यक, नागपूर विद्यापीठ ग्रंथालय १९६६→ अध्यापक, ग्रं. शास्त्रविभाग, नागपूर विद्यापीठ; अध्यापक, ग्रं. वर्ग, विदर्भ ग्रं. सं. पत्ता–राणी बंगला, अभ्यंकर मार्ग, धन्तोली, नागपूर.

देशमुख, पंजाब पांडुरंग (२२–१–१९३३). बी. ए., डिप्. लिब्. (नागपूर); ग्रं. सा., नागपूर विद्यापीठ ग्रंथालय, १९५४–५८– ग्रंथपाल, सेंट्रल इमर्जन्सी रिलीफ ट्रेनिंग इन्स्टि., १९५८–५९; धनवटे नॅशनल कॉलेज, १९५९; गव्हर्नमेंट इंजि. कॉलेज, (विश्वेश्वरय्या रीजनल कॉलेज ऑफ इंजि.) सप्टें. १९५९→ कार्य–अध्यापक, ग्रं. वर्ग, विदर्भ ग्रं. संघ, १९५८–६१; नागपूर विद्यापीठ १९५८–६२; आजीव सदस्य, विदर्भ ग्रं. संघ. ८ लेख प्रसिद्ध. पत्ता–क्वार्टर नं. ६३, विश्वेश्वरय्या रीजनल कॉलेज ऑफ इंजिनियरिंग, नागपूर.

देशमुख, वैजयंती माधवराव (२७–११–१९३८). क. लिपिक, शासकीय केंद्रीय ग्रंथालय, नागपूर, १९६४→ पत्ता–सुभाष रोड, गणेश पेठ, नागपूर.

देसाई, गजानन दत्तात्रय (२४–८–१९२४). व्यवसाय–पोस्टात नोकरी. राजाराम वाचनालयाचे कार्यकर्ते–कार्यवाह, १९६२–६६. पत्ता–गाडगीळांची चाळ, सीताबर्डी, नागपूर.

देहाडराय, गोपाळ सदाशिव (१३–८–१९१३). व्यवसाय, हेडड्राफ्टसमन, विदर्भ इरिगेशन सर्कल, ईस्ट. कार्य–अध्यक्ष, विदर्भ ग्रं. संघ १९६४ पासून; चिटणीस, उपाध्यक्ष, अध्यक्ष, राजाराम वाचनालय, नागपूर १९५४–६४; सहचिटणीस, चिटणीस, विदर्भ साहित्य संघ, १९५४–६४. सदस्य, व्यवस्थापक मंडळ, म. राज्य ग्रं. संघ. स्फुट लेखन. पत्ता–नॉर्मल स्कूल क्वार्टर्स नं. १९, वसंत टॉकीजसमोर, सीताबर्डी, नागपूर १.

घर्मे, नीळकंठ विठ्ठलराव (१–७–१९३०). बी. ए., डिप्. लिब्. ग्रं. सा., लॉ कॉलेज ग्रंथालय, नागपूर, १९५९–६६; वरिष्ठ ग्रं. साहाय्यक, नागपूर विद्यापीठ, ग्रंथालय १९६६→ पत्ता–द्वारा–बाबूराव दाढे, इतवारी, बारीपुरा, नागपूर २.

धोटे, श्रीराम सखाराम (६–९–१९४४). ज्यु. डिप्लोमा (नागपूर); ग्रं. सा., नागपूर विद्यापीठ ग्रंथालय, १९६३→ पत्ता–मेंटल हॉस्पिटल, नागपूर.

नाखले, पांडुरंग सखाराम (१५–५–१९३०). ज्यु. डिप्लोमा (नागपूर); ग्रं. सा., नागपूर विद्यापीठ ग्रंथालय, १९६३→ पत्ता–तुळसीबाग रस्ता क्र. ३, नागपूर २.

नाणेकर, विनायक राजेश्वर (९–९–१९१८). ग्रं. प्र.; लेखनिक, १९४६–५४; ग्रंथपाल, कॉलेज ऑफ ॲग्रिकल्चर १९५९→ स्फुट लेखन हिंदी व मराठी नियतकालिकामध्ये. पत्ता–नवी शुक्रवारी, मंडलेकरांचा वाडा, गांधी गेट, नागपूर.

नायडू, सी. एच्. जोगीराव (१–१–१९१७). सदस्य, कार्यकारी मंडळ, राजाराम वाचनालय १९६६ पासून. सदस्य, कार्यकारी मंडळ, विदर्भ ग्रं. सं. पत्ता–बुटी रोड, सीताबर्डी, नागपूर.

नेमावरकर, उषा (२५–७–१९३५). एम्. ए., डिप्. लिब्.; तांत्रिक साहाय्यक व नंतर साहा ग्रंथपाल, नागपूर विद्यापीठ ग्रंथालय, १९६२→ पत्ता–२० पल्लर रोड, सिव्हिल लाइन्स, नागपूर.

पवार, रमाकांत भगीरथ (२६–११–१९२९). बी. एस्सी., एल् एल्. बी., डिप्. लिब्.; कार्य–अध्यापक, ग्रं. वर्ग, नागपूर विद्यापीठ, १९६१–६२, विदर्भ ग्रंथालय संघात विविध कार्य : कार्यकारिणी सदस्य, १९६२–६७, संपादक, ' ग्रंथपाल ', १९६२–६५; अध्यापक, ग्रं. वर्ग, १९६१–६६; म. राज्य ग्रं. संघावर प्रतिनिधित्व. संपादक, " स्टुडंट लायब्रेरियन " १९६१–६२; सी. पी. क्लब ग्रंथालयाच्या पुनर्रचनेत भाग (१९६२). कार्यवाह,

भारतीय ग्रंथालय, संघ, नागपूर (१९६७). पत्ता–मेडिकल कॉलनी, अजनी, नागपूर ३.

पाटील, सेवकराम दादाजी (१०–११–१९३१). सदस्य, कार्यकारी मंडळ, राजाराम वाचनालय, १९६३–६६; सदस्य, कार्यकारी मंडळ, विदर्भ ग्रं. सं., १९६२–६६. पत्ता–न्यू बुक डेपोजवळ, मोदी नं. ३. सीताबर्डी, नागपूर.

पाठक, गोपाळराव (२२–५–१८९८). बी. ए. पर्यंत शिक्षण व नंतर असहकार चळवळीत भाग (१९२०). *व्यवसाय–आर्टिस्ट आणि फोटोग्राफर.* कार्य–विदर्भ ग्रंथालय संघ, आजीव सदस्य व उपाध्यक्ष, १९५६–५८, १९६०–६३, कार्याध्यक्ष, महाराष्ट्र राज्य ग्रंथालय संघ, १९६२–६४; सदस्य, महाराष्ट्र राज्य ग्रंथालय सल्लागार मंडळ, ४ वर्षे. राष्ट्रीय वाचनालय, नागपूर--आजीव सदस्य व अध्यक्ष १९४५–५७. पत्ता–गणेश बाग, उमरेड रोड, नागपूर २.

पाठक एम्. ए., शास्त्री (पंजाब), व्याकरणाचार्य, साहित्य-शास्त्री (बिहार). साहा. ग्रंथपाल, भारतीय राष्ट्रीय वैज्ञानिक प्रयोगशाळा, नवी दिल्ली १९४९–५९, ग्रंथपाल पब्लिक हेल्थ इंजिनियरिंग रीसर्च इन्स्टि. नागपूर १९६०→

पाठक, प्रभाकर लक्ष्मणराव (१२–३–१९३८). एम्. ए., डिप्. लिब्.: माजी साहा. ग्रंथपाल, महाराष्ट्र लेजिस्लेचर सेक्रेटेरिएट. सध्या ग्रंथपाल, एम्. एम्. कॉलेज ऑफ सायन्स. वृत्तपत्रांतून लिखाण. पत्ता–देशमुख वाडा, विकास लॉज शेजारी, महाल, नागपूर.

पातूरकर, सौ. बी. एस्.सी., डिप्. लिब्.; तांत्रिक साहाय्यक, लक्ष्मीनारायण इन्स्टि-टयूट ऑफ टेक्नॉलॉजी ग्रंथालय.

पारखी, दिनकर कृष्णराव (१–४–१९४५). ज्यू. डिप्लोमा (नागपूर); लेखनिक, नागपूर विद्यापीठ ग्रंथालय, १९६३→ पत्ता–देवताळे वाडा, उपाध्याय रस्ता, महाल, नागपूर.

पोतदार, जयराम पांडुरंग (१५–१–१९४३). बी. ए., ग्रं. प्र.; ग्रं. सा. १९५८–६०, ग्रंथपाल, १९६०–६२, सनातन धर्मसभा ग्रंथालय, अकोला; ग्रं. सा. कृषी महाविद्यालय, १९६२–६४; ग्रं. सा., इंडियन ब्यूरो ऑफ माइन्स, नागपूर, १९६४→ ६ लेख प्रसिद्ध. पत्ता– मोदी नं. ३, सीताबर्डी, नागपूर.

पोतदार, रामचंद्र पांडुरंग (२८–१–१९२७). डिप्. लिब्. (नागपूर); अवैतनिक ग्रंथपाल, श्रीसनातन धर्मसभा पुस्तकालय, अकोला, १९५१–६४; ग्रं. सा.; नागपूर विद्यापीठ ग्रंथालय, १९६४→कार्य– विदर्भ ग्रं. सं. कार्य-कारिणी सदस्य व संघटक १० वर्षे, वैयक्तिक रीत्या अनेक ग्रंथालयांत तांत्रिक

सल्ला दिला; अकोला येथे कारागारगृहात १९६१ साली ग्रंथालय सेवा सुरु; मजुरांसाठी महाराष्ट्र सरकारने अकोला येथे चालविलेल्या ग्रंथालयात ४ वर्षे ग्रंथपाल; कार्यवाह, मित्र सहकार मंडळ (गरीब विद्यार्थ्यांना मोफत पुस्तके पुरविणारी संस्था); माजी सहसंपादक, दैनिक मातृभूमी, नवहिंद टाइम्स व नागपूर समाचार–प्रका–पन्नासचे वर लेख व कथा, नभोवाणीवर भाषणे. पत्ता–डेकाटे बिल्डिंग; मोदी नं. ३, सीताबर्डी, नागपूर.कायमचा–रेल्वे गेट अकोला.

पोफळी, मालती जनार्दन (२०–४–१९४७). क. *लिपिक, शासकीय केंद्रीय* ग्रंथालय, नागपूर १९६६→ पत्ता–दीक्षित वाडा, सीताबर्डी, नागपूर.

पौणीकर, मधुकर शेषराव (२८–६–१९३२). बी. ए., डिप्. लिब्. *(नागपूर), साहित्य विशारद; ग्रंथपाल, धनवटे नॅशनल कॉलेज,* १९६१→ पत्ता–तिवारे बंगला, धंतोली पार्कजवळ, नागपूर.

फडके, पांडुरंग श्रीधर (११–१०–१९०६). बी. ए. ग्रं. प्र. (मद्रास, १९३३); *ग्रं. साहाय्यक, नागपूर विद्यापीठ,* १९२६–४१, *ग्रंथपाल, नागपूर* विद्यापीठ १९४७–५०, १९५२–५३ ग्रंथपाल व प्रमुख, ग्रंथालय शास्त्र-विभाग, नागपूर विद्यापीठ १९५६–६१.

कार्य–सहकार्यवाह, विदर्भ ग्रं. संघ; १९४५–५६; *कार्यवाह, विदर्भ ग्रं. संघ,* १९५६–६७. समासद, संपादक मंडळ, ग्रंथपाल, १९५८–५९; कार्यवाह, महाराष्ट्र राज्य ग्रं. सं. १९६२–६४, अध्यापक व संचालक, ग्रंथपालन वर्ग, *विदर्भ ग्रं. संघ. सदस्य, व्यवस्थापक मंडळ, म. राज्य ग्रं. संघ. स्फुट लेखन.* पत्ता–सुभेदार ब्लॉक्स्, कॉंग्रेसनगर, नागपूर १.

फलटणकर, शं. वा. (१८–७–१९२७). बी. एस्सी., एल्‌एल्‌बी., राजाराम वाचनालयाचे कार्यकर्ते, *चिटणीस* १९५२–५३, *सभासद का. मंडळ* १९५३–५६, १९६४–६६, अध्यक्ष १९६४–६५. पत्ता–गोखले वाडा, मोदी लेन नं. १, सीताबर्डी, नागपूर.

वक्षी, सु. के. बी एस्सी., डिप्. *लिब्.; ग्रंथपाल. एस. एफ्. एस्. कॉलेज, नाग*-पूर. सहकार्यवाह, विदर्भ ग्रं. संघ.

वाजपेयी, अरुणकुमार ब्रिजलालजी (३०–१–१९४३). बी. कॉम्., डिप्. *लिब्., (नागपूर); ग्रंथपाल, श्रीमती बिंझाणी महिला महाविद्यालय,* १९६६→ पत्ता–सर्कल नं. ७ बी, रिसालदार रोड, जलालपुरा, नागपूर २.

बोस, एस्. (१–२–१९३४). बी. कॉम्. (कलकत्ता), डिप्. लिब्. (कलकत्ता); *ग्रं. सा., नॅशनल लायब्ररी, कलकत्ता,* १९६४; *ग्रंथपाल, ॲन्थ्रॉपॉलॉजिकल* सव्हें ऑफ इंडिया, १९६४→ पत्ता–२१७ गांधी नगर, नागपूर २.

भट, शरद गोपाळराव (२३–७–१९३४). एम्. ए., डिप्. लिब्. (नागपूर); सब् एडिटर, इंडियन नॅशनल बिब्लिऑग्राफी (मराठी विभाग), सेंट्रल रेफरन्स

लायब्ररी, कलकत्ता, १९६१–६४; वरिष्ठ तांत्रिक साहाय्यक, सेंट्रल पब्लिक हेल्थ इंजिनियरिंग रीसर्च इन्स्टिट्यूट, नागपूर, १९६४→ कार्य–विदर्भ ग्रं. संघ कार्यकारिणी सदस्य, सदस्य; संपादक मंडळ, ग्रंथपाल. प्रका–राष्ट्रीय ग्रंथ सूची, मराठी विभाग, १९६०, १९६१–६२ सहसंपादक. स्फुट लेखन, आकाशवाणीवर भाषणे. पत्ता–एफ. १७, से. प. हे. इं. री. इन्स्टिट्यूट स्टाफ क्वार्टर्स, यशवंत नगर, नागपूर ३.

भवाळकर, गणेश नीळकंठ (३०–१२–१९१४). बी. ए., एलएल्. बी., डिप्. लिब्. (बनारस, १९४७); ग्रं. सा., नागपूर विद्यापीठ ग्रंथालय, १९४२–४८; ग्रंथपाल व्हिक्टोरिया टेक्निकल इन्स्टिट्यूट, १९४८–५०; ग्रंथपाल, मेडिकल कॉलेज, १९५०→

कार्य–अध्यापक, ग्रं. वर्ग., नागपूर विद्यापीठ, १९५६–५७; विदर्भ ग्रं. संघ, १९६०; बोर्ड ऑफ स्टडीज इन् लायब्ररी सायन्स, नागपूर विद्यापीठ, सभासद; कार्यवाह, सी. पी. ॲन्ड बेरार लायब्ररी कॉन्फरन्स, १९४५; सहकार्यवाह, सी. पी. ॲन्ड बेरार लायब्ररी असोसिएशन, १९४५–५५; सदस्य, का. मंडळ, विदर्भ ग्रं. संघ, उपाध्यक्ष, विदर्भ ग्रं. संघ १९६०–६५. जून १९६३ मध्ये वॉशिंग्टन येथे भरलेल्या इंटरनॅशनल कॉंग्रेस ऑफ मेडिकल लायब्ररियन्सच्या दुसऱ्या अधिवेशनास उपस्थित, परतताना इंग्लंड, पॅरिस, रोम येथे भेटी. स्फुट लेखन. पत्ता–महाजन बिल्डिंग, मेन रोड, सीताबर्डी, नागपूर.

मालेकर, जनार्दन कृष्णराव (१७–१२–१९३७). ग्रं. प्र., ज्यु. डिप्लोमा (नागपूर); ग्रं. सा.; स्नातकोत्तर कला विभाग, १९६०–६५. सध्या अकौंट्स क्लार्क. विदर्भ ग्रं. संघात काही काळ कार्य. पत्ता–जोग निवासासमोर, नवी शुक्रवारी रस्ता, नागपूर.

भिसे, श्रीपाद शिवराम (–१९१४). ग्रं. प्र. (पुणे ग्रं. सं., १९४८); ग्रंथपाल, राजाराम वाचनालय, १९४४→ पत्ता–२७८ गांधी नगर, उत्तर अंबाझरी रस्ता, नागपूर.

माडखोलकर, गजानन त्र्यंबक (२८–१२–१८९९). सुप्रसिद्ध साहित्यिक व वृत्तपत्रकार. उपाध्यक्ष, १९५८–६१ अध्यक्ष, विदर्भ ग्रंथालय संघ, १९६१–६३. उद्घाटक, विदर्भ ग्रंथालय परिषद, ३ री, कारंजा, १९५९; महाराष्ट्र सरकारच्या ग्रंथालय समितीचे सदस्य म्हणून कार्य. कार्याध्यक्ष, मराठी ग्रंथालय परिषद, १९६१, नागपूर. "तरुण भारत"मध्ये ग्रंथालय प्रश्नांवर स्फुट लेखन. पत्ता–'प्रसाद', अभ्यंकर रस्ता, धन्तोली, नागपूर १.

मासोदकर, कमलाकर. कार्यवाह, राष्ट्रीय ग्रंथालय, महाल, नागपूर.

मादुरकर, मुरलीधर जगन्नाथ (८–११–१९३२). ग्रं. प्र.; ग्रं. सा., राजाराम वाचनालय, १९५४–५८, गो. से. कॉलेज ऑफ कॉमर्स ॲंड इकॉनॉमिक्स,

१९५८–६०; वरिष्ठ ग्रंथालय साहाय्यक, नागपूर विद्यापीठ पोस्टग्रॅज्युएट टीचिंग डिपार्टमेंट १९६०→विदर्भ ग्रंथालय संघात कार्य. स्फुट लेखन. पत्ता–मारोतराव घाटे यांचे घरीं, नवी इतवारी रस्ता, वॉर्ड नं. १८, इतवारी, नागपूर २.

मिश्रा, सौ. मीना (१–१–१९३८). बी. एससी. डिप्. लिब्.; ग्रंथपाल, लेडी अमृतबाई डागा कॉलेज फॉर वुमेन, १९६६→ पत्ता–म्युनिसिपल ग्रंथालय व पार्क समोर, सदर बाजार, नागपूर.

मिश्र, अंबिका प्रसाद ( ). ग्रंथपाल, कस्तुरबा सार्वजनिक म्यु. वाचनालय, १९४८→

रुक्मांगद, पु. के. बी. ए.; ग्रंथपाल, राष्ट्रीय ग्रंथालय, नागपूर.

लाल, सॅम्युएल शशिभूषण (१२–१०–१९२९). बी. ए., डिप्. लिब्.; तांत्रिक साहाय्यक, नागपूर विद्यापीठ ग्रंथालय, १९६५→ पत्ता–चकोर निवास, हनुमाननगर, नागपूर.

लिमये, अनंत लक्ष्मण. व्यवसाय–दै. महाराष्ट्र कचेरीत नोकरी. कार्य–राजाराम वाचनालयात विविध कार्य-सभासद, कार्यकारी मंडळ, कार्यवाह इ. विदर्भ ग्रंथालय संघात कार्य–कार्यकारिणी सदस्य, १९६१ ची ग्रंथालय परिषद बोलावण्यात पुढाकार, सध्या उपाध्यक्ष. संस्थापक सदस्य व कार्यकर्ते, विदर्भ सार्वजनिक वाचनालय समिती. ग्रंथालय परिषदांत ठराव मांडून तसेच चर्चेत भाग घेऊन विदर्भातील ग्रंथालयांच्या प्रश्नांना वाचा फोडण्याचे कार्य करीत आहेत.

वणीकर, भास्कर गोविंद (१०–१०–१९३०). बी. एससी., एम्. ए., डिप्. लिब्.; तांत्रिक साहाय्यक, नागपूर विद्यापीठ ग्रंथालय, १९६३→ पत्ता–कान्हेरे बिल्डिंग, कोठीरोड, महाल, नागपूर.

वरघडे, वामन गाबूजी. ग्रं. सा., विज्ञान महाविद्यालय, नागपूर, १९५५→

वाराणशीवार, लक्ष्मणराव गणपतराव (१०–३–१९०७). ग्रं. प्र. (इंपिरीअल लायब्ररी, कलकत्ता, १९४०). ग्रंथपाल, एस्. बी. सिटी कॉलेज, १९३३→ पत्ता–श्रीनिकालस मंदिर, इतवारी, नागपूर २.

विजयकुमार, पाथूरी (१२–८–१९३७). बी. एस्सी., एम्. ए., एल्‌एल्. बी., डिप्. लिब्.; तांत्रिक साहाय्यक, नागपूर विद्यापीठ ग्रंथालय, १९६५→अध्यापक, ग्रं. वर्ग, नागपूर विद्यापीठ. पत्ता–२२७ गांधीनगर, नागपूर १.

वैरागडे, त्र्यंबक आत्माराम ( ). ग्रं. प्र. (पुणे ग्रं. सं.); ग्रंथपाल, विद्यामंदिर, नागपूर १९४८–५५, साहा. ग्रंथपाल, हिस्लॉप कॉलेज, नॅशनल कॉलेज, १९५९→

शब्दे, वसंत बाळाजी (२–४–१९२३). बी. ए., बी. टी., डिप्. लिब्.; जिल्हा ग्रंथपाल, केंद्रिय शासकीय ग्रंथालय, वर्धा, १९५५–६४ असि. क्यूरेटर ऑफ लायब्ररीज, विदर्भ विभाग, १९६४→ पत्ता–काँग्रेसनगर, नागपूर.

श्रीवास्तव, ओंकारनाथ ( ). बी. ए., डिप्. लिब्., ग्रंथपाल, डायरेक्टोरेट ऑफ् मार्केटिंग अँड इन्स्पेक्शन, भारत सरकार, नागपूर १९४९→

सपकाळ, मनोहर केशवराव. अध्यक्ष, विदर्भ ग्रं. संघ १९६२–६५.

सरोदे, सदाशिव गडीवाजी (१–७–१९४३). ज्यू. डिप्लोमा (नागपूर). ग्रं. सा., नागपूर विद्यापीठ ग्रंथालय, १९६६→

साठे, अरुण कृष्णराव (५–६–१९४३). क. लिपिक, शासकीय केंद्रिय ग्रंथालय, नागपूर, १९६६→ पत्ता–काशीपुरा, नवी रामदास पेठ, नागपूर.

सिंग, हरवंस (६–४–१९२६). ग्रं. टेक्निक, अॅन्थ्रॉपॉलॉजिकल सर्व्हे ऑफ इंडिया १९५५→ पत्ता–सदर, गांधी चौक, नागपूर.

सुंदरेशन, कु. बी. एस्सी., डिप्. लिब्.; ग्रंथपाल, आकाशवाणी नागपूर केंद्र.

स्टीव्हनसन, जोनाथन जेम्स (२२–३–१९०६). इंटर सायन्स (१९२९) दोन वर्षांचा एम्. बी. बी. एस्. चा मुंबई येथील अभ्यासक्रम पुरा केला. डिप्. लिब्.; (इंपीरियल लायब्ररी, कलकत्ता १९४४). साहा. ग्रंथपाल, १९३३–४४; व नंतर ग्रंथपाल, हिस्लॉप कॉलेज, १९४४→ कार्य–सदस्य, बोर्ड ऑफ स्टडीज इन लायब्ररी सायन्स, नागपूर विद्यापीठ, ९ वर्षे. ग्रंथालयात १९३७ सालापासून मुक्त प्रवेश (ओपन ॲक्सेस) पद्धत सुरू. पत्ता–रत्न व्हिला, न्यू कॉलनी, नागपूर.

हलमारे, माणिक भिकाजी (४–१२–१९४४). ग्रं. प्र.; टेक्निक, राजाराम वाचनालय १९६३→ पत्ता–द्वारा मारोतराव घोटे, दलाल, मारुतीचे देवळाजवळ, कर्नलबाग, नागपूर.

होटे, दत्तात्रय मुकुंद ( ). बी. ए., डिप्. लिब्.; साहा. ग्रंथपाल, महाराष्ट्र प्रादेशिक ग्रंथालय, पुणे, १९५०–५४; ग्रंथपाल, आदिवासी अनुसंधान शाळा, छिंदवाडा, १९५५–५६; ग्रंथपाल, गो. से. कॉलेज ऑफ इकॉनॉमिक्स अँड कॉमर्स, नागपूर, १९५६–६५. कार्य–अध्यापक, ग्रं.वर्ग; महाराष्ट्र ग्रं.संघ, पुणे १९५०–५४; विदर्भ ग्रं. सं. १९५९; नागपूर विद्यापीठ १९५६–५७, १९५९–६१. कोषाध्यक्ष, विदर्भ ग्रं. सं. १९६०; सदस्य, संपादक मंडळ, 'ग्रंथपाल'.

होटे, विठ्ठल शंकरराव ( ). ग्रं. प्र.; ग्रंथपाल, विज्ञान महाविद्यालय, नागपूर १९३०→

* * *

विभाग ३ रा

विदर्भ

(आ) इतर ठिकाणें

अघोर, सुरेंद्र दत्तात्रय (१०–७–१९४५). बी. कॉम्., डिप्. (नागपूर); ग्रंथपाल, गव्हर्नमेंट पॉलिटेक्निक, खामगांव, १९६६→ ३५८, सिव्हिल लाइन्स, खामगांव, जि. बुलढाणा.

अमृते, श्रीनिवास गणेश (१४–२–१९०८). ग्रं. प्र.; ग्रंथपाल, स आर्टस् कॉलेज, अकोला, १९५४→ पत्ता–रास्तेवाडा, उमरी, अकोला.

आसमवार, दादाराव नानाजी (१–७–१९३०). एम. ए., बी. एड्., लिब्. (नागपूर), साहित्यरत्न, साहित्यपारंगत, संस्कृत विशारद; ग्रं स्वावलंबी शिक्षण महाविद्यालय, वर्धा, १९६३→ पत्ता–द्वारा–पुं. सो. इ *शिक्षक, रामनगर, वर्धा.*

उपाध्याय, प्रा. मधुकर सदस्य, का. मंडळ, दस्तुर रतनजी ग्रंथालय, खाम प्रमुख संपादक, दस्तुर रतनजी ग्रंथालय, खामगाव, स्मृतिग्रंथ अमृतम १८८९–१९६६.

उरकुडकर, हरिभाऊ सदाशिवराव (१५–१२–१९३६). स. लि *शासकीय जि. ग्रंथालय, वर्धा,* १९५७→ *पत्ता–हिंद नगर, वॉर्ड नं.* वर्धा.

करंदीकर, कु. प्रभा गोविंद (६–१–१९४२). ग्रं. प्र.; ग्रंथपाल, राध गोयन्का गर्ल्स कॉलेज, अकोला, १९६५→ पत्ता– राधाकिसन प्लॉट्स, हार्डिज हॉस्पिटलजवळ, अकोला.

कळसे, *निनाजी उखर्डा* *ग्रंथपाल, दि दस्तूर रतनजी ग्रंथालय, खामगांव,* बुलढाणा.

कासखेडीकर, माधव त्रिंबक (१८–१०–१९१०). बी. ए., बी.

फाळमेघ, त्र्यंबक सदाशिवराव ग्रंथपाल, श्रीशिवाजी महाविद्यालय ग्रंथालय, अकोट, जि. अकोला.

फाळे, केशव विष्णू (४–११–१९३१). बी. ए., डिप्. लिब्.; (पुणे, १९६०); ग्रं. सा., डेक्कन कॉलेज, पुणे, १९५५–६०; ग्रंथपाल, गव्हर्नमेंट कॉलेज ऑफ् एज्युकेशन, अकोला, १९६०→ पत्ता– २१५।१९ रामधन प्लॉट, खुमकरांचा वाडा, रामदास पेट, अकोला.

फुलकर्णी, सुरेश लक्ष्मणराव (१–४–१९४१). बी. ए., डिप्. लिब्. (नागपूर); ग्रंथपाल, गव्हर्नमेंट कॉलेज ऑफ इंजिनियरिंग, अमरावती, १९६५→ पत्ता–घोडे बंगला, विजय कॉलनी, कॅम्प २, अमरावती.

केदार, नरहरी नागोराव (२३–१०–१९३२). ग्रं. प्र.; निर्गम साहाय्यक, शासकीय जिल्हा ग्रंथालय, भंडारा. पत्ता– शहीद वॉर्ड, भंडारा.

फोलते, ओंकार गोपाल (१०–९–१९१०). ग्रंथपाल, शासकीय जिल्हा ग्रंथालय, अमरावती, १९५६→ पत्ता–सरनाईक वकील यांचा वाडा, स्टेशन रोड, अमरावती.

खर्डेकर, दे. श. कोषाध्यक्ष, बाबूराव देशमुख वाचनालय, अकोला, १९५६ पासून.

खिरोळकर, राजाभाऊ मार्तंडराव (६–१–१९३५). ग्रं. प्र.; अस्थायी निर्गम साहाय्यक व नंतर ग्रंथालय लिपिक, सध्या शिक्षण खाते लिपिक, शासकीय जिल्हा ग्रंथालय, अकोला. काही लेख प्रकाशित. पत्ता–द्वारा वि. पां. हिंगणेकर, जोगळेकर प्लॉटस्, अकोला.

खोतकर, सोमेश्वर वामन (३–३–१९२५). निर्गम साहाय्यक, शासकीय जिल्हा ग्रथालय, अमरावती, १९५९→ पत्ता–श्रीसोमेश्वर मंदिर, भाजी बाजाराजवळ, अमरावती.

गवळी, के. एस. (१–७–१९४४). ग्रं. लेखनिक, लक्ष्मीबाई राधाकिसन तोष्णीवाल महाविद्यालय, अकोला, १९६०→ पत्ता–मु. पो. उमरी, उमरखेड, जि. अकोला.

चव्हाण, विश्वनाथ सदाशिवनाथजी (११–११–१९३४). हिंदी साहित्य रत्न, एस्. टी. सी.; चिटणीस, श्रीगुरुदेव अध्ययन मंदिर, गुरुकुंज आश्रम, जि. अमरावती, १९६५ पासून. कविता व लेख प्रकाशित.

जोशी, सुधाकर कृष्णराव (१–७–१९४४). ग्रं. प्र.; ग्रंथपाल, लोकमान्य टिळक महाविद्यालय, वणी, १९६२→ पत्ता–द्वारा श्रीदादाजी भागवत, वॉर्ड नं. ३, गणेशपूर रस्ता, भागवत वाडा, वणी, जि. यवतमाळ.

डांगे, सुधाकर सीतारामजी (२–२–१९४६). कनिष्ठ लिपिक, शासकीय जिल्हा ग्रंथालय, चंद्रपूर १९६६→ पत्ता–क्वार्टर नं. १५, शासकीय नूतन बेसिक ट्रेनिंग कॉलेज, चंद्रपूर (चांदा).

डिडवाणी, सत्यनारायण कार्यवाह, दस्तुर रतनजी ग्रंथालय, खामगांव १९६३–६७.

दाते, रामकृष्ण दादाजी (६–४–१९२९). हिंदी विशारद, ग्रं. प्र.; ग्रं. सा., १९४६–५२, ग्रंथपाल, सेक्सरिया वाणिज्य महाविद्यालय, वर्धा, १९५२→ पत्ता–साबळे प्लॉटस्, वर्धा.

दीक्षित, गंगाधर व्यंकटेश (२८–१–१९३१). निर्गम साहाय्यक, शासकीय जिल्हा ग्रंथालय, चंद्रपूर, १९६१→ पत्ता–बाळाजी वॉर्ड, ब्लॉक नं. ४, शांतिसदन, आमटे वाडा, चंद्रपूर.

देशपांडे, पांडुरंग दिगंबर (२०–३–१९१२). डिप्. टी.; ग्रंथपाल, शासकीय जिल्हा ग्रंथालय, यवतमाळ, १९६१→ पत्ता–माई दामले यांचा वाडा, अवधूतवाडी, यवतमाळ.

देशमुख, बळवंत गोविंदराव वय ३५ वर्षे. मॅट्रिक. सचिव, लोकमान्य वाचनालय, आर्वी, १० वर्षे.

देशमुख, संतोष मारोतराव (९–५–१९२९). ग्रंथपाल, लोकमान्य वाचनालय, आर्वी, १९६१→ पत्ता–वलिसाहेब वॉर्ड, आर्वी, जि. वर्धा.

देशमुख, कमलाकर डी. (२०–१–१९३६). ग्रं. प्र.; निर्गम साहाय्यक, शासकीय जिल्हा ग्रंथालय, वर्धा, १९६२→ पत्ता–रामनगर, वॉर्ड नं. २८, बर्फाचे कारखान्याजवळ, वर्धा.

धोपटे, एम्. एस्. ग्रंथपाल, शासकीय जिल्हा ग्रंथालय, भंडारा.

पटवर्धन, सदाशिव परशुराम (१४–८–१९२९). बी. ए., ग्रं. प्र.; (कलकत्ता), डिप्. लिब्. (नागपूर); साहा. ग्रंथपाल, समाजसेवा विभाग, मध्यप्रदेश, १९५६; साहाय्यक जिल्हा समाज शिक्षण अधिकारी, नागपूर, १९५९–६१; तांत्रिक साहाय्यक, केंद्रीय ग्रंथालय, नागपूर, १९६२–६५; ग्रंथपाल, शासकीय जिल्हा ग्रंथालय, बुलढाणा, १९६५→

पाडिया, जुगलकिशोर. कार्यवाह, अर्थसमिती, बाबूराव देशमुख वाचनालय, अकोला, १९५३→

पांडे, पुरुषोत्तम दिगंबर (२५–४–१९२५). निर्गम साहाय्यक, शासकीय जिल्हा ग्रंथालय, अकोला, १९५५→ पत्ता–टिकले यांचा बंगला, राधाकिसन प्लॉट, अकोला.

पिंपळे, विठ्ठल गंगाधर (२२–८–१९१४). बी. ए., बी. टी., दिल्ली येथील एक महिन्याचा सेमिनार कोर्स (ग्रंथपालनाचा); जिल्हा ग्रंथपाल, शासकीय जिल्हा ग्रंथालय, अकोला, १९५६→ पत्ता–आर. एम्. एस्. पोस्ट ऑफिस-जवळ, रामदास पेठ, अकोला.

पोतदार, श्रीराम पांडुरंग (३१–१०–१९४४). बी. ए. ग्रं. प्र.; साहा. ग्रंथपाल, श्रीसनातन धर्मसभा पुस्तकालय, अकोला, १९६१→ पत्ता–

रेल्वेगेट, अकोला.

बालेकर, शंकर त्रिंबक (१–१२–१९२४). ग्रं. प्र., ग्रंथपाल, अमरावती नगर वाचनालय, अमरावती, १९४७→

बोबडे, शंकरराव बा. खासदार. स्वागताध्यक्ष, १८ वी महाराष्ट्र रा. ग्रं. परिषद, खामगाव, १९६६. अध्यक्ष-खामगाव नगरपालिका.

भडंग, मनोहर शंकर (२४–५–१९२९). बी. एससी., एम्. ए., एल्. एल्. बी., डिप्. लिब्. (नागपूर); ग्रंथपाल, जमनालाल बजाज सेंट्रल रीसर्च इन्स्टिट्यूट फॉर व्हिलेज इंडस्ट्रीज, वर्धा, १९५६→ पत्ता–रामनगर, वर्धा.

भडंग, सुरेश टी. ( ). बी. ए., डिप्. लिब्., ग्रंथपाल, गो. से. कला, विज्ञान व वाणिज्य महाविद्यालय, खामगांव १९५८→ कार्यकारिणी सदस्य, विदर्भ ग्रं. संघ.

भांडे, नरेंद्र लक्ष्मणराव (७–९–१९४१). ग्रं. प्र.; ग्रंथपाल, आर्टस ॲन्ड कॉमर्स कॉलेज, दर्यापूर, १९६४→ पत्ता–मारवाडी जीन बानोसा, बानोसा–दर्यापूर, जि. अमरावती.

मशालकर, विनायक रामकृष्ण ( ) बी. ए., डिप्. लिब्.; ग्रंथपाल, शिवाजी कॉलेज, अमरावती, १९५९→

महाजन, जनार्दन मारोती (१–५–१९१९). बी. ए. बी. टी. डिप्. टी. जिल्हा ग्रंथपाल, शासकीय जिल्हा ग्रंथालय, चंद्रपूर १९५६→ पत्ता–द्वारा राजेश्वरराव कोतपल्लीवार, श्रीरामवॉर्ड, चंद्रपूर. (चांदा).

मानापुरे, सौ. शांता गोविंद ( ) एम्. ए., एम्. एड्., डिप्. लिब्.; तांत्रिक साहाय्यक, शासकीय केंद्रीय ग्रंथालय, नागपूर १९५५–६०, कम्युनिटी सेंटर ऑर्गनायझर, अमरावती १९६०→

माने, मारोती नारायणराव (१–७–१९४१). ग्रं. सा., नवीन महाविद्यालय, काटोल, १९६३→ पत्ता–वार्ड नं. ८, काटोल. जि. नागपूर.

माहकलकर, विठ्ठल ता. ग्रं. प्र.; ग्रंथपाल, जानी वॉर्ड, ब्रह्मपुरी, चांदा (चंद्रपूर).

मिश्रा, ओंकारप्रसाद ( ) कार्यवाह, बाबूराव देशमुख वाचनालय, अकोला, १९६५→

मुंडे, भा. स. बी. ए., बी. कॉम्., डिप्. लिब्. ग्रंथपाल, आर एस बीडकर कला आणि वाणिज्य महाविद्यालय, हिंगणघाट. जि. वर्धा.

मुळे, महादेव लक्ष्मण वय ४८ वर्षे. पुस्तक वितरक, लोकमान्य वाचनालय, आर्वी, २५ वर्षे. पत्ता–श्रीराम वॉर्ड, आर्वी.

मोहरीर, बाळकृष्ण पुंडलिक (३–११–१९१४). कार्यालय मंत्री, राष्ट्रभाषा प्रचार समिती, वर्धा १९५९→ सामाजिक कार्यकर्ते, स्थानिक स्वराज्य संस्था,

डिडवाणी, सत्यनारायण कार्यवाह, दस्तुर रतनजी ग्रंथालय, खामगांव १९६३–६७.

दाते, रामकृष्ण दादाजी (६–४–१९२९). हिंदी विशारद, ग्रं. प्र.; ग्रं. सा., १९४६–५२, ग्रंथपाल, सेक्सरिया वाणिज्य महाविद्यालय, वर्धा, १९५२→ पत्ता–साबळे प्लॉटस्, वर्धा.

दीक्षित, गंगाधर त्र्यंकटेश (२८–१–१९३१). निर्गम साहाय्यक, शासकीय जिल्हा ग्रंथालय, चंद्रपूर, १९६१→ पत्ता–बाळाजी वॉर्ड, ब्लॉक नं. ४, शांतिसदन, आमटे वाडा, चंद्रपूर.

देशपांडे, पांडुरंग दिगंबर (२०–३–१९१२). डिप्. टी.; ग्रंथपाल, शासकीय जिल्हा ग्रंथालय, यवतमाळ, १९६१→ पत्ता–माई दामले यांचा वाडा, अवधूतवाडी, यवतमाळ.

देशमुख, बळवंत गोविंदराव वय ३५ वर्षे. मॅट्रिक. सचिव, लोकमान्य वाचनालय, आर्वी, १० वर्षे.

देशमुख, संतोष मारोतराव (९–५–१९२९). ग्रंथपाल, लोकमान्य वाचनालय, आर्वी, १९६१→ पत्ता–वलिसाहेब वॉर्ड, आर्वी, जि. वर्धा.

देशमुख, कमलाकर डी. (२०–१–१९३६). ग्रं. प्र.; निर्गम साहाय्यक, शासकीय जिल्हा ग्रंथालय, वर्धा, १९६२→ पत्ता–रामनगर, वॉर्ड नं. २८, वर्धाचे कारखान्याजवळ, वर्धा.

घोपटे, एम्. एस्. ग्रंथपाल, शासकीय जिल्हा ग्रंथालय, भंडारा.

पटवर्धन, सदाशिव परशुराम (१४–८–१९२९). बी. ए., ग्रं. प्र.; (कलकत्ता), डिप्. लिब्. (नागपूर); साहा. ग्रंथपाल, समाजसेवा विभाग, मध्यप्रदेश, १९५६; साहाय्यक जिल्हा समाज शिक्षण अधिकारी, नागपूर, १९५९–६१; तांत्रिक साहाय्यक, केंद्रीय ग्रंथालय, नागपूर, १९६२–६५; ग्रंथपाल, शासकीय जिल्हा ग्रंथालय, बुलढाणा, १९६५→

पाडिया, जुगलकिशोर. कार्यवाह, अर्थसमिती, बाबूराव देशमुख वाचनालय, अकोला, १९५३→

पांडे, पुरुषोत्तम दिगंबर (२५–४–१९२५). निर्गम साहाय्यक, शासकीय जिल्हा ग्रंथालय, अकोला, १९५५→ पत्ता–टिकले याचा बंगला, राधाकिसन प्लॉट, अकोला.

पिंपळे, विठ्ठल गंगाधर (२२–८–१९१४). बी. ए., बी. टी., दिल्ली येथील एक महिन्याचा सेमिनार कोर्स (ग्रंथपालनाचा); जिल्हा ग्रंथपाल, शासकीय जिल्हा ग्रंथालय, अकोला, १९५६→ पत्ता–आर. एम्. एस्. पोस्ट ऑफिसजवळ, रामदास पेठ, अकोला.

पोतदार, श्रीराम पांडुरंग (३१–१०–१९४४). बी. ए. ग्रं. प्र.; साहा. ग्रंथपाल, श्रीसनातन धर्मसभा पुस्तकालय, अकोला, १९६१→ पत्ता–

रेल्वेगेट, अकोला.

चालेकर, शंकर त्रिंबक (१–१२–१९२४). ग्रं. प्र., ग्रंथपाल, अमरावती नगर वाचनालय, अमरावती, १९४७→

चोबडे, शंकरराव या. खासदार, स्वागताध्यक्ष, १८ वी महाराष्ट्र रा. ग्रं. परिषद, खामगाव, १९६६. अध्यक्ष-खामगाव नगरपालिका.

भडंग, मनोहर शंकर (२४–५–१९२९). बी. एस्सी., एम्. ए., एल्. एल्. बी., डिप्. लिब्. (नागपूर); ग्रंथपाल, जमनालाल बजाज सेंट्रल रीसर्च इन्स्टिट्यूट फॉर व्हिलेज इंडस्ट्रीज, वर्धा, १९५६→ पत्ता–रामनगर, वर्धा.

भडंग, सुरेश टी. ( ). बी. ए., डिप्. लिब्., ग्रंथपाल, गो. से. कला, विज्ञान व वाणिज्य महाविद्यालय, खामगांव १९५८→ कार्यकारिणी सदस्य, विदर्भ ग्रं. संघ.

भांडे, नरेंद्र लक्ष्मणराव (७–९–१९४१). ग्रं. प्र.; ग्रंथपाल, आर्टस ॲन्ड कॉमर्स कॉलेज, दर्यापूर, १९६४→ पत्ता–मारवाडी जीन बानोसा, बानोसा–दर्यापूर, जि. अमरावती.

मशानकर, विनायक रामकृष्ण ( ) बी. ए., डिप्. लिब्.; ग्रंथपाल, शिवाजी कॉलेज, अमरावती, १९५९→

महाजन, जनार्दन मारोती (१–५–१९१९). बी. ए. बी. टी. डिप्. टी. जिल्हा ग्रंथपाल, शासकीय जिल्हा ग्रंथालय, चंद्रपूर १९५६→ पत्ता–द्वारा राजेश्वरराव कोतपल्लीवार, श्रीरामवॉर्ड, चंद्रपूर. (चांदा).

मानापुरे, सौ. शांता गोविंद ( ) एम्. ए., एम्. एड्., डिप्. लिब्.; तांत्रिक साहाय्यक, शासकीय केंद्रीय ग्रंथालय, नागपूर १९५५–६०, कम्युनिटी सेंटर ऑर्गनायझर, अमरावती १९६०→

माने, मारोती नारायणराव (१–७–१९४१). ग्रं. सा., नवीन महाविद्यालय, काटोल, १९६३→ पत्ता–वार्ड नं. ८, काटोल. जि. नागपूर.

माहकलकर, विठ्ठल ता. ग्रं. प्र.; ग्रंथपाल, जानी वॉर्ड, ब्रह्मपुरी, चांदा (चंद्रपूर).

मिश्रा, ओंकारप्रसाद ( ) कार्यवाह, बाबूराव देशमुख वाचनालय, अकोला, १९६५→

मुंडे, मा. स. बी. ए., बी. कॉम्., डिप्. लिब्. ग्रंथपाल, आर एस् बीदकर कला आणि वाणिज्य महाविद्यालय, हिंगणघाट. जि. वर्धा.

मुळे, महादेव लक्ष्मण वय ४८ वर्षे. पुस्तक वितरक, लोकमान्य वाचनालय, आर्वी, २५ वर्षे. पत्ता–श्रीराम वॉर्ड, आर्वी.

मोहरीर, बाळकृष्ण पुंडालिक (३–११–१९१४). कार्यालय मंत्री, राष्ट्रभाषा प्रचार समिती, वर्धा १९५९→ सामाजिक कार्यकर्ते, स्थानिक स्वराज्य संस्था,

सहकारी संस्था, सांस्कृतिक संस्था यांमध्ये कार्य. चिटणीस, नदिराबाद ग्राम पंचायत २१ वर्षे.

रायकवार, लक्ष्मीनारायण चतुर्भुज (५-७-१९३१). लिपिक, शासकीय जिल्हा ग्रंथालय, अमरावती, १९६४→ पत्ता-द्वारा. ल. ना. रायकवार, लिपिक, विदर्भ महाविद्यालय, असनोनी, अमरावती.

रेड्डी, डी. वी. ईश्वर (२०-८-१९३८). एम्. ए., डिप्. लिब्. (नागपूर). ग्रंथपाल, जानकीदेवी बजाज कॉलेज ऑफ सायन्स, वर्धा, १९६४→

वाघमोडे, पी. एन्. ग्रं. सा., सार्वजनिक वाचनालय, वर्धा.

वानखडे, बबनराव वामनराव (१५-७-१९३९). ग्रं. प्र., ग्रं. सा., श्रीशिवाजी कॉलेज ऑफ् एज्युकेशन, अमरावती, १९६०→ पत्ता-के. जी. देशमुखांचे बंगल्यासमोर, रुक्मिणीनगर, अमरावती.

वानखेडे, डॉ. वासुदेव सूर्यभानजी. वय ६० वर्षे. बी. ए., एम्. एस्; अध्यक्ष, लोकमान्य वाचनालय, आर्वी, २० वर्षे. पत्ता-गौरक्षण वॉर्ड, आर्वी.

विखे, दिनकर नामदेव (१७-१२-१९३१). बी. ए., ग्रं. प्र., कोविद; ग्रंथपाल-बाबूजी देशमुख वाचनालय, अकोला, १९५३-६१; आदर्श महाविद्यालय, धामणगाव, १९६१-६३; श्रीशिवाजी कला व वाणिज्य महाविद्यालय, अकोला, १९६३→ पत्ता-द्वारा-दे. शि. देशमुख, तापडिया नगर, अकोला.

शर्मा, आर. जी. बी. ए., ग्रंथपाल, एन्. एम्. डी. कॉलेज, गोंदिया, जि. भंडारा.

सपकाळ नि. श्री. ऊर्फ नानासाहेब अकोला जिल्हा परिषद अध्यक्ष; अध्यक्ष, बाबूराव देशमुख वाचनालय, अकोला, १९५९ पासून.

साठे, प्रताप दशरथ (२०-१२-१९४१). बी. एस्सी., डिप्. लिब्.; ग्रंथपाल, गव्हर्नमेंट पॉलिटेक्निक, अमरावती, १९६५→ पत्ता-घर क्र. ३२। ३३७, जोशी बंगला, जोगळेकर प्लॉट्स, अमरावती.

साठे, प्रभाकर गंगाधर (१०-५-१९४५). बी. ए. डिप्. लिब्. (नागपूर); ग्रंथपाल, पोस्ट ग्रॅज्युएट बेसिक ट्रेनिंग कॉलेज, अमरावती, १९६६→

सुपेकर, दत्तात्रय सदाशिव (२३-७-१९२३). ग्रं. प्र., ग्रंथालय लिपिक, स्पेन्स ट्रेनिंग कॉलेज, जबलपूर, १९४८-५६; निर्गम साहाय्यक, शासकीय जिल्हा ग्रंथालय, भंडारा, १९६२-६४; जिल्हा ग्रंथपाल, शासकीय जिल्हा ग्रंथालय, भंडारा, १९६४→ पत्ता-देवघर वॉर्ड, रथामागे, भंडारा.

सेवक, भवरलाल दिसूलाल (१-७-१९२२). साहित्यरत्न; मंत्री, राष्ट्रभाषा वाचनालय, खामगाव, १२ वर्षे. पत्ता-चांदमारी, मिशन शाळा, खामगाव.

* * *

विभाग ४ था

महाराष्ट्र राज्याबाहेरील महाराष्ट्रीय ग्रंथपाल

(१) आंध्र प्रदेश

गंडेकर, पी. डब्ल्यू. साहा. ग्रंथपाल, बॉम्बे ब्रांच ऑफ दि रॉयल एशियाटिक सोसायटी ग्रंथालय, १९५१ पर्यंत. नंतर ग्रंथपाल, स्टाफ ॲडमिनिस्ट्रेटिव्ह कॉलेज, हैद्राबाद.

जोशी, रघुनाथ मुरलीधर (१९०४). एम्. ए., आर्किऑलॉजिस्ट-डायरेक्टर, सेंट्रल रेकॉर्ड्स ऑफिस, आंध्र प्रदेश. अध्यक्ष, हैदराबाद राज्य मराठी ग्रंथालय संमेलन, परळी वैजनाथ, २६ डिसें. १९५५. प्रका–(१) सनपुरी बखर (२) पानिपतची बखर (३) पुणे अखबार इ.

देशमुख, मधुकर गोविंदराव (१६–११–१९२७). बी. ए., डिप्. लिब्. (नागपूर); ग्रं. सा., मेडिकल कॉलेज, नागपूर, १९५०–५९; ग्रंथपाल, न्युट्रिशन रीसर्च लॅबोरेटरी, हैद्राबाद ७, १९५९→ फ्रेंच, जर्मन, रशियन भाषेचे ज्ञान. अध्यापक, ग्रं. वर्ग, नागपूर विद्यापीठ, १९५९.

रिसवडकर, मधुकर रामचंद्र (   ). एम्. ए., डिप्. लिब्. (पुणे, १९५९); प्रथम ग्रं. सा., नंतर साहा. ग्रंथपाल, डेक्कन कॉलेज, पुणे, १९५०–५६, १९५६–६०; ग्रंथपाल, एच्. पी. टी. कॉलेज, नासिक १९६०–६२; ग्रंथपाल, सेंट्रल इन्स्टिटयूट ऑफ इंग्लिश, हैद्राबाद, १९६२→ पत्ता–३–६–६३९ हिमायतनगर, हैद्राबाद २९.

(२) उत्तर प्रदेश

फेलकर, माधव कृष्ण (१०–७–१९२८). बी. एस्सी., डिप्. लिब्. (मुंबई १९५३); ग्रंथपाल, नॅशनल केमिकल लॅबोरेटरी, पुणे ८, १९५३–६३; ग्रंथपाल, इंडियन इन्स्टिटयूट ऑफ टेक्नॉलॉजी, कानपूर, १९६३→ १९६५ मध्ये यू. एस्. एड प्रोग्रामतर्फे अमेरिकेतील विशेष व तांत्रिक ग्रंथालयांचा

पाहणी दौरा पुरा केला. ग्रंथालय परिषदांत भाग व निबंध वाचन. पत्ता—क्वार्टर ३०८, इंडियन इन्स्टि. ऑफ टेक्नॉलॉजी कॅम्पस, कानपूर, उ. प्र.

वापट, चिदंबर धुंडिराज (१–११–१९१७). एम्. ए., डिप्. लिब्. (मुंबई, १९४८); ग्रंथपाल, आनंदस्वरूप लायब्ररी, डी. ए. व्ही. कॉलेज, कानपूर, १९५२–६०; साहा. ग्रंथपाल, इंडियन इन्स्टिट्यूट ऑफ टेक्नॉलॉजी, सेंट्रल लायब्ररी, १९६०→ कार्य—उत्तर प्रदेश ग्रंथालय संघाचे कार्यवाह, १९६४–६५ व कोषाध्यक्ष, १९६६–६७. पत्ता—क्वार्टर २११, आय. आय. टी. कॅम्पस, कानपूर, उ. प्र.

(३) गोमंतक

कालेकर, गणेश रामकृष्ण (२३–२–१९३५). बी. ए., डिप्. लिब्. (पुणे, १९६०); निरनिराळ्या ग्रंथालयात ९ वर्षे काम; ग्रंथपाल, श्रीमती पार्वतीबाई चौगुले कॉलेज, मडगाव, गोवा, १९६६→ १९६३–६४ मध्ये इंग्लंडमध्ये काही ग्रंथालयांत प्रत्यक्ष काम.

मसुटगे, राजगोंडा जंबू (११–२–१९४०). ग्रं. प्र.; ग्रंथपाल, आर्ट्स, सायन्स ॲन्ड कॉमर्स कॉलेज, इचलकरंजी, १९६२–६४; साहा. ग्रंथपाल, श्रीमती पार्वतीबाई चौगुले कॉलेज, मडगांव, गोवा, १९६४→ गोमंतक ग्रं. संघ कार्यकर्ते.

रेड्डी, के. आर (१–७–१९३५). एम्. ए., डिप्. लिब्. (नागपूर); ग्रंथपाल, सेंट झेवियर्स कॉलेज, म्हापसें, गोवा १९६५→

चर्टीकर, सु. ना. (　　　　　). एम्. ए., डिप्. लिब्.; ग्रंथपाल, कॉमर्स कॉलेज ग्रंथालय, कोल्हापूर; तांत्रिक साहाय्यक, नागपूर विद्यापीठ ग्रंथालय, ग्रंथपाल, सेंट झेवियर्स कॉलेज, म्हापसे, याप्रमाणे १९६१–६४ पर्यंत काम. सध्या प्रिन्सिपॉल, ज्ञानप्रसारक हायस्कूल, म्हापसे, गोवा. कार्य—गोमंतक ग्रंथालय संघात स्थापनेपासून कार्य, अध्यापक, ग्रं. वर्ग. कार्यकारिणी सदस्य, कार्यवाह इ.

सातोस्कर, बाळकृष्ण दत्तात्रय (२६–३–१९०९). बी. ए. (मुंबई, १९३५), ग्रं. प्र. (१९५२); सुप्रसिद्ध लेखक, कादंबरीकार, मुद्रक व प्रकाशक, माजी संपादक, दैनिक गोमंतक, पणजी, गोवा. ग्रंथालयीन कार्य : (१) श्रीशारदा मंदिर, मार्दोळ, गोवा—स्था. १९३० मध्ये. त्या संस्थेचे कार्यवाह, कोषाध्यक्ष, कार्याध्यक्ष, अध्यक्ष या सर्व नात्यानी १९४० पर्यंत काम. (२) मुंबई मराठी ग्रंथसंग्रहालय ग्रंथपाल, १९५१–५७, का. मंडळ सभासद १९४० पासून, कार्यवाह, १९४२ ते ४४ व १९४८ ते ५०, लॅमिंग्टन रोड शाखा, संस्थापक, १९४३ व अध्यक्षादि सर्व प्रकारचे पदाधिकारी (३)

महाराष्ट्र ग्रं. संघ. का. मंडळ सभासद, संपादक, साहित्य सहकार, कार्यवाह, कोषाध्यक्ष (१९५४–५९). (४) गोमंतक ग्रं. संघ. संस्थापक १९६२, कार्याध्यक्ष १९६२–६३, अध्यक्ष, १९६४ पासून. प्रका–(ग्रंथालयसंबंधी) (१) ग्रंथवर्गीकरण-तात्त्विक, (२) द्विबिंदुवर्गीकरण व तिचा मराठी ग्रंथालयांत उपयोग (३) लेख अनेक, *साहित्य सहकार, अमृत,* इतर मासिकांमध्ये व वृत्तपत्रांमध्ये. स्फुट लेखन. पत्ता–करंजाळे, पणजी, गोवा.

सिस्टर, मेरी फ्लॅसिरिया (२–८–१९२३). बी. ए., बी. टी. (मद्रास) बी. लिब्. (मुंबई); ग्रंथपाल, कार्मेल कॉलेज, नुवें, मडगांव, गोवा, १९६५→

(४) दिल्ली

कानिटकर, जनुभाऊ मं. ग्रंथपाल, डेक्कन कॉलेज, पुणे, १९३९–४२; त्यानंतर नौरोसजी वाडिया कॉलेज, पुणे, इंपिरियल लायब्ररी, कलकत्ता, लखनौ विद्यापीठ येथील ग्रंथालयांत काम. गेली अनेक वर्षे इंडियन इन्स्टिट्यूट ऑफ पब्लिक ॲडमिनिस्ट्रेशन, इंद्रप्रस्थ इस्टेट, रिंग रोड, नवी दिल्ली येथे ग्रंथपाल व रेफरन्स ऑफिसर म्हणून काम करीत आहेत. इंडिया व्हीट लोन एज्यु. एक्स्चेंज प्रोग्रामनुसार अमेरिकेतील ग्रंथालयांचा पाहणी दौरा १९५६–५७ मध्ये पुरा केला. स्फुट लेखन.

केतकर, नारायण महादेव (२६–१२–१९१५). बी. ए., डिप्. लिब्. (मुंबई, १९४४). साहा. ग्रंथपाल, आर. ए. पोद्दार कॉलेज, मुंबई; ग्रंथपाल, युसिस ग्रंथालय, मुंबई; ग्रंथपाल, बनारस विद्यापीठ ग्रंथालय याप्रमाणे विविध ग्रंथालयांत काम. गेली अनेक वर्षे सेंट्रल सेक्रेटेरिएट लायब्ररी, शिक्षण खाते, भारत सरकार, नॉर्थ ब्लॉक, नवी दिल्ली १ येथे ग्रंथपाल म्हणून काम करीत आहेत. अमेरिकेतील ग्रंथालयांची पाहणी. ग्रंथालय परिषदा, चर्चासत्रांत भाग, निबंध वाचन. कोलंबो येथे युनेस्कोच्या वतीने भरविण्यात आलेल्या वाचनसाहित्य चर्चासत्रांत सहभागी (१९६१). दिल्ली ग्रंथालय संघाच्या ग्रं. वर्गात अध्यापन, स्फुट लेखन.

गुण्ये, मुकुंद यशवंत (९–७–१९३२). एम्. ए., (जर्मन); डिप्. लिब्. (पुणे १९५९, प्रथमक्रमांक); ट्यूटर, ग्रं. शास्त्र विभाग, पुणे विद्यापीठ जयकर ग्रंथालय, १९५९–६२; ग्रंथपाल, मॅक्समुलर भवन ग्रंथालय, 'ई' ब्लॉक, कॅनॉट प्लेस, नवी दिल्ली १, १९६२ पासून. पुणे विद्यापीठाच्या जर्मन विभागाच्या ग्रंथालयाची पुनर्रचना केली.

चितळे, डॉ. कु. सुभद्रा अनंत (१५–११–१९१६). बी. एस्सी. (मुंबई, १९३८), एम्. बी. बी. एस् (पंजाब, १९४४), डी. टी. एम्. एच (लंडन, १९४८), डिप्. लिब्. (डब्लिन, १९४७) फ्रेंच व जर्मन भाषा

प्रमाणपत्रे. असिस्टंट पॅथालॉजिस्ट, लेडी हार्डिंज मेडिकल कॉलेज, नवी दिल्ली, १९४४–४८; प्रमुख ग्रंथपाल, सेंट्रल मेडिकल लायब्ररी, १९४९–६० व नंतर डेप्युटी असिस्टंट डायरेक्टर जनरल, डायरेक्टोरेट जनरल ऑफ हेल्थ सर्व्हिसेस (लायब्ररी), भारत सरकार [टेंपल लेन, कोटला रोड, नवी दिल्ली १] १९६०→ कार्य–उपाध्यक्ष, भारतीय ग्रंथालय संघ, १९५१–५७; इॲस्लिक कार्यकारिणी सदस्य. पत्ता–१६६ किडवाई नगर, नवी दिल्ली ३.

देशमुख, सौ. पुष्पा (२५–८–१९२९). जी. ए., ग्रं. प्र; ग्रंथपाल, महाराष्ट्र इन्फर्मेशन सेंटर, नवी दिल्ली, १९६५→ पत्ता–३४।१ ईस्ट पटेल नगर, नवी दिल्ली ८.

पटवर्धन, माधव रामकृष्ण (७–११–१९२३). बी. ए., एल्. एल्. बी., डिप्. लिब्. (दिल्ली); संदर्भ ग्रंथपाल, युनायटेड स्टेट्स इन्फर्मेशन सर्व्हिस, २४ कर्झन रोड, नवी दिल्ली १, १९५१→

पारखी, गंगाधर रघुनाथ (१०–६–१९२६). बी. एस्सी (१९५१), डिप्. लिब्. (मुंबई, १९५३); ग्रं. सा., एशियाटिक सोसायटी लायब्ररी, मुंबई, १९५१–५४; ग्रंथपाल, स्टाफ रीसर्च इन्स्टिटयूट, भावनगर, १९५४–५९; डॉक्युमेंटेशन ऑफिसर, इन्सडॉक, नॅशनल सायन्स लायब्ररी, दिल्ली १२, १९५९→ कार्य–रशियातील डॉक्युमेंटेशन सेंटर्सची पाहणी (१९६४). इॲस्लिक बुलेटिनमध्ये सर्वोत्कृष्ट निबंध लिहिण्याबद्दल १९६२ चे इॲस्लिक मेडल प्राप्त. काही लेख प्रसिद्ध. पत्ता–९ । डी । ५ एन. पी. एल्. स्टाफ क्वार्टर्स, नवी दिल्ली ५.

पारखी, भालचंद्र रघुनाथ (१३–९–१९२९). बी. कॉम् (१९५७), डिप्. लिब् (पुणे, १९५९). ग्रं. सा., गोखले इन्स्टिटयूट, पुणे, १९५४–५९; ग्रंथपाल, मध्यप्रदेश विधानसभा ग्रंथालय, भोपाळ, १९५९–६२; साहा. ग्रंथपाल, नॅशनल डीफेन्स कॉलेज, दिल्ली, १९६२–६६; वरिष्ठ ग्रं. साहाय्यक, नेहरू मेमोरियल म्युझियम ॲंड लायब्ररी, त्रिमूर्ती हाऊस, नवी दिल्ली ११, ऑक्टो. १९६६→ पत्ता–आर ।४०, इंद्रपुरी, नवी दिल्ली ८.

फडणीस, श्रीपाद प्रल्हाद (४–४–१९२१). बी. एस् सी. (मुंबई), एम्. लिब्. एस् सी. (दिल्ली); ग्रंथपाल, अहमदाबाद टेक्स्टाईल इंडस्ट्री रीसर्च असोसिएशन १९५१ पासून काही वर्षे. सध्या ग्रंथपाल, इंडियन ॲग्रिकल्चरल रीचर्स इन्स्टिटयूट, पुसा, नवी दिल्ली १२. प्रका–अनेक लेख प्रकाशित.

माडीवाले, दत्तात्रय बळीराम (१२–८–१९२६). एम्. ए., डिप्. लिब्. (पुणे, १९५९), एस्. टी. सी.; ग्रंथपाल, लेडी श्रीराम कॉलेज फॉर वूमेन, लजपतनगर, नवी दिल्ली–१४. प्रका–(१) द्विबिंदु वर्गीकरण पद्धती : हिंदी अनुवाद.

(५) बंगाल

कुलकर्णी, सूर्यकांत माधव (१–९–१९३०). बी. ए., (आग्रा), डिप्. लिब्. (नागपूर, १९५७); ग्रंथपाल, अँन्थॉपॉलॉजिकल सर्व्हे ऑफ इंडिया, नागपूर, १९५८–६३; ग्रंथपाल, अँन्थॉ. सर्व्हे ऑफ इंडिया, कलकत्ता १९६३→ कार्य–अध्यापक, ग्रं. वर्ग, विदर्भ ग्रं. संघ, १९५९–६२, नागपूर विद्यापीठ, १९५९–६१; अध्यक्ष, माजी विद्यार्थी संघ, ग्रं. शास्त्र विभाग, नागपूर विद्यापीठ, १९५९–६१; सहकार्यवाह, विदर्भ ग्रं. संघ, १९५९–६१; कार्यवाह, महाराष्ट्र राज्य ग्रं. परिषद, १२, १९६१, नागपूर; प्रमुख संपादक, ग्रंथपाल, १९५९–६१; संपादक, स्टूडंटस लायब्ररियन, १९५९–६१. विविध लेख प्रकाशित–आकाशवाणीवर तीन भाषणे. पत्ता–५, रालाल मुखर्जी रोड, भवानीपूर, कलकत्ता २५.

जोशी, श्रीकृष्ण बापूराव (१८–६–१९३०). एम्. ए. (मुंबई, १९५३) डिप्. लिब्. (मुंबई, १९५६); असिस्टंट एडिटर, इंडियन नॅशनल बिब्लिऑग्रफी, मराठी विभाग, द्वारा, सेंट्रल रेफरन्स लायब्ररी, कलकत्ता, सप्टें. १९५७→ प्रका–(१) राष्ट्रीय ग्रंथसूचि, मराठी विभाग, संपादक. स्फुट लेखन. पत्ता–१२९, सी गव्हर्नमेंट फ्लॅट्स्, अलिपूर, कलकत्ता २७.

दातार, चिंतामण वामन (३–६–१९२७). एम्. ए. (कलकत्ता); डिप्. लिब्. (कलकत्ता); साहा. ग्रंथपाल, ब्रिटिश कौन्सिल लायब्ररी १९५२–५५; तांत्रिक साहाय्यक, नॅशनल लायब्ररी, १९५५–६५; साहा ग्रंथपाल, नॅशनल लायब्ररी, कलकत्ता, १९६५→ प्रका–विवेकानंदांच्या बंगाली चरित्राचे मराठीत भाषांतर; स्फुट लेखन. पत्ता–१४८, सेंट्रल गव्ह. क्वार्टर्स, बेल्वेडिअर, अलिपूर, कलकत्ता २७.

दातार, सौ. प्रमिला चिंतामण (२२–२–१९२२). बी. ए., डिप्. लिब्. (मुंबई); ग्रंथपाल, अहमदनगर कॉलेज, १९४९; तांत्रिक साहाय्यक, नॅशनल लायब्ररी, १९४९–६३; साहा. ग्रंथपाल, नॅशनल लायब्ररी, कलकत्ता, १९६३→ कोलंबो योजनेपाली ऑस्ट्रेलियामध्ये भरलेल्या लायब्ररी सेमिनारमध्ये भाग (१९५२). पत्ता–१४८, सेंट्रल गव्ह. क्वार्टर्स, बेल्वेडिअर, अलिपूर, कलकत्ता २७.

देशपांडे, चिंदंबर लक्ष्मण (७–१२–१९२३). बी. ए., डिप्. लिब्. (पुणे, १९६०); ग्रंथपाल, बोटॅनिकल सर्व्हे ऑफ इंडिया, पुणे, १९५६–६०; ग्रंथपाल, भारतीय ज्ञानपीठ, कलकत्ता, १९६२–६४; सब् एडिटर, (मराठी), सेंट्रल रेफरन्स लायब्ररी, कलकत्ता, १९६५→ पत्ता–२७० एस्. एन्. रॉय रोड, कलकत्ता ३८.

मराठे, नारायण बाळकृष्ण (२३–८–१९२५). एम्. ए., डिप्. लिब्. काव्यतीर्थ; ग्रंथपाल, एम्. ई. एस् हायस्कूल, डे. जि., पुणे, १९४८–५६; सहसंपादक, सेंट्रल रेफरन्स लायब्ररी, संस्कृत विभाग, कलकत्ता, १९५६→ कार्य–सदस्य, इंग्लिश अभ्यास मंडळ, प्रका–ग्रंथ विद्या विकास (अप्रकाशित), अनेक लेख प्रसिद्ध. पत्ता–१२६, सेंट्रल गव्ह. फ्लॅटस्, बेल्वेडिअर, कलकत्ता २७.

मुळे, यादव मुरलीधर तथा अण्णासाहेब (१४–६–१९०९). एम्. ए., (नागपूर, १९३२, संस्कृत, प्रथम श्रेणीत प्रथम व नागयण दाजीबा वाडेगावकर सुवर्णपदक विजेते), ग्रं. प्र. (मद्रास, १९३४), डिप्. लिब्. (लंडन, १९३८, युनिव्हर्सिटी कॉलेज, लंडन येथे या अभ्यासक्रमासाठी मध्यप्रांत–वऱ्हाड सरकारची किंग एडवर्ड मेमोरियल शिष्यवृत्ती). एफ. एल्. ए. (लंडन, १९३८), मराठी, संस्कृत, हिंदी व इंग्रजी भाषेत प्रावीण्य, जर्मन व बंगाली भाषेचे ज्ञान. प्रमुख ग्रंथपाल, नागपूर विद्यापीठ ग्रंथालय, १९३२–४६; विशेष अधिकारी, इंपिरियल लायब्ररी, कलकत्ता, १९४७–५०; उपप्रमुख, राष्ट्रीय ग्रंथालय, कलकत्ता, १९५०–६२; प्रमुख, राष्ट्रीय ग्रंथालय, कलकत्ता, १९६३→

कार्य–मान-सन्मान : उपाध्यक्ष, भारतीय ग्रंथालय परिषद, १९४२–४४; अध्यक्ष, मध्यप्रदेश राज्य ग्रंथालय परिषद, नागपूर, ऑक्टो. १९५५; अध्यक्ष, मराठी ग्रंथालय परिषद, अहमदनगर, १९५९; अध्यक्ष, बोर्ड ऑफ स्टडीज इन लायब्ररी सायन्स, नागपूर विद्यापीठ, १९५६–६४. **प्रवास-प्रतिनिधित्व** (१) इंग्लंड व युरोप, १९३६–३८ (शिक्षण-अवलोकनार्थ) (२) मॅनिला (फिलिपाईन्स), फेब्रु. १९६४ आशिया व प्रशांत महासागरीय देशांतील राष्ट्रीय ग्रंथालयांच्या विकासासंबंधीच्या चर्चासत्रात सहभागी (३) रोम, पॅरीस, लंडन, अमेरिका, जपान, हाँगकाँग व बँकॉक, जून–सप्टें. १९६६ (ग्रंथालय निरीक्षण दौरा; अमेरिकन सरकार, ब्रिटिश कौन्सिल व आशिया फौंडेशन यांच्या आमन्त्रणावरून) (४) कार्यपरत्वे समस्त भारतभर. **इतर कार्य :** कार्यवाह, मध्यप्रांत व वऱ्हाड ग्रंथालय संघ; ग्रंथालयविषयक अनेकविध सरकारी व निमसरकारी समित्यांचे सदस्य; विविध विद्यापीठांचे ग्रंथालय शिक्षण मार्गदर्शक; विविध ग्रंथालये व ग्रंथालय संघटनांचे मानद सल्लागार. **आजीव सदस्य :** भारतीय ग्रंथालय परिषद, वंगीय ग्रंथागार परिषद, महाराष्ट्र व विदर्भ ग्रंथालय संघ.

प्रका–(१) संपादक, इंडियन लायब्ररी डिरेक्टरी, १९४२ (२) संपादक, राष्ट्रीय ग्रंथसूची, १९६३ पासून (३) राष्ट्रीय ग्रंथालयाकडून संकलित व प्रकाशित होत असलेल्या विविध सूचिखंडांचे संपादन पत्ता–ग्रंथपाल निवास, बेल्वेडिअर, अलिपूर, कलकत्ता २७.

(६) बिहार

उपळेकर, राजाराम वासुदेव (२३–८–१९२१). विज्ञानशाखेचे पदवीधर, डिप्. लिब्. (मुंबई, १९५०); ग्रंथपाल, नॅशनल केमिकल लॅबोरेटरी, पुणे, १९५०–५२; ग्रंथपाल, इन्स्टिट्यूट ऑफ आर्मामेंट स्टडीज, पुणे, १९५२–५५; इन्फर्मेशन ऑफिसर, टाटा आयर्न अँड स्टील कं. लि., जमशेटपूर, १९५६→ अनेक परकीय भाषांचे ज्ञान. रुमासद, इंडियन इन्स्टिट्यूट ऑफ मेटल्स. मराठी मासिकांत व वृत्तपत्रांत सातत्याने लेखन.

देव, मधुसूदन शंकर (११–७–१९३२). बी. एस्सी., एम्. ए., एल्एल्. बी., डिप्. लिब्. (नागपूर); साहा. ग्रंथपाल, आय. सी. ए. आर., नवी दिल्ली, १९५९–६४, साहा. ग्रंथपाल, टेक्निकल लायब्ररी, फर्टिलायझर कॉर्पोरेशन ऑफ इंडिया, सिंद्री, १९६४→ स्फुट लेखन.

(७) मध्यप्रदेश

खांडेकर, शरच्चंद्र चिन्तामण (२–१०–१९२५). ग्रं. प्र. (ग्वाल्हेर, १९५८); ग्रंथपाल, बालविनय मंदिर, इंदूर, १९५६→ पत्ता–घर क्र. ९, रस्ता क्र. २, स्नेहलता गंज, इंदूर.

घन, अनंत (२३–११–१९३३). एम्. ए. (विक्रम), डिप्. लिब्. (विक्रम, १९५८); ग्रं. सा., विक्रम विश्वविद्यालय, उज्जैन, १९५६–५९, ग्रंथपाल, माधव महाविद्यालय, उज्जैन, १९५९–६२; व्याख्याते, पुस्तकालय विज्ञान, विक्रम विश्वविद्यालय, १९६२→ पत्ता–३|६३५ पानदरिबा, उज्जैन.

चावरेकर, मधुकर (१२–११–१९२६). बी. ए., बी. लिब्. (विक्रम, १९६३) ग्रंथपाल–महाराजवाडा उच्चतर माध्यमिक विद्यालय, उज्जैन, १९६३–६४; मॉडेल बहुउद्देशीय उ. मा. विद्यालय, भोपाळ, १९६४–६५; पोस्ट ग्रॅज्युएट बेसिक ट्रेनिंग कॉलेज, उज्जैन, १९६५→ पत्ता–सोरटीसाहब वाडा, नई पेठ, उज्जैन.

जांभेकर, अशोक (४–१२–१९४१). बी. एस्सी., डिप्. लिब्. (दिल्ली, १९६४); ग्रंथपाल, गव्ह. वीमेन्स पॉलिटेक्निक, भोपाळ, १९६४–६६; सेंट्रल स्कूल, इंदूर, १९६६→ पत्ता–२३ आदर्शनगर, इंदूर.

परांजपे, माधव गणेश (१५–७–१९३०). एम्. एस्सी (आग्रा, १९५१); व्याख्याता तसेच अवैतनिक ग्रंथपाल, डेली कॉलेज, इंदूर, १९५८→ पत्ता– डेली कॉलेज, इन्दूर.

पाठक, कु कुन्दा शंकरराव (११–११–१९४३). बी. ए., डिप्. लिब्. (विक्रम, १९६५); तकनिकी साहा., माधव कॉलेज, उज्जैन १९६६→ पत्ता–मृगमहल, सोरटीसाहब वाडा, नई पेठ, उज्जैन.

फडके, श्रीमती शकुंतला पद्माकर (६–६–१९३०). ग्रं. प्र. (ग्वाल्हेर); ग्रंथपाल, अहिल्याश्रम एवं चंद्रावति महिला विद्यालय, इंदूर, १९५७→ पत्ता–२२ जुना तुकोगंज, इंदूर.

बूलाख, शरदचंद्र (१५–११–१९३६). बी. ए. (विक्रम), डिप्. लिब्. (मुंबई, १९६४); साहा. ग्रंथपाल, होळकर विज्ञान महाविद्यालय, इंदूर, १९५५–६५; ग्रंथपाल, सेंट्रल स्कूल ऑफ एज्युकेशन, भारत सरकार, १९६५–६६; तकनिकी साहा., इन्दोर विश्वविद्यालय, इन्दूर, १९६६→ पत्ता–८ रामबाग रोड, इंदूर २.

मांदळे, सौ. सरला (२१–७–१९३७). ग्रं. प्र. (ग्वाल्हेर); ग्रंथपाल, मालव कन्या उच्चतर माध्यमिक विद्यालय, १९६१–६६; ग्रंथपाल, कस्तुरबा कन्या उच्चतर माध्यमिक विद्यालय, १९६६→ पत्ता– ८ मोती तबेला, मेन रोड नं. १, इंदूर.

मिरजकर, कु. गोदावरी शंकरराव (१६–६–१९२३). एम्. ए., बी. लिब्. (बनारस, १९६१); ग्रंथपाल, गव्ह. आर्टस अँड कॉमर्स कॉलेज, इन्दूर, १९६२→ पत्ता–३४ जुनी कसेरा बखळ, इंदूर.

मुळये, श्रीमती ज्योत्स्ना (३०–११–१९३०). जी. ए., डिप्. लिब्. (मुंबई, १९६४); ग्रं. सा., होळकर विज्ञान महाविद्यालय, इंदूर, १९६३–६४; ग्रंथपाल, श्री वैष्णव पॉलिटेक्निक्, इंदूर, १९६४→ पत्ता–३९ नारायणबाग, इंदूर.

मोघे, वासुदेव शिवराम (८–४–१९१३). बी. ए. (आग्रा, १९३५), एम्. लिब्. एससी (दिल्ली, १९५३). हायर डिप्लोमा, को ऑपरेशन (१९५५); सचिव, १९५५–५६; संभागीय ग्रंथपाल, शासकीय केन्द्रीय ग्रंथालय, ग्वाल्हेर, १९५६–६५; संभागीय ग्रंथपाल (रीजनल लायब्रेरियन), श्री अहिल्या केंद्रीय पुस्तकालय, इंदूर, १९६५→ कार्य–अवैतनिक सचिव व कार्यकारिणी सदस्य, इन्दोर जनरल लायब्ररी, १९३७–५१; सचिव, अखिल भारतीय ग्रथालय परिषद, ९ वी, इंदूर, १९५१; सचिव, दक्षिणपूर्व एशियाई पुस्तकालय परिषद, इंदूर, १९५१; संचालक, ग्रं. वर्ग, ग्वाल्हेर केन्द्रीय पुस्तकालय १९५७–६५; अध्यापक, ग्रं. वर्ग, कमला राजा कन्या महाविद्यालय, ग्वाल्हेर, १९६२–६४. प्रका–इंग्रजी, हिंदी व मराठी १५ लेख. पत्ता–११ खातीपुरा रोड, इंदूर.

रत्नपारखी, विजय रामचंद्र (९–७– १९३९). बी. ए. (विक्रम) बी. लिब्. (विक्रम, १९६६); ग्रंथपाल, श्रम शिबिर, इंदूर, १९६६→ पत्ता–८ गणेश कॉलनी, इंदूर २.

लिमये, कु. निर्मला (२०–१–१९४०). एम्. ए., बी. लिब्. (विक्रम, १९६६); ग्रंथपाल, देवी अहिल्या कन्या महाविद्यालय, इंदूर, १९६६→ पत्ता–गोविंदराम सेकसरिया गर्ल्स होस्टेल, इंदूर.

लोणकर, मनोहर दत्तात्रय (९–११–१९३४). एम्. ए., डिप्. लिब्. (पुणे १९६२); ग्रंथपाल, शासकीय सार्व. पुस्तकालय, भोपाळ, १९५९–६३; श्री नीलकण्ठेश्वर महाविद्यालय, खांडवा, १९६३–६४; मोतीलाल विज्ञान महाविद्यालय, भोपाळ, १९६४–६६; तकनिकी साहाय्यक, इंदूर विश्वविद्यालय १९६६→ पत्ता–आनंद मोहिनी, २२७ श्रीनगर कॉलनी, इंदूर.

वणीकर, दिवाकर रामचंद्र (२५–७–१९२७). बी. ए., ग्रं. प्र. (ग्वाल्हेर, १९६०); ग्रंथपाल, मध्यप्रदेश हायकोर्ट, इन्दोर बेंच १९६०→ पत्ता–घर नं. ४१, गली क्र. ५, परदेशीपुरा, इंदूर.

वाडीकर, अरविंद लक्ष्मण (३–७–१९२७). एम्. ए., (आग्रा), डिप्. लिब्. (दिल्ली, १९५४); टेक्निकल असिस्टंट, इंडियन कौन्सिल ऑफ वर्ल्ड अफेअर्स, दिल्ली, १९५४–५६; इंडियन इन्स्टि. ऑफ पब्लिक ॲडमिनिस्ट्रेशन, दिल्ली, १९५६–६५; साहा. ग्रंथपाल, इन्दोर विद्यापीठ, १९६५→ पत्ता–८।३ स्नेहलता गंज, इन्दूर २.

संत, कु. जान्हवी. एम्. ए., डिप्. लिब्. (बनारस, १९५५); वरिष्ठ ग्रं. साहाय्यक, विक्रम विश्वविद्यालय, उज्जैन, १९५६→ पत्ता–रामकुंज, कोठी रोड, उज्जैन.

सप्रे, प्रभाकर लक्ष्मण (२४–११–१९२६). ग्रं. प्र. (ग्वाल्हेर); ग्रंथपाल– कस्तुरबा कन्या उ. मा. विद्यालय, इंदूर, १९५६–६६; माळव कन्या उ. मा. विद्यालय, इंदूर, १९६६→ पत्ता–३५ रेशिमवाला लेन, इन्दूर.

सहस्रबुद्धे, पुरुषोत्तम हरी (५–५–१९२२). एम. ए., डिप्. लिब्. (मुंबई, १९४८), कोविद; ग्रंथपाल, मुंबई मराठी ग्रंथसंग्रहालय, काही वर्षे; ग्रंथपाल, व्हिक्टोरिया ज्युबिली टे. इन्स्टिट्यूट, मुंबई, १९४९–५५; ग्रंथपाल, गोविंदराम सेक्सेरिया टे. इन्स्टिट्यूट इंदूर, १९५५→ प्रका–मुंबई मराठी ग्रंथसंग्रहालयातील मराठी दोलामुद्रिते (१९४८) संपादन. पत्ता–५० वासुदेवनगर, इन्दूर.

(८) म्हैसूर

घोटगे, जनार्दन रामचंद्र (१७–७–१९१६). साहा. ग्रंथपाल, राणी पार्वतीबाई कॉलेज ऑफ् आर्टस् ॲंड जी. एस्. सायन्स कॉलेज, बेळगाव १९६१→ पत्ता–१७०३ रामदेव गल्ली, बेळगाव.

जोशी, सुरेश दामोदर (३१-५-१९४४). बी. ए. (ऑ), बी. लिब्. (पुणे, १९६६); ग्रंथपाल, राणी पार्वतीबाई देवी कॉलेज ऑफ् आर्ट्स अँड जी. एस्. सायन्स कॉलेज, बेळगाव, १९६६→ पत्ता–१०९ अ साखरवाडी, निपाणी (बेळगाव).

भट, रघुनाथ गिरीश (२९-७-१९३४). बी. ए., बी.लिब्. (पुणे, १९६५); ग्रंथपाल, श्री भुवनेन्द्र कॉलेज, करकला, १९६०→ पत्ता–श्री वेणुगोपाळ मंदिर, करकला. जि. द. कानरा, म्हैसूर राज्य.

(९) परदेशातील ग्रंथपाल

आंबेकर, चिन्तामण गणेश (१५-७-१९२७). एम्. ए. (पुणे १९५२, द्वितीय श्रेणी), डिप्. लिब्. (दिल्ली, १९५३, प्रथम श्रेणी); ग्रं. सा., स. प. महाविद्यालय, १९४६-५२; ग्रंथपाल व्याख्याते, स. प. महाविद्यालय, पुणे १९५३; साहा. ग्रंथपाल, युनायटेड नेशन्स इकॉनॉमिक कमिशन फॉर एशिया अँड द फार ईस्ट, लायब्ररी, बँकॉक, डिसें. १९५३-१९६३ व नंतर ग्रंथपाल म्हणून काम करीत आहेत.

कार्य–(१) इकॅफे विभागांतील राष्ट्रांविषयी अनेक सूच्या तयार केल्या (२) आंतरराष्ट्रीय ग्रंथालय परिषदांत इकॅफेचे प्रतिनिधी म्हणून भाग–युनेस्को रीजनल सेमिनार ऑन द डेव्हलपमेंट ऑफ नॅशनल लायब्ररीज्, मॅनिला, १९६४; मीटिंग ऑफ एक्स्पर्टस ऑन बुक प्रॉडक्शन अँड डिस्ट्रिब्यूशन इन एशिया, मे १९६६ त्यांत " रोल ऑफ बुक्स इन प्रमोटिंग नॅशनल डेव्हलपमेंट इन एशिया " हा निबंध सादर. फ्रेंच भाषा अवगत. पत्ता–युनायटेड नेशन्स इकॅफे लायब्ररी, सला सान्तिथम् (Sala Santitham), बँकॉक, थायलंड.

गद्रे, मोहन बापूराव. एम्. ए. (राज्यशास्त्र, जबलपूर, १९५९), एम्. ए. (*शिक्षणशास्त्र, एमरी विद्यापीठ, अमेरिका, १९६२*), डिप्. लिब्. (मुंबई, १९५६), मास्टर ऑफ सायन्स (लायब्ररी सायन्स) (सिरॅक्यूज विद्यापीठ, १९६१).

ग्रंथपाल, अहमदनगर कॉलेज, १ वर्ष; लायब्ररियन कम् लेक्चरर, हवाबाग टीचर्स कॉलेज, जबलपूर, ४ वर्षे; ऑगस्ट १९६२ पासून लायब्ररी ऑफ काँग्रेस, वॉशिंग्टन, येथे काम : तालिकाकार म्हणून सुरुवात. सध्या असिस्टंट हेड, साऊथ एशियन लँग्वेजेस सेक्शन, डिस्क्रिप्टिव्ह कॅटलॉगिंग डिव्हिजन, लायब्ररी ऑफ काँग्रेस, वॉशिंग्टन, डी. सी. पी. एल्. ४८० कार्यक्रमानुसार अमेरिका भारताला जी मदत देत असते, त्याच्या परतफेडीच्या रकमेमधून अमेरिकन सरकार भारतीय तसेच आशियाई भाषांतील ग्रंथ खरेदी करत असते. अशा पुस्तकांच्या १८ प्रती या कार्यक्रमामधून विकत घेतल्या जातात. आशियाई ग्रंथ

व भावंसाठी अमेरिकेत १८ ग्रंथालये स्थापन केली असून त्यांत ही पुस्तके पाठविली जातात. या पुस्तकांचे तालिकीकरण, वर्गीकरण वगैरे सर्व वॉशिंग्टन येथे केले जाते.

प्रका–(अप्रकाशित) (१) रोल ऑफ लोकमान्य टिळक इन् इंडियन नॅशनल मूव्हमेंट : एम्. ए. (राज्यशास्त्र) प्रबंध. (२) प्लेस ऑफ लायब्ररी इन् सेकंडरी एज्युकेशन : एम्. ए. (शिक्षण) प्रबंध. (३) काही लेख. पत्ता–५८२१ गॅलोवे ड्राइव्ह, ऑक्सन हिल, मेरीलँड, २००२१. यु. एस्. ए.

गर्दे, पुरुषोत्तम कृष्ण (२४–८–१९१७). बी. ए. (ऑ.), डिप्. लिब्. (मद्रास, १९४१); ग्रंथपाल, नूतन मराठी विद्यालय हायस्कूल, पुणे १९४१–४२; आर. ए. पोदार कॉलेज ऑफ कॉमर्स अँड इकॉनॉमिक्स, मुंबई १९४२–४५; साहा. ग्रंथपाल, दिल्ली विद्यापीठ ग्रंथालय, दिल्ली, १९४५–५०; अध्यापक, ग्रं. वर्ग, दिल्ली विद्यापीठ ग्रंथालय, १९४७–५०; ग्रंथपाल, युनायटेड नेशन्स इकॉनॉमिक कमिशन फॉर एशिया अँड द फार ईस्ट, बँकॉक, थायलंड १९५०–५६, १९५९–६२; प्रमुख ग्रंथपाल व डॉक्युमेंटॅलिस्ट, युनेस्को रीसर्च सेंटर ऑन सोशल इम्प्लिकेशन्स ऑफ इंडस्ट्रिअलायझेशन, कलकत्ता, १९५७–५८; चीफ, जनरल रेफरन्स सेक्शन, डाग हॅमरशील्ड लायब्ररी, युनायटेड नेशन्स, न्यूयॉर्क, १९६३→

कार्य–सहकार्यवाह, भारतीय ग्रंथालय संघ, १९४८–५०; सदस्य, इंडियन स्टँडर्डस् इन्स्टि. कमिटी ऑन लायब्ररी अँड डॉक्युमेंटेशन मॅटर्स, १९४८–५०; अमेरिकन स्टँडर्डस् असोसिएशनच्या ट्रेड कॅटॅलॉगच्या उपसमितीचे १९६५ पासून सभासद; बंगलोर येथे 'युनायटेड नेशन्स लायब्ररीज' या विषयावर १९६६ च्या दुसऱ्या शारदा रंगनाथन् एन्डाऊमेंट व्याख्यानमालेत व्याख्याने दिली. प्रका–(१) डिरेक्टरी ऑफ रेफरन्स वर्क्स पब्लिश्ड इन एशिया (पॅरिस, युनेस्को, १९५७). (२) अनेक लेख. पत्ता–डाग हॅमरशील्ड लायब्ररी, युनायटेड नेशन्स, न्यूयॉर्क, एन. वाय, १००१७. यू. एस्. ए.

जोगळेकर, परशुराम लक्ष्मण (२५–६–१९३४). बी. एस्सी., डिप्. लिब्.; (पुणे, १९५९); ग्रंथपाल, आर्टस् अॅन्ड सायन्स कॉलेज, धुळे, १९६०–६१; प्रथम ग्रं. सा. व नंतर वरिष्ठ साहाय्यक, पुणे विद्यापीठ जयकर ग्रंथालय, ऑगस्ट १९६१–मार्च १९६६. सध्या इंग्लंडमधील क्रॉयडन पब्लिक लायब्ररीमध्ये काम करीत आहेत. कार्य–आजीव सदस्य व ग्रं. वर्ग अध्यापक, म. ग्रं. संघ. स्फुट लेखन.

* * *

विभाग ५ वा

महाराष्ट्र ग्रंथालय परिषदेचे अध्यक्ष

एकबोटे, गोपाळराव काही वर्षे वकिलीचा व्यवसाय. हैद्राबाद राज्यात शिक्षण व स्थानिक स्वराज्य मंत्री. १९६२ पासून आंध्रप्रदेशातील वरिष्ठ न्यायालयाचे न्यायाधीश. विवेकवर्धिनी व इतर अनेक शिक्षणसंस्थांचे आधारस्तंभ. आंध्रप्रदेशातील मराठी साहित्य परिषदेचे अध्यक्ष.

उद्घाटक, हैद्राबाद राज्य मराठी ग्रंथालय संमेलन, परळी वैजनाथ, २६-१२-१९५५. अध्यक्ष, महाराष्ट्र ग्रंथालय परिषद, अधिवेशन ८ वे, सोलापूर, १९५७. अध्यक्ष, विदर्भ ग्रंथालय परिषद, ३ री, कारंजा, १९५९. हैद्राबादचे शिक्षणमंत्री असताना "हैद्राबाद पब्लिक लायब्ररीज ॲक्ट, १९५५" संमत झाला व ग्रंथालय विकासास सुरुवात झाली. पत्ता—काचीगुडा, हैद्राबाद.

कालेलकर, आचार्य दत्तात्रय बाळकृष्ण उर्फ काकासाहेब (१-१२-१८८५). मराठी व गुजराथी साहित्यिक. सभासद, साहित्य अकाडेमी-राज्यसभा सदस्य.

अध्यक्ष, पहिली मराठी ग्रंथालय परिषद (मराठी ग्रंथालय संघातर्फे), मुंबई, १९४६; अध्यक्ष, महाराष्ट्र ग्रंथालय परिषद, अधिवेशन १३ वे, पंढरपूर, १९६२. याच अधिवेशनात महाराष्ट्र राज्य ग्रंथालय संघाची स्थापना करण्यात आली.
पत्ता—सन्निधि, राजघाट, नवी दिल्ली.

कोलते, डॉ. विष्णू भिकाजी (२२-६-१९०८). एम्. ए., एल्एल्बी., पी. एच्.डी.; प्राचार्य, नागपूर महाविद्यालय, सध्या कुलगुरु, नागपूर विद्यापीठ. सुप्रसिद्ध मराठी साहित्यिक व महानुभाव वाङ्मय अभ्यासक. सदस्य, साहित्य अकाडेमी.

अध्यक्ष, महाराष्ट्र राज्य ग्रंथालय परिषद, अधिवेशन १८ वे, खामगाव, १९६६. पत्ता—नागपूर विद्यापीठ, नागपूर.

गजेंद्रगडकर, डॉ. प्रल्हाद बाळाचार्य (१६-३-१९०१). एम्. ए., एल्. एल्. बी., दक्षिणा फेलो, डेक्कन कॉलेज, १९२२-२४; न्यायाधीश, मुंबई

हायकोर्ट; न्यायमूर्ती, सुप्रीम कोर्ट, १९५७–६४, प्रमुख न्यायमूर्ती, भारत सरकार, १९६४–६६; मार्च १९६६ पासून मुंबई विद्यापीठाचे कुलगुरू.

अध्यक्ष, महाराष्ट्र ग्रंथालय परिषद, अधिवेशन १२ वे, नागपूर, १९६१. उपाध्यक्ष, मुंबई मराठी ग्रंथसंग्रहालय, १९४८→

पत्ता–२ ग्रीन कॅन्डी गार्डन, ६८ ए, भुलाभाई देसाई रोड, मुंबई २६.

गाडगीळ, कै. नरहर विष्णू ऊर्फ काकासाहेब (जन्म १०–१–१८९६ मृत्यु १२–१–१९६६). बी. ए., एलएल्. बी., कॉंग्रेसचे नेते, केंद्रीय मंत्री पंजाबचे राज्यपाल, पुणे विद्यापीठ कुलगुरू, उत्तम वक्ते व लेखक.

अध्यक्ष, महाराष्ट्र ग्रंथालय परिषद, अधिवेशन ६ वे, सांगली १९५५; स्वागताध्यक्ष, महाराष्ट्र राज्य ग्रंथालय परिषद, १६ वी, पुणे, १९६४. अध्यक्ष, पुणे जिल्हा ग्रंथालय परिषद, मोसरी, १९६४. महाराष्ट्र ग्रंथालय संघाच्या कार्यात सातत्याने भाग—कार्यक्रमांचे अध्यक्ष, वक्ते म्हणून. वैयक्तिक ग्रंथसंग्रह फार मोठा होता. पुणे नगर वाचन मंदिरास अर्थशास्त्र या विषयावरील ग्रंथ खरेदी करण्यासाठी देणगी, अनेक संस्थांना ग्रंथ व मासिकांचे दान. मृत्यूनंतर स्वतःचे घरी मुक्तद्वार ग्रंथालय चालविण्याची कल्पना.

गोखले, पुरुषोत्तम पांडुरंग तथा बाबूराव (१५–११–१८९८). बी. ए., समाजभूषण, पत्रकार, राजकीय व सामाजिक कार्यकर्ते, अनेक पुस्तकांचे लेखक.

कार्यवाह, श्रीकृष्ण मोफत वाचनालय, कऱ्हाड, १९१९–२८ (१९३० साली बंद); अध्यक्ष, कुलाबा जिल्हा ग्रंथालय परिषद, रोहा व त्यानिमित्ताने ग्रंथालय चळवळीशी संबंध प्रस्थापित. अध्यक्ष, कऱ्हाड नगर वाचनालय शतसांवत्सरिक उत्सव; अध्यक्ष, मराठी ग्रंथालय परिषद, अधिवेशन ९ वे, जळगाव, १९५८; उपाध्यक्ष, महाराष्ट्र ग्रंथालय संघ, १९५९–६१; ग्रंथालय चळवळीविषयी अनेक व्याख्याने व नियतकालिकांत लेख लिहून प्रसार व प्रचार.

प्रका–(१) जागत सातारा (२) अठरासे सत्तावनचा महाराष्ट्र (३) ना. गोखले, आगरकर, सातवळेकर, भाऊसाहेब सोमण यांची चरित्रे (४) स्फुट लेखन.

पत्ता–४३६ सोमवार पेठ, कोटाखाली, कऱ्हाड, जि. सातारा.

घाटे, विठ्ठल दत्तात्रय (२२–१–१८९५). एम्. ए., बी. टी., टी. डी. (लंडन); माजी शिक्षणाधिकारी, मुंबई प्रांत. सुप्रसिद्ध कवि व साहित्यिक. अध्यक्ष, महाराष्ट्र ग्रंथालय परिषद, अधिवेशन ११ वे, कोल्हापूर, १९६०. पत्ता–" सुषमा ", डेक्कन जिमखाना, पुणे ४.

जोशी, डॉ. पुरुषोत्तम महादेव (२६–६–१९०६). एम्. ए., पी. एच्. डी (लंडन). अध्यक्ष, महाराष्ट्र ग्रंथालय परिषद, अधिवेशन ५ वे, नाशिक, १९५४. (अधिक माहिती पृ. ८ वर दिली आहे).

दोंदे, कै. आचार्य मोरेश्वर वासुदेव तथा दादासाहेब (जन्म ४–८–१८९४, मृत्यू ७–१०–१९६२). एम्. ए., एल्. सी. जन्म ठाणे येथे कायस्थ कुटुंबात. १९१८ मध्ये गोखले एज्यु. सोसायटीचे आजीव सदस्य. प्रथम टाणे येथील शाळेत शिक्षक व नंतर परळ येथील आर. एम्. भट हायस्कूलमध्ये मुख्याध्यापक म्हणून कार्य. १९५४ मध्ये सेवानिवृत्त. १९४५ पासून मुंबई राज्यातील प्राथमिक शिक्षक संघटनेचे नेतृत्व. त्यातून अ. भा. प्राथमिक शिक्षक संघाची स्थापना व नेतृत्व; ठाणे म्यु. स्कूल बोर्डाचे सभासद व चेअरमन, १९२०–२७; सभासद, मुंबई महापालिका, १९३० पासून. स्कूल कमिटीचे २४ वर्षे सभासद, महापौर, मुंबई महापालिका, १९५७–५८; मुंबई विधान परिषदेचे सभासद. हरिजन शिक्षण, बालवीर चळवळ व कामगार चळवळींत भाग. सव्यसाची शिक्षणतज्ज्ञ, थोर समाजसेवक व विचारवंत नेते.

अध्यक्ष, मुंबई मराठी ग्रंथसंग्रहालय, परळ शाखा, १९५०–५६. उपाध्यक्ष, मुंबई मराठी ग्रंथसंग्रहालय, १९५६–६२; अध्यक्ष, महाराष्ट्र ग्रंथालय परिषद, अधिवेशन ७ वें, धुळे, १९५६; कार्याध्यक्ष, महाराष्ट्र ग्रंथालय संघ, १९५६–६२; त्यांनी ग्रंथपाल कायद्याचे बिल मुंबई कायदे कौन्सिलमध्ये मांडले होते, त्यावर १५–१२–१९५९ रोजी चर्चा झाली. सरकारने तत्व मान्य केले परंतु मतास टाकले असता फेटाळले गेले; महाराष्ट्र सरकारच्या ग्रंथालय सल्लागार समितीचे सभासद; १९५६–६२ पर्यंतच्या सर्व ग्रंथालय परिषदांना उपस्थित राहून मार्गदर्शन.

पागे, विठ्ठल सखाराम ( ). बी. ए., एल्एल्. बी., सभापति, महाराष्ट्र विधान परिषद, १९६२–; संतवाङ्मयाचे अभ्यासक.

अध्यक्ष, महाराष्ट्र राज्य ग्रंथालय परिषद, अधिवेशन १६ वे, पुणे, १९६४ व अधिवेशन १७ वे, रत्नागिरी, १९६५. ग्रंथालय परिषदेस सतत दोन वर्षे मार्गदर्शन करण्याचा बहुमान. ग्रंथालय कायद्याचा सखोल अभ्यास. पत्ता–चित्रकूट, विंटर रोड, मलबार हिल, मुंबई २६.

पाटील, सदाशिव कान्होबा (१४–८–१९००). सेंट झेवियर्स कॉलेज, मुंबई व लंडन विद्यापीठांत शिक्षण. त्यानंतर काँग्रेसच्या विविध चळवळीत भाग व नेतृत्व. मुंबई महापालिकेचे अनेक वर्षे महापौर. माजी केंद्रीय मंत्री.

अध्यक्ष, महाराष्ट्र ग्रंथालय परिषद, अधि. २ रे, मुंबई, १९५०–५१. अध्यक्ष, मुंबई मराठी ग्रंथसंग्रहालय, १९५०–६७. पत्ता–शांतिकुटीर, मरीन ड्राइव्ह,मुंबई १.

पोतदार, प्रा. दत्तो वामन (५–८–१८९०). बी. ए. (१९१० फर्ग्युसन महाविद्यालय). शिक्षक, शिक्षण प्रसारक मंडळी, १९१५–३५ व आजीवसेवक, महामहोपाध्याय (१९४६), पद्मभूषण (१९६७). माजी कुलगुरु, पुणे विद्यापीठ. उत्तम वक्ते, मार्मिक टीकाकार, इतिहाससंशोधक व साहित्यिक.

अध्यक्ष, महाराष्ट्र ग्रंथालय परिषद, अधिवेशन ३ रे, अलिबाग, १९५१. स्वागताध्यक्ष, इलेक्ट्रिक परिषद, पुणे, १९६३. महाराष्ट्रातील ग्रंथालये, ग्रंथपाल व ग्रंथालय चळवळ यांशी संबंध व मार्गदर्शन. महाराष्ट्र ग्रंथालय संघाच्या विविध कार्यांत भाग. म. म. पोतदार यांचा वैयक्तिक ग्रंथसंग्रह फार मोठा आहे. भारत इतिहास संशोधक मंडळ, पुणे मराठी ग्रंथालय येथे अनेक वर्षे पदाधिकारी.

फाटक, प्रा. नरहर रघुनाथ (१५–४–१८९३). बी. ए. (तत्वज्ञान). अध्यापक व मराठीचे प्राध्यापक, कर्वे महिला विद्यापीठ व रामनारायण रुईया कॉलेज, मुंबई. महाराष्ट्र राज्य स्वातंत्र्येतिहास समितीचे सन्मान्य सचिव; सदस्य, महाराष्ट्र राज्य साहित्य आणि संस्कृती मंडळ. उच्च वृत्तपत्रकार, उत्कृष्ट शिक्षक, चरित्रकार, इतिहास संशोधक व पंडित.

अध्यक्ष, महाराष्ट्र राज्य ग्रंथालय परिषद, अधिवेशन १५ वे, जांबावली (गोमंतक), १९६४; महाराष्ट्र ग्रंथालय संघ कार्याध्यक्ष, १९६३–६५, अध्यक्ष, १९६५–; मुंबई मराठी ग्रंथसंग्रहालयाशी संबंध–तेथे विविध विषयांवर प्रदीर्घ व्याख्यानमाला गुंफल्या. वैयक्तिक ग्रंथसंग्रह मोठा– अनेक संस्थांना ग्रंथदान. पत्ता–११ अ, नवी भटवाडी, गिरगाव, मुंबई ४.

भारदे, त्र्यंबक शिवराम उर्फ बाळासाहेब (२५–५–१९१४). बी. ए. एलएल्. बी. चिटणीस, अहमदनगर एज्यु. सोसायटी, सभापति, महाराष्ट्र विधानसभा, १९६२–; संतवाङ्मयाचे अभ्यासक.

अध्यक्ष, महाराष्ट्र राज्य ग्रंथालय परिषद, अधिवेशन १४ वे, औरंगाबाद, १९६३. पत्ता–'नंदनवन', ४ लिटल गिब्ज रोड, मलबारहिल, मुंबई ६.

माटे, कै. प्रा. श्रीपाद महादेव तथा बापूसाहेब (जन्म २–९–१८८६ मृत्यू २५–१२–१९५७). एम्. ए. (१९१५). शिक्षक, न्यू इंग्लिश स्कूल, पुणे १९१५–२०; नू. म. वि. हायस्कूल, १९२०–३५; प्राध्यापक, स. प. महाविद्यालय, पुणे, १९३५–४५. स्वतंत्र प्रज्ञेचे साहित्यिक, श्रेष्ठ दर्जाचे शैलीदार व समाजसेवक.

अध्यक्ष, महाराष्ट्र ग्रंथालय परिषद, अधिवेशन ४ थे, सातारा, १९५३. अध्यक्ष, कुलाबा जिल्हा ग्रंथालय परिषद, पाली, १९५२. महाराष्ट्र सांवत्सरिक, विज्ञानबोध, अस्पृश्यांचे प्रश्न, रामदासांचे प्रपंचविज्ञान इ. ग्रंथांचे लेखक.

मुळे, यादवराव मुरलीधर (१४–६–१९०९). एम्. ए., डिप्. लिब्. (लंडन). अध्यक्ष, महाराष्ट्र ग्रंथालय परिषद, अधिवेशन १० वे, अहमदनगर, १९५९ (अधिक माहिती पृ. ९४ वर दिली आहे).

वाकनीस, त्र्यंबक दिनकर (१६–१२–१९०२). बी. ए. (ऑ)., एम्. एल्. ए. अध्यक्ष, महाराष्ट्र ग्रंथालय परिषद, अधिवेशन १ ले, पुणे, १९४९. (अधिक माहिती पृ. ४४–४५ वर दिली आहे) * * *

विभाग ६ वा

काही दिवंगत व्यक्ती

अमीन, मोतीभाई नरसीभाई (जन्म मृत्यू १९३९) बी. ए., वडोद्यांतील ग्रंथालय चळवळीचे आद्य प्रणेते; १९०६ साली बडोदे संस्थानात शिक्षक म्हणून नेमणूक झाल्यापासून श्री. अमीन यांनी ' मित्रमंडळ ' संस्था काढण्यास सुरवात केली. या मित्रमंडळाच्या द्वारा दरबारकडून आर्थिक मदत मिळवून त्यांनी ठिकठिकाणी ग्रंथालये स्थापन करण्यास प्रारंभ केला. अशा रीतीने त्यांनी २४८ ग्रंथालये स्थापन केली. पुढे ग्रंथालयखाते अस्तित्वात आल्यावर १९१३ साली ' ॲक्टिंग क्युरेटर ' म्हणून काम केले. त्यानंतर ' असिस्टंट क्युरेटर ऑफ् लायब्ररीज ' म्हणून १९३५ पर्यंत काम केले. त्याचेकडे खेड्यातील ग्रंथालयाची संघटना व व्यवस्था त्यासंबंधीचे काम होते व ते उत्कृष्टपणे त्यांनी केले आहे. त्यांना ग्रंथपाल म्हणण्यापेक्षा निष्ठावंत ग्रंथालयीन कार्यकर्ते असेच म्हणावे लागेल.

कर्वे, रघुनाथ परशुराम (जन्म १८८९ मृत्यू २३-२-१९५६). मुंबई राज्याचे आद्य ग्रंथाधिपाल.

जन्म जुन्नर जवळच्या चास-कमान गावी. मॅट्रिकपर्यंतचे शिक्षण जुन्नरला त्याचे मामा नानासाहेब जोशी यांच्याकडे झाल्यावर त्यांनी पुण्यास येऊन मे. ' डैरेक्टर आफ पब्लिक इंन्स्ट्रक्षण ' यान्या कचेरीत कारकुनी पत्करली. ह्या काळात पहिली राष्ट्रीय चळवळ जोरात चालू होती आणि इतर हजारो महाराष्ट्रीय तरुणांप्रमाणे तेही राष्ट्रीय मतांचे व स्वदेशी व्रतपालन करणारे झाले. पुढे ना. बाळासाहेब खेरांशी संबंध आल्यावर ते खादीधारी बनले व शेवटपर्यंत खादीधारी राहिले.

पुण्यांत ४-५ वर्षे नोकरी केल्यावर सुमारे १९१५ पासून ते मुंबईच्या लॉ क्लासात (हल्लीचे लॉ कॉलेज) कारकून झाले. कामात चोख आणि नेकीचे इतकेच नव्हे तर अनेक वेळा प्रिन्सिपॉलना सल्ला देण्याइतके बुद्धिमान असल्याने कर्वे यांजवर वाडिया, मुल्ला, पैझी, जयकर, खेर अशा कायदेपंडितांची मर्जी बसली. पुढे त्यांस लॉ कॉलेजच्या रजिस्ट्रारची जागा मिळाली. १९४० चे सुमारास लॉ

कॉलेजची नवी इमारत त्यांच्या सक्त देखरेखीखाली तयार झाली आणि तीन लाखांच्या अंदाजात अर्धा लाख बचत झाली. दुसऱ्या महायुद्धाच्या आधीच्या स्वस्ताईतली ही घटना आहे. अनेक महत्त्वाच्या रिपोर्टांचे मसुदे रा. कर्वे यांनी तयार केले आहेत. माहितीचे संकलन करून मुद्दे काढणे, नियम तयार करणे, अहवाल लिहिणे या कामात ते अत्यंत निष्णात असल्याने मोठमोठे कार्यकर्ते त्यांजकडून मसुदे तयार करवून घेत. माटुंग्यास त्यांनी दक्षिणी ब्राह्मण हाऊसिंग सोसायटी स्थापन करून एक चाळ बांधली हे एक मोठे सामाजिक कार्य त्यांच्या हातून घडलेले आहे.

सेवानिवृत्त होण्याच्या आधी त्यांनी हायकोर्ट प्लीडरची परीक्षा दिली व तीत ते सहज उत्तीर्ण झाले. त्यांनी सनदही काढली होती. परंतु वकिली करण्यास त्यांना अवसर मिळाला नाही; कारण मुंबई सरकारने त्यांस लायब्ररी डेव्हलपमेंट कमिटीचे चिटणीस नेमले. कमिटीचा अहवाल कर्वे यांनी परिश्रमपूर्वक लिहिण्यापूर्वी मुंबई राज्य, बडोदे राज्य व इतरत्र पहाणी केली होती. दरवर्षी वाढत जाणारी अनुदाने ग्रंथालयांस देऊन त्यांच्या वाढत्या गरजा भागवीत जाव्या अशी दूरदृष्टीची सूचना त्यांनी केली होती. १९४६ ते ४९ पर्यंत ते ग्रंथालयाधिपाल (क्यूरेटर ऑफ लायब्ररीज) म्हणून काम करीत होते. त्या अवधीत त्यांनी मुंबई, पुणे, अहमदाबाद, धारवाड येथील केंद्रीय व प्रादेशिक ग्रंथालये आणि जिल्ह्यांची आणि काही तालुका ग्रंथालये सुरू केली.

१९५० त त्यांची आयुर्वेद बोर्डावर नेमणूक झाली. ते काम दोन वर्षांनी पूर्ण करून ते पुण्यास डॉ. मु. रा. जयकर यांच्या आत्मचरित्राची सामग्री सिद्ध करण्याच त्यांच्या निमंत्रणावरून आले. ह्या कामात त्यांनी अविश्रांत मेहनत घेतली. १९५२ पासून मृत्यूपर्यंत साडेतीन वर्षांत रजा न घेता दिवसातून सातसात तास काम केले; श्री. बाबासाहेब जयकरांनीसुद्धा इतके काम करू नका असे त्यांस वारंवार बजाविले परंतु कर्व्यांनी ऐकिले नाही व त्याचा परिणाम मेंदूवर झाला. शेवटचे १५ दिवस मेंदूची व्याधी वाढत गेली व त्यांतच त्यांना मृत्यू झाला.

टागोर, प्रो. विष्णू गोविंद विजापूरकर, सर जगदीशचंद्र बसू यांची चरित्रे, कार्ले–भाजे कोरीव लेणी ही पुस्तके प्रसिद्ध.

कापडी, सदानंद लक्ष्मण (जन्म ६–७–१८९१ मृत्यू १६–२–१९६७). बी. एस्सी (मुंबई, १९१४). रत्नागिरी हायस्कूलमधून १९०९ साली मॅट्रिक व सरकारी स्कूल फायनल परीक्षा सन्मानाने उत्तीर्ण. विल्सन कॉलेजात महाविद्यालयीन शिक्षण. १९१४ साली बी. एस्सी. परीक्षा द्वितीय वर्गात (परंतु सर्वप्रथम) उत्तीर्ण. त्यानंतर दोन वर्षे शिक्षक म्हणून काम केले. १९१६ साली 'बॉम्बे ब्रँच रॉयल एशियाटिक सोसायटीच्या' ग्रंथालयांत साहाय्यक ग्रंथपाल म्हणून नेमणूक. नंतर काही वर्षांनी ग्रंथपाल म्हणून नेमणूक. जाने. १९५१ मध्ये सेवानिवृत्त.

कार्य–१९३९ साली मुंबई सरकारने प्रा. फैझी यांच्या अध्यक्षतेखाली नेमलेल्या 'पुस्तकालय विकास समिती'चे सभासद म्हणून काम. मुंबई येथील मध्यवर्ती ग्रंथालयाची जबाबदारी सुरुवातीला त्यांचेवरच सोपविण्यात आली होती. मुंबई ग्रंथालय संघाचे संस्थापक सदस्य व काही वर्षे अध्यक्ष. महाराष्ट्र ग्रंथालय संघाचे काही वर्षे उपाध्यक्ष व मुंबई येथील ग्रं. वर्गात अध्यापन (१९५१). ते नोकरीला लागले त्यावेळी इतर ग्रंथपालनाच्या शिक्षणाची व्यवस्था नव्हती. तरी अभ्यासूवृत्तीमुळे ग्रंथालयाचा कारभार उत्तम तऱ्हेने हाकला. "श्री. कापडी हे एक सर्व बाजूंनी आदर्श ग्रंथालय–पालक आहेत" असा अभिप्राय प्रा. न. र. फाटक यानी म. रा. ग्रं. परिषदेच्या अध्यक्षीय भाषणात व्यक्त केला होता. इतर कार्य– मुंबई येथील 'चिकित्सक समूह' शिक्षणसंस्थेचे अनेक वर्षे अध्यक्ष. सारस्वत विद्यार्थीसाहाय्यक मंडळी, सारस्वत दीन-वत्सल संघ, संयुक्त गौ. सा. ब्रा. परिषद या संस्थांचे कार्यकर्ते. होमिओपाथी वैद्यकशास्त्राचा सखोल अभ्यास. ते अविवाहित होते. दीर्घ आजारानंतर गुरुवार दि. १६ फेब्रुवारी १९६७ रोजी सकाळी देवाज्ञा झाली.

कुंटे, म. मो. (जन्म मृत्यू १९६६) पाली (ता. सुधागड, जिल्हा कुलाबा) येथील सार्वजनिक वाचनालयाचे कार्यकर्ते.

कुंटे, वाय्. के. यांना ग्रंथपालनाचे शिक्षण घेण्यासाठी मुंबई विद्यापीठाने १९१३ मध्ये इंग्लंडला पाठविले होते. शिक्षण घेऊन परत आल्यावर सुमारे १ वर्ष मुंबई विद्यापीठाचे ग्रंथपाल म्हणून काम पाहिले. परंतु त्याचे आकस्मिकपणे निधन झाले.

कुडाळकर, जनार्दन सखाराम (जन्म १८८२ मृत्यू १३–३–१९२१). एम्. ए., एलएल. बी. बडोदा संस्थानातील स्टेट लायब्ररीचे क्यूरेटर १९१५–२१. त्याआधी १९१३ व १९१४ साली जगातील ग्रंथालयांची व्यवस्था पाहण्यासाठी बडोदे सरकारांनी पाठविले होते. "श्रीमंत महाराज

सयाजीराव गायकवाड यांनी त्यांस युरोप व अमेरिका देशांत २ वर्षे लायब्ररींची व्यवस्था व टीप शिकण्यास पाठविले होते व गेल्या [काही] वर्षांत त्यांनी बडोद्यातील लायब्ररींची व्यवस्था किता घेण्यासारखी केली आहे " असे " मुमुक्षु " कारांनी म्हटले आहे. न्यूयॉर्कला लायब्ररी असोसिएशनचे अधिवेशन २२ ते २७ सप्टेंबर १९१३ मध्ये भरले होते. त्या परिषदेस कुडाळकर गेले होते. त्यांनी " लायब्ररी मिसलेनी " नामक त्रैमासिक चालविले होते. (वर्ष १, अंक १, ऑगस्ट १९१२ ते वर्ष ६, अंक १, मे १९१९) व त्याचे संपादक म्हणून काम करीत होते. मद्रास येथे १९१९ मध्ये भरलेल्या अखिल भारतीय ग्रंथालय परिषदेचे अध्यक्षस्थानहि भूषविले होते. आपल्या कारकीर्दीत त्यांनी बडोद्याच्या सेंट्रल लायब्ररीमधील मराठी पुस्तकांच्या सूच्या प्रसिद्ध केल्या तसेच " मराठी पुस्तकांसाठी वर्गीकरणपद्धती " हे पुस्तक १९१६ मध्ये प्रसिद्ध केले. वयाच्या ३९ वे वर्षी दिवंगत झाले.

कुलकर्णी, रामभाऊ काशीनाथ (जन्म मृत्यू २३-५-१९६३). ग्रंथपाल, काकाणी नगर वाचनालय, मालेगाव. सतत ३५ वर्षे सेवा. " रामभाऊ म्हणजेच वाचनालय असे समीकरण झाले होते. वाचनालयाची अंतर्गत व्यवस्था, लेखी काम व संस्थेच्या प्रगतीच्या दृष्टीने जे जे करता येणे शक्य होते त्या सर्व गोष्टी कै. रामभाऊ करीत. त्यामुळे अधिकारी वर्गाचे बरेचसे काम हलके होई. संस्थेचे आजचे भव्य स्वरूप दिसत आहे त्याचे बरेचसे श्रेय कै. रामभाऊंनाच आहे " अशा शब्दात त्याचे कार्याचा गौरव काकाणी वाचनालयाने केला आहे. ग्रंथालयाच्या शताब्दीनिमित्त मालेगाव येथे ग्रंथालय परिषद व्हावी अशी त्यांची मनापासून इच्छा होती व त्या दृष्टीने औरंगाबाद येथे १९६२ मध्ये भरलेल्या ग्रंथालय परिषदेत आमंत्रणही दिले होते. परंतु ग्रंथालय परिषद व शताब्दी समारंभाचा सोहळा पाहण्याच्या आतच क्रूर काळाने रामभाऊंना ओढून नेले.

केळकर, नरसिंह चिंतामण तथा तात्यासाहेब (जन्म २६-८-१८७२ मृत्यू १४-१०-१९४७). साहित्यसम्राट, प्रमुख महाराष्ट्रीय राजकारणी साहित्यिक व वृत्तपत्रकार. संपादक, केसरी, मराठा; संस्थापक व संपादक, सह्याद्रि मासिक; विश्वस्त, केसरी मराठा संस्था. ग्रंथ व ग्रंथालयप्रेमी लोकनेते.

' ज्ञानाची सदावर्ते ' हा प्रसिद्ध लेख केसरीमध्ये १७ ऑक्टोबर १९११ रोजी लिहून ग्रंथालयाचे महत्त्व प्रतिपादन केले. त्याचवेळी स्थापन झालेल्या (११-१०-१९११) पुणे मराठी ग्रंथालयाच्या वाढीस हातभार लावला. ही संस्था प्रथम कै. न. चिं. केळकर यांच्या वाड्यात एका सोयीस्कर जागेत होती. या ग्रंथालयाचे उपाध्यक्ष (शके १८३३-५५) व अध्यक्ष (शके

१८५५-६१) म्हणून काम पाहिले. पुणे नगरवाचन मंदिराच्या कार्यातही भाग-कार्यकारी मंडळ सदस्य १८९८-९९ व अध्यक्ष १९३७. १९२१ मध्ये भरलेल्या महाराष्ट्रीय मोफत वाचनालय परिषदेस मार्गदर्शन व त्यामध्ये स्थापन झालेल्या महाराष्ट्रीय वाचनालय संघाचे अध्यक्षपद भूषविले. केसरी मराठा ग्रंथशाला स्थापना (१९३२) व तिचे वाढीसाठी प्रयत्न. अनेक ग्रंथालयांच्या वार्षिकोत्सवास, समारंभास अध्यक्ष वा वक्ते म्हणून उपस्थित.

फोरटकर, ना. केशवराव अध्यक्ष, महाराष्ट्रीय (सार्वजनिक) वाचनालय परिषद, २ री, पुणे, १९२६. हैद्राबादच्या मराठी ग्रंथसंग्रहालयाचे आधारस्तंभ.

कोल्हटकर, विठ्ठल महादेव तथा काका (जन्म २०-९-१८८७ मृत्यू जुलै १९५२, आषाढ शुद्ध सप्तमी). जयपूर कॉलेजमध्ये इंटरपर्यंत शिक्षण, ग्रंथपाल, फर्ग्युसन महाविद्यालय, १९१६-२२; ग्रंथपाल, स. प. महाविद्यालय, १९२२ ते ९-६-१९४७.

पुण्यातील त्यावेळचे पहिले प्रशिक्षित ग्रथपाल. त्यांनी लाहोर येथून पत्रव्यवहाराने अभ्यास करून व परीक्षा देऊन ग्रं. प्रमाणपत्र मिळविले (१९२४). अनेकांना ग्रंथपालन व्यवसायात पदार्पण करण्यास व शिक्षण घेण्यास प्रोत्साहन. ग्रंथपाल, भारत इतिहास सं. मंडळ १९२२-४७. कै. सर रामकृष्ण भांडारकर यांचेकडे काही दिवस रीडर म्हणून काम. संस्कृत, गुजराथी, इंग्रजी, मराठी, कानडी, हिंदी या भाषा उत्तम येत होत्या. फ्रेंच व जर्मन भाषाचाही अभ्यास. ग्रंथपाल म्हणून ग्रंथालय परिषदांना उपस्थित, निबंध वाचन. राष्ट्रभाषा प्रचारक मंडळात काम करीत होते. 'कोविद' परीक्षा पहिल्या बॅचमध्ये दिली व त्यांना पूज्य महात्मा गांधीजींच्या हस्ते शाल मिळाली होती.

खेर, बाळ गंगाधर ऊर्फ बाळासाहेब (जन्म २४-८-१८८८ मृत्यू ८-३-१९५७). बी. ए., एलएल्. बी. मुंबई प्रांताचे पहिले मुख्यप्रधान व शिक्षणमंत्री १९३७-३९ व १९४६-५२; भारताचे लंडन येथील हाय-कमिशनर; ऑफिशियल लँग्वेजेस कमिशनचे अध्यक्ष.

यांच्या कारकीर्दीत प्रौढ शिक्षण व साक्षरताप्रसाराच्या योजना कार्यवाहीत आणल्या गेल्या. पैकी याचे अध्यक्षतेखाली पुस्तकालय विकास समिती स्थापन; पैकी समितीच्या शिफारसीप्रमाणे केंद्रीय, प्रादेशिक, तसेच जिल्हा, तालुका व शहर ग्रंथालयांची स्थापना.

अध्यक्ष, मुंबई, उपनगर व ठाणे जिल्हा वाचनालय परिषद, अधिवेशन २ रे, मुंबई, १९४५. त्यातील ठरावानुसार स्थापन झालेल्या मराठी ग्रंथालय संघाचे अध्यक्षपदही त्यांनी भूषविले. अध्यक्ष, मुंबई मराठी ग्रंथसंग्रहालय सुवर्ण महोत्सव.

गायकवाड, श्रीमंत सर सयाजीराव महाराज (१८६३–१९३९) सेना खासखेल, समशेर बहादूर, फर्झंद–इ–खास–इ–दौलत–इ–इंग्लिशिया, जी. सी. एस्. आय., जी. सी. आय. ई., एल्एल्. डी. बडोदे संस्थानचे अधिपति.

१९१० मध्ये अमेरिकेतील ग्रंथालयांची पाहणी केल्यानंतर अमेरिकेप्रमाणेच आपल्याही संस्थानात नमुनेदार ग्रंथालये स्थापन करावीत अशी इच्छा महाराजांना झाली. त्यानुसार अमेरिकेतील ग्रंथालयतज्ज्ञ श्री. बॉर्डेन यांस बोलावून आणून ग्रंथालयाचे स्वतंत्र खाते निर्माण केले व त्यानुसार सार्वजनिक मोफत वाचनालयांची तसेच केंद्रीय व फिरत्या ग्रंथालयांची स्थापना केली. ग्रंथालयशास्त्राचे अद्ययावत ज्ञान घेण्यासाठी अनेकांना परदेशांत पाठविले. ग्रंथपालनाचे शिक्षणक्रम सुरू केले. 'लायब्ररी मिसलेनी' हे ग्रंथालय विषयीचे पहिले मासिक सुरू केले. १९११ मध्ये त्यांनी आपल्याजवळजी निवडक अशी सुमारे २० हजार पुस्तके देऊन मध्यवर्ती ग्रंथालयाची उभारणी केली. याशिवाय महाराजांनी दोन लाख रुपयांची देणगी देऊन बनारस हिंदू विश्वविद्यालयाला एक प्रासादतुल्य मंदिर ग्रंथालयासाठी बांधून दिले आहे. म्हणूनच त्या ग्रंथालयाला 'सर सयाजीराव गायकवाड ग्रंथालय' असे नाव दिले आहे. महाराजांच्या ग्रंथालयविषयक २५ वर्षांच्या कार्यकर्तृत्वाचे व ग्रंथालयप्रेमाचे ते एक अखिल भारतीय प्रतीकच आहे असे म्हटले पाहिजे.

अशा तऱ्हेने राज्यकर्ते ग्रंथालयप्रेमी असले तर आदर्श ग्रंथालयांची स्थापना व त्यांचे संवर्धन कशा प्रकारे करता येते याचे उदाहरण घालून दिले.

गाळवणकर, नारायण गणेश (जन्म : मार्च १८८९ मृत्यू १५–१०–१९६३). शिक्षण–मराठी सहावी व इंग्रजी पहिली. व्यवसाय–शेती व काही वर्षे मोत्याचा धंदा. कार्य–चिटणीस, वर्तमानपत्रसंग्रह सद्‌बोध वाचनालय वसई, १९१९; चिटणीस, वाचनालय, वसई, १९२२; चिटणीस, मराठी ग्रंथसंग्रहालय व मोफत वाचनालय, वसई तालुका; सदस्य, मुंबई मराठी ग्रंथसंग्रहालय; आजीव सदस्य, महाराष्ट्र ग्रं. संघ; १९६२ पर्यंतच्या सर्व ग्रंथालय परिषदांना उपस्थित व कार्यात भाग. इतर कार्य–पूर्वीच्या वसई तालुका बोर्डाचे अध्यक्ष, १९२६–३९; वसई नगरपालिकेचे सदस्य ११ वर्षे व १ वर्ष चेअरमन; ठाणे जिल्हा लोकल बोर्डाचे सभासद, ६ वर्षे; मुंबई सरकारचे स्कार लँड बोर्डाचे सदस्य, जे. पी. व ऑनररी मॅजिस्ट्रेट होते; स्वातंत्र्यसंग्रामांत २।३ वेळा कारावास–एकूण १८ महिने तुरुंगात.

गोखले, डॉ. वासुदेव दामोदर (जन्म ३०–११–१८९८ मृत्यू १२–६–१९६४). एम्. ए., बी. टी., पी. एच्. डी.; शिक्षक, महाराष्ट्र साहित्य परिषदेचे कर्तबगार चिटणीस व साहित्यिक.

कार्य–काही वर्षे कार्यकारी मंडळ सदस्य, व काही काल कार्यवाह, मुंबई मराठी ग्रंथसंग्रहालय. महाराष्ट्र ग्रंथालय संघाचे आजीव सदस्य व ग्रंथपालन वर्गात 'मराठी वाङ्मयाचा इतिहास' या विषयाचे अध्यापक म्हणून कार्य.

गोठोस्कर, पी. वी. (जन्म मृत्यू). बी. ए., ग्रंथपाल, बॉम्बे ब्रांच ऑफ द रॉयल एशियाटिक सोसायटी. यांनी आपल्या कारकीर्दीत आपल्या ग्रंथालयातील पुस्तकांची पुनर्रचना केली व सुमारे १ लाख पुस्तकांची विषयवार व लेखकांची सूची तयार करून प्रसिद्ध केली. १९१७ पर्यंतच्या भारतीय व परदेशी पुस्तकांची ती एकप्रकारे सर्वसंग्राहक सूचीच होय.

प्रका–(१) जनरल कॅटलॉग ऑफ द लायब्ररी ऑफ दि बॉम्बे ब्राच ऑफ दि रॉयल एशियाटिक सोसायटी. रिव्हाईजड अँड ब्रॉट अप टु दि एन्ड ऑफ १९१५ भाग १–ऑथर्स, १००३ पृष्ठे, भाग २– सब्जेक्ट्स १२४८+२ पृष्ठे अनुक्रमे १९१७ व १९२२ मध्ये प्रसिद्ध.

जयकर, बॅ. मुकुंद रामराव [तथा डॉ. बाबासाहेब जयकर] (जन्म १३–११–१८७३ मृत्यू १०–३–१९५९). राइट ऑनरेबल, एम्. ए., एल्. एल्. डी., डी. सी. एल, पी. सी. प्रख्यात कायदेपंडित, उत्तम वक्ते व लोकाग्रणी., कुलगुरु, पुणे विद्यापीठ १९४८–१९५६.

अध्यक्ष, महाराष्ट्रीय मोफत वाचनालय परिषद, १ ली, पुणे, १९२१. पुणे विद्यापीठाच्या ग्रंथालयाची उभारणी. त्यांचे ग्रंथालयावर फार प्रेम होते म्हणून त्यांचे स्मरणार्थ पुणे विद्यापीठाच्या ग्रंथालयाला "जयकर ग्रंथालय" हे नाव भारताचे राष्ट्रपति डॉ. राधाकृष्णन् याचे अध्यक्षतेखाली देण्यात आले. त्यांना पुस्तकांचे फार वेड होते. त्यांचा वैयक्तिक ग्रंथसंग्रह फार मोठा होता व त्याची व्यवस्थाही उत्तम ठेवली होती. *मृत्यूनंतर त्यांनी पुण्याच्या लॉ कॉलेजास व जयकर* ग्रंथालयास ग्रंथसंग्रह देणगीदाखल दिला.

जोशी, प्रा. चिंतामण विनायक (जन्म १९–१–१८९२ मृत्यू २१–११–१९६३). मराठीतील ख्यातनाम विनोदी लेखक, पालीचे प्राध्यापक (बडोदा) बौद्ध वाङ्मयाचे पंडित. अहमदनगर येथे १९३९ साली महाराष्ट्र साहित्य संमेलनाचे २३ वे अधिवेशनप्रसंगी ग्रंथालये व वाचनालये यांच्या कार्यकर्त्यांची परिषद भरली होती (९–१–१९३९) तिचे अध्यक्षस्थान भूषविले होते. उपाध्यक्ष, महाराष्ट्र ग्रंथालय संघ, १९५४ अध्यक्ष, पुणे नगर वाचन मंदिर.

जोशी, दत्तात्रय वामन (जन्म १८९९ मृत्यू २०–३–१९५४). बी. ए., बी. टी., एस्. टी. सी. महाराष्ट्रातील ग्रंथालय चळवळीचे प्रमुख प्रणेते व सर्वात जुने चळवळीचे कार्यकर्ते.

श्री. दत्तोपंत जोशी यांनी आपल्या आयुष्यात अनेक चळवळी घेतल्या. स्वस्थ बसून राहणे ही त्यांची प्रकृतीच नव्हती. १९२० सालापासून ते सार्वजनिक जीवनात

भाग घेऊ लागले. पुणे येथे केसरीचे संपादक कै. तात्यासाहेब केळकर यांचे लेखक म्हणून काम करीत असतानाच ग्रंथालय चळवळीकडे त्यांचे लक्ष वेधले व ही चळवळ त्यांचा स्थायीभाव बनली. त्या आधी अनाथ विद्यार्थी गृहाचे मोफ्त वाचनालयात व सहकारी मोफत वाचनालयात काम केले होते. सेनापती बापटांच्या मुळशी सत्याग्रहात भाग. कै. गो. कृ. देवधर, प्रेसिडेंट, सर्व्हंटस ऑफ इंडिया सोसायटी, पुणे यांचे मदतनीस लेखक, कै. इतिहासाचार्य चिं. वि. वैद्य (चीफ जस्टिस, ग्वाल्हेर) यांचे लेखक, प्राथमिक व दुय्यम शाळा, ट्रेनिंग कॉलेज यामध्ये मुख्याध्यापकाचे कार्य, प्रथम पुणे व नंतर मुंबई येथे.

कार्य–१९२१ मध्ये स्थापन झालेल्या महाराष्ट्रीय वाचनालय संघाचे कार्यवाह. या संघातर्फे १९२६ व १९३९ मध्ये ग्रंथालय परिषदा भरविण्यात पुढाकार. म्युनिसिपालिट्यांकडून सार्वजनिक वाचनालयांना वार्षिक मदत देण्याचे यशस्वी प्रयत्न केले, साक्षरता प्रसाराचे कार्य, १९३६ मध्ये संघाच्या खटपटीने रा. ब. सी. के. बोले यांचेमार्फत मुंबई कायदे कौन्सिलमध्ये 'बॉम्बे पब्लिक लायब्ररीज बिल' आणले, वाचनाल्यांची नोंदणी करणे, सभासद वाचनाल्यांना वर्तमानपत्रे व मासिके सवलतीच्या वर्गणीत मिळवून देणे, इ. कार्य.

संस्थापक सदस्य, मुंबई ग्रंथालय संघ व त्यामध्ये कार्य; संस्थापक सदस्य व कार्यवाह, महाराष्ट्र लायब्ररी स्टाफ युनियन व त्यातर्फे ग्रंथालय सेवकांच्या वेतनश्रेणीत व सेवानियमांत सुधारणा करण्याचे प्रयत्न. संस्थापक सदस्य, महाराष्ट्र ग्रंथालय संघ. संस्थापक सदस्य, इंडियन लायब्ररी असोसिएशन (१९३४) व अनेक वर्षे कौन्सिल सभासद.

तिरखरेकर, जी. के ग्रंथपाल, बॉम्बे ब्रांच ऑफ दि रॉयल एशियाटिक सोसायटी १९०० च्या आधीच्या कालखंडांतील.

दंडवते, गणेश रंगनाथ (जन्म १८८६ मृत्यू) लायब्रेरियन, सेंट्रल लायब्ररी, बडोदा. मराठी व हिंदी पुस्तकांच्या विभागाचे ते प्रमुख होते. अमेरिकन बुक रिव्ह्यू डायजेस्टच्या धर्तीवर त्यांनी मासिकही काही वर्षे चालविले होते. १९२८ मध्ये त्यांचेकडे इंग्रजी पुस्तके ॲक्सेशन करण्याचे तसेच उर्दू व हिंदी पुस्तकाचे तालिकीकरणाचे काम देण्यात आले होते.

प्रका–(१) भारत नियतकालिक दीपिका. (१९१५). (२) महाराष्ट्र नियतकालिक दीपिका (सन १९२१) (१९२२). (३) प्रगति. (१९१७) (४) अर्वाचीन मराठी वाङ्मय–मध्यकाळ–पूर्वार्ध (१८५७–१८८५). (१९२४) (५) बडोद्याचे मराठी साहित्य. (१९२५) (६) संक्षिप्त अर्वाचीन मराठी वाङ्मय (१८०५–१९२७). (१९२९). (७) महाराष्ट्र नाट्यकला व नाट्यवाङ्मय (१८४३–१९३०). (१९३१). (८) कादंबरीची गोष्ट. (१९२७) (९) मराठी स्त्रीलेखकांची सूची (सन

१८७३ ते १९२१). (१९२१) (१०) सुलभ शिक्षण. (१९१८)

दत्त, न्यूटन मोहन (जन्म मृत्यू १०-१०-१९३५). बडोद्याचे स्टेट लायब्रेरियन, १९१५-२१; क्यूरेटर ऑफ लायब्ररीज, १९२१-३३. शिक्षण : मॅट्रिक. बडोदे सरकारच्या नोकरीत येण्यापूर्वी ते एका ग्रंथप्रकाशकाकडे ग्रंथविक्रेते म्हणून काम करीत होते. ॲक्टिंग क्यूरेटर ऑफ लायब्ररीज, १९१४; स्टेट लायब्रेरियन, १९१५-२१; (कुडाळकरांच्या निधनानंतर) क्यूरेटर ऑफ लायब्ररीज, १९२१-३३. महाराजाचे 'रीडर' म्हणूनही ते काम करीत होते. १९१८ मध्ये भारत सरकारने भारतातील ग्रंथालयांची परिषद लाहोर येथे बोलाविली होती त्यास बडोदा संस्थानचे प्रतिनिधी म्हणून भाग. १९३० साली काशी येथे भरलेल्या अखिल आशिया खंडाच्या शिक्षण परिषदेच्या ग्रंथालय विभागाचे अध्यक्ष, १९३१ मध्ये बंगालमध्ये भरलेल्या ग्रंथालय संमेलनाचे अध्यक्ष, पहिल्या जागतिक युद्धाच्या वेळी त्यानी आघाडीवरच्या जवानांना अनेक पुस्तके पाठवून युद्धकार्यात भाग घेतला होता. त्यांच्या या कामगिरीबद्दल लंडनच्या लायब्ररी असोसिएशनने १९२८ मध्ये त्यांना ऑनररी फेलोशिप (एफ. एल्. ए.) बहाल केली होती.

शिक्षण कमी असले तरी ग्रंथालयातील काम करण्याची त्यांना फार आवड होती. विशेषतः सूचिशास्त्र (बिब्लिओग्राफी) या विषयातील त्यांचे प्रावीण्य वाखाणण्यासारखे होते. सॉनेनशाईनच्या पंचखंडात्मक 'बेस्ट बुक्स' या सूचीच्या आधारे त्यांनी बडोद्याच्या मध्यवर्ती ग्रथालयातील ग्रंथसंग्रह समृद्ध केला. जे पुस्तक हवे असेल वा आणवायचे असेल त्यावर 'एस्' ही खूण करीत असत. या कामामध्ये त्यांना विद्वानांचे विशेषतः लंडन टाइम्सच्या संपादक मंडळावरील व्यक्तींचे सहकार्य मिळत असे. बडोद्याच्या महाराजांनीही या विद्वानांना उत्कृष्ट व नवनवीन पुस्तके बडोद्याच्या केंद्रीय ग्रंथालयाला पाठविण्याबाबत आदेशही दिले होते. अशा समृद्ध ग्रंथसंग्रहातील माहिती विशेषतः इंग्रजी पुस्तकांची आपल्या तल्लख स्मरणशक्तीच्या साहाय्याने अभ्यासकांना पुरवीत असत त्यामुळे अभ्यासक त्यांच्या संदर्भ साहाय्यावर खूष असत. सेवानिवृत्त झाल्यानंतर लंडन येथे राहत होते. तेथेच त्यांचे निधन झाले.

प्रका-(१) दि बरोडा लायब्ररी सिस्टिम (अ पेपर ऑन दि बरोडा लायब्ररी डिपार्टमेंट). १९१७ या पुस्तकाच्या पुढील आवृत्त्या खालीलप्रमाणे प्रसिद्ध झाल्या. (२) अ हॅंडबुक ऑफ दि बरोडा लायब्ररी डिपार्टमेंट. आ. २. १९२१. (३) दि लायब्ररी सिस्टिम ऑफ दि बरोडा स्टेट. आ. ३. १९२४. (४) दि बरोडा लायब्ररी हॅंडबुक. आ. ४. १९२६. (५) बरोडा अँड इट्स् लायब्ररीज : बुइथ थ्री लेक्चर्स ऑन लायब्ररीज अँड लिटरेचर बाय हि. हा. दि महाराजा गायकवाड. रिव्हाइज्ड अँड एन्लार्ज्ड एडिशन. १९२८.

दलाल, नटचरलाल अंबालाल (जन्म २७-४-१९१० मृत्यू २३-४-१९५८). बी. ए., डिप्. लिब्. (इंपीरियल लायब्ररी, कलकत्ता); ग्रंथपाल, स्कूल ऑफ् इकॉनॉमिक्स् अँड सोशिऑलॉजी, मुंबई, १९४०-५८. अध्यापक, ग्रंथपालन वर्ग, मुंबई विद्यापीठ ग्रंथालय, १९४३ पासून १२।१३ वर्षे (लायब्ररी ऑर्गनायझेशन व तांत्रिकीकरण या विषयाचे).

दाते, शंकर गणेश (जन्म १७-८-१९०५, मृत्यू १०-१२-१९६४). जन्म रत्नागिरी येथे. बी. ए. पर्यंत शिक्षण. मराठी ग्रंथसूचिकार. ग्रंथसूचीच्या निमित्ताने ग्रंथालयाशी व ग्रंथपालांशी संबंध आला. कायद्यानुसार सरकारकडे येणाऱ्या ग्रंथसंग्रहाची व्यवस्था रेकॉर्ड ऑफिसकडे होती. तेथील दुरवस्था पाहून हा ग्रंथसंग्रह लोकांना उपयोगी पडण्याचे दृष्टीने प्रयत्न. त्यासाठी महाराष्ट्र प्रादेशिक ग्रंथालय स्थापन करण्यासाठी खटपट. म. प्रा. ग्रंथालयाचे ग्रंथपाल म्हणून १९४६ साली काम पाहिले. मराठी ग्रंथसूचीतील सर्व पुस्तकांचे दशांश वर्गीकरण पद्धतिप्रमाणे वर्गीकरण आवश्यक त्या सुधारणा व बदलासह केले. अनेक दुर्मिळ मराठी ग्रंथांचा संग्रह केला.

ग्रंथ-सूचीचे प्रचंड कार्य पुरे केल्याबद्दल महाराष्ट्र ग्रंथालय संघातर्फे न्या. मू. गजेंद्रगडकर यांचे अध्यक्षतेखाली दि. २५-६-१९६१ रोजी पुणे येथे सत्कार.

प्रका-(१) द्विबिंदुवर्गीकरणपद्धतीतील रोमी व अरबी वर्णांकचिन्हांचे जागी बालबोध चिन्हांची योजना : श्री. शि. रा. रंगनाथन् यांच्या 'कोलन' पद्धतीतील वर्गदर्शक रोमन अक्षरांचे (कॅपिटल व स्मॉल) नागरीकरण (१९४६). (२) ग्रंथ-सूचि-शास्त्र (मराठी ग्रंथसूची प्रस्तावना खंडातील एक प्रकरण). (३) मराठी ग्रंथालयांची सद्यःस्थिती व ती आदर्श करण्याचे मार्ग (पहिल्या मराठी ग्रंथालय परिषदेत वाचलेला निबंध-'पंचारती' मध्ये प्रसिद्ध). (४) मराठी-ग्रंथ-सूची (१८००-१९३७) दोन खंड (५) मराठी ग्रंथ सूची (१९३८-१९५०) (६) लोककथा, २ भाग.

(अप्रसिद्ध व अपूर्ण) १९५० पर्यंतच्या मराठी मासिकांच्या सूचीचा पहिला भाग तयार-१००० मराठी नियतकालिकांची वर्णनात्मक नोंद. दुसऱ्या भागात या नियतकालिकांतील लेखांची सूचि द्यावयाची हा संकल्प. हे अपुरे कार्य पुरे करण्याच्या प्रमुख उद्देशाने मुंबई मराठी ग्रंथसंग्रहालयाने श्री. शं. ग. दाते सूचिमंडळ स्थापन केले आहे.

देसाई, अनंत रत्नाकर (जन्म मृत्यू २८-७-१९५२). ग्रंथपाल, मुंबई मराठी ग्रंथसंग्रहालय. १९०८ मध्ये मुंबई मराठी ग्रंथसंग्रहालयात नोकरीला लागले. ४० वर्षे सतत संस्थेची सेवा करून निवृत्त झाले (२८-७-१९५०). फारसे शिक्षण झालेले नसताही सतत व्यासंग आणि अभ्यासवृत्ती या द्वारा त्यांनी

ग्रंथालय क्षेत्रात चांगली प्रगती केली. कै. डॉ. केतकर, म. म. द. वा. पोतदार प्रभृति विद्वानांनीही त्यांच्या संदर्भसेवेचा गौरव केलेला होता.

परब, लव गोविंदराव (जन्म २०–७–१९१५ मृत्यू ३०–११–१९६५). एम. ए. (संस्कृत व पाली) बी. टी., डिप्. लिब्. (मुंबई); ग्रं. सा., मुंबई विद्यापीठ ग्रंथालय, १९५२–५३; ग्रंथपाल, सेंट्रल आर्किऑलॉजिकल लायब्ररी, नवी दिल्ली, १९५३–६४; ग्रंथपाल, शिवाजी विद्यापीठ ग्रंथालय, कोल्हापूर, सप्टेंबर १९६४– नोव्हें. ६५. शिवाजी विद्यापीठात सुरू केलेल्या ग्रं. वर्गाचे प्रमुख व अध्यापक म्हणून काम. त्याचा वैयक्तिक ग्रंथसंग्रह फार मोठा होता. अनेक ग्रंथालय परिषदांना उपस्थित व निबंध वाचन. मानद ग्रंथपाल म्हणून मुंबईच्या बी. ई. एल. हायस्कूलमध्ये १९४३–४५ व ओरिएंट हायस्कूलमध्ये १९५०–५२ पर्यंत काम केले. सदस्य, का. मंडळ दिल्ली ग्रं. संघ, १९५४–५७.

प्रभुदेसाई, सौ. आनंदीबाई पी. बडोद्याच्या मध्यवर्ती ग्रंथालयातील बाल विभागाच्या प्रमुख. याशिवाय मराठी कॅटलॉगर म्हणूनही काम करीत. मध्यवर्ती ग्रंथालयातील बालविभाग हे बडोदे संस्थानचे भूषण मानले जाते. त्या विभागाची जडण व घडण सौ. प्रभुदेसाई यांनी केली. त्यांना मुलांविषयी फार लळा होता. ‘हसत खेळत शिक्षण’ हा बालशिक्षणाबाबतचा त्यांचा दृष्टिकोण होता. आणि या कार्यात त्या संपूर्ण यशस्वी झाल्या.

पुणतांबेकर, अंबादास गोपाळ (जन्म १५–७–१८७० मृत्यू ६–११–१९४७). शिक्षण–मॅट्रिक. व्यवसाय–नोकरी, मुंबई नगरपालिका कार्य–मुंबई मराठी ग्रंथसंग्रहालयाचे एक संस्थापक आणि प्रमुख संवर्धक. १८९८ साली संस्था स्थापन केल्यापासून १९३२ साली आपणहून निवृत्त होईपर्यंत सतत ३४ वर्षे ते ग्रंथालयाचे कार्यवाह होते. मुंबई नगरपालिकेत ते नोकरी करीत असत. परंतु नोकरीव्यतिरिक्त इतर सर्वकाळ त्यांनी संस्थेची वाढ करण्यासाठी व्यतीत केला.

डॉ. सर भालचंद्र भाटवडेकर व डॉ. बाबासाहेब जयकर अशा थोर व्यक्तींना विश्वास त्यांनी आपल्या गुणांनी संपादन केला होता. आदर्श समाजसेवक असे त्यांचे वर्णन करता येईल. मुं. म. ग्रं. संग्रहालयाखेरीज दक्षिणा प्राइझ सभा या संस्थेचेही ते संस्थापक होते.

पुराणिक, न्यायमूर्ती वा. रा. स्वागताध्यक्ष, मध्यप्रदेश ग्रंथालय परिषद, नागपूर, १९४५. अध्यक्ष, मध्यप्रांत व वऱ्हाड ग्रंथालय संघ, १९४५–५८.

फेरवाणी, एस. एन्. ग्रंथपाल, मुंबई विद्यापीठ ग्रंथालय, १९१८–२०.

बॉर्डन, डॉ. विल्यम ॲलनसन डायरेक्टर ऑफ् स्टेट लायब्ररीज, बडोदा १९१०–१३. ग्रंथपाल, यंग मेन्स इन्स्टिट्यूट, न्यू हॅवन, यू. एस्. ए. अमेरिकेतील

ग्रंथालयतज्ज्ञ. अमेरिकेतील ग्रंथालयचळवळीत प्रामुख्याने भाग. डॉ. मेलविल ड्युई यांनी काढलेल्या ग्रंथपालन वर्गातील अध्यापक. बडोद्याच्या महाराजांनी त्यांना मुद्दामहून बोलावून आणले होते. तीन वर्षांच्या कारकीर्दीत त्यांनी मध्यवर्ती ग्रंथालयाची स्थापना केली. सर्व संस्थानभर सरकारी साहाय्याने चालणारी मोफत ग्रंथालये व वाचनालये स्थापन केली, फिरत्या ग्रंथालयांची उभारणी केली, अशिक्षित लोकांसाठी दृक्‌श्राव्य साधनांद्वारा लोकशिक्षण देण्याची यंत्रणा उभी केली. ग्रंथालयशास्त्राचे शिक्षण देण्यासाठी ग्रंथपालन वर्ग सुरू केला (१९१०–११)

बोले, रा. ब. सीताराम केशव (जन्म २९–६–१८६९ मृत्यू १४–१–१९६१). जस्टिस ऑफ् पीस. संपादक, 'नवयुग', मुंबई प्रांतिक विधिमंडळातील (कौन्सिल) सरकारने नेमलेले बिनसरकारी सभासद, सदस्य, मुंबई महापालिका, भंडारी समाजातील सुप्रसिद्ध समाजसेवक, १९३७ पासून स्वा. वीर सावरकरांच्या सामाजिक व राजकीय चळवळीत भाग.

यांनी मुंबई विधिमंडळात ग्रंथालयाची स्थापना व वाढ याकरिता "बॉम्बे प्रेसिडेन्सी पब्लिक लायब्ररीज् बिलाची" नोटीस दिली होती. (बिल नं. २४ सन १९३६; बॉम्बे गव्हर्नमेंट गॅझेट पार्ट ४, २९ ऑक्टो. १९३६; पृ. १९५–२०९ मध्ये प्रसिद्ध). कायदेमंडळात मांडण्यासाठी गव्हर्नरांची संमती परंतु त्यावर चर्चा होऊ शकली नाही. या बिलानुसार ग्रंथालय-कर बसविण्याचा अधिकार स्थानिक स्वराज्य संस्थांना मिळायचा होता. विधिमंडळात ग्रंथालयांच्या प्रश्नांना वाचा फोडण्याचा व ग्रंथालय कायद्याची मागणी करण्याचा हा पहिला प्रयत्न मानावा लागेल.

भोंसुले, विष्णू आत्माराम (मृत्यू ६–३–१९५६). बी. ए. मुंबई विद्यापीठ ग्रंथालयाचे उपग्रंथपालाच्या जागेवरून निवृत्त. मुंबई विद्यापीठ व मुंबई ग्रंथालय संघाच्या ग्रंथपालन वर्गात अध्यापनाचे कार्य. ग्रंथालय विषयक उपक्रमांत व कार्यांत सक्रिय सहकार्य. सेवानिवृत्तीनंतरही विद्यापीठ ग्रंथालयांत जात असत. बहुश्रुतता, बहुभाषिकता, कामाचा उरक, हसतमुख वृत्ती आणि ज्ञानग्रहणाची असीम आवड या आदर्श ग्रंथपालाच्या ठिकाणी अपेक्षित असलेल्या गुणांचा प्रकर्ष कै. भोंसुल्यांच्या ठिकाणी झाला होता.

राऊत, का. रा.

मुंबई हायकोर्टाचे मुख्य ग्रंथपाल, १९१८ साली ते ग्रंथालयात नोकरीस लागले. १९३५ साली दुय्यम ग्रंथपाल व १९५४ साली मुख्य ग्रंथपाल, म्हणून काम. जुलै १९५५ मध्ये सतत ३८ वर्षे सेवा करून निवृत्त.

श्री. राऊत हे ठाण्याचे रहिवाशी. तेथील सार्वजनिक चळवळीत आस्थेने भाग घेत असत. आर्य क्रीडामंडळ, मराठी ग्रंथसंग्रहालय वगैरे संस्थांशी निकटचा संबंध. ठाणे

नगरपालिकेचे ते ८ वर्षे सभासद होते. १९४६ साली ते नगरोपाध्यक्ष झाले होते.

सवनीस, रघुनाथ व्ही. ऊर्फ बाजी शिक्षण–मॅट्रिक. प्रथम मुंबई विद्यापीठ कचेरीत काम. काही काल ग्रंथालय साहाय्यक, काही वर्षे ॲक्टिंग लायब्रेरियन म्हणून व नंतर ग्रंथपाल, मुंबई विद्यापीठ ग्रंथालय म्हणून काम. १९२०–३५.

* * *

परिशिष्ट १ :

ग्रंथपाल, ग्रंथालयसेवक व ग्रंथालयीन कार्यकर्ते यांची संख्या

(सूचीमध्ये समाविष्ट केलेल्या)

विभाग	ग्रंथपाल व ग्रंथालयसेवक					ग्रंथालयीन कार्यकर्ते	एकूण
	विद्यापीठ	महाविद्यालयीन	शालेय	विशेष	सार्वजनिक		
प. महाराष्ट्र							
पुणे	२२	५८	१९	७६	१८	१७	२१[illegible]
मुंबई	४०	७६	—	७१	१०	७	२०[illegible]
इतर ठिकाणे	२	७२	३	१४	४९	४३	१८[illegible]
एकूण	६४	२०६	२२	१६१	७७	६७	५९[illegible]
मराठवाडा							
औरंगाबाद	१५	१२	—	३	३	७	४०
इतर ठिकाणे	—	१३	—	—	२	२	१७
एकूण	१५	२५	—	३	५	९	५७
विदर्भ							
नागपूर	२०	२९	—	१५	१३	१६	९३
इतर ठिकाणे	—	२२	—	१	२४	१२	५९
एकूण	२०	५१	—	१६	३७	२८	१५२
	९९	२८२	२२	१८०	११९	१०४	८०६
महाराष्ट्र राज्याबाहेरील	५	१६	५	२२	८	२	५८
अध्यक्ष	१	—	–	—	२	१४	१७
दिवंगत व्यक्ती	५	२	–	१	११	१६	३५
एकूण	११०	३००	२७	२०३	१४०	१३६	९१६

परिशिष्ट २ :

६० वर्षे वा त्याहून अधिक वयाच्या व्यक्ती

१-१२-१८८५	आचार्य दत्तात्रय बाळकृष्ण कालेलकर, नवी दिल्ली.
१८८९	दत्तात्रय वासुदेव आंबेकर, पुणे.
५- ८-१८९०	म. म. दत्तो वामन पोतदार, पुणे.
१०- ३-१८९१	गणेश अप्पाजी वावळे, पारनेर.
१७- ४-१८९१	यशवंत रामकृष्ण दाते, पुणे.
१२- ८-१८९१	यशवंत गोपाळ नाईक, यावल.
१५- ४-१८९३	प्रा. नरहर रघुनाथ फाटक, मुंबई.
१९-१२-१८९३	रघुनाथ बळवंत पळसाशी, बुधगाव.
२२- १-१८९५	विठ्ठल दत्तात्रय घाटे, पुणे.
२८-१२-१८९५	गणेश नरहर श्रीगोंदेकर, पुणे.
१२-१२-१८९६	मोरेश्वर वासुदेव गोरे, अहमदनगर.
५- ९-१८९७	प्रा. अनंत काकबा प्रियोळकर, मुंबई
२०-१०-१८९७	बाळकृष्ण गोविंद परांजपे, सांगली.
२२- ५-१८९८	गोपाळराव पाठक, नागपूर.
३०-१०-१८९८	दिनकर विनायक काळे, पुणे.
१५-११-१८९८	पुरुषोत्तम पांडुरंग गोखले, कऱ्हाड.
१२- १-१८९९	डॉ. श्रीधर विठ्ठल ओक, मुंबई.
१०- ४-१८९९	असफअलि असगर फैझी, मुंबई.
११- ८-१८९९	गणेश भास्कर पंडित, अलिबाग.
२८-१२-१८९९	गजानन त्र्यंबक माडखोलकर, नागपूर.
१४- ८-१९००	सदाशिव कान्होबा पाटील, मुंबई.
१९-१२-१९००	मोरेश्वर बळवंत कुलकर्णी, जुन्नर.
४- १-१९०१	रामचंद्र हरी नानल, पुणे.
१६- ३-१९०१	डॉ. प्रल्हाद बाळाचार्य गजेंद्रगडकर, मुंबई.
१७- ३-१९०१	रघुनाथ शतानंद पारखी, पुणे.
१०- ४-१९०१	डॉ. धनंजय रामचंद्र गाडगीळ, पुणे.
२५- ७-१९०१	यशवंत काशीनाथ मंजुरे, जुन्नर.
१- ३-१९०२	परशुराम गणेश मेहेंदळे, दापोली.
२७- ३-१९०२	विनायक रघुनाथ जोशी, पाटण.
२१- ६-१९०२	बळवंतराव गिरीराव घाटे, औरंगाबाद.
८- ७-१९०२	भालचंद्र कृष्ण देठे, मुंबई.

३–११–१९०२	भास्कर विष्णु पारखे, नंदुरबार.
१६–१२–१९०२	त्र्यंबक दिनकर चाकनीस, मुंबई.
१९०२	हरी भालचंद्र देशपांडे, तळेगांव दाभाडे.
२०– १–१९०३	दत्तात्रय रामचंद्र भट, धुळे.
२६– १–१९०३	भगवन्त बळवंत गर्गे, अहमदनगर.
२०– ६–१९०४	बळवंत महादेव देव, पुणे.
१९०४	रघुनाथ मुरलीधर जोशी, हैद्राबाद.
३१–१०–१९०५	लक्ष्मण महादेव चिटणीस, सावंतवाडी.
५–१२–१९०५	विष्णु गोपाळ फाटक, मुंबई.
२२– ३–१९०६	जोनाथन् जेम्स स्टीव्हनसन, नागपूर.
२५– ४–१९०६	दारा नसरवानजी मार्शल, मुंबई.
२१– ५–१९०६	आप्पा नरसिंह जोशी, सोलापूर.
३– ६–१९०६	कृष्णाजी गणेश भागवत, पुणे.
१४– ६–१९०६	केशव गणेश शारंगपाणी, पुणे.
२६– ६–१९०६	डॉ. पुरुषोत्तम महादेव जोशी, पुणे.
११–१०–१९०६	पांडुरंग श्रीधर फडके, नागपूर.
१०– ३–१९०७	लक्ष्मण गणपतराव वाराणशीवार, नागपूर.
२७– ३–१९०७	पुरुषोत्तम वासुदेव पेनापुरे, मुंबई.
३१– ३–१९०७	राजाराम सखाराम शिरवळकर, मुंबई.
६– ८–१९०७	हनुमान अनंत धर्माधिकारी, पुणे.
१४– २–१९०८	श्रीनिवास गणेश अमृते, अकोला.
८– ३–१९०८	विष्णु गोविंद दिवाकर, पुणे.
१०– ४–१९०८	वासुदेव केशव देशपांडे, पुणे.
२२– ६–१९०८	डॉ. विष्णू भिकाजी कोल्ते, नागपूर.
७– ८–१९०८	कृष्णाजी केशव राहाळकर, अलिबाग.

* * *

परिशिष्ट ३ :

ग्रंथपाल व ग्रंथालयसेवक यांचे शिक्षण–आकडेवारी

विभाग	व्यावहारिक				ग्रंथपालनाचे			
	मॅट्रिक या तत्सम	पदवीधर	दोन या अधिक पदव्या	बी. एड्. टी.	अन ट्रेन्ड	प्र. प्र	डिप्. लिब्. बी. लिब्.	एम. लिब्. एस्सी.
प. महाराष्ट्र								
पुणे	८२	७७	३१	३	३४	६३	९५	१
मुंबई	४३	८१	७१	२	२२	२२	१५१	२
इतर ठिकाणे	१०२	२०	१८	—	६८	४०	३१	१
एकूण	२२७	१७८	१२०	५	१२४	१२५	२७७	४
मराठवाडा								
औरंगाबाद	१२	१३	८	—	६	१०	१७	—
इतर ठिकाणे	९	५	१	—	३	११	१	—
एकूण	२१	१८	९	—	९	२१	१८	—
विदर्भ								
नागपूर	३१	२४	२२	—	१२	२०	४४	१
इतर ठिकाणे	२८	११	८	—	१८	१६	१३	—
एकूण	५९	३५	३०	—	३०	३६	५७	१
महाराष्ट्र राज्या-बाहेरील	७	२६	२३	—	३	७	४३	२+१
एकूण	३१४	२५७	१८२	५	१६६	१८९	३९५	८

इतर माहिती

	कला	विज्ञान	वाणिज्य	विधि	शेती	शिक्षणशास्त्र	वैद्यक
(अ) पदवीधर	३५८	६८	१६	१	१	—	—
वर्गवारी	१०	२	९	१४	—	२०	१

	पुणे	मुंबई	प. महाराष्ट्र	मराठवाडा	विदर्भ	बाहेरील
(आ) पुरुष	१५०	११८	१२८	४१	१०८	४५
महिला	४३	७९	१२	७	१६	११

(इ) पीएच्. डी.

(१) डॉ. पु. म. जोशी, पुणे (२) डॉ. म. अ. दळवी, पुणे
(३) डॉ. नि. इ. पंड्या, मुंबई (४) डॉ. म. प. पेठे, पुणे
(५) डॉ. मा. बा. वजिफदार, मुंबई

परिशिष्ट ४ :

ग्रंथपालनाचे विविध अभ्यासक्रम व त्यांची प्रमाणपत्रे धारण करणाऱ्या व्यक्ती

१) लाहोर येथील संतराम यांचा पत्रव्यवहार अभ्यासक्रम

हा अभ्यासक्रम २० व्याख्यानांचा (लेसन्स) होता. स. प. महाविद्यालयाचे ग्रंथपाल श्री. काका कोल्हटकर यांनी १९२४ मध्ये हा अभ्यासक्रम पुरा केला.

२) इंपीरियल लायब्ररी, कलकत्ता, सर्टिफिकेट अभ्यासक्रम

हिं. का. व्यास, मुंबई (१९३७)
कृ. ग. भागवत, पुणे (१९३९)
ल. ग. वाराणशीकर, नागपूर (१९४०)
ल. के. गोरे, मुंबई (१९४१)
जोनाथन् स्टीव्हनसन्, नागपूर (१९४४)
कै. नटवरलाल अंबालाल दलाल

३) बडोदा सेंट्रल लायब्ररीचा सर्टिफिकेट अभ्यासक्रम

वि. गो. दिवाकर, पुणे (१९४०)
द. वा. जोशी, पुणे (१९४१)

४) मद्रास विद्यापीठ, सर्टिफिकेट अभ्यासक्रम

र. श. पारखी, पुणे (१९३२)
पां. श्री. फडके, नागपूर (१९३३)
या. मु. मुळे, कलकत्ता (१९३४)
कृ. ग. भागवत, पुणे (१९३६)

५) मद्रास विद्यापीठ, डिप्लोमा अभ्यासक्रम

पु. कृ. गर्दे, न्यूयॉर्क (१९४१)
व. पां. भागवत, पुणे (१९४१)
वा. पु. कोल्हटकर, पुणे (१९४२)
अ. वि. धाटवे, मुंबई (१९४२)
कृ. शं. हिंगवे, पुणे (१९४२)
कु. इन्दु नवाथे, पुणे (१९४३)

६) मुंबई विद्यापीठ, डिप्लोमा अभ्यासक्रम

पहिली तुकडी (१९४३–४४) : ना. म. केतकर (दिल्ली), भा. कृ. देठे (मुंबई), वि. गो. फाटक (मुंबई), ज. वा. बुधकर (पुणे), डी. एन्. मार्शल (मुंबई), र. पां. रेगे (मुंबई). शां. शं. रेगे (मुंबई).

याशिवाय पुढील विद्यार्थी १९४४ च्या परीक्षेत उत्तीर्ण झाले.

शांतिलाल छगनलाल उपाध्याय, गणेश विश्णू करमरकर, जयंतीलाल शंकरलाल जरीवाला, जगदीश चुनिलाल दलाल, मंगेश शिवराम नाडकर्णी, महेंद्र नथनमुखलाल पंड्या, प्राणलाल मायाराम पाठक, लीला चिंतामणी भागवत, माधव यज्ञेश्वर भांडारकर, के. पी. अनंथन् मेनन, वामन सीताराम सप्रे, सरोजिनी मंगळदास सेठना.

७) पुणे ग्रंथालय संघ, प्रमाणपत्र अभ्यासक्रम

पहिली तुकडी (१९४७) : वि. ह. अभ्यंकर, प्र. दि. कुलकर्णी, वि. गो. दिवाकर, ब. म. देव, मु. वा. देशपांडे, वा. के. देशपांडे, व. भि. वेलसरे, के. ह. बोरगांवकर (सर्व पुणे येथील).

(हा वर्ग १९५१ पासून महाराष्ट्र ग्रंथालय संघातर्फे चालविला जातो.)

८) बनारस विद्यापीठ, डिप्लोमा अभ्यासक्रम

ग. नि. भवाळकर, नागपूर (१९४७).

९) दिल्ली विद्यापीठ, मास्टर ऑफ लायब्ररी सायन्स

कु. द. पुराणिक, मुंबई (१९५०) कु. मु. उजळंबकर, पुणे (१९५१)
वा. शि. मोघे, इंदूर (१९५३) व. वि. कुलकर्णी, नागपूर (१९५४)
श्री. प्र. फडणीस, दिल्ली ( )
मो. र. खान आफिडी, मुंबई (१९६५) बी. सी. जकाती, कोल्हापूर (१९६५)

१०) मुंबई ग्रंथालय संघाचा ग्रंथपालन वर्ग

पहिली तुकडी (जुलै १९५१–मार्च १९५२)

गं. र. पारखी (दिल्ली), रा. श्री. शिरवळकर (मुंबई), बा. द. सातोस्कर (पणजी) (सर्वप्रथम).

याशिवाय पुढील विद्यार्थी उत्तीर्ण झाले :

ग. वि. कंटक, चिं. श्री. गोखले, द. ग. घुगरे, के. ब. जोशी, प्र. श्री. जोशी, सौ. इंदिराबाई तेलंग (तृतीय क्रमांक), सु. रा. नायक (द्वितीय क्रमांक), भ. तु. पागे, अ. बा. बादेकर, वि. ना. बिर्जे, रा. द. बेंबळकर, सौ. शांता भाटवडेकर, कु. दीपा मांजरेकर, सौ. लीला यार्दी, कु. कस्तुर वेलकर, सुं. भा. वैद्य, भानू शिरधनकर, वि. वा. शेजवलकर, ना. मा. सर्वदे व गु. कृ. सांगेकर.

यानंतर खालीलप्रमाणे विद्यापीठांनी व ग्रंथालय संघांनी ग्रंथपालन वर्ग सुरू केले.

(१) नागपूर विद्यापीठ (१९५६) (२) पुणे विद्यापीठ (१९५८)
(३) विदर्भ ग्रंथालय संघ (१९५८) (४) मराठवाडा ग्रंथालय संघ (१९६०)
(५) श्री. ना. दा. ठा. म. विद्यापीठ (१९६१) (६) शिवाजी विद्यापीठ (१९६५)
(७) मुंबई ग्रंथालय संघ (मराठी माध्यम : १९६५).

परदेशातील अभ्यासक्रम

कै. श्री. वाय. के. कुंटे : युरोप, १९१३.
श्री. र. श. पारखी (पुणे) : कोलंबिया विद्यापीठ, पत्रव्यवहार अभ्यासक्रम. १९३०–३१.
श्री. त्र्यं. दि. वाकनीस (मुंबई) : लंडन स्कूल ऑफ लायब्ररी सायन्स (१९३६) एफ्. एल्. ए. (१९३६).
डॉ. पु. म. जोशी (पुणे) ग्लासगो व बर्मिंगहॅम येथील समर स्कूलसना उपस्थित (१९३४). लायब्ररी असोसिएशन, लंडनचा अभ्यासक्रम पूर्ण (१९३५).
श्री. या. मु. मुळे (कलकत्ता) : लंडन विद्यापीठ, १९३८. एफ्. एल्. ए. १९३८
डॉ. सुभद्रा चितळे (दिल्ली) : डब्लिन, आयर्लंड : १९४७ डिप्. लिब्.
श्री. द्विजेंद्रनाथ दत्ता (नागपूर) : ए. एल्. ए. (लंडन) चार्टर्ड लायब्रेरियन.
श्री. पद्मकांत शाह (मोड्रीन-कल्याण) : ए. एल्. ए. (लंडन) १९५७. चार्टर्ड लायब्रेरियन.
श्री. मोहन गद्रे (वॉशिंग्टन) : सिरॅक्युज युनि (यू. एस. ए.) १९६१.

परिशिष्ट ५ :

ग्रंथपालन वर्गाचे अध्यापक

पुणे

कु. मु. उजळंबकर, ह. वा. उमराणीकर, दि. वि. काळे, प्र. दि. कुलकर्णी, वा. यु. कोल्हटकर, मा. ल. गाडगीळ, कै. डॉ. वा. दा. गोखले, डॉ. पु. म. जोशी, व. प्र. जोशी, वि. अ. जोशी, मु. वा. देशपांडे, भा. नी. पटवर्धन, र. श. पारखी, डॉ. म. प. पेठे, शं. ना. बर्वे, ज. बा. बुधकर, य. भि. वेलसरे, के. ह. बोरगावकर, पु. ग. ब्रह्मे, कु. ग. भागवत, शां. ग. महाजन, अ. रा. मेहेंदळे, त्रिं. ह. लागू, द. वा. शेवडे, प्र. शि. स्वामी, कु. शं. हिंगवे.

मुंबई

बर्नार्ड ॲंडरसन, पु. वा. ऐनापुरे, कै. स. ल. कापडी, डॉ. एल. वी. केणी, कु. खांडवाला, कें. पी. गणपथी, एस्. आर. गणपुले, मु. आ. गावस्कर, कु. नीला चेट्टी, सी. ई. जॉन, कै. दलाल, दि. कृ. देवनाळी, एम्. के. आर. नायडु, डॉ. नि. इं. पंड्या, ह. परांजपे, कु. पॉन्टेम्, कृ. द. पुराणिक, जी. सी. बॅनर्जी, एस्. डी. बर्वे, कै. वि. आ. मोसुले कु. मडिमन, डॉ. कृ. र. महिषी, डी. एन्. मार्शल, प्रा. कुमुद मेहता,

कांता मेणकूरकर, रा. के. लेले शां. शं. रेगे, डॉ. वजिफदार,
त्र्यं. दि. वाकनीस, शेषाचारी, पु. रा. साठे, प्रा. एस्. एस्. होस्कोट.

नाशिक

रा. पु. गानू, कृ. सी. चोळकर, र. त्र्यं. देशमुख, नाखरे,

कोल्हापूर

ब. च. जकाती, अ. चिं. टिकेकर, कै. परब, एम. डी. राऊत.

औरंगाबाद

कु. आवेकर, गो. श्री. कट्टी, वि. ना. कुंटूरकर,
प्रा. ना. श्र. गोरे, र. गो. जोगदेव, क. शो. देशपांडे
रा. त्र्यं. वडवे, के. द. वडजीकर, सा. पा. शेरकर,
रा. य. सराफ, डी. जे. सुभेदार.

नागपूर

एस. बी. अगरवाल, मो. यु. कुरेशी, व. वि. कुलकर्णी,
दि. ना. धारे, दि. ग. जोशी, हे. ह. टिळक, दत्ता,.
सु. वा. देशपांडे, पं. पां देशमुख, उषा नेमावरकर,
र. भ. पवार, पां. श्री. फडके, ग. नी. भवाळकर,
भा. गो. वणीकर, विजयकुमार पाथुरी, द. मु. होटे,

महाराष्ट्र राज्याबाहेरील

ना. म. केतकर, मु. य. गुप्ते, घन, म. गो. देशमुख,.
सू. मा. कुलकर्णी, वा. शि. मोघे सु. ना. वर्टीकर

परिशिष्ट ६ :

ग्रंथालयविषयक लिखाण करणाऱ्या व्यक्ती

पुणे

उजळंबकर, उमराणीकर, दि. वि. काळे, वा. पु. कोल्हटकर,.
द. गो. गोरे, डॉ. पु. म. जोशी, व. च. जोशी, वि. अ. जोशी,
डॉ. दळवी, वा. द. दिवेकर, र. श. पारखी, पारगावकर,
डॉ. पेठे, शं. ना. बर्वे, बुधकर, य. भि. वेलसरे,
बोरगावकर, कृ. ग. भागवत, शां.ग.महाजन, कु. शकुंतला रानडे, लागू,.
वाळंबे, श्रीगोंदेकर, स्वामी, कृ. शं. हिंगवे.

श्री. या. मु. मुळे (कलकत्ता): इंग्लंड व युरोप (१९३६–३७), मॅनिला (१९६४); रोम, पॅरीस, लंडन, अमेरिका,जपान,हॉंगकॉंग,बॅंकॉक(१९६६).
कु. इन्दु नवाथे (पुणे): अमेरिका (१९५२).
श्री. डी. एन्. मार्शल (मुंबई): व्हिएन्ना (१९५३) व युरोपीय राष्ट्रे, इंग्लंड.
सौ. प्रमिला दातार (कलकत्ता): ऑस्ट्रेलिया (१९५२).
श्री. ना. म. केतकर (दिल्ली): अमेरिका व इंग्लंड. कोलंबो (१९६१).
डॉ. वजिफदार (मुंबई): अमेरिका (इंडिया व्हीटलोन योजना: १९५५).
श्री. अँडरसन (मुंबई): अमेरिका (,, ,, ,, : १९५६–५७), इंग्लंड, फ्रान्स, रोम.
श्री. कानिटकर (दिल्ली): अमेरिका (,, ,, ,, : १९५६–५७).
श्री. हिंगवे (पुणे): अमेरिका (,, ,, ,, : १९५६–५७), कोलंबो (१९६१).
कु. खांडवाला (मुंबई): अमेरिका (,, ,, ,, : १९५५), इंग्लंड (ब्रिटिश कौन्सिल).
श्री. देवनाळी (मुंबई): इंग्लंडमधील ग्रंथालयांचे निरीक्षण.
डॉ. दळवी (पुणे): ,, ,, येताना काही युरोपीय व मध्यपूर्व देशांना भेटी.
श्री. भत्राळकर (नागपूर): वॉशिंग्टन (१९६३), इंग्लड, पॅरीस, रोम.
श्री. गं. र. पारसी (दिल्ली): रशिया (१९६४).
श्री. मा. कृ. केळकर (कानपूर): अमेरिका (१९६५).
सौ. आशा ओगले (कराड): इंग्लंडमध्ये इंटर्नशिप (१९६४).
श्री. कार्लेकर (गोमंतक): ,, ,, (१९६३–६४).
श्री. सु. वि. जोगळेकर (पुणे): ,, ,, (१९६७–).
श्री. प. ल. जोगळेकर: ,, नोकरी (१९६६–).

परिशिष्ट ८ :

संदर्भ साहित्य

१) पुणे नगर वाचन मंदिराचा शंभर वर्षांचा इतिहास, १८४८–१९४८ संपा. ग. न. श्रीगोंदेकर. पुणे. १९४९. ५ रु.
२) विदर्भातील ग्रंथपालांची सूचि–वसंत ब. जोशी (ग्रंथपाल, वर्ष ३, अंक १ व २ ऑक्टो. १९६० मार्च १९६१. मराठी ग्रंथालय परिषद विशेषांक).
३) पुण्यातील ग्रंथपाल, ग्रंथालयसेवक व ग्रंथालयीन कार्यकर्ते यांची सूचि: शां. ग. महाजन (महाराष्ट्र राज्य ग्रंथालय परिषद, सोळावे अधिवेशन, डिसें. १९६४

स्मरण–पुस्तिका) पुणे नगर वाचन मंदिर, पुणे. १९६४.
4) Indian Library Directory comp. by S. R. Ranganathan and others. 3rd edition. 1951. Delhi. Indian Library Association.
5) Directory of Libraries and who's who in Library Profession in Delhi Ed. by N. K. Goil and others. Dehi Library Association, P. O. 1270, C/o Hardinge Public Library, Queen's Garden, Delhi 6. 1964. Rs. 12–
6) Men of Library Science and Libraries in India. Premier Publishers (India), P. B. 2578, 9/6601 Devnagar, Karol Bagh, New Delhi 5. 1967. Rs. 30/–
7) Directory of Libraries, Publishers and Booksellers in the city of Bombay. Ed by Vidyut Khandwala and M. K. R. Naidu. S. N. D. T. Women's University, Bombay 1. 1965. Rs. 5/–
८) मराठवाडा ग्रंथालय संघ, वाटचाल, १९५९–६६ के. द. वडजीकर. मराठवाडा ग्रंथालय संघ, औरंगाबाद. १९६६.
९) मराठी ग्रंथसूचि–शं. ग. दाते (१०) Who's Who of Indian Writers (११) Times of India Directory and who's who (१२) साहित्य सहकार, ग्रंथपाल, Indian Librarian ही मासिके (१३) लेखक परिचय सदर– शं. ना. वर्वे (साहित्य सहकारमधील) (१४) ग्रंथालय संघ, ग्रंथालय परिषदा व ग्रंथालये याचे अहवाल.

* * *

शुद्धिपत्र

पृ.	ओळ	अशुद्ध	शुद्ध
६	८	गाखले	गोखले
७	११	लायुब्रेरियन	लायब्रेरियन
८	२८	प्रराकान	प्रकाशन
१९	२३	डिव्.	डिप्.
२५	२५	१९६२	१९६३
२७	२१	डिव्.	डिप्.
३९	१०	फड्गी	फैझी
४८	१५	फुरावकर	मुरावकर
